This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

~~1426.5~~

1426.5

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK

XXXV. DEEL

LIBRARY OF THE TAYLOR UNIVERSITY
25 JAN. 1935

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

VIJF-EN-DERTIGSTE DEEL.

ZUIL — ZYP.

MET KAARTEN, PLAATEN EN PORTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCXCVI.

BERIGT

VAN DEN

UITGEEVER.

Gij ontvangt hier, waarde Landgenooten, het laatſte Deel des VADERLANDSCHEN WOORDENBOEKS; *een Werk, 't welk ik niet ſchroome, boven alle andere ſoortgelijke Verzamelingen, van de zijde van deszelfs* nuttigheid, *aan te prijzen bij de zodanigen, wier beoefening, onder andere, werkzaam is omtrent de meest weetenswaardige bijzonderheden, het Land, waar in zij geboren en opgevoed zijn, betreffende; een Werk, aan 't welk, om aan die belangrijke bedoelinge te kunnen beantwoorden, moeite noch kosten zijn geſpaard. Bekend, en in veeler handen, zijn verſcheiden Woordenboeken, met welke de Vaderlandſche Leezer met voordeel kan te*

raade gaan. Doch derzelver plan en uitvoering voldoet niet, op verre na, zo volkomen, als het onze, aan het gemelde oogmerk. Dat plan hieldt in, een berigt aangaande de meest merkwaardige voorvallen en bijzonderheden, van genoegzaam alle gewesten des bekenden aardbodems. Het natuurlijk gevolg daar van, is, dat de Vaderlandſche Leezer, dikmaals, eenen grooten reeks van Artikelen moet overſlaggen, voor dat hij van zijn zoeken de beoogde voordeelen geniete. Hier, daarentegen, is hij, om zo te ſpreeken, altijd thuis. Bij ieder opſlag valt hem in 't oog, een Gewest, Stad, Dorp, Perſoon, en wat niet al meer? waar toe hij, in zijne hoedanigheid van Nederlander, in eene meer of min naauwe betrekking ſtaat. Van hier ook dat de Verzamelaar zich ſteeds heeft toegelegd, om, zo veel doenlijk was, zich op volledigheid toe te leggen, en geene moeite te ſpaaren, om alles, wat hem weetens- en meldenswaardig ſcheen, met gepaste uitvoerigheid te plaatzen. Niet ongelukkig vleit hij zich, hier in geſlaagd te zijn. Niet verwaand genoeg, intuſſchen, is hij om zich te verbeelden, dat, ginds en elders, geene gaapingen kunnen worden aangeweezen. In de

over-

overtuiging van zijn onvermogen, om, zonder hulp van elders, alles te kunnen melden, wat verdient gemeld te worden, nodigde hij, meer dan éens, zijne Landgenooten uit tot het mededeelen van ongedrukte opſtellen, Perſoonen, Geſlagten, Steden en meer andere zaaken betreffende. Niet vrugtloos was die uitnodiging. Meer dan éens wierdt daar aan voldaan, door het mededeelen van belangrijke Stukken, vooral onze Vaderlandſche Geſlagten betreffende. Met dankbetuiging aan de geagte Zenders wordt die mededeeling hier openlijk erkend. Doch, veel ontbreekt er aan, dat de maate der mededeelinge zou vervuld zijn. Meer dan een bloot vermoeden is het, dat ginds en elders nog Aanteekeningen, Steden, Perſoonen en Geſlagten betreffende, berusten, met welker mededeeling aan het Algemeen een weezenlijke dienst zou geſchieden, en die tevens tot de Volledigheid van ons Werk niet weinig zou bijdraagen. Daar het voorneemen is, bij wijze van naaleezing, een Bijvoegzel op dit Woordenboek te vervaardigen, worden, derhalven, alle bezitters van onuitgegeevene Stukken hier mede ernſtig verzogt, dezelve ten ſpoedigſte te zenden; kunnende dezelve van de

on-

ongeſchondene teruggave der Oorſpronklijke Papieren, indien dezelve verlangd worde, zich verzekerd houden. Met gelijken dank als deeze verlangde Stukken, zullen ook ontvangen worden de aanwijzingen van misſtellingen, of van overgeſlagene Artikelen, mids met een de bronnen, waar uit dezelve kunnen worden aangevuld, worden aangewezen. Van twee Provinciën, ontbreeken nog de beloofde Landkaarten. Te gelijk met de Bijvoegzels, *zullen dezelve worden afgegeeven.*

VADER-

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

ZUI.

ZUILEN *en* WESTBROEK. In het Eenëndertigſte Deel van ons *Woordenboek*, ter bekwaame plaatze, van *Weſtbroek* verſlag gedaan hebbende, bepaalen wij ons hier tot de eerstgenoemde Heerlijkheid. Zij ligt in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*, aan de Noordzijde van den Vegtſtroom. Haare uitgeſtrektheid vinden wij begroot op vijfhonderdtwaalf Morgens en vierhonderdvijfëntwintig Roeden Lands. Nu ongeveer driehonderdënvijftig jaaren geleeden, wierdt Heere FRANK VAN BORSSELEN, *Heer van Veere*, met deeze Heerlijkheid begiftigd, door den Biſchop van *Utrecht* en den Abt van *Oostbroek*, mids daar voor betaalende honderd Nobelen ééns, en eene jaarlijkſche erkentenis van vier Ponden. Heere FRANK VAN BORSSELEN, zonder kinderen zijnde overleeden, kwam de Heerlijkheid *Zuilen*, volgens het regt van Erfopvolginge, aan zijne Zuster ELEONORA VAN BORSSELEN, gehuwd aan JAN VAN BUREN. Langs deezen weg kwam de Heerlijkheid in een ander Geſlagt, te weeten, dat van *Kuilemburg*, naardien Heere JAN, laatst genoemd, geene andere kinderen dan eene Erfdogter naaliet, die van Heere GERRIT, *Heere van Kuilemburg*, de Echtgenoote was geworden. Wel haast verwisſelde nu wederom de Heerlijkheid van Geſlagt. Heere GERRIT hadt eenen Zoon, JASPER genaamd, welke, onder andere kinderen, eene Dogter verwekte, die met WILLEM, *Graave van Rennenberg*, trouwde. Deeze, op den elfden Julij des Jaars 1545,

op zijn Huis te *Zuilen*, zijnde overleeden, wierdt zijn Hart in de Kapel begraaven, maar zijn Lichaam te *Oostbroek*, en zijne Ingewanden te *Westbroek*. Naderhand, egter, gelijk wij, op het Artikel *het Dorp Zuilen*, nader zullen verhaalen, is zijn Lichaam derwaarts overgebragt. Door het vroeger overlijden van eenen Zoone des Graaven VAN RENNENBERG, kwam, bij diens afsterven, de Heerlijkheid *Zuilen* aan zijnen Kleinzoone JAN FRANÇOIS VAN RENNENBERG; die, om zijne kinderloosheid, dezelve naliet aan zijnen Neeve HERMAN, *Graave van Rennenberg*, Heere van *Aldenhorn*, en Proost van Sint Lambrechts Kerke te *Luik*, en van Oudmunster te *Utrecht*; welke deeze goederen overgedraagen heeft op JORIS LALAING, Vader van WILLEM LALAING, eerst en Graave van *Hoogstraten*; wiens Zoon, ANTHONIS VAN LALAING, alzo hij zelve, door vroeger overlijden, den tijd der Erfopvolginge niet beleefde, daar van de eigenaar wierdt; doch de Heerlijkheid eerlang verkogt aan KASPAR QUINGET. Ten verzoeke van deezen, en ten zijnen behoeve, als mede van zijne naakomelingen, wierdt de Huizing van *Zuilen*, met het Erf, groot omtrent drie Morgens, en nog twee Landhoeven, gelegen in de Heerlijkheid, in plaats van Erfpagt, door de Gedeputeerde Staaten des Lands van *Utrecht* tot een onversterfelijk Erfleen verklaard: onder deeze voorwaarde, dat het Leen, in gevalle van versterf of vervreemdinge, verzogt zou moeten worden met een Voeder Rhijnschen wijn, inhoudende vier Aamen: als mede, dat de Remonstrant, voor de Redemtie, of het afkoopen van den Jaarlijkschen *Canon*, gaande uit de voornoemde Erfpagtgoederen, zijnde 's jaars negentien guldens en tien stuivers, in één zou betaalen de somme van tweeduizend guldens. KASPAR QUINGET, boven genoemd, verkogt de Heerlijkheid *Zuilen* aan ADAM VAN LOKHORST, *Heere van Akemade*. Deeze liet eene eenige Dogter na, ELIZABETH VAN LOKHORST, die, haaren Man, uit het Geslagt van REEDE VAN NEDERHORST, eene Dogter baarde, ANNA ELIZABETH, na het overlijden van gemelden ADAM VAN LOKHORST, haaren Grootvader, *Vrouwe van Zuilen* geworden. Door haar huwelijk met HENDRIK JAKOB VAN TUYL VAN SERROOSKERKEN kwam de Heerlijkheid in dat aanzienlijk Geslagt,

slagt, welk dezelve geduurende een geruimen tijd heeft bezeeten.

Zie MATTHÆUS, *de Jure Gladii*; M. ALTING, *Notitia Germaniæ Inferioris*; *Historie van het Utrechtsch Bisdom*.

ZUILEN, (*Het Dorp*) een vermaaklijk Dorp, in de boven gemelde Heerlijkheid, aan de rechter zijde van de rivier de *Vegt* gelegen, ongeveer een uur gaans beneden de Stad *Utrecht*. Indien *Thule*, in eene Ouden Giftbrief vermeld, het hedendaagsche *Zuilen* zij, moet het Dorp, zo niet al vroeger, immers zedert het begin der Negende Eeuwe, een aanweezen gehad hebben. Van ouds stondt hier eene Kapel, met eene Vikarij, die ter begeevinge van den eigenaar der Heerlijkheid *Zuilen* stondt. In het voorgaande Artikel hebben wij verhaald, hoe het Lichaam des Graaven VAN RENNENBERG in de Kerk van het nabuurig Dorp *Oostbroek* wierdt begraaven. De Kerk van dit Dorp, in den Jaare 1580, zijnde afgebroken, wierdt het Lichaam, nevens de Graftombe, na de Kapel van *Zuilen* overgebragt. In het begin der naastvoorgaande Eeuwe wierdt de bovengemelde Kapel afgebroken, en, in de plaats van dezelve, ten dienste der Hervormden, eene nieuwe Kerk gebouwd, een klein, doch fraai gebouw, hebbende op den Voorgevel, na den Vegtkant gekeerd, een klein zeskantig Kloktorentje. Nogthans beriep men 'er geenen vasten Leeraar, maar wierdt, zints het Jaar 1620, tot in den Jaare 1652, nu en dan der Gemeente iets tot stigtinge voorgeleezen. In het laatstgemelde jaar, na dikmaals herhaald aanzoek, beriep men 'er eenen vasten Leeraar, HENDRIK TEKMAN genaamd. Hij behoort onder de Klassis van *Amersfoort*. In den Jaare 1748 wierden in het Dorp en de Heerlijkheid, als mede in eene Streek Lands, *Zwezevenge* genaamd, aan de slinkerzijde van den Vegtstroom gelegen, en aan *Zuilen* onderhorig, in alles honderdzeventig Huizen geteld. Door zijne Tichelbakkerijen en Steenovens is *Zuilen* zeer vermaard. Een goed gedeelte der Ingezetenen heeft daar van zijn bestaan. — Het Dorp *Zuilen* is, om

eene bijzondere reden, merkwaardig, en heeft zich eenen naam verworven, die, onder den invloed der Verlichtinge deezer tegenwoordige dagen, na de uitrooijing van overoude, hoe zeer bij veelen geheiligde, vooroordeelen, met een reikhalzend verlangen uitzien. Wij hebben het oog op het afschaffen der bij de meesten voor hoogstnadeelig geschatte gewoonte, het begraaven der dooden onder dien zelfden grond, op welken de Christenen ter verheerlijkinge van den God des leevens openbaar verzameien. *Zuilen*, voor zo veel ons bekend is, heeft, hier te Lande, het eerste voorbeeld gegeeven van het afschaffen dier wanvoeglijke gewoonte. Te weeten, na lang beraad, gevolgd van eenparig besluit, wierdt, in den Jaare 1781, de Regeering der Plaatze te raade, om, onder goedkeuring der Edel Mogende Heeren Staaten des Lands van *Utrecht*, als mede van den Heere der Heerlijkheid, op eenen korten afstand buiten het Dorp, eene Begraafplaats aan te leggen, en, met bewilliging der Ingezetenen, zich te verbinden, alle Lijken, zonder uitzondering, niet meer in de Kerk, maar alleq ter dier plaatze te begraaven. Niet alleen bij 's Lands Staaten, maar ook bij den Heere en de Vrouwe van *Zuilen*, vondt het verzoek een gunstig gehoor. De laatstgemelden deeden nog meer: zij verbonden zich niet slegts, om ten hunnen opzigte deeze loffelijke gewoonte te zullen doen in agt neemen, maar zij weezen, daarenboven, een geschikten plek gronds aan, ten gemelden oogmerke bestemd, welken zij aan de bewindvoerders der Instellinge ten geschenke gaven. De begraafplaats ligt, op een kleinen afstand, een weinig ten Westen van het Dorp *Zuilen*, eenige Roeden van den gewoonen Rijdweg. De Begraafplaats is omringd met eenen steenen Muur. De toegang pronkt met eene fraaie Poort, welke tot gepast Opschrift draagt de Zinspreuk: WY LEEVEN OM TE STERVEN.

Zie BROUERIUS, *Utrecht Verheerlijkt*; ALTING, *Notit. German. Inferior.*; *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken.*

Zuil

ZUILEN, (*Het Huis te*) in het bovengemelde Dorp, omtrent een Snaphaanſchoot ten Oosten van de Kerk der Plaatze gelegen, is zekerlijk een der oudſte Geſtigten in zijne ſoort, in deezen oord, gelijk uit deszelfs gedaante duidelijk genoeg kan worden afgeleid. Het ouderwetsch Gebouw pronkt, naamelijk, met twee achtkantige Torens op de hoeken van den Agtergevel, en twee zeskantige Torens op de hoeken van den Voorgevel. De ſpitzen ſteeken boven het Dak van het Huis uit. Rondom ligt het Gebouw in breede en diepe Vijvers. Aan de voorzijde pronkt het met een ruimen Voorhof. De fraaie tuinen en beplantingen, agter het Huis, beſlaan eene aanzienlijke uitgeſtrektheid. Van binnen ontmoet men een goed aantal Vertrekken, den luister van zijne vroegere en tegenwoordige bezitters waardig. In of omtrent het Jaar 1300 geſtigt zijnde, wierdt het, in den Jaare 1536, door de Staaten des Lands van *Utrecht*, voor eene Riddermaatige Hofſtad erkend. Meermaalen verſcheenen de eigenaars wegens hetzelve ter Staatsvergaderinge van het Gewest.

Zie de gemelde Schrijvers.

ZUILENBURG, (*Het Huis te*) eene Riddermaatige Hofſtad, in het Overkwartier des Stichts van *Utrecht*, nabij het Dorp *Overlangbroek*, ten Noordwesten van de Kerk van die Plaatze. Langen tijd was het de eigendom van het aloud Stichtsch Geſlagt UIT DEN ENG. Het Gebouw is een mengelmoes van oud en nieuwerwetsch. De oorſpronklijke gedaante is die van een vierkantig Steenen Huis. Hoewel het, in laateren tijde, door zijnen toenmaaligen eigenaar Jonkheer FREDERIK CHRISTIAAN RYNHARD, Baron *van Reede*, Graaf van *Athlone*, van nieuws is opgehaald, vertoonen 'er zich, egter, nog eenige oude ſteenen Muuren. In den Jaare 1536, het tijdſtip der Riddermaatigheid van veele Huizen in het Sticht van *Utrecht*, wierdt ook het *Huis te Zuilenburg* tot die waardigheid verheven.

Zie *Tegenwoordige Staat van Utrecht.*

ZUILESTEIN, (*De Heerlijkheid*) gelegen in het Overkwartier des Stichts van *Utrecht*, een weinig ten Noorden van den Rhijn, bijkans op gelijken afstand tusschen de Steden *Rheenen* en *Wijk bij Duurstede*. Zij draagt ook, zomtijds, den naam van *Leersum*; onder welke benaaming wij, ter voegzaame plaatze in ons *Woordenboek*, daar van reeds een kort verslag gedaan hebben; waarbij wij, egter, nu nog het volgende moeten voegen. Groote oneenigheden ontstonden, in het voorste gedeelte der naastverloopene Eeuwe, over deeze Heerlijkheid. ADELHEID VAN REEDE, Dogter van GODARD VAN REEDE, *Heer van Amerongen*, in den Jaare 1609, het Huis *Zuilestein* verkogt hebbende, voor eene somme van tienduizend guldens, aan JOAN ERNEST VAN DER AA, Proost van *S. Jan te Utrecht*, verkreeg deeze vervolgens, in den Jaare 1613, dat gedeelte van de Heerlijkheid *Amerongen*, welk den Domproost behoorde, en vervolgens de Heerlijkheid van *Zuilestein* uitmaakte, in ruilinge. Hier tegen verzette zich de Heer VAN AMERONGEN, beweerende, dat het Goed, als aan *Fideicommis* onderhevig, niet buiten zijn Geslagt mogt vervreemd worden. Bij deezen twist kwam nog een andere, tusschen de beide genoemde Heeren, over de paalen of grensscheidingen der wederzijdsche Regtsgebieden. De Staaten des Lands van *Utrecht* bemoeiden zich met dit geschil, en beteugelden het voor eenigen tijd. Doch het vuur was wel gesmoord, maar niet geblusch. Met nieuwe woede begon het, van nieuws, te branden, zints aan den Heere VAN AMERONGEN het hooge Regtsgebied wederom in pandschap was gegeeven. FREDRIK HENRIK, *Prins van Oranje en Nassau*, Stadhouder van het Gewest, ziende, dat zonder zijne tusschenkomst, de zaak bezwaarlijk zou kunnen getroffen worden, stak zich eindelijk in de zaak, een middel hebbende, uitgedagt, om aan dezelve een voegzaam einde te maaken. Na alvoorens de overhoop liggende partijen met elkander te hebben bevredigd, kogt hij de Heerlijkheid *Zuilestein*, met alle derzelver onderhoorigheden. De Heeren Geëligeerden, uitmaakende het Eerste Lid der Staatsvergaderinge des Lands van *Utrecht*, en de Ridderschap, zijnde het tweede Lid, bekragtigden, in den Jaare 1630,

dien

dien koop door hunne goedkeuring. 's Jaars daar aan volgende ſloot Prins FREDRIK HENRIK met den Heere VAN AMERONGEN een Verdrag, raakende de Landſcheiding der beide Heerlijkheden *Zuileſtein* en *Amerongen*, als mede wegens derzelver hoog, middelbaar en laag Regtsgebied, benevens den Impost van Cijs en Gruit. Ook dit Verdrag verwerf den ſtempel en het gezag der bekragtiginge van hunne Edelmogenden; die, daarenboven, den Prinſe ten gevalle, de Heerlijkheid *Zuileſtein* met het hooge Regtsgebied beſchonken. Hoewel dus alles tot genoegen zich ſcheen geſchikt te hebben, vertoonde 'er zich eene nieuwe zwaarigheid, hoewel van eene gantſch andere natuur. Zo klein, en binnen zo enge paalen, was de Heerlijkheid *Zuileſtein* beſlooten, dat men 'er ter naauwer nood een genoegzaam aantal perſoonen vondt, welke, tot de bediening van het regt, de noodige bevoegdheden en vereiſchten bezaten. Om in die ongelegenheid te voorzien, verzon de Prins een voegzaam hulpmiddel. Hij liet het oog vallen op de belendende Heerlijkheid *Leerſum*, met oogmerk om dezelve met *Zuileſtein* te vereenigen, en alzo het bovengemelde bezwaar uit den weg te ruimen. De Heerlijkheid *Leerſum* was een eigendom der Staaten 's Lands van *Utrecht*, welke aldaar hoog, middelbaar en laag Regtsgebied oeffenden. Aan hun Edelmogenden liet derhalven FREDRIK HENRIK den voorſlag doen, of dezelve genegen zijn zouden, voor eene voegzaame ſomme, door verkoop, de Heerlijkheid *Leerſum* aan hem af te ſtaan. Op dien voorſlag wierdt eene volle Staatsvergadering belegd, tegen den vierëntwintigſten Februarij des Jaars 1632, en, naa eenige raadpleegingen, in dezelve beſloten, „ in aanmerkinge van 's Prinſen groote verdienſten, aan zijne „ Hoogheid in vollen eigendom in geſchenke op te draagen „ alle het Regtsgebied in *Leerſum*, benevens de Thinſen, „ Pagthoenderen of Kapoenen, en den Erfpagt van den Wind „ en het Stroogeld"; omtrent negentien guldens hadt dit alles, jaarlijks, aan 's Lands Staaten opgebragt. Aldus en langs deezen weg wierden *Zuilen* en *Leerſum* onder éénen Heer gebragt. Volgens Uiterſten Wille van Prinſe FREDRIK HENRIK, kwam, bij deszelfs overlijden, *Zuileſtein* aan zijnen Natuur-

lijken Zoone FREDRIK VAN NASSAU, van welken wij, in een afzonderlijk Artikel, eenige bijzonderheden zullen mededeelen. WILLEM VAN NASSAU, Zoon van FREDRIK, door WILLEM DEN III, Koning van *Groot-Britannie*, tot *Graaf van Rochefort* verheven, wierdt, naa zijns Vaders overlijden, Heer van *Zuilesteín*. Naa zijn overlijden, voorgevallen op den twaalfden Julij des Jaars 1708, kwam zijn Zoon, WILLEM HENRIK VAN NASSAU, in het bezit daar van; doch hij genoot het slegts een korten tijd, naamelijk tot op den tweeden December des Jaars 1710, wanneer hij, door zijn overlijden, de Heerlijkheid naliet aan zijnen broeder FREDRIK VAN NASSAU, *Graave van Rochefort, Heere van Waijesteín*. — Te zamen beslaan de beide Heerlijkheden eene uitgestrektheid van honderdachtënzeventig Morgens Lands. Bij de opneeming, in den Jaare 1748 gedaan, telde men 'er, in alles, zeventig Huizen.

Zie *Tegenwoordige Staat van Utrecht*; HALMA. *Woordenboek*.

ZUILESTEIN, (*Huis te*) gelegen in de straks vermelde Heerlijkheid, tusschen de Dorpen *Leersum* en *Amerongen*, is een der oudste adelijke Gestigten in deezen oord. De tijd, in welken het gebouwd wierdt, is ons niet gebleeken, maar alleenlijk, dat het, in de vroegste tijden, gelijk ook deszelfs naam genoegzaam aankondigt, een eigendom geweest is van het aanzienlijk en overoud Geslagt VAN ZUILEN. Naa het uitsterven der oorspronklijke bezitters, wierdt JAN VAN ZUILEN VAN NATEWISCH daar mede verlijd, op den zesëntwintigsten Februarij des Jaars 1465. Hem volgde, in de maand September des Jaars 1497, zijn Zoon WOUTER VAN ZUILEN VAN NATEWISCH; welke het, op den eenëndertigsten Maart des Jaars 1502, verkogt aan DIDERIK VAN BREREWEERT. Tot in de maand Augustus des Jaars 1516 bleef hij daar van in 't bezit, wanneer hij, bij verkoop, den eigendom overdroeg op FREDERIK VAN SELDENACQ, des Heiligen Roomschen Rijks Erfkokenmeester. Van hem erfde het zijn broe-

broeder, JAN VAN SELDENACQ, van wien het overging op JAKOB VAN SELDENACQ. Thans kwam het *Huis te Zuilestein* in een ander Geslagt, naardien de laatstgenoemde eigenaar, op den negentienden November des Jaars 1549, hetzelve verkogt aan ERNST VAN NYENRODE, Ridder, van welken deszelfs Dogter, GEERTRUYD VAN NYENRODE, hetzelve heeft geerfd, in de maand October des Jaars 1558. Thans kwam het Huis in het Geslagt van *Amerongen*, door haar huwelijk met GODARD VAN REEDE, *Heer van Amerongen*, die het naliet aan zijne Dogter ADELHEID, gehuwd aan THOMAS MARCUS VAN WINGFELT. Wat 'er, zedert, door den verkoop aan JAN VAN RENESSE VAN DER AA, met opzigt tot het Dorp, is voorgevallen, hebben wij in het naastvoorgaande Artikel verhaald. — Het *Huis te Zuilestein*, in den Jaare 1536, toen het de eigendom was van FREDERIK VAN SELDENACQ, des Heiligen Roomschen Rijks Erfkokenmeester, door de Staaten des Lands van *Utrecht*, voor Riddermastig verklaard, is een deftig Gestigt. Prins FREDRIK HENRIK heeft daar aan merkelijke verbeteringen gemaakt, en bragt het in de gedaante, in welke het zich tegenwoordig vertoont. Rondom is het voorzien met Trapgevels, op ieder van welke een zittende Leeuw is geplaatst, die een Wapen vasthoudt. Tusschen de twee voorste Gevels rijst, van den grond af, een vierkantige Toren, acht of negen verdiepingen hoog, alle welke met Vensters of Raamen voorzien zijn. Van boven pronkt de Toren met een Bol, uit welken een Windwijzer uitsteekt. Ter wederzijden van den Trapgevel, op de zijden van het Huis, ziet men twee kleine Hangtorentjes, even als de groote Toren met Bollen of Knoppen gedekt. Aan den Ingang over den Brug staan twee spitse Torentjes, en aan het Voorplein een steenen Muur, langs welken eene Graft loopt. Voor 't overige zijn bij het Huis ruime en regelmaatige Plantasdjen aangelegd.

Zie MATTHÆUS, *de Jure Gladii*; HALMA, *Woordenboek*; *Tegenwoordige Staat van Utrecht.*

ZUILESTEIN, (FREDRIK VAN NASSAU, *Heer van*) was de vrugt van ongeoorloofden Minnehandel van FREDRIK HENRIK, Prinſe van *Oranje en Naſſau*, Stadhouder der Vereenigde Nederlanden; Prins, die, voor 't overige, met den naam van verſcheiden goede hoedanigheden ten grave daalde, doch gewisſelijk, in het oog der onbevooroordeelde Reden, den luister van dien roem deedt taanen, door deeze botviering aan den drang zijner driften. Den naam der Vrouwe, aan welke FREDRIK HENRIK de trouwe, aan zijne beminnelijke Echtgenoote gezworen, opofferde, vinden wij nergens vermeld, ook niet den tijd of de plaats der geboorte van het Prinslijk ſpeelkind. Zijn Natuurlijke Vader, hem voor zijnen Zoon erkennende, liet toe, dat hij niet ſlegts zijnen Voornaam droeg, maar dat ook de naauwe betrekking, door den titel VAN NASSAU, algemeen waereldkundig wierdt. *Heer van Zuileſtein* wierdt hij gebijnaamd, zints hij, na het overlijden van Prinſe FREDRIK HENRIK, die Heerlijkheid bij erfenis hadt bekoomen. Van zijne vroege jeugd was hij in den Krijgsdienst opgetrokken; en bekleedde, ten tijde als zijn Vader ſtierf, den rang van Kolonel van een Regiment Voetknegten, in dienst van den Staat der Vereenigde Nederlanden. Met behoud van dien rang en post, wierdt de Heer VAN ZUILESTEIN, in vervolg van tijd, aangeſteld tot Gouverneur van den jongen Prinſe VAN ORANJE, naderhand in 's Lands Geſchiedenisſen, onder den naam van WILLEM DEN III, wijd vermaard. Hij bekleedde dien post tot in den Jaare 1666. Thans, gelijk bekend is, beraamden de Staaten van *Holland* eenige ſchikkingen omtrent 's Prinſen opvoeding, meer geſchikt om hem Vrijheid- en Vaderlandsgezinde begrippen in te boezemen. Geraaden vondt men het, uit dien hoofde, van den jonge Prinſe te verwijderen, allen, die voor Engelschgezind te boek ſtonden. De Heer VAN ZUILESTEIN moet als zodanig bekend geweest zijn. Althans men ontnam hem zijne waardigheid als Gouverneur, welke vervolgens aan den Heere JOAN VAN GEND, *Heere van Oosterweede*, wierdt opgedraagen. Tot ſchadeloosſtelling, voor deeze verlasting, bekwam ZUILESTEIN een Jaargeld van vierduizend guldens, voor den tijd van vijf jaaren, welke men re-

zekende dat, zonder dit voorval, zijn post nog zoude hebben moeten duuren. Van tijd tot tijd nam hij deel in de Krijgsverrigtingen, ter plaatze alwaar 's Lands belang zijnen dienst vorderde. Want, hoewel bekend voor een ijverig aankleever van het Huis, waar uit hij was gesproten, viel nimmer zijne Krijgsdapperheid in verdenking. In den Jaare 1672 diende ZUILESTEIN in het Leger van den Staat, onder zijnen Natuurlijken Neeve, Prinse WILLEM DEN III. In de maand October dien Jaars, terwijl *Woerden* in de magt der Franschen was, waagde de Prins eenen aanslag tot ontzet van die Stad. De post aan de *Grevenbrugge*, tusschen de straks genoemde Stad en *Utrecht*, wierdt den Heere VAN ZUILESTEIN toebetrouwd. De *Franschen* kenden het gewigt van dien post, om dat dezelve hun den toevoer van menschap en krijgsnoodwendigheden van *Utrecht* afsneedt. Uit *Woerden* op denzelven eenen uitval doende, verdedigde zich de Heer VAN ZUILESTEIN een geruimen tijd met Vaderlandsche dapperheid. Een einde aan dezelve maakte een vijandelijke kogel, welke hem dood ter aarde deed vallen. *Grevenbrugge* viel straks daar op in de vijandelijke handen. De Franschen voerden het Lijk den gesnenvelden binnen *Woerden*, doch zonden het, eerlang, met teekenen van hoogachtinge voor 's Krijgsmans betoonde dapperheid, aan Prinse WILLEM DEN III, die zich thans op den post omtrent de *Nieuwerbrugge* had gelegerd. Het Lijk des Heeren VAN ZUILESTEIN wierdt, zedert, in zijne Heerlijkheid, statelijk ter aarde besteld.

Zie COSTERUS, *Historisch Verhaal*; VALKENIER, *Vaderland Europa*.

ZUILESTEIN, (JOHAN VAN RENESSE VAN) was een dier moedige Regenten, welke harts genoeg bezaten om tegenstand te bieden aan Prinse MAURITS, ten tijde als deeze openlijk zijnen toeleg aankondigde, om 's Lands Vrijheid den hartader af te snijden. Na verscheiden andere verrigtingen, welke bij de zulken, die het met het Vaderland wel meenden, gedoordeeld wierden tegen de Vrijheid aan te loopen,

hadt

hadt MAURITS, in de maand Mai des Jaars 1618, de Regeering te *Nymegen* veranderd, om dat dezelve, zints geruimen tijd, merkelijke genegenheid betoond hadt omtrent de Remonſtranten, welke, zedert eenigen tijd, in die Stad, en wel voornaamlijk ook in het Kwartier van *Nymegen*, tot een aanzienlijk getal waren aangegroeid. Gelijke geſteldheid van zaaken, in andere Gewesten, met naame ook in de Stad *Utrecht*, maakte de gemoederen ongerust, en deedt hun aldaar eenen zelfden willekeurigen maatregel dugten. De Heer JOAN VAN RENESSE VAN ZUILESTEIN hadt thans, nevens den Heere JUSTUS VAN RYZENBURG, Heere van *Rijzenburg*, van wegen *Utrecht*, zitting in de Vergadering van de Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden in *'s Graavenhage*. Beide Afgevaardigden, eenerlei inzigt van zaaken hebbende, hadden het voorgevallene te *Nymegen* niet vernomen, of zij gaven deswegen, aan hunne Lastgeeveren, hunne bekommernis te kennen. In eenen Brief, door hen na *Utrecht* gezonden, en door beiden ondertoekend, gaven zij duidelijk te verſtaan, hoedanig zij over 's Prinſen gedrag oordeelden. De Regenten, te *Nymegen* van hunnen post ontſlagen, noemde zij *geoppreſſeerde* of *verdrukte Heeren*, en *Vroomen*, *die men bij deſſein* of *met opzet voorneemens was te verlaaten*. Voorts meldden zij, in den zelfden Brief, „ dat „ zijne Doorluchtigheid, *tegen reden* en *tot misnoegen van* „ *de goeden*, op den voorſlag van die van *Nymegen*, ter „ Algemeene Staatsvergaderinge *was toegelaaten*." Zij voegden 'er eenige waarſchuwingen nevens, naar hunne meening, berekend ter afwendinge van dreigende gevaaren. Naderhand, toen het gevaar niet meer dreigde, maar daadlijk drukte, zijnde Prins MAURITS in eigen perſoon binnen *Utrecht* gekoomen, liet ZUILESTEIN zijne wooning in *'s Graavenhage* tot eene Vergaderplaats gebruiken van verſcheiden Heeren, Stichtſche Grooten, om gezamentlijk te beraadſlaagen, wat hun, in deezen neteligen toeſtand van zaaken, te doen ſtondt. Doch het gevolg deezer raadpleegingen was het zelfde, 't geen doorgaans wordt ondervonden, wanneer ongewapende welmeenendheid tegen gewapende heerſchzucht overſtaat. MAURITS ſchikte alles naar zijnen wil; ZUILESTEIN wierdt,

zedert, over zijne, dus genoemde, wederſpannigheid, in regten betrokken, en mogt zich gelukkig agten, met verlies van ampten en waardigheden, althans zijn leeven te behouden.

Zie *Interrogatorien* VAN SUYLESTEYN, enz.

ZUILICHEM; (KONSTANTYN HUIGENS, *Heer van*) zie HUIGENS, (KONSTANTYN) *Heer van Zuilichem*, Deel Eenëntwintig van ons *Woordenboek*.

ZUNDERT, (*Groot*) dus genoemd, in onderſcheiding van *Klein Zundert*, waar van wij vervolgens zullen ſpreeken, is een aanzienlijk Dorp, gelegen aan den gewoonen Rijdweg tuſſchen de Steden *Antwerpen* en *Breda*, in de Baronnie, en op den afſtand van ongeveer drie uuren gaans, in het Zuidwesten, van de laatstgenoemde Stad. Hoewel hier zeer veele Roomschgezinden woonen, heeft men 'er tevens eene Kerk ten dienſte der Hervormden; het is een vrij aanzienlijk Gebouw, pronkende met een hoogen ſpitzen Toren. De Leeraar, welke hier den predikdienst waarneemt, verrigt insgelijks dat werk in het nabuurig *Rijsbergen*: welke twee Dorpen, daarenboven, in het Burgerlijke, éénen Dingbank uitmaaken. Nu ruim vijftig jaaren geleeden, wierdt het getal der inwooneren van *Groot Zundert*, van beiderlei ſexe, jongen en ouden, op tweeduizend driehonderd en tweeënvijftig begroot. — Een weinig buiten *Zundert* ſtaat een Heerenhuis, *het Huis te Laar*, ook wel *het Hof*, genaamd. Het is een aanzienlijk Gebouw, van rondomme uit breede en wijde Graften of Vijvers opgetrokken. Van wegen de menigte van Landerijen, beſtaande uit Zaai- en Weilanden, Beemden en Boſchen, tot dit Huis behoorende, brengt het zijnen eigenaar aanzienlijke voordeelen op.

ZUNDERT, (*Klein*) in onderſcheiding van het naastvoorgaande dus genoemd, ligt ſlegts op een kleinen afſtand van *Groot Zundert*, omtrent een half uur gaans nader aan *Breda*. In vroegere dagen plagten hier veele Leden van den Her-

Hervormden Godsdienst te woonen; zij verrigtten hunnen openbaare Eerdienst in eene vrij ruime Kerk, welke met een fraaien Toren pronkt. Het Gestigt is nog in weezen, doch thans buiten gebruik, om dat de Gereformeerde Inwooners zijn uitgestorven.

ZURENDONK, een Dorp in de dus genoemde Meierij van *'s Hertogenbosch*, met de twee nabijgelegene Dorpen *Maarheeze*, of *Moerheeze*, en *Gastel*, te zamen uitmaakende de *Baronnie van Kraanendonk*. Oudheid- en Taalkundigen willen, dat de uitgang *Donk*, in welken de naamen van verscheiden Plaatzen in de Meierij eindigen, zo veel te kennen geeft als hoog verhevene plaatzen in laage of broekagtige Landen. De Baronnie van *Kraanendonk* behoorde, weleer, aan WILLEM DEN III, Stadhouder der Vereenigde Nederlanden en Koning van *Groot-Britannie*. Naa deszelfs overlijden, en bij de verdeeling zijner naagelaatene goederen, tusschen den Koning van Pruisen en JOAN WILLEM FRISO, *Prins van Oranje en Nassau*, Stadhouder van *Friesland en Groningen*, viel de Baronnie van *Kraanendonk* den laatstgemelden te beurt. Tot op de jongste Omwenteling is dat erfdeel, benevens veele andere goederen van gemelde zijne Koninklijke Majesteit, in het Huis van *Oranje en Nassau* gebleeven. *Zurendonk*, ongeveer vijf uuren gaans ten Noordwesten van *Helmond* gelegen, is een middelmaatig Dorp. Men heeft 'er eene Gereformeerde Kerk, die niet zeer groot is, doch met een tamelijk hoogen spitsen Toren pronkt. De Leeraar, welke hier den gewijden dienst waarneemt, bedient insgelijks de Hervormde Gemeente te *Maarheeze*, een half uur gaans in het Zuidoosten van daar gelegen. Hij is Lid der Klasis van *Peel- en Kempeland*.

ZUTFEN, (*Het Graafschap*) heden ten dage meer algemeen onder den naam van *Kwartier van Zutfen* bekend, thans uitmaakende een gedeelte der Provincie van *Gelderland*, grenst ten Oosten aan het Bisdom van *Munster*, ten Noor-

Noorden aan de Provincie *Overijſſel*; ten Westen aan het Kwartier van de *Veluwe*, of meer eigenlijk aan de Rivier de *Yſſel*, welke hier tot eene grensſcheiding verſtrekt, en eindelijk ten Zuiden aan *Kleefsland*. De geleerde ALTING, nevens veele anderen, den naam deezes Graafſchaps of Kwartiers *Zutfeen* ſpeldende, is van oordeel dat de oorſprong of reden der benaaminge moet gezogt worden in de *Veenen*, ten *Zuiden* van dit Landſchap gelegen. *Zuidveen* of *Zuidfeen* zou dus de oorſpronklijke ſpelding weezen.

Vroeger, dan in de Negende Eeuwe, ontmoet men, aangaande *Zutfen*, onder den titel van Graafſchap, geen gewag bij de aloude Schrijvers. Ongegrond, intuſſchen, is het, dat de vroegſte vermelding tot naa het midden dier Eeuwe zou moeten worden te rug geſchoven. Immers vindt men, op het Jaar 810, onder den titel van *Graave van Zutfen*, zekeren WICHARD, of, gelijk anderen hem noemen, WICHMAN vermeld, die uit den Huize van *Saxen* afkomſtig was. Drieëntwintig jaaren laater koomt ons voor, 't zij een Zoon of ander bloedverwant, onder den zelfden titel, REINIER, die, 't zij onmiddelijk, of door tuſſchenkomst van anderen, wierdt opgevolgd van zekere ADELHEID, Graavinne van *Zutfen*, welke, in den Jaare 856, met ROBERT, Heere van *Heusden*, in den echten ſtaat zich liet verbinden. Zints dien tijd, tot in den Jaare 1076, zijn de berigten, wegens de erfopvolging der Graaven van *Zutfen*, zeer gebrekkig. De laatſte, welke dien afzonderlijken titel voerde, was GEERLAK. In het gemelde jaar de zijde des Biſſchops van *Utrecht* tegen Graaf DIRK van *Holland* volgende, ſneuvelde hij in het beleg van *Yſſelmonde*. Hij liet geene kinderen naa. Het Graafſchap kwam dienſvolgens aan zijnen halven Broeder GERARD, Zoone van OTTO DEN I, Graave van *Gelder*. Zints dien tijd zijn de Graaven van *Gelder* altoos ook te gelijk regeerende Graaven van *Zutfen* geweest. Weshalven, wanneer men, in vervolg van tijd, in 's Lands Geſchiedenisſen, Edelen aantreft, die zich *Graaven van Zutfen* noemden, door dezelve geene anderen, dan afſtammelingen van het aloude Huis van *Zutfen*, maar geenzins regeerende Graaven van dat Landſchap, moeten verſtaan worden. De ongeluk-

kige

kige ARNOUD, Hertog van *Gelder*, om zich tegen zijnen wederſpannigen Zoon ADOLF te handhaaven, verpande, in den Jaare 1472, nevens het Hertogdom *Gelder*, het Graafſchap *Zutfen*, aan KAREL, Hertog van *Bourgondie*, bij eene overeenkomst, op den dertigſten December des gemelden jaars, te *Brugge* geſlooten. Volgens de voorwaarden, daar bij getroffen en geſloten, zouden *Gelder en Zutfen*, voor driemaalhonderdduizend Rhijnſche guldens, aan den gemelden Hertogen KAREL VAN BOURGONDIE worden afgeſtaan, om dezelve in pandſchap, naar Duitſche Regten, te bezitten; mids dat gemelde Hertogdom *Gelder* en Graafſchap *Zutfen*, door het te rug betaalen van de genoemde ſomme, en van de onkosten, daar op gevallen, door gemelden Hertog KAREL VAN BOURGONDIE, in en ten behoeve van deeze Landſchappen gemaakt, ten allen tijde wederom zouden kunnen ingelost worden.

Hertog KAREL VAN BOURGONDIE, Pandeigenaar van het Graafſchap *Zutfen*, niet lang naa deeze overeenkomst zijnde overleeden, beſchreeven de *Gelderſchen* eenen Landdag te *Nymegen*. Hier namen zij het beſluit, het Hertogdom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen* op te draagen aan ADOLF VAN EGMOND, den bovengenoemden Zoone van wijlen Hertog ARNOUD VAN GELDER. Doch deeze opdragt hadt geenen voortgang, uit hoofde van het ſpoedig overlijden des benoemden Hertogs en Graafs. Hij liet twee onmondige kinderen na, eenen Zoon en eene Dogter, KAREL en PHILIPPA genaamd. Over deeze beſlooten zij, de Voogdij aan ADOLFS Zuster, KATHARINA, op te draagen; die ſtraks daar op, om beſcherming voor haar zelve en haaren Neef en Nicht, tegen den Bourgondiſchen Aanhang, bij LODEWYK DEN XI, Koning van *Frankrijk*, aanhieldt. Daarenboven, deedt zij ernſtig aanzoek bij de Hertogin MARIA, Dogter van Hertoge KAREL VAN BOURGONDIE, en haaren Gemaal, MAXIMILIAAN VAN OOSTENRYK, dat de kinderen van haaren Broeder ADOLF, die te *Gend* in bewaaring wierden gehouden, haar mogten te rug gezonden worden. Doch de Hertog hadt hier geene ooren naa; 't welk de Staaten des Graafſchaps *Zutfen* dermaate van hem en de Bourgondiſche heerſchappij vervreemde,

de, dat zij te raade wierden, in de Maand Augustus des Jaars 1478, het Graafſchap te verpanden aan HENDRIK VAN ZWARTSENBURG, *Biſſchop van Munſter*, voor eene ſomme van zestienduizend Rhijnſche Guldens: onder beding, dat hij het Graafſchap aan de regte en wettige Erfgenaamen wederom zoude inruimen, zo ras zij hem de betaalde pandpenningen wederom zouden te rug gegeeven hebben.

Tot een twistappel, tuſschen twee magtige Vorſten, verſtrekte het Graafſchap *Zutfen*, nevens het Hertogdom *Gelder*, in den Jaare 1542. De geſchilvoerende partijen waren Keizer KAREL DE V en WILLEM, *Hertog van Kleeve en Gulik*. Niet met den degen, maar met de pen, wierdt deeze twist gevoerd. Reeds zedert het Jaar 1539 hadt Hertog WILLEM zijn regt op het Hertogdom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen* ſtaande gehouden, en aan de Rijksvorſten zijne ſchriftlijke verdeediging van zijnen eigendom toegezonden. Gedeeltelijk bouwde hij zijn regt op zekere overeenkomst, door hem, in den voorgaanden Jaare 1538, met Hertog KAREL VAN GELDER en Graave van *Zutfen* en 's Lands Staaten, getroffen. Inzonderheid, egter, voerde hij, ter verdeediginge van zijne eigen aanſpraak en eigendom, aan, zijne afkomst uit Vorſten, die, zints eenen zeer langen reeks van jaaren, wettige Heeren van *Gelder* en *Zutfen* geweest, en als zodanig, door 's Lands Staaten en Ingezetenen, waren erkend geworden. Naa het overlijden van REINOUD DEN IV, Hertog van *Gelder*, was, naar zijne meening, volgens de natuurlijke opvolging, het Hertogdom, en dus ook het Graafſchap *Zutfen*, vervallen aan ADOLF, Hertog van *Berg*, wiens Grootvader, van Vaders zijde, een broeder van WILLEM, Vader van REINOUD, geweest was. Ook was ADOLF, door Keizer SIGISMUND, met het Hertogdom verlijd geweest. Doch ARNOUD VAN EGMOND, wiens Grootmoeder, van Moeders zijde, eene Zuster van Hertoge REINOUD zelven geweest was, was, dit niettegenſtaande, meester van het Hertogdom en Graafſchap gebleeven. ADOLF, zonder kinderen zijnde overleeden, hadt, benevens alle zijne overige Heerlijkheden, daarenboven ook zijn regt op het Hertogdom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen* nagelaaten aan zijns Broeders Zoone,

GERARD. Keizer FREDRIK hadt deeze erfmaaking bekragtigd; als zijnde de aangeſtelde erfgenaam, door zijne Keizerlijke Majeſteit, met deeze twee Vorſtendommen verlijd geworden: gelijk dan ook vervolgens gemelde Hertog GERARD het regt op die Vorſtendommen aan zijnen Zoone, WILLEM, hadt nagelaaten. De laatstgenoemde, Hertog WILLEM, hadt ter Gemaalinne genomen SIBILLA VAN BRANDENBURG, en bij dezelve eene Dogter verwekt, MARIA genaamd; die vervolgens de Moeder was geworden van den tegenwoordigen Hertoge van *Kleeve* en *Gulik*, aan welken zij al haar regt op het Hertogdom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen* hadt afgeſtaan. — Zodanig was het hoofdbeloop der bewijsredenen, welke Hertog WILLEM, ter zijner verdeedeginge, aanvoerde; terwijl hij, evenwel, op den gemelden overdragt, door zijne Moeder op hem gedaan, voornaamlijk zijn regt op de beide Landſchappen bouwde.

Keizer KAREL DE V, altoos van heerschzucht brandende, en door papieren wapenen zich geen onderſteld regt willende laaten ontneemen, 't welk hij niet zou geſchroomd hebben, met ſtaal te verdeedigen, verzuimde niet, om voor als nog op gelijke wijze als zijn tegenſtreever voor zijnen eisch en aanſpraak in de bres te ſpringen. Om zijnen ſlag te zekerder te neemen, bediende hij zich van de pen van den vermaarden *Frieſchen* Staatsman, VIGLIUS AB AYTTA VAN ZUICHEM. In den tijd van twee dagen ſtelde deeze een uitvoerig Geſchrift, 't welk, vervolgens, in den Jaare 1541, op den Rijksdag te *Regensburg*, wierdt ingeleverd. 't Lust ons, tot volledigheid der Hiſtorie, den hoofdinhoud ook van dat Geſchrift hier in te laſſchen. Keizer KAREL, of liever diens penvoerder VIGLIUS, merkte, onder meer andere bijzonderheden, aan, dat ARNOUD VAN EGMOND, aan Hertoge REINOUD DEN IV nader in den bloede beſtaan hebbende, en, diensvolgens, ook van hem nadere Erfgenaam geweest zijnde, dan Hertog ADOLF VAN BERG, gevolglijk ook hem met regt in het Hertogdom en Graafſchap was opgevolgd; — dat Hertog KAREL VAN BOURGONDIE, in den Jaare 1472, ARNOUD VAN EGMOND het regt op het Hertogdom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen* afgekogt, en zelfs, in het volgende jaar, aan

GE-

GERARD, Graave van *Gulik*, voor den afſtand van 't geen hij op deeze Heerlijkheden meende te eiſchen te hebben, eene goede ſomme gelds betaald hadt; — dat deeze afſtand, door GERARDS Zoonen, WILLEM en ADOLF, en vervolgens ook door Keizer FREDRIK, bekragtigd geworden was, en dat MARIA, des Keizers Grootmoeder, en PHILIPS, des Keizers Vader, zedert, met het Hertogdom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen* waren verlijd geworden; — dat KAREL VAN EGMOND, midlerwijl, zich van deeze Heerlijkheden hebbende meester gemaakt, nogthans, eerst te *Gorinchem*, en vervolgens te *Graave*, met den Keizer overeengekomen was, dat dezelve Heerlijkheden, in gevalle hij zonder wettige erfgenaamen mogt koomen te overlijden, aan den Keizer zouden koomen; — dat, eindelijk, noch GERARDS Zoon, WILLEM, noch WILLEMS Dogter, MARIA, noch derzelver Echtgenoot, JAN VAN KLEEVE, Vader en Moeder van den tegenwoordigen Hertog van *Gulik* en *Kleeve*, na GERARDS afſtand, geduurende een tijdverloop van meer dan zestig jaaren, in 't geheel geene aanſpraak op *Gelder* en *Zutfen* gemaakt, en zelfs nagelaaten hadden, de titels deezer Heerlijkheden te voeren. De zaakvoerder van KAREL DEN V beſloot uit alle deeze bewijzen, dat 's Keizers regt op het Hertogdom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen*, als gegrond en aan geene regtmaatige tegenſpraake onderhevig, moest erkend worden. Het voeren van den penneſtrijd nam hier mede nog geen einde. De Hertog van *Gulik* en *Kleeve* nogmaals het woord voerende, liet een tweede Geſchrift vervaardigen, waarin hij des Keizers bewijzen tragtte te ontzenuwen, en 't welk hij insgelijks des Rijksvorſten deedt ter hand ſtellen. Hij erkende, in zijn Geſchrift, den afſtand, door GERARD, Graave van *Gulik*, aan Hertoge KAREL VAN BOURGONDIE, ten opzigte van het Hertogdom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen*, gedaan; doch hij beweerde met een, dat deeze afſtand was geſchied op de uitdruklijke voorwaarde, dat het Huis van *Bourgondie* hem tegen de Heeren VAN EGMOND zoude beſchermen: voor zo veel, intuſſchen, deeze voorwaarde niet was naagekoomen, beſloot Hertog WILLEM daarmit, dat de afſtand van geene waarde, en dus als in 't geheel niet

geſchied, moest gerekend worden. — Om dit tegenſchrijven te wederleggen, merkte VIGLIUS, in naame van zijnen Keizerlijken Meester, in een tegenvertoog, aan, dat Graaf GERARD VAN GULIK de penningen, voor den afſtand van *Gelder* en *Zutfen*, hem beloofd, met 'er daad hadt ontvangen, doch dat zo min als hij zelve, zijne Opvolgers, den Keizer noch deszelfs Voorzaaten, uit hoofde van deezen afſtand, immer om beſcherming tegen de Hertogen van *Gelder*, uit den Huize van EGMOND, verzogt hadden.

Van geene baate, intusſchen, was al dit over- en wederſchrijven. De Rijksvorſten, 't zij om dat ze in het geſchil geen behoorlijk doorzigt hadden, en alzo zich onmagtig bevonden om de wettigheid van den eisch van wederzijden te beoordeelen, 't zij om dat ze de Keizerlijke ongenade vreesden, indien zij zich voor Hertog WILLEM verklaarden: zeker is het, dat de zaak, op den Rijksdag, eerst ſleepende wierdt gehouden, en vervolgens aan den ſpijker gehangen. Nogthans hadt Keizer KAREL zijn hart op *Gelderland* geſteld, en beſchouwde hij de bemagtiging daar van als een ſtuk voor hem van de hoogſte aangelegenheid. Een magtig Leger verzamelde hij, diensvolgens, om met de wapenen Hertog WILLEM te noodzaaken tot eene overgave, tot welke zijne ſchriftlijke Vertoogen, tot nog toe, ongenoegzaam gebleeken waren. Te meer beſloot Keizer KAREL tot dien ſtrengen maatregel, om dat Hertog WILLEM, hangende den bovengemelden penneſtrijd, tegen hem eenige vijandlijke verbintenisſen hadt aangegaan.

Voorſpoedig ſlaagde Keizer KAREL in zijne Krijgsverrigtingen, en bragt hij Hertog WILLEM, binnen korten tijd, in zulk eene engte, dat hij, vreezende, behalven het Hertogdom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen*, ook zijn Hertogdom *Gulik* te zullen verliezen, geraaden vondt, zich te onderwerpen. Met zijn Leger bevondt zich thans Keizer KAREL DE V voor *Venlo*. Derwaarts begaf zich dan de Hertog; als een overwonnene viel hij zijner Keizerlijke Majeſteit te voet, bekende zijne misdaad in het bieden van tegenſtand aan het doorluchtig hoofd des Keizerrijks, en ſmeekte om genade. Dit viel voor in den afloop des Jaars 1543. Op den zeven-

den

HERTOG WILLEM, VALT KEIJZER KAREL V. TE VOET, EN STAAT ZIJN HERTOGDOM GELDER EN GRAAFSCHAP ZUTFEN AAN HEM AF.

den September flooten zij een onderling Verdrag, waarbij, onder andere, Hertog WILLEM van zijn Regt op het Hertogdom *Gelder* en het Graaffchap *Zutfen*, voor altoos, afftand deedt, ten behoeve des Keizers.

Weinige dagen, naa dat dit Verdrag was geſloten, kwamen de Staaten van *Gelder* en *Zutfen* den Keizer, in zijne Tent voor *Venlo*, huide doen. Van zijnen kant bevestigde de Keizer hunne Regten en Privilegien, beloovende, geene Ampten te zullen geeven dan aan bekwaame lieden, die 's Lands taal ſpreeken konden, en in eigen perſoon de Ampten bedienden. In 't bijzonder verbondt hij zich, geenen Stadhouder over *Gelder* en *Zutfen* te zullen ſtellen, dan die 's Lands taale kundig was. Daarenboven beloofde de Keizer, de Landen met geene ſchattingen te zullen bezwaaren, dan in welke Baanerheeren, Ridderſchapen en Steden deugdelijk en naar oude gewoonte zouden bewilligd hebben. Zijne Keizerlijke Majeſteit bekragtigde, in het volgende jaar, alle deeze punten, bij Opene Brieven, gedagteekend te *Spiers*, op den tweeëntwintigſten van April. Aldus kwam Keizer KAREL DE V, naa een langduurigen Oorlog, aan het gerust bezit van het Hertogdom *Gelder* en het Graaffchap *Zutfen*, de laatſten in de thans genoemde zeven vereenigde Gewesten, welke zijner uitgeſtrekte heerſchappije onderdaanig wierden. Reeds kort naa de bemagtiging hadt Keizer KAREL, tot Stadhouder over het Hertogdom en Graaffchap, aangeſteld RENÉ VAN CHALONS, *Prins van Oranje*, die reeds over de Provincie van *Holland* die zelfde waardigheid bekleedde. In 's Keizers naam ontving hij de gewoone hulde.

Tot in den Jaare 1572 bleef het Graaffchap *Zutfen* met de Spaanſche heerſchappij vereenigd. Door den Graaf VAN DEN BERGE wierdt het daar van afgetrokken, en tot de zijde der Staaten overgebragt. Voor eenen tijd wierdt het, zedert, wel afvallig; doch van nieuws tot onderwerping zijnde genoodzaakt, nam het, in den Jaare 1579, deel in de Utrechtſche Unie, en is, van dien tijd af, een Lid gebleeven van het Bondgenootſchap der Vereenigde Gewesten.

Niettegenſtaande deeze inlijving, deedt 'er zich, van tijd tot tijd, een en ander op, die zich den eigendom van het

Graafſchap *Zutfen* aanmatigde. Het waren de afſtammelingen van den in 's Lands Geſchiedenisſen zo vermaarden LAMORAAL, *Graave van Egmond*, in den Jaare 1568, te *Brusſel*, door het Zwaard des Scherpregters geſneuveld, welke deeze aanſpraak maakten. KAREL, Zoon van den onthaisden Graave, hadt, eenigen tijd naa zijns ongelukkigen Vaders afſlijvigheid, in *Holland* eenige vrugtlooze poogingen aangewend om herſtel in de Voorouderlijke bezittingen. KAREL'S Zoon, LODEWYK, hadt zijnen eisch op het Graafſchap *Zutfen* op de *Munſterſche* Vredehandeling ingebragt. Al vroeger hadt hij den titel van Hertog van *Gelder* en Graave van *Zutfen* aangenomen, en was, tot het afleggen van denzelven vergeefs vermaand zijnde, gebannen uit de Staaten des Konings van *Spanje*. PHILIPS, Zoon van LODEWYK, hadt, met even ongelukkigen uitſlag als zijn Vader op de *Munſterſche*, zijne belangen ingebragt op de *Nymeegſche* Vredehandeling.

In weerwil van dit alles kwam een telg van het doorluchtig Geſlagt, met den dikmaals ontzegden eisch, van nieuws, ter baane. Deeze was PROKOPIUS FRANÇOIS, *Graaf van Egmond*, Zoon van den laatstgenoemden. De *Rijswijkſche Vredehandeling* was het tooneel, alwaar hij zijne zaak bepleitte. Behalven andere Heerlijkheden, op welke hij aanſpraak maakte, zie hier hoe de tegenwoordige Graaf VAN EGMOND zijn regt op het Graafſchap *Zutfen* zogt te bepleiten. Hij vertoonde, dat JAN DE I, Graaf van *Egmond*, gehuwd geweest was met MARIA, Dogter van JAN, Heere van *Arkel*, en van JOANNA VAN GELDER, die eene Dogter was van WILLEM, Hertoge van *Gulik*, en van MARIA, Dogter van REINOUD, Hertog van *Gelder* en Graave van *Zutfen*, en van SOFIA, Erfdogter van *Mechelen*; — dat JOANNA VAN GELDER twee Broeders hadt gehad, WILLEM en REINOUD, die beide, de een naa den anderen, Hertogen van *Gulik* en Graaven van *Zutfen* geweest, doch zonder kinderen overleeden waren; —— dat, naa derzelver afſlijvigheid, hunne nalaatenſchap was verdeeld geworden onder de naakomelingen van JOANNA VAN GELDER, zijnde twee Zoonen van haare Dogter MARIA, ARNOUD en WILLEM VAN EGMOND, die beiden, door Keizer SIGISMUND, met het Graafſchap *Zutfen* wa-

waren verlijd geworden; onder beding dat de laatſte deeze Heerlijkheid niet eerder zoude bezitten, dan naadat zijn Broeder zonder kinderen zou overleeden zijn; — dat ARNOUD, zijne Heerlijkheden verpand hebbende aan KAREL, Hertoge van *Bourgondie*, overleeden was, zonder de pandpenningen volkomen ontvangen te hebben, terwijl, evenwel, Hertog KAREL zich meester hadt gemaakt van het Graafſchap *Zutfen*; — dat ADOLF, Zoon van ARNOUD, kort hiernaa geſtorven zijnde, diens Zoon, KAREL, door de Staaten, tot Graaf van *Zutfen* beroepen zijnde, overleeden was, zonder kinderen na te laaten; — dat bij zijnen dood, het Regt, welk hij op zijns Vaders naalaatenſchap gehad hadt, vervallen was op de afſtammelingen van zijnen Oud-Oom, WILLEM, die, te gelijk met ARNOUD, KARELS Grootvader, met het Hertogdom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen* was verlijd geworden; — dat een dier afſtammelingen, en wel de regte, was, de onthalsde LAMORAAL, *Graaf van Egmond*, van welken de tegenwoordige Graaf VAN EGMOND in eene rechte linie afſtamde: als zijnde de gemelde LAMORAAL geweest een Agter-Kleinzoon, van WILLEM, den Broeder van ARNOUD VAN EGMOND; — dat ingevalle men mogt van oordeel zijn, dat ADOLF VAN EGMOND, door zijnen Vader onterfd geweest zijnde, zijn Zoon KAREL geen Regt op de Voorvaderlijke Goederen konde hebben, men dan moest toeſtemmen, dat dezelve zo veel eerder op WILLEM VAN EGMOND vervallen geweest waren; — dat de Koningen van *Spanje*, als Opvolgers der Hertogen VAN BOURGONDIE, geen Regt altoos konden hebben op het Hertogdom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen*, om reden dat de Pandpenningen niet ten vollen betaald waren geworden, en om dat het gedeelte der bedongene ſommen, 't welk onbetaald was gebleeven, daar bij gerekend zijnde de Renten, tot heden toe daar op geloopen, zeer veel meer dan het betaalde gedeelte bedroeg; — dat, eindelijk, de Staaten van *Gelder* en *Zutfen* 'er even weinig Regt op hadden, om reden dat dezelven geen grooter Regt hadden kunnen verkrijgen, dan PHILIPS DE IV, Koning van *Spanje*, hun hadt kunnen afſtaan.

Op dit Vertoog, welks kragt, naar het oordeel van alle des kundigen, zeer ligt konde ontzenuwd worden, wierdt eenigen tijd gezweegen. In den Jaare 1698 vonden, eindelijk, de Staaten des Landſchaps gerasden, door het Hof des Vorſtendoms *Gelder* en des Graafſchaps *Zutfen*, een Tegen-Protest te doen in 't licht geeven. Het geſchrift was geteekend den dertigſten Januarij des gemelden jaars. Deszelfs hoofdzaaklijke inhoud kwam hierop neder „ Dat zekere „ GHILLET, zich noemende Gelastigde van den Graave VAN „ EGMOND, eene Verklaaring en Protest hade ingeleverd, „ vervattende eenen ongegronden Eisch op het Hertogdom „ *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen*, zonder dat de gemelde „ GHILLET, op de *Rijswijkſche* Bijeenkomst, erkend geweest „ was, en zonder dat zij ook wisten, dat 'er, van zulk „ eenen Eisch, eenig gewag was gemaakt in de *Munſter-* „ *ſche* en *Nymeegſche* Verdragen; — dat zij, hierom, de „ overgelerde Verklaaring en Protest nietig en van onwaarde „ verklaarden, uit den naam der Staaten van *Gelder* en *Zut-* „ *fen*, zonder dat zij, voor tegenwoordig, konden goedvin- „ den, de redenen te wederleggen, die in de Verklaaring „ vervat waren: welke Verklaaring, daarenboven, eene op- „ eenſtapeling van misſlagen, zo ten opzigte van het Regt, „ als van de Gebeurde Zaaken, gelijk ook eene menigte „ van handtaſtelijke onwaarheden, behelsde."

Van eenige merkwaardige voorvallen, in de etlijke jongſtverloopene jaaren, het Graafſchap *Zutfen* bijzonderlijk betreffende, zullen wij nu nog een beknopt verſlag mededeelen. Eene zwaare Overſtrooming, in den Jaare 1754 voorgevallen, veroorzaakte ginds en elders, in het Graafſchap, groote ſchade. De oorzaak hier van was, het opzwellen tot eene ongewoone hoogte van het Riviertje *de Berkel*, 't welk uit *Munſterland* vloeiende, zich binnen de Stad *Zutfen*, door het zogenaamde *Broekierter*, in den *Yſel* plagt te ontlasten, doch welke laatstgemelde Rivier thans tot eene ongewoone hoogte zijnde opgezet, niet meer waters konde bergen. De omliggende Landen rondom de Stad vertoonden als eene opene zee. In de Heerlijkheid *Berkelo* waren opgezetenen, wier Huizen, voorheen, altoos voor Watersnood beveiligd

ge-

geweest waren, in de droevige noodzaaklijkheid, elders een goed heenkomen te zoeken. Op zommigen plaatzen ſtonden de Huizen tot aan de daken onder het water. In den Berkeldijk ontſtonden twee Doorbraaken. Hier door wierdt de toegang van het platte Land na de Stad *Zutfen*, door alle de Poorten, één uitgezonderd, afgeſneeden. Binnen de Stad klom het water tot zulk eene hoogte, dat niet alleen alle de Kelders vol liepen, maar ook de laage plaatzen en ſtraaten overſtroomd wierden. Zelf was eene der Kerken, voor eenigen tijd, onbruikbaar geworden. — Diergelijk een Ramp trof, van nieuws, dit Graafſchap, in den Jaare 1764. Twee Doorbraaken in den Kanonsdijk jaagden het water tot zulk eene hoogte op, dat het gantſche Landſchap bijkans zich als eene baare Zee vertoonde. — Van aangenaamer vermeldinge is de werkzaamheid, vooral zedert de laatſte groote veertig jaaren, in het Graafſchap *Zutfen* aangevangen of voortgezet. Behalven de Yzergieterijen, in de Provincie *Gelderland* en elders niet ongemeen, waarin het oud Yzer van nieuws geſmolten, en tot Potten, Plaaten en andere gereedſchappen of werktuigen wordt gevormd, leidde de Heer JOAN. KORNRAAD BRAND éénen Yzeroven, of, om ons van het algemeen aangenomen kunſtwoord te bedienen, eene *Yzerhutte* aan, te *Uiſt*, in het Graafſchap *Zutfen*, niet verre van de Kleefſche Grenzen. In deeze Yzerhutten maakt men zeer goed en goedkoop Yzer, uit het Oehr, 't welk daar omſtreeks wordt gegraaven. Het Oehr, of de Yzer-Ertz ligt, in dit gedeelte des Graafſchaps, oppervlakkig, en als een dikke harde korst, tuſſchen de Aardbeddingen in. Door middelen van houweelen, hamers, ſchoppen en andere zwaare werktuigen, haalen de arbeidslieden het uit den grond, en brengen het voorts na de Yzerhutte, om aldaar geſmolten te worden. Men graaft 'er de Yzer-Ertz zo overvloedig, dat men het Oehr, in zeker opzigt, beter koop kan bekoomen, dan de Houtskoolen zelve, die ter ſmeltinge gebruikt worden; dewijl de kregele Boer, ondersteund door baatzoekende Opkoopers, weetende de noodzaaklijkheid der Houtskoolen, dezelve op een hoogen prijs houdt. De Yzer-Erts, welke in het Graafſchap *Zutfen* wordt gevonden, is al vrij rijk.

De honderd ponden ruwe ſtoffe leveren, niet zelden, tuſſchen de zestig en zeventig ponden goed Yzer. — Een kort verſlag, aangaande de werkzaamheid in de bovengemelde Yzerhutten, zal, vertrouwen wij, veelen onzer Leezeren niet onaangenaam zijn. Tot het ſmelten van Yzer heeft men, gemeenlijk, ongemeen groote Ovens, welker Muuren eene ongemeen zwaare hette kunnen wederſtaan, en nu eens grooter, dan wederom kleiner, gebouwd worden. Met deeze Ovens heeft gemeenſchap de Buis van een zwaaren Blaasbalg, die, als de Oven gloeijende is, het vuur geſtadig aanblaast, en brandende houdt. Deeze Blaasbalg wordt bewogen door Paarden of door Menſchen; of anders, gelijk dit in de Yzerhutte bij *Ulft* geſchiedt, doet men denzelven werken door middel van raderen, die door loopende wateren bewogen worden. In zulk een Oven, aan welken een geweldig groot ſtookgat is, werpt men, eer dezelve geſtookt wordt, op den Smeltpan, of in het midden van den Oven, eene menigte gegloeide Houtskoolen, naar gelange van de hoeveelheid van Yzer-Erts; welke Houtskoolen, door de rondom woonende Opgezetenen, van Beuken- of Eikenhout gebrand, en uitgedoofd worden, met oogmerk om 'er zich naderhand tot het Yzerſmelten van te bedienen. Op deeze Koolen werpt men vervolgens de Erts, naa dat alvoorens dezelve, zo veel doenlijk is, tot kleine ſtukjes is gebroken. Zomtijds wordt onder deeze ſtoffe leevende Kalk gemengd; doch dit heeft inzonderheid plaats, ingevalle de Erts zeer vast is. Vervolgens worden hier op, laag om laag Erts en Koolen gelegd, tot dat de Oven behoorlijk vol is. Den Oven aldus zijnde gevuld, ſteekt men 'er den brand in, die, door middel van den gemelden Blaasbalg, geſtadig wordt aan den gang gehouden. De Erts kookt men zo lang, tot dat dezelve genoegzaam geſmolten en gietbaar wordt geoordeeld. Thans giet men de dus geſmolten Erts tot Staaven; die, vervolgens, naa eens en andermaal, van nieuws, aan het vuur blootgeſteld geweest te zijn, door herhaald en langduurig ſmeeden en ſlaan, van haare aankleevende ſcorie, of ſchuim en vuiligheid gezuiverd worden: waar naa men ze verder wederom, naar goedvinden, in kleiner of grooter, breeder of ſmal-

ſmaller ſtaaven verdeelt, en aldus Staafyzer bekoomt. Wat voorts aangaat het gieten van ijzeren Potten, Plaaten, Kogels, Kanon en ander Yzerwerk; hier toe worden door Werklieden, die men *Vormers* noemt, uit Klei, tot het fatſoeneeren van welke zij eene bijzondere handigheid bezitten, Vormen vervaardigen, geſchikt naar zulke ſtukken, als men gezind is te gieten. Het aldus in Vormen gegoten Yzer ondergaat geene verdere ſmeeding; 't welk de reden is, dat het altoos broozer en minder van waarde, dan het Staafyzer is. Te *Amſterdam*, om dit in het voorbijgaan aan te merken, heeft men eene Yzergieterij, ſtaande op het Roeters-Eiland, alwaar dit in *Gelderland* gegooten Yzer hergooten wordt: welk Yzertuig, als zijnde andermaal geſmolten en gezuiverd, uit dien hoofde den voorrang verdient boven het uit Oehr onmiddelijk gegoten Yzer.

Reeds in de voorgaande Eeuw waren 'er geſchillen ontſtaan over de Grensſcheiding, tusſchen het Kwartier van *Zutfen* en het Hoogſticht van *Munſter*. Men hadt wel, van tijd tot tijd, daar omtrent eenige ſchikkingen beraamd, doch de zaak altoos onafgedaan gelaaten. In den Jaare 1765 wierdt men te raade, het ſtuk ernſtig bij de hand te neemen, en, ware het mogelijk, tot eene volkomene afdoening te brengen. Gelastigden, van wederzijden, daartoe benoemd, ſlaagden zo gelukkig, dat zij, in de maand October des gemelden jaars, de Grensſcheidingen, tot wederzijdsch genoegen, bepaalden. Tot wegneeminge van onzekerheid, en ter voorkoominge van oneenigheden in het toekoomende, kwamen de Gelastigden overeen, de Landſcheidingen door ſteenen Paalen af te perken. Het daadlijk zetten deezer ſcheidpaalen geſchiedde in het volgende Jaar 1766, waarbij aan alles de vereischte bekragtiging wierdt gegeeven. Ten zelfden tijde vereffende men ook een nog hangend geſchil, meer bepaaldelijk het Kwartier van *Gelder* en het *Bisdom Munſter* betreffende, raakende zeker Regt van Weide, *Koppelweide* of *Compoſium* genoemd, waaruit niet zelden hoogloopende onaangenaamheden, tusſchen de Opgezetenen van wederzijdſche landen, gereezen waren.

Eene

Eene onderneeming, die veel goeds beloofde, wierdt, in den Jaare 1777, in het Kwartier ter hand geſlagen. De Heer Mr. WILLEM HENDRIK VAN HASSELT, door verkeering met den Leeraar der *Waalſche* Gemeente te *Arnhem*, den Heere GEVANON, uit het Zuidlijk gedeelte van *Frankrijk* geboortig, eenige kundigheden hebbende opgedaan omtrent het aankweeken van Zijde, waar toe de Heer VAN HASSELT reeds voorheen eenige liefhebberij bezat, begaf zich na een Landgoed, niet verre van de Stad *Zutfen* gelegen, met oogmerk om 'er zich op den Landbouw toe te leggen. Met een bedoelde hij het bijzonder oogmerk, om, volgens de onderrigtingen van den Leeraar GEVANON, vermeerderd met kundigheden, opgedaan uit verſcheiden Schrijvers, Zijdewormen te kweeken, Zijde te winnen, en door het neemen van proeven te onderzoeken, hoe verre men deeze kweekerij hier te Lande zou kunnen brengen. Naa het doorworſtelen van veelerhande zwaarigheden, en door onvermoeide naarſtigheid, gelukte het den Heere VAN HASSELT, naa verloop van tien jaaren, witte en geele Zijde te winnen, welke, door lieden deezer zaake kundig, met de *Franſche* en *Italiaanſche* Zijde gelijk geſteld wierdt.

Van nieuws trof het Kwartier een zwaare Ramp, in den Jaare 1784. Voor de hoofdſtad des Diſtrikts borst, in de maand Februarij des gemelden jaars, de bevrozene rivier *de Yſel* los, met een vernielingdreigend geweld. Schrikwekkend was het gedruis der afdrijvende Yſchotzen. Tot eene vervaarende hoogte ſchooven die Schotzen op elkander, naar gelange van het klimmen van den Stroom. Deeze, daar zij, in den beginne, ſlegts langzaam was geklommen, begon nu, allengskens, met ongelooflijken ſpoed, zeer hoog op te zetten, zo dat het water, in den aanvang der maand Maart, eene der Poorten van de bovengenoemde Hoofdſtad invloeide. Tot nog toe was men voor Dijkbraak behoed gebleeven. Ook deeze ramp vermeerderde, eerlang, de elende. Bij het, dus genoemde, *Hoenderneſt* bezweek de Dijk; het water, nu een open hebbende, ſtroomde, met ſchrikbaarend geweld, door het Gat. Deerlijk was, onder dit alles, de toeſtand der Opgezeetenen ten platten Lande; doch aan hun was geen hel-

helpen, zo lang het opzetten der Riviere, en het overſchuiven der Yſchotzen, duurde. Zo ras de eerſte aandrang eenigzins bedaard was, en nog meer toen het water begon te zakken, was alleman in de weer, om den noodlijdenden alle mogelijke hulp toe te brengen. Door middel van Vaartuigen haalde men Menſchen en Beesten uit de omliggende Landen en Plaatzen, en bragt ze te *Zutfen*. Niettegenſtaande eenige Poorten deezer Stad waren toegedamd, ſtondt dezelve, op zommige plaatzen, zo diep onder water, dat men de lieden, in de ondergelegene oorden woonagtig, door middel van Schuiten, de leevens- en andere noodwendigheden, moest toevoeren. Op de zelfde wijze voorzag men ook in de behoeften der bewooners van het platte Land; deezer jammerſtaat was tot zulk eene hoogte geklommen, dat men, op verſchelden plaatzen, elendelingen aantrof, die, uit de daken hunner deerlijk gehavende wooningen, gretige handen reikten na de aangebodene behoeften en ververſchingen.

Dus verre geſproken hebbende van de algemeene Hiſtorie van het Kwartier van *Zutfen* in het bijzonder, zullen wij deszelfs Geographiſche verdeeling kortelijk aanwijzen. Volgens de tot nog toe gebruiklijke verdeeling, bekleedt het Kwartier van *Zutfen* de derde plaats onder de vier Kwartieren van *Gelderland*. Behalven de Hoofdſtad, welke den zelfden naam als het Kwartier voert, ontmoet men in hetzelve vier bemuurde, hoewel kleine, Steden, welke, tot nog toe, met uitſluiting van de overige Plaatzen van het Gewest, in de Staatsvergaderinge plagten beſchreeven te worden, en aldaar haare Stem uitbragten. Zij zijn de volgende: *Doesburg*, *Deutekom*, *Lochem* en *Grol*. Nog twee Steedtjes heeft men 'er, welke, tot vóór de Omwenteling, in de regeling der Kwartiersbelangen, niet gekend wierden: zij zijn *Breevoort* en *Borkelo*. Voorts heeft men, ten aanzien van het Landgebied, de volgende verdeeling in agt genomen. I. *Het Schoutampt van Zutfen*, behoorende aan de Hoofdſtad, waarin men de volgende Dorpen en Gehugten aantreft: *Vorden*, *Almen*, *Gorſele*, *Wareusvelt*, *Wichmont*, nevens de Adelijke Huizen *te Dorth*, *Dam*, *Voorst*, *Bezelink*, *de Boedelhof*, *Velden*, *Vorden*, *Hakfort*, en *Brunsberg*. —

II. Het

II. Het *Landdrostampt van Zutfen*, bevattende *Zelhem*, *Hummel*, *Hengel*, *Steendre*, *Ruurloo*, en *Dotekom buiten*, als mede de Kaſteelen *Leemkoul*, *Kervel*, *Hummel*, *Enghuizen*, *Hagen*, *Ruurloo*, *Middeler*, *Wildenburg*, *Brantzenburg*, *Baak*, *Holthuizen*, *Spansweerdt*, en *Heyneort*. — III. Het *Richterampt van Doesburg*, beſtaande in het Karſpel van *Angerlo*, met de in- en buitenheemſche *Drempt*, *Keppel*, en de Huizen van *Oldenhoven*, *Keppel*, *Kel*, *Bingarden*, *de Uilenpas*, en *Gysbeek*. — IV. Het *Schoutampt van Lochem*, waar onder behooren de Kreits of Kring van *Verwolde*, nevens de Adelijke Huizen *Pol*, *Verwolde*, *Laar*, *Amſen*, *Langen*, *Kluize*, *Diepenbroek*, *Netelhorst*, *Heest*, en *Karzenburg*. — V. Het *Drostampt van Breevoort*, bevattende het Stedeken van dien naam, nevens de Dorpen *Winterswijk*, *Aalten*, en *Dinksperlo*, als mede de Adelijke Geſtigten *Travenhorst*, *Vrageren* en *Walvoort*. — VI. De *Heerlijkheid van Borkelo*, beſtaande in het Stedeken van dien naam, de Dorpen *Eybergen* en *Geisteren*, en de Adelijke Huizen *Tignagel*, *Kysveld*, *Fokking*, *Amerſchot*, *Bloysthuis*, en *Botshuis*. — VII. Het *Erfampt van Anholt*.

Niet eenerlei is de grond van het Graafſchap *Zutfen*. Op zommige plaatzen is dezelve zandagtig en ſchraal, elders leemagtig, en ook niet zeldzaam, in andere oorden, goede en vaste klei. Veengronden, van onderſcheidene deugd, zijn 'er ook niet ongemeen; men graaft 'er Turf, beter en ſlegter, naar gelange van den grond. Hier en daar ontmoet men in de Veenen eene ſtoffe, die, even ligt als Tonder of Zwam, vuur vat, en ook in de plaats daar van door de Landlieden wordt gebruikt. Dat men, op zommige plaatzen, Yzer-Erts aantreft, hebben wij boven reeds aangeteekend, daar wij van de Yzerſmelterijen in het Graafſchap gewag maakten.

Van de Regeering deezes Kwartiers zullen wij hier geen uitvoerig verſlag doen, als zijnde derzelver gedaante, zints de jongſte Omwenteling, geheel verdweenen. Dit volgende, om te dienen ter aandenkinge aan de voorgaande dagen, zullen wij alleenlijk aanmerken, dat, naamelijk, de Regeering voormaals beſtondt uit Ridderſchap en Steden, gezamentlijk uitmaakende de *Staaten des Graafſchaps Zutfen*. De Ridder-

derſchap, het platte Land vertegenwoordigende, beſtondt uit zodanige Hoogadelijke perſoonen, die bezitters waren van eene Havezate of Ridder-Hofſtad, binnen het Graafſchap gelegen, en ten minſten vierhonderd Guldens jaarlijks opbrengende. Nog andere vereischten moesten bij hen plaats hebben. Tusſchen de Ridderſchap en de vijf genoemde Stemmende Steden was de Regeering des Kwartiers gelijkelijk verdeeld: de Ridderſchap alleen hadt zo veel gezags, als de vijf Steden te zamen; en onder deeze voerde de Stad *Zutfen* zo veel gezag, als de vier overige Steden met elkander.

Zie SLICHTENHORST, *Toneel des Lands van Gelder*, en *Gelderſche Geſchiedenisſen*; *Nederlandſche Jaarboeken*, enz.

ZUTFEN, (*De Stad*) tot nog toe Hoofdſtad van het Graafſchap of Kwartier van dien naam, ligt aan den rechter oever van de rivier *de Yſel*, bijkans op gelijken afſtand, naamelijk dien van drie uuren gaans van de Overijsſelſche Stad *Deventer* en de Gelderſche Stad *Doesburg*. Eer wij de beſchrijving der Stad mededeelen, oordeelen wij geraaden, de voornaamſte bijzonderheden, haare *Hiſtorie* betreffende, in een aaneengeſchakeld vertoog mede te deelen.

Van den oorſprong der benaaminge hebben wij, in het voorgaande Artikel, reeds geſproken. Hier voegen wij 'er nevens, dat de Stad, in zommige Oude Brieven, bij den naam van *Sutfenne* bekend ſtaat. Hoewel de eerſte aanleg van *Zutfen* in de duisternisſe der Oudheid ligt begraaven, is 'er, nogthans, genoegzaame zekerheid voorhanden, dat de Stad van eene zeer hooge Oudheid is. Onder andere mag men dit uit de volgende bijzonderheid afleiden. BURCHARD, Biſchop van *Utrecht*, op het Jaar Elfhonderdvijf, in zekeren Brief, van *Zutfen* gewaagende, verklaart aldaar, dat hij de Handvesten en Papieren, behelzende de Voorregten der *Zutfenſche* Kerke, hadt vernieuwd, om reden, zegt de Stichtſche Kerkvoogd, *dat dezelve, door den hoogen Ouderdom, ſchier onleesbaar waren geworden.* De Utrechtſche Bis-

Bisschoppen, naamelijk, hadden, al van ouds, niet alleen de Stad, maar ook het geheele Graafschap *Zutfen*, als leenroerig van hunnen Stoel aangemerkt. In den Jaare 1202, terwijl OTTO DE II, Hertog van *Gelder* en Graaf van *Zutfen*, in *Brabant* gevangen zat, bediende zich DIRK VAN DER ARE, Bisschop van *Utrecht*, van die gelegenheid om eenen aanslag op de Stad te doen; naa een kort beleg wierdt hij 'er meester van. In den Jaare 1475 wierdt de Stad, nevens het geheele Graafschap, door Keizer FREDERIK DEN III, aan HENRIK VAN ZWARTZENBURG, Bisschop van *Munster*, in pandschap opgedraagen. Geduurende de veel gerugtmaakende en landverdervende verdeeldheden, tusschen de HEKERENS en de BRONKHORSTEN, welke *Gelderland*, op zo veel ramps en verwoestens, als de twisten der *Hoekschen* en *Kabeljaauwschen* Holland te staan kwamen, hieldt *Zutfen* zich aan de zijde der eerstgenoemden. Eerst de Keizer MAXIMILIAAN, in den Jaare 1498, en vervolgens diens Zoon PHILIPS, in den Jaare 1505, zogten de Stad, door vleierij, en toen deeze niet baatte, door dreigementen, aan hunne zijde over te haalen; doch zij stondt pal voor beiderlei drangmiddelen. Naadat *Brielle*, in den Jaare 1570, door de Watergeuzen, was bemagtigd, verscheen, eerlang, de Graaf VAN DEN BERG voor *Zutfen*, en dwong dezelve, zich voor de Staatsche zijde te verklaaren. In de maand November des Jaars 1572 verscheen *Don* FREDERIK, Zoon van den Hertog VAN ALVA, voor de Stad, die met eene vrij talrijke Bezetting was voorzien. Naa dat hij de Stad vrugteloos hadt opgeëischt, plantte hij, op den drieëntwintigsten November des gemelden jaars, het geschut voor de Muuren, en maakte, uit dertien zwaare Stukken, zo een verschriklijk vuur op dezelve, dat vooral in den Muur der Nieuwe Stad, een wijde bres wierdt geschoten. Het krijgsvolk, met vreeze en angst bevangen voor den Spaanschen bloeddorst verliet, nevens een goed aantal burgers, in den nacht, heimelijk de Stad. De overgeblevenen, dit vernomen hebbende, wilden, in den volgenden morgenstond, zich overgeeven. Doch de Spanjaards waren hun in de voorbaat. Door de gebeukte Muuren zich eenen weg na binnen baanende, jaagden zij alles over den kling,

wat

wat de mine hadt van tegenſtand te willen bieden. Toen ſloegen zij aan het rooven, plonderen en ſchoffeeren van Maagden en van Vrouwen. Naa dat de woede eenigen tijd haaren rol hadt geſpeeld, tradt de Spaanſche Stadhouder HIERGES, ondersteund door eenige Hoogduitſche Overſten, tuſſchen beiden, om bij *Don* FREDERIK, voor de overige gevangenen, zo krijgslieden als inwooners, lijfsgenade te ſmeeken. Bijkans was de Veldheer, ten behoeve der elendelingen, omgezet, toen een Franciskaner Monnik, door zijnen gruwelijken raad, een ſpaak in het wiel wist te ſteeken. Hoewel van *Zutfen* gebooren, van woede, evenwel, tegen zijne Stadgenooten, om hunnen afval, brandende, ſtookte hij een vuur van moordlust in het hart van *Don* FREDERIK, door zijne bloeddorſtige raadgeeving: *Men moest de Eijeren in den pan kloppen, eer daar Kiekens van kwamen.* Thans ontſtondt 'er eene deerlijke ſlagting. Alle de gevangenen wierden opgehangen, of in den Yſſelſtroom geworpen en geſmoord. *Zutfen* ging, niet lang daar naa, wederom tot de Staatſche zijde over, doch wierdt, in den Jaare 1583, door den Overſte TAXIS, voor den Prins VAN PARMA, overmeesterd, geplonderd en gebrandſchat. Eens en andermaal zogten de Staatſchen, in de Jaaren 1584 en 1586, de Stad te heroveren, doch ſtootten telkens hunne hoofden. Gelukkiger ſlaagde de jonge MAURITS, in den Jaare 1591. Met zo veel ijvers zette hij het beleg voort, dat de tijding der belegeringe en der bemagtiginge bijkans gelijktijdig in *Holland* wierdt vernomen. HUGO DE GROOT, toen nog een vriend van MAURITS, ſchreef hierop de volgende Dichtregels.

„ Acceſſit titulis etiam Zutphania noſtris,
„ Non niſi Mauritio Principe digna capi.
„ Spe nihil eſt citius, tamen hanc Victoria vicit:
„ Obſediſſe grave eſt credere, Victor erat."

Prins MAURITS deedt de Stad merkelijk verſterken, en in een gedugten ſtaat van tegenweer brengen; zo dat zij voor eene der best bevestigde Steden in de Vereenigde Gewesten mogt gehouden worden.

Ruim tachtig jaaren bleef *Zutfen* in de magt der Staaten. Het Jaar 1672 deedt haar, nevens veele andere Gewesten en Plaatzen, zo in *Gelderland*, als in eenige der overige Gewesten, in de magt der *Franſchen* vallen. Hoewel in alles niet zo volkomen was voorzien, als behoorde plaats gehad te hebben ten aanzien van eene Stad van die aangelegenheid als *Zutfen*, was zij, nogthans, in eenen toeſtand, om een beleg geruimen tijd te kunnen doorſtaan, zo niet den vijand van haare Muuren afweeren. Het Magazijn was van veele Krijgsnoodwendigheden wel voorzien. Voor de Stad, op de rivier den *Yſel*, lagen eenige ſchepen, met den noodigen roeſtel, tot een geheel Leger noodig, beladen. Na eene andere plaats beſtemd, konden de Vaartuigen, door het vallen van het water, hunne reize niet verder voortzetten, en wierdt men, over zulks, te raade, hunne laadinge aan land op te ſtaan, op dat ze niet in 's vijands handen mogten vallen. Zelf ſtak men, om dat te voorkoomen, den brand in zommigen dier Vragtſchepen. De Bezetting beſtondt uit vijfëndertig Kompagniën Voetvolk, en drie Kompagniën Paarden; voorts twee Kompagniën *Utrechtſche* Burgers, éene Kompaghie uit *Amersfoort*, en twee Kompagniën Waardgelders, ieder van honderd koppen; daar nog bij kwamen de verloopene bezettelingen uit *Grol* en *Breevoort*. Eindelijk wierdt nog de Bezetting verſterkt, door de Burgerij der Stad, verdeeld in vijf Kompagniën. Deeze, tot het uiterſte gemoedigd, hadt beſlooten, voor de verdeediging van haare Stad, het leeven manmoedig te waagen.

Op den zeventienden Junij kwam een Trompetter, in den naam des Konings van *Frankrijk*, de Stad opeiſchen, doch hij wierdt afgeweezen. 's Anderendaags verſcheen 'er wederom een Trompetter, verzeld van twee Gelderſche Edellieden, BENTING en BARREVELD; doende zeer ruime aanbiedingen, zo aan het Graafſchap, als aan de Stad: vrije oeffening van den Hervormden Godsdienst, behoud van Vrijheden en Voorregten, en vrijen aftogt voor de Bezetting, met wapenen en pakkaadje, en te gaan werwaarts zij wilde. Bij weigering van deeze aanbieding, dreigde men, naa de bemagtiging der Stad, alles over den kling te zullen doen ſpringen. Men be-

leide

leide hierop eene Vergadering. De Heer VAN ZWARTZENBURG, die als Bevelhebber het gezag over de Krijgsbezetting voerde, wierdt eerst na zijne meening gevraagd. Zijn antwoord was, dat vermits hij eerst onlangs, uit het Leger des Prinsen VAN ORANJE, in de Stad was gekoomen, de Ridderschap, Magistraat en Gemeenslieden beter dan hij bevoegd waren, om zich desaangaande te verklaaren; dat hij wel verscheiden gebreken hadt ontdekt, doch dat deeze nog zouden kunnen verholpen worden, althans voor het grootste gedeelte, indien men met allen ijver de handen aan het werk sloeg. Intusschen hadt men twee Afgevaardigden na het Fransche Leger gezonden, om over deeze en geene zaaken in onderhandeling te treeden. Gedurende hunne afweezigheid beleide de Stadvoogd VAN ZWARTZENBURG eene Vergadering van alle de Bevelhebbers, van den hoogsten tot den laagsten rang, zo van de Bezetting als van de gewapende Burgermagt, dezelven zeer ernstig afvraagende, of zij genegen en gezind waren, de Stad tot het uiterste toe te helpen verdeedigen. Eenpaarig, en bij plegtigen eede, door het opsteeken der vingeren van hunne rechterhand, verbonden zij zich tot die Vaderlandsche heldhaftigheid.

In den naamiddag van dien zelfden dag verscheen de bovengemelde Heer BENTINK, andermaal, in de Stad. Breed opgeevende van de goedertierenheid en zagtmoedigheid des Franschen Konings; herhaalde hij de aanbiedingen, 's daags te vooren gedaan. Hij voegde 'er nevens, men hadt wel toe te zien, om door lang zammelen en draalen den tijd der gemade niet te laaten verloopen. Om te meer kragts en nadruks bij te zetten aan zijnen aandrang op eene spoedige overgave, vertoonde BENTINK eenen Brief, volgens welken de Stad en de Provincie van *Utrecht* zich aan Koning LODEWYK DEN XIV reeds hadden onderworpen. Bijstere ontstelteuis veroorzaakte dit berigt, vooral bij de Ridderschap en Magistraat; zo dat dezelve, van dit oogenblik af, zich tot de overgave genegen toonden. Tegen den avond keerden de Stads Afgevaardigden te rug: waarop de Raad terstond wierdt bijeengeroepen. Tot diep in den nacht bleef dezelve vergaderd. Zonder dat men tot een bepaald besluit kwam, waren de

meeste Leden tot de overgave genegen, hun gevoelen inzonderheid aandringende met den geringen tegenweer, welke men aan de groote overmagt der Franſche wapenen zouden kunne bieden. Eene geheel andere gezintheid heerſchte 'er onder de Burgerij; de wankelende gezintheid der Wethouderſchap was niet ter haarer kennisſe gekoomen, of zij toonde openlijk daar over haar misnoegen, onder andere daar van voor reden geevende, dat men tot nog toe geenen vijand hadt gezien.

Op den twintigſten Junij vergaderde van nieuws de geheele Wethouderſchap. De aanſpraak, met welke de Voorzittende Burgemeester die bijeenkomst opende, ſtrekte duidelijk om zijne gezintheid tot overgave aan den dag te leggen. Een hardnekkige tegenſtand aan de magt des Konings van *Frankrijk*, zeide hij, ware niet alleen vrugteloos, maar zou, daarenboven, dienen, om het misnoegen des Monarchs tegen de Stad nog meer gaande te maaken; iets, meende hij, 't welk de uiterſte verwoesting der Stad, ja van het geheele Graafſchap, als een onvermijdelijk gevolg, zoude na zich ſleepen. Hij voegde 'er nevens, tot meerderen aandrang van zijn gevoelen, dat hij, bij de voorwaarden van overgave, vrijheid van alle ſchattingen, voor den tijd van twaalf jaaren, zou tragten te bedingen. Het gevolg van dit alles was, dat bij Burgemeesteren het beſluit wierdt genomen, om de Stad aan den Franschman over te geeven. Tot zo verre met eenpaarigheid was de zelfde de raadſlag der Ridderſchap, dat alleen de Heer SCHIMMELPENNING zich daartegen verklaarde; hij wilde van geene overgave hooren, vermits hij tot nog toe geenen vijand hadt gezien. Onder de Gemeenslieden, voor het overige allen even als de Burgemeesters en Ridderſchap gezind, toonde de Gemeensman, Doctor LANZING, de zelfde kloekhartigheid als de Heer SCHIMMELPENNING. Beter dan alle de bovengemelden gemoedigd, waren de Burger Luitenanten. Een van hun, JAN COULMAN genaamd, liet zich, onder andere, hooren, „ dat hij, in zijne jonge jaaren, den „ krijg gevolgd, en altoos ondervonden hadt, dat men de „ beste voorwaarden bedong, wanneer men tot het uiterſte „ de tanden liet zien."

On-

Ondanks de tegenkanting van die Overheidsperſoonen, en in weerwil van de gezintheid van het meerendeel der Burgerije, wierden eenige artikelen op het papier gebragt, behelzende de voorwaarden, op welke men de Stad in 's vijands hand wilde leveren. Drie Gemagtigden, nevens den Heer BENTINK, wierden daar mede aan den Koning van *Frankrijk* afgevaardigd, die op eenigen afſtand was gelegerd. Naauwlijks, egter, hadt de Burgerij van hun voornemen de lucht gekreegen, of zij verzette zich daar tegen; bezwaarlijk kon zij zich wederhouden, om geweldige handen aan hun te ſlaan. Der Gemagtigden wierdt den uittogt belet, en aan BENTINK alleen vrijheid vergund, om zich in het vijandelijk Leger te vervoegen. De Heer BENTINK aan zijne Majeſteit verſlag gedaan hebbende van den tweedragt en de oneenigheden, die binnen *Zutfen* regeerden, gaf dezelve bevel aan den Hertog VAN ORLEANS, om zich na de Stad te begeeven, en, in 's Konings naam, van dezelve bezit te neemen; of, ingevalle men weigerde aan het opontbod te gehoorzaamen, alles tot een ſtreng beleg in gereedheid te brengen.

Op den eenentwintigſten Junij vertoonden zich de *Franſchen*, voor de eerſte maal, in het gezigt der Stad; doch wierden, uit het grof geſchut der Wallen van *Zutfen*, zo dapper begroet, dat zij genoodzaakt waren, terug te trekken. In den volgenden nacht begon de vijand de Stad kunstmaatig te naderen. Van binnen maakten wel eenigen de toebereidzels tot het bieden van kloekmoedigen tegenſtand; zelf deedt men eenen en anderen uitval, die den belegeraaren eenig nadeel toebragt. Doch voor zo veel de Stad vol wanorde en tweedragt was, vondt men, reeds in den naamiddag van den vijfëntwintigſten der meer genoemde maand Junij, zich genoodzaakt, de Stad in 's vijands handen over te geeven. In den voormiddag van dien dag hadt men eene Raadsvergadering belegd, en in dezelve eenige artikelen ontworpen, met welke eenige Gemagtigden van den Raad aan den Hertog VAN ORLEANS wierden gezonden. De Hertog verwierp dezelve, en ſchreef hun andere voorwaarden voor. Men maakte wel de mine om dezelve te willen betwisten; doch ORLEANS verwaardigde de Afgevaardigden niet, om met

hun in nadere onderhandeling te treeden, en deedt hen, onder het geleide van eenige duizenden Knegten en Ruiters, na de Stad te rug keeren.

Gedurende deeze onderhandeling waren eenige Franſchen tot in het Ravelin der Stad doorgedrongen, en zouden, gewiſſelijk, hunnen voet daar binnen gezet hebben; indien zij, door het ophaalen van eenen Brug, daar in niet waren verhinderd geworden. Doch op het roepen van den Burgemeester aan de Burgers, die op de Wallen ſtonden: *Goed akkoort, Mannen! maakt open*, wierdt de Brug neêrgelaaten, en de Poort geopend. Straks ſtooven de Franſchen, in grooten getale, na binnen, tot groot misnoegen der Burgers, die, op het hooren van den Franſchen Trommelſlag, voor plondering bevreesd, daar men, in eenige agterhoeken der Stad, reeds een begin van hadt gemaakt, het geweer nederſmeeten, en zich na hunne huizen begaven. De Bezetting, zo Bevelhebbers als Gemeenen, wierden ontwapend, en in de Groote Kerk opgeſloten; daar men hen gevangen hieldt, tot dat zij hun Losgeld betaald hadden. De *Franſchen* hielden post binnen *Zutfen*, tot in het Voorjaar des Jaars 1674, niet, egter, zonder dat men hun, zo voor behoudenis der Vestingwerken, als voor Brandſchatting, honderdënvijfligduizend guldens hadt toegeſtaan.

Van de herhaalde en hoogloopende onlusten, opſchuddingen en beweegingen, in den aanvang der thans loopende Eeuw, in de Gelderſche Steden, en dus ook te *Zutfen*, voorgevallen, zullen wij hier geen verhaal doen. Dit vak niet in het vak eener bijzondere Stad, meer in dat der Algemeene Geſchiedenisſe van het geheele Gewest. Ter bekwaamer plaatze, vooral ook op het Artikel NYMEGEN, hebben wij de meest merkwaardige bijzonderheden daar van vermeld. Om de zelfde reden treeden wij ook hier in geen verhaal van het voorgevallene in *Gelderland*, omtrent de bij de meerderheid driftig begeerde, doch bij anderen, en onder deeze Mannen van het diepst doordringend verſtand, afgekeurde Verheffinge van Prinſe WILLEM KAREL HENRIK FRISO tot Stadhouder van het Gewest. Van eenige zaaken, later voorgevallen en die de Stad *Zutfen* meer bijzonderlijk aangaan,

gaan, verkiezen wij, hier nog eenig verhaal mede te deelen.

De mislukte, of liever de geweigerde Togt van een aantal Oorlogſchepen na *Brest*, om zich aldaar te vereenigen met de Zeemagt des Konings van *Frankrijk*, is eene der gebeurtenisſen, welke op het voorgaand Beſtuur der Vereenigde Nederlanden een onuitwischbaaren blaam legt. Elk Vaderlandsch Hiſtoriekundige herinnert zich die ſchandvlekkende bijzonderheid van den Oorlog met *Engeland*, van den Jaare 1781. Sedert, en nog geruimen tijd daar na, hadt elk den mond vol van de dringende noodzaaklijkheid, om Scheepsbevelhebbers, die, onder allerlei voorwendzels, een plegtig Staatsbeſluit hadden weeten te verijdelen, te regt te ſtellen, en van hunne wederhoorigheid, indien, gelijk men niet twijfelde, hun dezelve kon beweezen worden, de verdiende ſtraffgevolgen te doen wegdraagen. Ten Gelderſchen Landsdage wierdt, zo wel als elders, beraadſlaagd, het benoemen van eene Commisſie tot Onderzoek der verdagte Zeeoverſten. De Zutfenſche Burgers, op dat de wensch der Staatsleden, die zich voor het Onderzoek meermaalen hadden uitgelaaten, mogt vervuld worden, oordeelden aan den Vaderlande te zijn verſchuldigd, thans niet ſtil te zitten. Honderdënzeventig, en let daar boven, leverden, in den Jaare 1783, ter Staatsvergaderinge van het Gewest een Verzoekſchrift in, in betaamelijke doch ernſtige bewoordingen aandringende op de benoeming van een bekwaam perſoon, uit het midden der Vergaderinge, tot het bewuste oogmerk. Zij vonden, zeiden, onder anderen, de Inleveraars van het Geſchrift, zich tot het doen van dit Verzoek opgewekt, „ dewijl zomtijds, „ door eenen zamenloop van invloeden, de wijze van be„ noeminge wel zou kunnen geſchieden op een manier, „ welke der Natie konde noch zou bevallen: alzo zij Inle„ veraars van ter zijde, hoewel naar waarheid, onderrigt „ waren, dat een veel vermogend Kwartier neigde om de „ Verkiezing aan de *Ordinaris Gecommitteerden ter Gene„ raliteit* over te laaten, en zij vermeenden, om genoeg „ bekende redenen, geregtigd en bevoegd te zijn, de *Ordi„ naris Gecommitteerden* als ongeſchikt en ongepast tot het

„ bewuste werk des Onderzoeks aan te merken." De Inlevéraars beſlooten hun Verzoekſchrift met de betuiging van hun vertrouwen, „ dat hun Edel Mogenden, als Vaders des „ Vaderlands, hunnen ijver, in naavolging van nabuurige Me„ deburgeren, voor de belangen van een geliefd Vaderland, „ uit een gunſtig oogpunt zouden beſchouwen, en hen, „ overeenkomſtig den wensch van gantsch Nederland, in „ deezen hooren." Doch dit vertrouwen was ongegrond. Bij de meerderheid der Staatsleden wierdt het Verzoekſchrift niet vriendlijk opgenomen; zij waren van oordeel, dat het geen geſchikt voorwerp huuner raadpleegingen waren, en deeden het, door den Geheimſchrijver, aan de Inleveraars te rug geeven.

Van meer gevolgs was 't geen nog ten zelfden Jaare 1783, over een ander Onderwerp voorviel. Gelijk elders in de Provincie *Gelderland*, dus begonnen ook te *Zutfen* veele Burgers het wederregtelijke, 't welk, zo in de Regeeringsbeſtelling, als anderzins, in hunne Stad plaats hadt, duidelijker in te zien. Grondwettige Herſtelling was de kreet, welken men, meer of min luidroepende, hoorde opgaan. Een verhaal van den opkomst, voortgang en afloop der veel gerugts maakende Oneenigheid valt in ons Plan.

Een aantal van ruim tweehonderd Burgers vereenigde zich bij ondertekening, om hunne Grieven en Bezwaaren; ten einde daar van ontheeven te worden, aan de Gemeenslieden voor te draagen. en benoemden, om zulks op de geſchiktſte wijze te doen, uit hun midden twaalf Gecommitteerden, die, in hun naam, zouden ſpreeken en handelen, mits de Verzoekſchriften en Vertoogen, op de voeglijkſte wijze, en met onderwerping aan de Wettige Overheid, opgeſteld, eerst door de Burgers onderzogt goedgekeurd en getekend waren. Beloovende de Gemeenslieden, als hunne Repreſentanten, te zullen bijſtaan in alles wat zij tot voorſtand van de Regten der Burgerij zouden werkſtellig maaken, en de Gecommitteerdens, indien hun, uit hoofde van 't geen zij, overeenkomſtig met den opgedraagen last, zouden verrigten, eenige moeilijkheid mogt overkomen, dezelve, naar hun vermogen, in hunne gezaamlijke verdeediging en beſcherming te zullen neemen.

In-

Ingevolge hier van leverden zij aan de Gemeenslieden, door hun *het Tweede Lid der Regeeringe van de Stad Zutfen* getijteld, en beſchreeven als eene Vergadering, wier Voorregten, zo wel als die der Burgerije in het algemeen, zedert verſcheide jaaren in vergetelheid geraakt en op onderſcheide wijzen verdonkerd waren, een Adres over tot herſtel van Voorregten en Privilegien, welker verkorting zij in 't breede opgaven. De Gemeenslieden bragten het in den Raad, zo als het geteekend was door meer dan tweehonderd Burgeren.

Eene meerderheid van negen tegen drie Leden der Regeeringe vondt dit Adres, in allen opzigte, wraakbaar, en twijfelde niet of de Eerzaame Gemeenslieden zouden medewerken om dergelijke Adreſſen voortaan van de hand te wijzen, als ſtrekkende om rust en eensgezindheid in de Stad te ſtooren. Ook konden zij, de buitenſpoorigheid van veele eiſchen, niet alleen; maar ook de ongepaste en beledigende ſtellingen in dit Adres voorkomende in opmerking neemende, den voorſlag niet omhelzen om uit de Regeering eene Commisſie te benoemen, die met eenige Gekommitteerden der Gemeenslieden in onderhandeling zou treeden, als kunnende zodanig een Adres, voorbehoudens het gezag van hun Ed. Groot Agtbaaren, en de aan hun verſchuldigde Eerbied, geen voorwerp van zodanige Onderhandelingen uitmaaken. — De tijtel van *Tweede Lid der Regeeringe van de Stad Zutfen*, aan de Gemeenslieden gegeeven, verwierpen zij, als onbevoegd, wordende, volgens het Stadsregt, die Stad door niemand anders geregeerd dan alleen door Burgemeesteren, Schepenen en Raad. — Dat de Inleveraars van dit Verzoekſchrift, door te verklaaren, dat zij het vastgeſtelde Reglement op de Regeering deezes Gewests van den Jaare 1750, *niet in allen deele* voor wettig konden houden, zich misgreepen hadden aan 's Lands Hoogheid, Regt en Geregtigheid, waar voor zij in allen gevalle verantwoordlijk waren en bleeven. — Dat zij door het bijgebragte, wegens de harde en onwettige behandeling als door de Regeering de Gemeenslieden aangedaan, hun Ed. Agtbaaren, tegen de waarheid aan ſchandvlekken. — En, eindelijk, dat zij, met op meer dan één

plaats, de geheele Burgery ſprekende in te voeren, 't zich hadden laaten gelusten om telkens het zogenaamde Reglement van den Jaare 1705 weder in te roepen. Een Reglement „ 't welk," gelijk zij zich uitdrukten, „ zijne Geboorte „ verſchuldigd was aan Oproeren en Violentien eener *Popu-* „ *laire Regeeringe*; door hun nimmer als een Grondwet er- „ kend, waarom zij alle poogingen tot het weder invoeren „ van 't zelve aangewend, zouden moeten aanmerken als „ ſtrekkende tot ondermijninge van hun Ed. en Agtbaare wet- „ tig en op de Privilegien berustend Gezag; omkeering van „ de Conſtitutioneele Regeeringsform, en om eene verderflij- „ ke Democratie, welke in die ongelukkige Epoque, het „ begin deezer Eeuwe geweldaadiger wijze was ingevoerd „ geweest, en eenige jaaren, tot groot nadeel van de Stad „ en Burgerij, hadt ſtand gehouden, zo mogelijk, weder te „ doen herleeven."

Twee der Burgemeesteren, naamlijk BERNARD JOOST VERSTEGE en FREDERIK BENJAMIN VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT bragten eerst afzonderlijk hun Tegenverklaaringen in, tegen dat afwijzend Beſluit; het Regt der Burgeren om Verzoekſchriften in te leveren verdeedigende, en aandringende op het benoemen eener Commisſie ter Onderhandelinge, door de Meerderheid afgeſlaagen. ALEXANDER RODE VAN HEECKEREN de derde Burgemeester, die mede in het Raadsbeſluit niet bewilligd hadt, leverde, met de twee boven gemelden, eerlang een Raadſlag in, ſtrekkende om aan te toonen, dat de Gemeenslieden, in zeker opzigt, eene Regeering uitmaakten; dat het niet *in allen deele* voor wettig houden des Reglements van den Jaare 1750 den ongunſtigen uitleg, daar aan gegeeven, niet verdiende; dat de Vergadering der Gemeenslieden een waardigheid en invloed bezat daar aan toegekend, doch thans onthouden; dat het Reglement van den Jaare 1705, ſchoon van geen verbindende kragt, niet voor geheel afgeſchaft kon aangezien worden. Voorts billijkten zij de bezwaaren der Burgeren; wegens het maaken eener Benoeminge bij 't openvallen van een Schepensampt, en het aanſtellen van bevoegde Perſoonen door zijne Hoogheid, als mede het verzogt herſtel der Burger Schutterijen.

Het

Het gedeelte der *Zutfenſche* Burgerij, 't welk den last der Burger Gecommitteerden geteekend hadt, door de Meerderheid beſchreeven als lieden, waar van verre de meesten den Inhoud niet zouden hebben doorzien, en niet uit eigen beweeging, maar op inboezeming van anderen, tot zulk een ongehoorden ſtap gekomen; doch door de Burgemeester VERSTEGE voorgeſteld als Burgers en Ingezetenen van *Zutfen*, die onder een der Gilden of Compagniën, of onder beiden, behoorden; en waar onder zich ook bevonden van de notabelſte, gegoedſte en beste Burgers en Ingezetenen, vervoegde zich andermaal bij Gemeenslieden met dankzegging voor de aangewende poogingen, te kennen geevende niet zonder ontroeringe het Beſluit der Magiſtraat op 't ingeleverd Adres vernomen, en verſtaan te hebben, hoe deeze hunne Verrigtingen, met een alzins ongunſtig oog beſchouwde, en hunne bezadigde onderneemingen wilde doen voorkomen, als ten oogmerk hebbende om de openbaare rust te ſtooren, en de wettig vastgeſtelde Conſtitutie om te keeren. Oogmerken van welke zij, met een gerust geweeten, voor een Alweetend GOD, konden belijden geheel afkeerig te zijn, en niets anders te beoogen dan de bevordering van 't welvaaren der Stad. Weshalven zij Gemeenslieden verzogten niets onbeproefd te laaten om hun Ed. Groot Agtb. door alle mogelijke middelen, van die dwaaling te rug te brengen, en van het waare doel der Burgerije te overtuigen.

Eén der twaalf Gecommitteerden ſtelde der Burgerije voor om, bij de drie Burgemeesters, die hunne maatregels goedgekeurd en zich tegen de Meerderheid gekant hadden, de hartlijkſte dankbetuiging, bij wijze van een Dank-Adres, af te leggen. Dit vondt gereeden ingang, en een Dankſchrift, door de zamengeroepen Burgerij goedgekeurd, wierdt dit Driemanſchap aangeboden.

Wanneer de negen Burgemeesters dit Dank-Adres aan de drie overigen niet alleen overgeleverd, maar ook door den druk gemeen gemaakt zagen, merkten zij 't zelve aan als blijkbaar ſtrekkende om een, bij zeer groote meerderheid genomen, Magiſtraatsbeſluit door te ſtrijken, en door een ongewoonen ophef der Advijzen van de drie niet inſtemmende

Ma-

Magiſtraatsleden, de overigen bij de goede en ſtille Burgerij, en in 't openbaar, in verdenking te brengen, als of zij met minder ijvers dan de drie andere Leden het welweezen der Stad behartigden, en daar benevens in ſtaat zouden weezen om de Regten en Priviligien der Burgerije aan verkeerde inzigten op te offeren: alles ſtrekkende tot kennelijke verſmading der wettige Regeeringe, en om de zedert eenigen tijd reeds te veel beſtaan hebbende beweegenisſen meer en meer aan te moedigen. Waarom zij het verder verſpreiden en verkoopen van dit Dank-Adres, op eene boete van driehonderd Stadsponden, verboden.

Intusſchen hadden Gemeenslieden aan de Regeering een Vertoog overgegeeven, waar in zij, tegen het Raadsbeſluit der Meerderheid, het Gezag en de Agtbaarheid aan hun Collegie toekomende, verdeedigden; zich over de minagting inſluitende wijze, op welke zij door de Magiſtraat in de Vergaderkamer des Raads verſchijnende, zints eenige jaaren bejegend wierden beklaagden; het aanneemen der Burger-Adreſſen als pligtmaatig verdeedigden; en betuigden, „ dat het „ onverwagte Beſluit om met Gecommitteerden uit de Ge„ meenslieden in geen Onderhandeling te treeden, op hun, „ op de goede Burgerij, en op alle weldenkende Gemoede„ ren in Nederland, eene aandoening gemaakt hadt, die zij „ wel wenschten, dat hun Wel Ed. Groot Agtbaaren hadden „ gelieven voor te koomen: ja het tegenwoordig en toeko„ mend Geſlacht moest verſteld ſtaan, wanneer het ontwaar „ wierdt, dat eene Regeering, die geenzins arbitrair, maar „ van derzelver geboorte af aan, overeenkomſtig die voor„ regten, die het kenmerk van vrije Burgers ſchetzen, was „ ingerigt, dat hun Wel Ed. Groot Agtbaaren, die derzel„ ver luister van het Volk ontleenden, evenwel op eene voor „ 't Collegie van Gemeenslieden gantsch niet vriendlijke, en „ voor de geheele Burgerije, zeer grievende wijze, zwa„ righeid maakten, om in een billijk onderzoek te treeden „ in hoe verre de begeerten en vorderingen in het Verzoek„ ſchrift vervat, gegrond waren, dan niet." — Zij beweerden de regtmaatigheid van den Tijtel door de Burgerij hun gegeeven; en dat de Burgers, die verklaard hadden het Regle-

glement van den Jaare 1750 niet in allen deele voor wettig te kunnen houden, door een hard vonnis, als Verſtoorders der Conſtitutie en inwendige ruste te onregt gebrandmerkt, en geagt wierden zich hier door tegen 's Lands Hoogheid, Regt en Geregtigheid misgreepen te hebben. — Ook vorderden zij de oorſpronglijke Papieren, tot hun Collegie behoorende, thans in de Stads Kancellarije berustende, te rugge. — Ten ſlot ſpraken zij de Ondertekenaars vrij van allen verkeerden en ſtaatberoerenden toeleg, nogmaals aandringende op eene Onderhandelinge.

De drie van de Meerderheid verſchillende Burgemeesters onderſteunden, door ingeleverde ſchriftlijke Raadſlagen, op 't nadruklijkst, dit Voorſtel der Gemeenslieden om de voorgeſlaagene Onderhandelingen aan te vangen. Dan het Negental betuigde zijne verwondering, dat het Collegie van Gemeenslieden het eerſte ingeleverde Adres der Burgeren, na der onderſteunde, en, tot dat einde, onder 't oog van hun Ed. Agtb. bragt een Vertoog, dat dit Magiſtraatsbeſluit op eene wijze bejegende, welke geenzins overeenkwam met hunne verpligting om, niet alleen als Burgers; maar ook als Leden van 't Collegie der Gemeenslieden, het aan hun Ed. Agtb. verſchuldigde ontzag altoos in 't oog te houden, en de overige Burgerij daar in, met een goed voorbeeld voor te gaan. — Zij ontkenden den rang, dien Gemeenslieden zich toeſchreeven, en hun aandeel in 't Stadsbeſtuur, en konden met hun, onder den vreemden en ongehoorden tijtel van *Tweede Lid der Regeeringe* in geen Onderhandeling treeden, of zich ergens over in laaten, zonder aan hunne Authoriteit en Eedelijke verpligting te kort te doen. „ Verklaarende „ hun Ed. Agtb. van nu af aan niet te kunnen gedoogen, „ dat dergelijke *Titulatures* door 't Collegie der Gemeens„ lieden zelve gevoerd of door de Burgeren en Inwoonde„ ren der Stad aan 't zelve gegeeven, of ook dat de Magi„ ſtraat anders dan naar gewoonte zou getituleerd worden. — „ Dat zij, eindelijk, geen aanmerking zouden maaken op het „ zogenaamd misnoegen en gemor, waar van Gemeenslieden „ zo hoog opgaven; doch voornaamlijk of alleen plaats hadt „ bij eenige weinigen, offchoon die veelen van hunne vreed-

„ zaame

„ zaame Medeburgeren, op allerlei wijzen, ter ondertekening „ van hun ontworpen Adres hadden weeten over te haalen, „ en die, ingevalle zij de paalen verder mogten willen te „ buiten gaan, moesten verwagten, dat hun Ed. Agtb. zich „ niet zouden kunnen onthouden van zodanige efficacieuse „ middelen te beraamen, als in goede Justitie tot conservatie „ van de publieke rust, zou bevonden worden te behoo„ ren." — Thans gaven zij ook hunne Tegenaantekening op die der drie Mede-Burgemeesteren in 't licht. Waar in zij poogden aan te toonen, dat het wederstreefde Besluit op goede gronden steunde; als mede dat 'er geen redenen waren om de Magistraat verdagt te houden, dat zij der Burgeren Voorregten tragten te verdonkeren, of zelfs, zo veel in haar was, de middelen tot herstel bezwaarlijk te maaken. De drie Raadsvrienden beschuldigende van door het uitgeeven hunner Advijzen, de raadpleegingen van de Magistraat voorafgeloopen, en het opgevat misnoegen in de hand gewerkt te hebben. Met veel moeite verwierf de Minderheid het geëischte regt van nadere Aantekening.

Ondanks de bedreiging in 't laatste Besluit der Meerderheid van Burgemeesteren ging de Ondertekening van het Adres voort, en zo sterk, dat men eerlang, vierhonderdëndertig Ondertekenaaren telde, die bij hunne Naamtekening eene verklaaring voegden van de opregtheid hunner oogmerken, en volkomene zamenstemming in doel met de eerste Inleveraaren. — De Burger-Gecommitteerden, door dit meerder aantal gerugsteund, deeden een Aanspraak in de zamengeroepene Bijeenkomst der Burgerije, welke zij een nader Adres voorlaazen, dat, goedgekeurd, aan de Gemeenslieden wierdt overgeleverd, die 't zelve den Raad ter hand stelde. — Het diende tot wederlegging van de verkeerde oogmerken aan de Inleveraaren toegeschreeven, en verderen aandrang van 't voorheen verzogte. — Hoogst vondt zich de Meerderheid gebelgd over den Tijtel van *Tweede Lid der Regeeringe van de Stad Zutfen*, weder aan de Gemeenslieden gegeeven, „ eene onderneeming, die op zich zelve genoomen haar" gelijk zij zich uitdrukten, „ genoegzaame reden zou opleveren om de Inleveraars, wegens verfmaading van het weetig

„ tig Gezag der Regeering, in regten te verklaagen"; doch, bij aanhoudenheid alle blijken van gemaatigdheid willende geeven, en zich, voor tegenwoordig, van ſterker maatregelen onthoudende, beſlooten zij dit nader Adres, met herhaalde bekendmaaking van niet te zullen gedoogen dat dergelijk een Tijtel aan Gemeenslieden zou gegeeven worden, weder uit te reiken. De drie Heeren verſchilden, op nieuw, van de Meerderheid, en drongen aan op het houden der door hun meermaals gevorderde Onderhandeling.

Om deezen tijd zagen de Raadſlagen door de Minderheid ingebragt het licht, met een bijgevoegden Brief aan de *Zutfenaaren*, onderteekend, *uw Medeburger*, in zeer ſterke bewoordingen het gedrag der Meerderheid van *Zutfens* Burgemeesteren wraakende, de Burgers aanzettende om voort te vaaren, en boven al de Wapenen aanprijzende. De Regeering, in 't vermoeden, dat deeze Brief te *Deventer* zou gedrukt weezen, ſchreef, ter ontdekking van den Opſteller, aan de Regeering dier Stad; doch ontving een haar geheel onvoldoenend antwoord.

Die van *Deventer* verklaarden met weinig vrugts te kunnen raadpleegen over eene zaak, die de vrijheid der Drukperſſe aantaſtte, en liep omtrent een ſtuk 't geen niets berisplijks inhieldt; te meer dewijl de aanſpooring der Burgeren, om zich in den Wapenhandel te oefenen, hoewel in al te ſterke bewoordingen uitgedrukt, egter tot niets anders dan tot het welzijn van 't lieve Vaderland, en het behoud van deezelfs edelſte pand de Vrijheid, ſcheen ingerigt: en overeenkomſtig waar mede zij het herſtel der Burgerwapenen in hunne eigene Stad te zeer hadden aangemoedigd en goedgekeurd om zulks ergens elders te kunnen helpen afkeuren, of van de hand wijzen: veel min om hier in, met de *Zutfenſche* Regeering, iets misdaadigs of oproerigs te vinden. — Intuſſchen was deeze Brief, door Burgemeesteren van *Zutfen*, bij openbaare afkondiging, reeds voor alzins oproerig verklaard, als waar in, bij het ſmaalen op de Regeering, *gewapende zamenrottingen* aan de Burgers wierden aangepreezen: op de ontdekking van den Opſteller zette men één duizend Guldens; doch vrugtloos.

Het

Het dugten voor *die gewapende zamenrottingen* bewoog de Meerderheid, ten eigen dage dier Afkondiginge, een heimlijk Beſluit te neemen, om, tot een ſpoedig en kragtdaadig ſtuiten van dezelve, in tijds, de noodige ſchikkinge te maaken, en 't gebruik van de ſterke hand der Militie, en den Generaal Majoor VAN HERCKEREN, als Commandeur van *Zutfen*, te verzoeken, om, in gevalle het mogt gebeuren, dat, door eene zamengeſchoolde menigte Volks 't Schepenshuis, of de Huizen der Leden van de Magiſtraat, bezet, daar door het gaan en keeren, en de vrije raadpleegingen van hunne Ed. Agtbaaren geſtremd wierden, op eene bedaarde en zagtzinnige wijze de Perſoonen en Huizen der Magiſtraats Leden te dekken en te beveiligen, als ook te zoeken om tot hunne Vergadering den toegang te krijgen, ten einde met hun overleg te kunnen beraamen over de middelen, welke als dan noodig zouden bevonden worden: terwijl nogthans de Stadsbevelhebber; na het vergeefsch aanwenden van alle vriendlijke poogingen, in den uiterſten nood, gelast wierdt, geweldigen wederſtand ontmoetende geweld met geweld te keer te gaan; ten einde dus de openbaare rust te beveiligen en toegang ter Magiſtraats Vergadering te bekomen, om met dezelve gemeenſchaplijk te handelen.

De drie Heeren, die in de andere maatregelen hunner negen Raadsvrienden niet geſtemd hadden, verklaarden zich ten nadruklijkſten tegen dit geheim Beſluit, het onmogelijke der geheimhoudinge, en 't gevaar der ontdekkinge aanwijzende. Zij drongen het in geſchrifte nader aan; maar de Meerderheid volhardde. Weshalven der Minderheid niets anders overbleef dan openlijk aan hunne Medeleden te verklaaren, dat zij geen deel wilden hebben, aan de droevige gevolgen, welke, huns oordeels, niet misſen konden uit de volvoering deezes Beſluits te ontſtaan, en dat zij, uit dien hoofde zich verpligt vonden, om, langs den geſchiktſten weg, aan de *Zutfenſche* Burgerij te toonen, dat zij nimmer hadden ingeſtemd in een Beſluit, 't welk eenig wantrouwen aan dezelve te kennen gaf. Weshalven zij aan zich voorbehielden alles des betreffende onder 't oog hunner Medeburgeren te brengen.

Zij

Zij deeden het, met de daad. Zulks hadt ten gevolge, dat de Ingezetenen de Gemeenslieden verzogten al hun vermogen in 't werk te ſtellen om dit Raadsbeſluit, te doen intrekken en vernietigen. Zij vervoegden zich, met allen aandrang dit Verzoek der Burgeren ondersteunende, bij den Raad. De Geheimhouding was vervallen: de Raadslieden wierden van de Eed daar op gedaan ontſlaagen, en de Meerderheid gaf thans het veel beweegings maakend Beſluit in openlijken druk, met bijgevoegde verdeediging van hun gehouden gedrag, en wederlegging van 't geen daar tegen was aangevoerd. — De Schrijver des Briefs, op wiens ontdekking de bovengemelde belooning geſteld was, gaf een tweede Aanſpraak aan zijne Medeburgeren in 't licht, nog ſterker en ſtouter taal ſpreekende dan de eerſte; den Baron VAN HEECKEREN, Heer van *Zuideras*, ten laste leggende, dat hij openlijk gezegd hadt *'er vooruit te komen, den Prins geraaden te hebben, dat het noodzaaklijk was, dat 'er te* Zutfen *Burgerbloed geſtort wierdt.* Wegens welke aantijging deeze Burgemeester zich bij den Raad verontſchuldigde. Dit ſtuk trok inzonderheid de aandagt der negen Burgemeesteren, in hun wederleggend antwoord.

De Krijgebezetting in *Zutfen* wierdt verſterkt. Eenige Nieuwspapieren hadden vermeld, dat Burgemeester VAN DER CAPELLEN TOT DEN RYSSEL alleen, een gedeelte der Burgerij van nieuwe Geweeren met Bajonetten en Patroontaſen, op eigen kosten, hadt voorzien; doch hij wederſprak zulks openlijk, verzekerende, dat hij, niet alleen; maar met andere Voorſtanderen van het wapenen der Burgerij, dit alles hadt bekostigd. Als Hopman van deeze nieuwe Stads Compagnie Burgers, verzogt hij bij de Regeering eene beſlootene plaats, in eene der Kerken, of in eenig ander Stadsgebouw, om zijne Burgerbende in den Wapenhandel te oefenen; ten einde den toeloop des Volks te vermijden, terwijl hij, bij vervolg een open plaats buiten de Stad zou verzoeken.

De Burgemeesters VERSTEGE en RODE VAN HEECKEREN, oordeelden dat hun Medeburgemeester moest bedankt worden, voor zijn betoonden vlijt in de Burgerwapening; en dat, daar men aan Krijgsbezetting, in vroegeren dage, de Voor-

zaal van 't Stadhuis wel hadt toegeſtaan, dezelve met geene voeglijkheid aan de Burger Compagniën kon geweigerd worden. Doch het Negental ſtondt verſteld, dat de Heer VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT, zich bevoegd oordeelde om, zonder voorafgaande toeſtemming van de Magiſtraat, zijne Compagnie, naar welgevallen, in den Wapenhandel te oefenen: dewijl Hoplieden met derzelver Compagniën, onder het rechtſtreekſche beſtuur en de bijzondere orders van de Magiſtraat ſtonden. Dan zouden zij hem, als hij met de Officieren dit verzogt, bij voorraad, het *Gildenhuis* toeſtaan.

Het Drietal Burgemeesters beweerde, tegen dit Raadsbeſluit, 't geen zij van onwaarde rekenden, als aanloopende tegen 't bedoelde oogmerk van de oprigting der Burger Compagniën, en ſtrijdig met de vastgeſtelde Reglementen, dat geen Hopman verlof van de Magiſtraat hadt te vragen om zijne Burgerbende in den Wapenhandel te oefenen. VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT, in deeze zaak onmiddelijker dan zijne twee Raadsvrienden betrokken, leverde een nadere Aantekening in, ten ſlot van dezelve betuigende: „ Zich gedrongen te voelen, om, in gevalle hun Ed. Agtb. onverhoopt, niet konden goedvinden, door ſpoedige maatregelen aan zijn verzoek te voldoen, dat hem binnen en buiten geſchikte plaatzen mogten aangeweezen worden, om op Burgergrond, Burgers in den Wapenhandel bekwaam te maaken, hij als dan, om zich van zijn pligt als Hopman te kunnen kwijten, zich genoodzaakt zou vinden, om bij zijne onderhebbende Compagnie, op eene der Stads Pleinen en Gronden, de oefening der aan hun toevertrouwde Wapenen werkſtellig te maaken; met verdere verklaaring, dat hij zich, door geen vrees in dit zijn onnalaatelijk voorneemen, zou laaten te rug houden; maar rustig met de braave Burgers, over welke hij de eer hadt het bevel te voeren, voortvaaren, zich in ſtaat te ſtellen om desnoods de rust en veiligheid der Stad te kunnen bewaaren."

In gevolge hier van zag *Zutfen*, eer dit Jaar ten einde liep, een ſteeds aangroeiende Burgerbende, onder deezen Hopman, met nieuwe Wapenen voorzien, met zwarte ſtrikken

ken of kokarden op de hoeden, optrekken, en de Wapenoefening volgens de nieuwe wijze verrigten.

Meer opgangs, in het volgende Jaar 1784, maakte de Wapening der *Zutfenſche* Burgeren. De meerderheid des Raads hadt ze, in zeker voege toegeſtaan. Dan dit voldeedt een gedeelte der Burgerij niet; waarom de dienstdoende Rotgezellen een Verzoekſchrift inleverden, om niet op de oude wijze, gelijk de meerderheid des Raads wilde; maar in navolginge van de Schutterijen in Nederland, even als de Krijgslieden van den Staat, gewapend te worden; terwijl de vrije of wagtgeld betaalende, met den anderen meer dan vierhonderd Leden uitmaakende, verzogten, om zich bij de Burger Compagniën te mogen vervoegen; of, ingevalle dit afgeſlaagen wierdt, even als in de andere Steden, een Exercitie-Genootſchap te mogen oprigten, ingelijfd blijvende in de Burger-Schutterijen, met aanbieding des Eeds van Gehouw- en Getrouwheid. — Verzoeken door de Gemeenslieden goedgekeurd en bij de Regeering zodanig aangedrongen, dat zij zich genoodzaakt vondt de algemeene Wapening der Burgerij toe te ſtaan, of in het oprigten van een afzonderlijk Wapenoefenend Genootſchap te bewilligen: aan 't eerſte gaf zij de voorkeuze, en verleende geſchikte plaatzen tan Wapenhandel.

Middelerwijl vervoegden zich een aantal *Zutfendaren* bij de Regeering, met bede, dat zij, van tijd tot tijd, meer beweegings in de Stad beſpeurd en het voorneemen van eenige Burgers en Ingezetenen vernomen hebbende om een Vrijcorps op te rigten, de Compagnie die in den Jaare 1748, buiten de vijf Burger Compagniën, beſtaan hadt, en waar van het Vaandel nog op het Stadhuis bewaard wierdt, weder in ſtand mogten brengen.

De Regeering wees dit van de hand; doch op eene wijze, die den Burgemeester VERSTEGE en de Raadsvrienden DE ROODE VAN HEECKEREN en VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT niet voldeedt. De eerstgemelde leverde 'er zijn naderen raadſlag op in; ſtrekkende om, uit eigen ondervinding, aan te toonen, dat die Compagnie, wel verre van geſchikt geweest te zijn om beweegingen te ſtillen, in 't gemelde Jaar,

de grootſte beweegingen verwekt, dwang gepleegd, en de vrije raadpleegingen gewapenderhand belet hadt. Hoe het indienen van dit Verzoekſchrift reeds vernieuwde beweegingen in de gemoederen der Ingezetenen veroorzaakte, en aanleiding gaf tot partijſchappen tuſſchen Burgers en Burgers: en, indien daar bij ook de zelfde Leuzen en Tekens van het Jaar 1748 vertoond mogten worden was 'er reden om te vreezen, dat dezelve, in de tegenwoordige tijdsomſtandigheden, op de gemoederen van een groot getal der Ingezetenen eene tegenovergeſtelde uitwerking zouden doen dan in het gemelde Jaar. Opſtand van Burger tegen Burger, oproer, plundering, ſtondt 'er uit te wagten. Te meer te dugten daar de achtſte Maart op handen was; bij gelegenheid van welken Jaardag men in andere Steden van de Republiek bevreesd geweest was voor het oogmerk om de oproerige beweegingen van het Jaar 1748 wederom te doen ontſtaan. Ook dagt hij, dat de Verzoekers, die Voorſtanders ſcheenen te willen zijn van de belangen des Erfſtadhouders, Hoogstdenzelven, en diens Doorluchtig Huis, geen grooter ondienst hadden kunnen doen dan met zodanig een Verzoekſchrift, in deezen tijd, voor te draagen. — Jonkheer VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT ſtondt over den Inhoud niet alleen, maar bijzonder over het mengzel der Onderteekenaaren verſteld, als waar in hij de vroege Kindschheid met den Ouden van dagen, den Aanzienlijken met den Allergeringſten, den Staatsman met den ſlegtſten Bedelaar, in eene rije geſchaard zag: en wederſprak vervolgens het ſtuk met allen ernst. — De Gemeenslieden noemden het een ſnooden toeleg om weder in te voeren een armhartige Vrij-Compagnie, in den Jaare 1748, door een onbezonnen gepeupel in trein gebragt, waar door, ten dien tijde, hun Collegie, zo wel als dat der Magiſtraat, op de gewelddaadigſte wijze, was gedwongen geworden tot het neemen van maatregelen, welke in een Land, dat den naam van *Vrij* draagt, niet behooren genomen te worden, dan met rijp overleg en toeſtemming van het gantſche Volk, of deszelfs Vertegenwoordigeren — eene Compagnie, waar aan, door iemand, die de minſte hoogagting hadt voor Vaderland, Vrijheid, Overheden, en goede Orde,

Orde, niet dan met het uiterſte afgrijzen, kon worden gedagt; en waar van de weder invoering, hunne oordeels, nergens toe ſtrekken zou dan om daar door, ware het mogelijk alle Vaderlandſche poogingen te verijdelen, eene jammerlijke verdeeldheid, verwarring, ja misſchien een Burger-oorlog, te wege brengen. Zij zagen zulk een Verzoekſchrift aan als een middel om de Stad te ontrusten, den eenen Burger tegen den anderen op te hitzen, en dus zulk een ellendig ſchouwtooneel te veroorzaaken, als men op andere plaatzen van ons Vaderland, herhaalde keeren, getragt hadt aan te rigten; doch telkens door de wijze beſtuuring der Overheden en de vrij eenſtemmige Vaderlandſche denkwijze der Burgeren en Ingezeetenen gelukkig niet hadt willen opneemen.

Een gedeelte der Onderteekenaaren van dit Verzoekſchrift, berouw krijgende van hunne teekening, verklaarde voor de Magiſtraat het ongeluk gehad te hebben, van door aanhoudende aanmaaningen, verkeerde onderrigtingen, en andere ongeoorloofde middelen, zich te hebben laaten vervoeren tot dit onderſchrijven; waar over zij hun leedweezen betuigden, en verzogten dat hunne Naamen mogten uitgeſchrapt worden. — Zo zeer waren de Onderteekenaars tot weder oprigting der oude *Oranje Compagnie* in haat bij eenige dienſtdoende Rotgezellen, dat zij aan den Burger-Krijgsraad Verzoekſchriften indienden om derzelver ontſlag te verwerven.

Niet ongeſtoord ging het te wagt trekken der Burgerije en het oefenen van den Wapenhandel toe. De belemmeringen en ongeregeldheden, gepaard met haatlijke onderneemingen op deezen en geenen, en vergezeld door hoonende verregaande daadlijkheden, klommen tot zulk een hoogte, dat de Regeering, door eene geſtrenge Aankondiging daar tegen moest voorzien.

Om de Wapenoefening der *Zutfenaaren* te aanſchouwen, hadden eenige Leden van het Vrijcorps te *Deventer*, zich derwaards vervoegd: doch hun waren, op 't bevel van den Generaal Major VAN HECKEREN, Commandant dier Stad, door de Krijgsmagt aan de poorten, bij het inkomen, de Zijdgeweeren afgevraagd, die zij, overgegeeven hebbende, bij hun vertrek niet te rug vorderden. De Kommandant

grondde zijn gedrag op eene vegterij tusschen twee vreemde Personen in Uniform gekleed en met Zijdgeweeren gewapend, onlangs voorgevallen. Deeze hadt hem, tot bewaaring van de rust en veiligheid der Stad, aan de onderscheide poorten order doen stellen om geene in Uniform gekleedde, en van Passen onvoorziene, Vreemdelingen, met hunne Wapenen, binnen te laaten; maar die af te neemen, en in bewaaring van de Wagt te houden, tot derzelver vertrek. Bij het aanbod van de overlevering der agtergelaaten Zijdgeweeren van de *Deventersche* Burgers aan de Regeering verzogt hij te mogen weeten, of zij dit door hem gegeevene bevel begeerden ingetrokken te hebben; dan deeze bedankten hem voor de gedraagen zorg met verzoek om daar in te volharden.

Deeze handelwijze behaagde VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT niet, die het afneemen van de Zijdgeweeren der Burgeren van een nabuurige Stad, Leden van een daar bij de Regeering erkend Vrijcorps, hoogst wraakte. — De ontwapende Burgers beklaagden zich bij de *Deventersche* Regeering, die, bij eenen Brieve, de *Zutfensche* vroegen, of dit afvorderen der Geweeren, op eene dreigende, ja van eenigen op eenen gewelddaadige wijze geschied, gedaan was op last der Magistraat? — Het antwoord diende om het gedrag der Krijgslieden te verschoonen, en dat van een en ander der Vrijcorporisten te verzwaaren. Zij beriepen zich op het Raadsbesluit bij meerderheid genomen, om de vóorzorg des Commandants te wettigen, bijbrengende de ongeregeldheden, voortijds door Leden van het *Deventersche* Vrijcorps in *Zutfen* aangerigt, tegen welke zij oordeelden, met dubbele oplettenheid, te moeten waaken, bij gelegenheid der Jaarmarkt, en te meer daar toe de middelen in eigen boezem te bezigen, met hoe minder hoop van wel te slaagen zij oordeelden, *in dit tijdsgewricht, volgens de thans veel al aangenomene wijze van denken*, op de medewerking van anderen zich te mogen verlaaten.

Weinig genoegen namen die van *Deventer* in dit antwoord. Waren de gegeevene bevelen, tot het afneemen der Zijdgeweeren, rechtstreeks uit den boezem der *Zutfensche* Rege-

geo-

geering voortgevloeid, dan zouden zij zich, ſchreeven zij, kunnen vergenoegen met het gegeeven antwoord: dewijl zij ligtlijk begreepen, dat hun Ed. Groot Agtb. in het ſtellen van orders tot rust en veiligheid binnen derzelver Stad naar goedvinden konden handelen; doch, daar zij grond hadden om te beſluiten, dat die bevelen, door den Commandant VAN HEECKEREN, zonder voorkennisſe, veel min zonder bijzondere last, der Regeeringe gegeeven en alleen door de Magiſtraat van *Zutfen* naderhand goedgekeurd waren, hadden zij, die, in *dit tijdsgewricht nog meer dan ooit vreemd waren van eene aangenomene wijze van denken*, om eene Militaire Jurisdictie over Burgers te erkennen, of aan een Commandant, of commandeerend Officier, in eenige Stad Garnizoen houdende, toe te laaten, dat hij, zonder uitdruklijk bevel der Regeeringe, diergelijke orders, die zij geheel als buiten beſtuur van het Militaire beſchouwden, uitoefende, hier in niet kunnen of mogen berusten; maar gemeend het aangerand Gezag der Steden te moeten handhaaven. — Uit welken hoofde zij volvit verklaarden, te begrijpen, dat de Commandant, door het ſtellen deezer orders, op de Burgerlijke Vrijheid, op eene voor hunne Burgeren zeer hoonende wijze, hadt aangevallen, en door deszelfs verder gehouden gedrag, in het wederregtlijk bewaaren dier Zijdgeweeren, de waardigheid hunner Regeeringe ten ſterkſten beledigd. Zij zouden nog eenigen tijd wagten, om de Commandant VAN HEECKEREN, over wien zij oordeelden reden te hebben van zich te beklaagen, tijd te geeven, om de Burger Zijdgeweeren hun te doen toekomen, met eene voldoening geëvenredigd aan die zo ongeoorloofde als met minagting gepaarde handelwijze; terwijl zij zich anderzins in de noodzaaklijkheid zouden geſteld zien tot het gebruiken van zodanige middelen als de aart der zaake, huns agtens, vereischte. — Voorts verzogten zij te mogen weeten of dit Verbod voor een bepaalden tijd, of voor altoos, in 't vervolg gegeeven was; ten einde zij, in het laatſte geval, omtrent hunne Burgers zulke maatregelen konden neemen, als zij best keurden, tot voorkoming van verdere onaangenaame behandelingen: van zich niet kunnende verkrijgen om hunne Burgers, uit hoofde dat zij

Leden waren van een Corps, onder hunne onmiddelijke goedkeuring opgerigt, en die gedeeltlijk tot hunne aloude Burger-Vaandelen en Hopmanſchappen behoorden, en nimmer ophielden Burgers te zijn, op een gelijken voet met de loontrekkende Militie van den Staat te behandelen, en dezelve na eene andere Stad gaande van Paſſen te voorzien. Te minder konden zij daar toe beſluiten: vermids zij nimmer van gewapende Burgers uit andere Steden binnen *Deventer* koomende, zodanige Paſſen gevorderd hadden, of immer zouden vorderen. — Eindelijk drongen zij aan om nadere onderrigting, wegens de gewapende *Deventerſche* Burgers, die in *Zutfen* voorheen ongeregeldheden hadden aangerigt.

Wanneer de Commandant VAN HEECKEREN zich bij de Magiſtraat van *Zutfen* verontſchuldigd, en aan dezelve de Zijdgeweeren nogmaals aangeboden hadt, namen zij dezelve over, en zonden ze, met het Verdeedigſchrift des Commandants, aan de Regeering van *Deventer*, vertrouwende dat hier door de opgevatte denkbeelden, wegens het gedrag diens Krijgsbevelhebbers, volkomen zouden opgeklaard weezen, en zij het ontſtaane misnoegen zouden laaten vaaren. Verklaarende, dat, gelijk zij diens gedrag ten allen tijde hadden moeten prijzen, ook niet zouden naalaaten zijn Ed. in dit geval te handhaaven. De bevelen aan de Poorten hadden geen plaats meer, en het voorheen gebeurde met de *Deventerſche* Burgeren, die groote beweegingen te *Zutfen* hadden aangerigt, wilden zij met oogluiking voorbijgaan.

Schoon de Regeering van *Deventer* in het gegeevene berigt des Commandants geen genoegen nam, en meende nog op voldoening te mogen aandringen, wilde zij, door eene bijzondere toegeevenheid daar toe bewoogen, voor dit maal, de zaak hier bij laaten berusten, en voor afgedaan houden, in die billijke verwagting dat nimmer iets van dien aart, door dien Bevelhebber, tegen hunne Burgers weder zou worden ondernomen.

Nieuwe ſtoffe tot misnoegen verſchafte het Jaar 1785 aan de *Zutfenſche* Burgers. De Erfſtadhouder den Heer F. R. TOEWATER tot Ontvanger Generaal, en den Heer H. DE LEEUW VAN KOOLWYK tot Rentmeester der Geeſtlijke Goederen des Graf-

Graafſchaps aangeſteld hebbende, reezen daar over in de Kwartiersvergaderinge hevige geſchillen. Bij de meerderheid droegen die aanſtellingen de goedkeuring weg; doch eenige Leden ontkenden volſtrekt 's Prinſen bevoegdheid om dezelve te doen. De Jonkheeren R. J. VAN DER CAPPELLEN TOT DE MARSCH en F. B. VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT, beweerden dit gevoelen in hunne Tegenverklaaringen. De eerstgemelde ging nog een ſtap verder, daar hij deedt aanteekenen „ dat hij, zo lang deeze handelwijze niet herſteld ware, de „ banden van het Reglement op de Regeering van *Gelder-* „ *land* zou aanzien als losgerukt, en buiten effect gebragt; „ dat hij 't zelve aanmerkte als vernietigd, en van geen „ verbindende kragt meer."

De *Zutfenſche* Regeering hadt, bij meerderheid van ſtemmen, den Jonkheer VAN NAGEL tot Hopman over de *Marſchpoorter* Compagnie benoemd. Veelen derzelve op hem misnoegd, over het ontzetten van een Sergeant uit diens post, hadden hem ter verantwoording geroepen, en over diens verkiezing zich bij de Gemeenslieden beklaagd, die zulks aan de Regeering overbragten: dit ontmoette een alzins ongunſtig onthaal, en wierdt toegeſchreeven „ aan de dagelijksch „ toeneemende ongerijmde demarches van de zogenaamde „ Gecommitteerdens uit de Burgerij, en het daar aan altoos „ greetig verleend wordende Appuï der Gemeenslieden." — Twaalf Burgers, die geweigerd hadden, de Inhuldiging van den bij hun onbevoegd gekeurden Hopman bij te woonen, wierden over deeze afweezigheid in eene boete van vijfëntwintig Goudguldens beſlaagen, en verweezen om die boete, binnen vierëntwintig uuren, te betaalen, met bedreiging, dat men hen anders wel zou vinden. Zij weigerden dezelve op te brengen, en de Regeering liet door den Omroeper bekend maaken, dat eenige roerende Goederen dier Perſoonen, zouden verkogt worden. Van ieder wierdt één ſtuk Huisraads verkogt, en goldt het, wat het ook mogt weezen, als één koperen Koffykan, één Vuurtang, één Lamp, één tinnen Schenkketel, één houten Theeblaadje, ſtuk voor ſtuk, vijfenveertig Guldens, 't welk te overgenoeg was tot betaaling der boete en der kosten. — Hoe belachlijk dit ook afliep,

men herhaalde aan andere veertien weigerende Burgeren, de verkooping van hunne roerende Goederen, met volmaakt den zelfden uitflag.

Van ernſtiger aart en meer gevolgs was 't geen omtrent den Heer ENGELBERT GERHARD JOHAN CROOKCEUS voorviel. Deeze door zijne Hoogheid tot Gemeensman aangeſteld zijnde, weigerde men hem Zitting en in den Eed te neemen. Hij vervoegde zich bij de Regeering, met kennisgeeving dat hij de Aanſtelling van zijne Hoogheid aannam, met verzoek dat deeze des verwittigd wierdt. Aan zijne begeerte wierdt voldaan. Doch de meerderheid der Gemeenslieden vaardigde desgelijks een Brief aan zijne Hoogheid af, inhoudende dat zij oordeelden den Heer CROOKCEUS niet in den Eed te kunnen neemen, of hem zitting in hunne Vergadering te kunnen vergunnen: dewijl hij zich, door zijn gedrag en denkwijze, die post eenmaal onwaardig hadt gemaakt. Deezen Brief deedt zijne Hoogheid der Regeering ter hand koomen; doch de Heer CROOKCEUS „het Collegie van Gemeenslieden midlerwijl in Regten betrokken hebbende, verſchoonden zich de Regeering van het verzogt berigt aan den Stadhouder; naardemaal zij, als Regters, in die zaak moetende zitten, zich in hun geheel wilden houden; zij zonden den Brief van zijne Hoogheid aan den Heer CROOKCEUS, die daar op berigt gaf, waar van de Raad een affchrift aan den Stadhouder deedt toekomen. — Doch het Collegie van Gemeenslieden nam eerlang een beſluit, bij de Regeering ingediend, waar in het beweerde niet in Regten betrokken te kunnen worden, „ als „ van hunne Handelingen en Beſluiten aan niemand verant„ woording verſchuldigd zijnde dan aan het Opperweezen „ en de Burgerij, welke zij vertegenwoordigden." De Raad antwoordde, dat de loop des Regts niet moest geſtremd worden, en dezelve aan partijen zou laaten wedervaaren, wat Regt was. De Gemeente op de Dagvaarding niet verſchijnende, ſloegen Schepenen Vonnis, waar bij Gemeenslieden verklaard wierden gehouden te zijn den Heer CROOKCEUS, als Gemeensman van *Zutfen*, te erkennen en in te huldigen. Eer dit Vonnis daar was hadden de Gemeenslieden reeds beſlooten de Gilden en Compagniën der Stad over die zaak te doen

doen vergaderen, 't welk de Regeering verboodt; en waar tegen de Gemeente eene Verklaaring inleeverde. Veele Burgers uit de Gilden en Compagniën hadden zich tot de Gemeenslieden vervoegd en hun gedrag goedgekeurd.

Alle deeze woelingen hadden ten gevolge, dat de *Zutfenſche* Regeering, bij Meerderheid van negen tegen drie ſtemmen, in September beſloot aan het Hof van *Gelderland* eenen Brief af te zenden, waar in zij zich dus beklaagen. „ Het is ruim twee Jaaren, dat wij ons alhier in zeer on„ aangenaame omſtandigheden bevinden, door oprokkingen „ van onrustige Geesten, welke, onder den ſchoon klinken„ den naam van Vrijheid, een groot aantal van deezer Stads „ voorheen ſtille en vreedzaame Burgers en Ingezeetenen, „ hebben weeten in beweeging te brengen, en aan hun ſnoer „ te rijgen. Hier van daan is het, dat ons zedert diverſe „ Adreſſen, zo van het Collegie der Gemeenslieden als van „ anderen, zijn ter hand geſteld, welke niet alleen in zeer „ onbetaamende en beledigende termen waren ingeſteld; maar „ ook veeltijds nieuwe en gearrogeerde Pretenſien, en op„ geraapte Bezwaaren behelsden." — Naa de opgave van eene, huns oordeels, zo veel toegeevende handelwijze als hunne Waardigheid en het Character, 't welk zij bekleedden, gedoogen kon, om den voortgang dier beweegingen te ſtuiten, en daar door de ontſtaane verſchillen bij de goede Burgerij, mitsgaders het Collegie der Gemeenslieden, weg te neemen, betuigden zij „ het genoegen niet te hebben mogen „ ſmaaken om daar in naar wensch te ſlaagen; en integen„ deel te hebben moeten ondervinden, dat men, van den „ anderen kant, niet verkoozen heeft dien weg in te ſlaan; „ maar veel eer geprefereerd om telkens, door nieuwe In„ ſtantien, de een al ſterker dan de andere, ons, ware het „ mogelijk, tot de inwilliging hunner geſustineerde Preten„ ſien, te necesſiteeren; zodanig, dat onze Toegeevenheid „ nergens toe gediend heeft, dan om de Drijvers te animee„ ren, om geduurig al meer en meer te vorderen. — Het „ kon ondertusſchen niet wel misſen, of zulk eene manier „ van handelen moest ons van tijd tot tijd klaarder doen be„ merken, dat het voornaame but en oogmerk der Hoofden

„ en

„ en Beleggers in deezen, wat men ook mogt voorgeeven, „ geenszins ware om Redres van geſustineerde Bezwaaren „ te erlangen; maar veel eer, om, onder dien ſchijn, de „ tegenwoordige Vorm van Regeeringe allengskens te onder„ mijnen."

Het voorgevallene met den verkoozen Gemeensman CROOKCEUS in 't breede opgehaald hebbende, merkten zij aan, dat de gronden door de Gemeenslieden aangevoerd, ten bewijze van hun Regt tot de hun geweigerde zamenroeping van Gildens en Compagniën „ van dusdanig een aart waren, dat zij, „ in plaatze van aan het voorgeſtelde oogmerk, mits blijven„ de de tegenwoordige Vorm van Regeeringe, te beantwoor„ den, integendeel veel eer het oogmerk om dezelve te ſub„ verteeren, en voor eene Abſolute Democratie plaats te „ doen maaken, ten klaarſten aan den dag leggen. Immers „ hoe kan het met de preſente Regeeringsform, en aloude „ Conſtitutie beſtaan, de Stellinge, dat binnen deeze Provin„ cie, *de Souverainiteit in den boezem van het Volk reſi„ deert, en dat alle Regeerings-Collegien daar van haare „ Magt ontleenen?* Hoe is daar mede overeen te brengen, „ het Reclame van het Reglement van deö Jaare 1705, en „ wel als een *ſubſiſteerende Grondwet, die met de grootſte „ ordere en legaliteit is tot ſtand gebragt?* Hoe kan men „ dan als een Principe aanneemen: *dat als Gemeenslieden „ met de goedkeuring van Gildens en Compagniën gemu„ nteerd zijn, zij als dan aan geen Sterveling anders ver„ antwoordelijk zijn?*"

Zij verledigden zich, vervolgens, om, huns agtens, te betoogen, dat de Stelling der Gemeenslieden, als of de Vergadering van Gildens en Compagniën, om daar in zaaken van *Politie* en *Juſtitie* te behandelen, in de aloude Conſtitutie der Stad *Zutfen* gegrond zou weezen, te eenemaal valsch is; en ten anderen, dat althans de zaak van den Heer CROOKCEUS tot geen voorwerp van raadpleeging in dezelve gebragt mogt worden. Waar op zij vraagen „ ſtrekt zulk een onderneeming niet tot krenking van de hooge Regten en Preëminentien van den Heer Stadhouder, bij den wettigen Souverain verleend? Wordt hier door zijn onbetwistbaar Regt

„ niet

„ niet afhangelijk gemaakt van het *Arbitrium popularis aurae*?
„ Wordt dus doende 's Lands Hoogheid door de Infractie
„ van het door de Heeren Staaten gearresteerde Regeerings
„ Reglement, niet aangetast? En wordt, zo zulks vrij kan
„ doorgaan, niet den grond gelegd om dat Reglement ten
„ eenemaal den bodem in te ſlaan, en te vernietigen? — Te
„ meer wanneer hier bij te gelijk in conſideratie gelegd wor-
„ den de ſtoute ſtellingen in de ſtukken der Gemeenslieden
„ voorkomende hier boven reeds ten deele aangeroerd, zo
„ wel als de ſterke uitdrukkingen, en bedreigingen der On-
„ derteekenaaren, *om zich zelfs te richten, en buiten con-*
„ *ſent te vergaderen over al zulke zaaken als zij zouden*
„ *goedvinden; dat haare zaak is, de zaak van* Neêrlands
„ Volk, *en dat dan duizenden tot hunne hulp gereed ge-*
„ *vonden wierden:* 't geen zelfs een Declaratie van een
„ aanſtaanden Burgerkrijg ſchijnt aan te kondigen. Alles te
„ zamen loopende tot één Hoofdpunt, naamlijk, *het daar-*
„ *ſtellen eener abſolute Volksregeering*, waar aan ieder Ma-
„ giſtraat, wegens haar gedrag verantwoordelijk zou zijn,
„ met krenking der Souveraineteit van Ridderſchap en Ste-
„ den."

Als Medeleden van Staat oordeelden zij zich verpligt om niet langer de uitkomst met onverſchillige oogen af te wagten; maar in aanmerking neemende, dat zulks de Heeren Staaten zelve aanging die onvergenoegd zouden kunnen weezen, wanneer zij hun, van dit verregaande en de Hoogheid van den Lande zo zeer betreffende begrip langer onkundig lieten. Zij verzogten deswegen het Hof een Afſchrift van deezen Brief met alle de nevensgaande bewijsſtukken, op de bekwaamſte wijze, en zo ſpoedig doenlijk, tot kennisſe der Heeren Staaten te brengen. — 's Hofs antwoord was, dat zij, uit aanmerking van dit alles, goedgevonden hadden een Buitengewoonen Landdag te *Nymegen* tegen den achtëntwintigſten September uit te ſchrijven.

Onder dit poogen om den Volksinvloed in *Gelderland* te weeren waren 'er, in dat zelfde Gewest, Mannen ijverig bezig om dien te doen gelden. Veele Regenten vergaderden, op den eerſten September, in *Arnhem*, om met elkander ver-

vertrouwlijk te ſpreeken over zaaken, zo het beleid der *Gelderſche* Regeering als het gemeene Bondgenootſchap betreffende, en de middelen te beraamen tot eene Grondwettige Herſtelling, welke zij hoogst noodig oordeelden.

Van deeze ſtrijdige denkwijze droegen de handelingen over de zaak van *Zutfen* blijk. De Stelling daar door de Ineeverraaren der zo ſterke Verklaaring beweerd, dat de Souverainiteit in den boezem des Volks berustte, en de Regeerders verantwoording aan het Volk zouden moeten doen, verwekte ter Staatsvergadering geen geringen en zeer onderſcheiden indruk. Deezen hielden ze voor de leer der waare Vrijheid, geenen voor die der losbandigheid; allen zagen het Voorſtel, hoe ook begreepen, in als zwanger van de verst uitziende gevolgen, welken eenigen niet verlangden, en anderen met ſchrik te gemoet zagen. — In het Kwartier van *Zutfen* was men van oordeel, dat de Regeerders van die Stad, zo de Meerderheid als de Minderheid, de Vergadering moesten verlaaten, zo lang 'er over de *Zutfenſche* zaaken zou geraadpleegd worden, als mede dat Jonkheer VAN DER CAPELLEN TOT DE MARSCH zou hebben buiten te ſtaan; dewijl hij, als Burger, het Adres mede hadt geteekend.

Het Beſluit der Staaten liep op deezen zin. „ Dat de Miſſive en Stukken van de Magiſtraat van *Zutfen* behoorden „ geſteld te worden in handen van den Hove, om daar op „ ten naasten hun Ed. Mogenden te adviſeeren; en dat, in„ middels, door den Hove, ten ſpoedigſten Copie van de „ voorſz. Miſſive zou worden gecommuniceerd aan de Ge„ meente van *Zutfen*; ten einde, binnen den tijd van veer„ tien dagen, ſchriftlijk aan den Hove op te geeven, 't geen „ zij zou vermeenen tot haare decharge te dienen. — Voorts, „ dat bij Publicatie, door het Hof, binnen de Stad *Zutfen*, „ een iegelijk zou worden aangemaand tot rust en eendragt: „ dewijl hun Ed. Mogenden, bij ontſtentenisſe van dien, „ genoodzaakt zouden weezen, naar alle rigeur van Regten „ tegen de Contraventeurs te handelen; dat het Hof verder „ behoorde geauthoriſeerd te worden, om, ongeprejudiceerd „ de Regten van de Stad *Zutfen*, daar op een waakend oog „ te houden. Met bijvoeging, dat, gelijk hun Ed. Mogen„ den,

„ den, door het voorſz. bedoelen, om alle eigenwillige rig-
„ tingen tegen te gaan, en voor te koomen dat de Vrijheid
„ niet misbruikt wierde tot losbandigheid en wetteloosheid;
„ dezelve ook geenzins van voorneemens zijn, om de Stem-
„ me des Volks zo verre te ſmooren, om 't zelve den weg
„ tot Klagten aan de Staaten, of den weg van Regten, maar
„ dat de omſtandigheden zulks medebragten, af te ſnijden;
„ maar dat deeze 't zelve altoos opengelaaten wierdt."

Wel verre was dit Staatsbeſluit van eene algemeene toeſtemming weg te draagen; immers tegen 't zelve verzetten zich de drie Heeren van de Stad *Nymegen* en Jonkheer VAN BRONKHORST uit dat Kwartier, als mede Jonkheer VAN DER CAPELLEN TOT DEN BOEDELHOF uit de Graafſchap. De Jonkheeren VAN PALLANDT TOT KEPPEL, en VAN HEECKEREN TOT DE CLOESEN wilden het eenigzins anders hebben. — Uit het Kwartier van de *Veluwe* waren tegen het Beſluit de Jonkheeren VAN HAARSOLTEN TOT YRST, LYNDEN VAN OLDENALLER, RUYLEN VAN NYVELDT *Junior*, SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, SPAAN TOT VOORSTONDE en J. C. VAN ECK. — Ook verklaarden de Afgezondenen van *Harderwijk*, de Heeren SCHELTINGA, LYNDEN VAN OLDENALLER, en VAN HAARSOLTEN TOT STAVEREN, zich tegen dit Staatsbeſluit.

Zo als het lag wierdt 't zelve, in de gedaante van een Publicatie veranderd, ter Afkondiginge na *Zutfen* gezonden. Het baarde de verwagte uitwerking niet. De Burger-Gecommitteerden, de Ondertekenaars van het Adres, riepen alle die Burgers bijéén, welken geenzins afgeſchrikt door deeze Afkondiging hunne Vertegenwoordigers met een Aanſpraak bedankten voor de genomene moeite en ijver, hun verzoekende daar in te volharden. De Gemeenslieden, even min vervaard, beſlooten nogmaals de Gilden en Compagniën, onverkort de Raadpleegingen der Staaten, op te ontbieden; waar van zij der Regeeringe kennis gaven. De Meerderheid (want de Heeren VERSTEEGE en VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT, waren van een ander gevoelen) volhardde bij het gedaan Verbod en de Publicatie, deedt de Actens van Bijeenroeping, door de Gemeenslieden uitgegeeven, intrekken, en nog dien zelfden avond door een Postbode het Hof van *Gelderland* des kundſchap toekomen.

Wan-

Wanneer op den dertigſten October het Hof dit berigt toegezonden was, kwamen, op den eerſten November 's avonds ten half negen, de beide Landſchaps Mombers binnen *Zutfen*, voorzien van een aantal Affchriften van eene Publicatie en een Brief van het Hof aan de Regeering; welke te middernagt met de Mombers vergaderde, en tot diep in den nagt raadpleegden. 't Geen zij 's morgens om zeven uuren hervatten. Deeze onvermoeide werkzaamheden hadden ten gevolge, dat ten acht uuren de klok geluid, en door den Secretaris, in bijweezen, van twee Schepenen, en twee Mombers onder het in de wapens ſtaan van de Hoofdwagt, eene Publicatie wierdt afgeleezen, en ten overſtaan van twee Bodens overal aangeplakt, waar in men het gedrag der Gemeenslieden, affchilderde, in zich te bevatten „ een eigen„ rigtige en een openbaare veragtinge en vilipendie van het „ wettig Gezag der Hooge Overheid, tot verſtooring der zo „ hoognoodige rust en eendragt binnen de Stad *Zutfen*:" waar om zij zich houdende aan de voorgaande Afkondiging „ alle Burgers en Ingezeetenen op het ernſtigſte verboden, „ om, hangende de Deliberatien der Heeren Staaten, eenigen „ aanzoek of inſtantie, onder wat voorwendzel het zou mo„ gen weezen, tot Convocatie der Burgerije aan de Ge„ meente der Stad *Zutfen*, aan welke wij het doen eener „ zodanige Convocatie bij onze Reſolutie van heden mede „ ſpeciaal hebben geinterdiceerd, te doen; maar alles te laa„ ten in dien ſtaat waar in zich 't zelve tegenwoordig be„ vindt. En, wanneer het onvermoedelijk, en tegen alle „ verwagting mogt gebeuren, dat eene zodanige Convocatie, „ tegen onzen wil en meeninge zou mogen worden gedaan, „ zich wel te wagten om in zulke Vergaderingen, dewelke „ wij, in zodanig een geval, benevens al het geen daar in „ zou mogen worden verhandeld, van nu af aan, in naame „ van de Landfurſtlijke Hoogheid, verklaaren voor onwet„ tig, nul, en onbeſtaanbaar te houden, bij te woonen, veel „ min daar iets te helpen reſolveeren. Waarſchuwende en „ gelastende voorts wel ernſtig een ieder, om zich ſtil en „ gerust te houden, en zich van alle eigenrigtingen, mitsga„ ders van alles, wat tot verſtooringe van de rust en een„ dragt,

„ dragt, als mede tot inbreuk en innovatien op 's Lands han-
„ gende Deliberatien zou kunnen verſtrekken, te wagten, al-
„ les bij poene, dat die geenen, welken bevonden worden
„ zich tegen deeze Publicatie te verzetten, of daar tegen,
„ in 't eene of andere opzigt aan te gaan, als Verſtoorders
„ van de algemeene rust en openbaare Verbreekers en Over-
„ treeders van 's Landſchaps Wetten en Ordonnantien, naar
„ exigentie van zaaken, met de uiterſte rigeur zullen worden
„ behandeld en geſtraft." Hier bij bleeven, ten deezen jaare, de onlusten te *Zutfen* gereezen; doch alleen om, in een volgend, met nieuwe kragt, te woelen.

Te weeten, binnen onze Stad reezen, in den jaare 1786, op nieuw, oneenigheden tuſſchen eenige Soldaaten en Burgers, die tot daadlijkheden uitborſten. Onze Leezers zullen ons wel willen verſchoonen, dat wij die ſtoorenisſen, zo veelvuldig voorkomende, ſlegts even aanſtippen, als dezelve niets bijzonder hooggaands behelzen; en wij ons niet in ſtaat vinden om tuſſchen de vergrootende en verkleinende berigten, het midden te treffen.

De nog hangende zaak van den door zijne Hoogheid aangeſtelden en door de Meerderheid der Regeering goedgekeurden, maar door de Gemeente geweigerden Gemeensman CROOKCEUS, wierdt voortgezet. Het Hof beweerde, in een breed uitgebragten Raadſlag, de Verpligting der Stadsregeering, om deezen Heer in gemelde post te plaatzen en te handhaven; ondanks alle poogingen door de Gemeenslieden aangewend. Een weg van Bemiddeling door de Staaten in dit geſchil en de daar toe betrekkelijke ſtukken aangeweezen, kwam den Gemeenslieden niet verkiesbaar voor. Onaangename Briefwisſelingen volgden daar op: en wierdt, in November, de aanſtelling van den Gemeensman CROOKCEUS, door Staaten van *Gelderland*, voor wettig verklaard, en beſlooten hem in 't bezit deezer Waardigheid te plaatzen.

Wij koomen nu tot het Jaar 1787, vrugtbaar, zo wel als voor meest alle andere Nederlandſche Steden en Plaatzen, zo ook voor *Zutfen*, in gerugtmaakende gebeurtenisſen. Vier Boeren, in het Ampt van *Zutfen*, geweigerd hebbende, zekere Dienstgelden voor den Jaare 1784 te voldoen, wier-

den daartoe, bij Vonnis van het Scholten Gerigt, verweezen. Nogthans bleeven zij weigeragtig omtrent de betaling. Het gemelde Gerigt gaf hier op eene Acte, volgens welke zij voor die somme, en de kosten daar op gevallen, wierden uitgewonnen. De Executie, of Geregtelijke Verkooping, was bepaald tegen den eersten Maart. Ten dien einde begaven zich de Heeren CROOKCEUS en HASENBROEK na de Erven der gemelde Landlieden, de eerste als Stedehouder van den Scholtus, de andere als Fiskaal. Doch aan de wooning, aan welke zij in de eerste plaats haaren last zouden volvoeren, gekoomen zijnde, vonden zij aldaar een getal van ongeveer vierhonderd boeren bij een vergaderd, gewapend en onder het maaken van een groot getier hen opwagtende: waarom de twee bovengenoemden geraaden vonden, onverrigter zaake te rug te keeren. Tegen deeze geweldpleeging oordeelde het Hof zich verpligt, daadelijke poogingen te werk te ſtellen. In den avond ten tien uure van den negenden Maart kwamen twee Mombers van het Hof te *Zutfen*, en vertrokken ter middernacht wederom van daar in eene Koets, nevens den Stedehouder CROOKCEUS, verzeld van zes Dienaaren in eenen Postwagen, en voorts nog van een geleide van achtentwintig Ruiters van TUYL, en honderd Man Knegten van VAN WELDEREN. 's Anderendaags morgens ten zeven uure keerden zij te rug. En waar toe hadt al deeze opſchudding gedient? Wat was het bedrijf geweest der omſlagtige bezendinge? Twee boeren, beſchuldigd dat zij, acht dagen geleeden, tegen de koets van de Heeren CROOKCEUS en HASENBROEK ſteenen hadden geworpen, waren van het bed geligt, en wierden gebeid, over *Zutfen*, na *Arnhem* gevoerd.

Ondanks de Vrije Staatsgezindheid van veele *Zutfanſche* Burgers, begon de Oranjegezindheid, bij andere, zich meer en meer te vertoonen. De vermaarde HEECKEREN TOT ZUIDERAS gaf daar toe het eerſte zein. Op den vierëntwintigſten Junij verſcheen hij op de Parade, en vervolgens op het Stadshuis, met een Oranjekokarde getooid. Oogenbliklijk hadt dit navolgers onder de Officieren en Soldaaten. Dit gaf aanleiding tot hevige twisten, alzo dit teeken den andersdenkenden geweldig mishaagde. In eene Herberg, *de Laatſte* Stui-

Buitenpoort genaamd, even buiten eene der Stads Poorten; dwongen de Soldaaten de Burgers, hunne Zwarte Kokarden van de Hoeden af te neemen. Met goedvinden der Regeeringe, en op bevel van den Commandant der Bezettinge, wierden vervolgens de Burgers ontwapend, hunne Geweeren opgehaald, en dezelve, nevens de Vaandels en Spontons, op het Stadshuis gebragt. Hier door ontſtonden merkelijke onlusten en bewegingen in de Stad. De Regeering deede wel alle zamenrottingen en geweldpleegingen, bij openbaare Afkondiging, verbieden. Doch die gebod deede geringe baten. Hierbij kwam een voorval, 't welk de gemoederen nog meer gaande maakte. Zeker Schoenmakersbaas, woonende in de Nieuwſtad, ſchoot, uit zijn Venſter, op eenen Ruiter: zodat hij oogenblikkelijk dood ter aarde viel. Dit maakte het Krijgsvolk verwoed. Eenige Officieren, van dit voorval verwittigd, begaven zich, in allerijl, van de Hoofdwagt na het huis van den Schoenmaaker, met oogmerk om hem tegen de woede der Soldaaten te beveiligen. De geheele Straat, waar in de Schoenmaaker woonde, wierdt ſtraks, door Ruiterij en Voetvolk, bezet. In tegenwoordigheid van eenen Stadsbode opende men het huis. Vier Officieren traden na binnen, om het te doorzoeken, terwijl eenige andere, met ontbloot zijdgeweer, buiten de wagt hielden, om het indringen der woedende Soldaaten te beletten. Men vondt alleen 's Mans Huisvrouw, welke, onder het geleide van eenig gewapend Krijgsvolk, na het Stadshuis gebragt wierdt. Men doorzogt voorts alle de belende Huizen; in een van welke men een verſchoten Kleermaaker vondt, die, door vergiſſing, voor den gezogten zijnde aangezien, bijkans het ſlagtoffer was geworden der door woede uitzinnige Soldaaten, doch nog beveiligd wierdt door de Officieren, hoewel niet dan met zeer veele moeiten. Terwijl men, al voortgaande met zoeken, aan de Huizen van eenige Patriotten, door het inſlaan van glazen, zijnen moed koelde, vondt men, eindelijk, den Schoenmaaker op den Zolder van eenen Herberg, onder het hooi verborgen. Met veele moeite beletteden de Officieren het Krijgsvolk, dat het hem niet verſcheurde; een Moordenaar, zeiden ze, moest niet door eerlijke handen, maar door den

Scherpregter aan zijn einde koomen. Veel werks, evenwel, hadt het in, eer men den elendeling in de handen der Regeeringe hadt geleverd. Nogthans namen de Opschuddingen niet zo spoedig een einde; aan verscheiden Huizen wierden de glazen ingeslagen. Eerlang zag men eenen Tamboer van de Krijgsbezetting nevens twee Soldaaten door de Stad trekken, geleidende eene Kar, telkens stil houdende voor de Huizen van bekende Patriotten, en dezelven hunne Trommels en Vaandels afvraagende, met aanzegging dat zij voortaan zouden vrij zijn van den last der Wapenoefeninge. Ook moesten de Burgerofficieren hunne Sjerpen, Ringkragen, Degens en Spontons afgeeven. Vervolgens deedt de Magistraat, door eenen Stadsbode, de Geweeren en Wapens der Burgeren ophaalen; voorts alle Burgers tot stilte en rust vermaanende, en de Exercitie-Genootschappen verbiedende. De doodgeschoten Ruiter wierdt met alle Krijgseere ter aarde besteld, gevolgd van alle de Officieren en meer dan duizend Gemeenen, allen met Oranje Kokarden uitgestreken. 't Liep, egter, aan tot in de maand November, eer de Schoenmaker wierdt gevonnisd. De straffe, hem opgelegd, bestondt in eene gevangenis van vijfëntwintig jaaren, in het Provinciaal Tugthuis te *Arnhem*, en, naa verloop van dezelve, in altoosduurende ballingschap buiten de Stad en het Schependom van *Zutfen*. De Heer VAN DER CAPELLEN TOT DEN MARSCH, bekend voor het hoofd der *Zutfensche* Patriotten, niet langer verkiezende zijn verblijf te houden in eene Stad, zo vol van opschuddingen en oproerigheden, en alwaar hij zijns lijfs niet volkomen zeker was, vertrok, eerlang, met Echtgenoote en kinderen, na *Deventer*. Vóór zijn vertrek deedt hij alle zijne Goederen Geregtelijk inventariseeren, en een lijst dier Goederen aan het Hof van *Gelderland* hebbende gezonden, beval hij ze aan deszelfs bescherming; welke hem ook beloofd wierdt.

In zijne vooringenomenheid met het Stadhouderlijk Huis en Bewind, ontzag *Gelderland* moeite noch kosten; om, bij alle gelegenheden, zo die zich aanbooden, als aangegreepen konden worden, daar van blijk en bewijs te geeven. *Zutfen* was niet agterlijk in dit kostbaar eerbetoon. In de Maand Sep-

TWEE SOLDAATEN EN EEN TAMBOER HAALEN, MET EEN KAR, VAN BEKENDE PATRIOTTEN, DE TROMMELS EN VAANDELS AF.

September des Jaars 1788 hadt de Stad ongemeene ſtaatelijkheid ten toon geſpreid, ter onthaalinge van den Prins met zijne Echtgenoote, ter gelegenheid van een bezoek, 't welk der Kuſe op eene aanzienlijke ſomme geids te ſtaan kwam. Nog in dat zelfde jaar, wierdt, op Voorſlag der Stad en van het Kwartier, ter Staatsvergaderinge beſloten, op de Provinciale Gelderſche Munt een Zilveren Medailje te doen ſlaan, voor alle de Stemhebbende Leden van het Provincial Hof en de Rekenkamer, als mede voor alle derzelver Eenſte Dienaaren, „uit hoofde", dus luidde het Staatsbeſluit, „van derzelver ſtandvastigheid in het behoud der Repu„bliek"; met andere woorden, om hun aankleeven van het Huis van Oranje. Met het vervaardigen dier Eerepenningen maakte men allen mogelijken ſpoed; op den Gelderſchen Landdag, in de Maand Augustus des Jaars 1789, te *Zutfen* gehouden, wierden zij, op last der Gelderſche Staaten, door de Raads-Sekretariſen, aan alle de Leden en Staatsdienaars dier Vergaderinge, tot een gedenkteeken, uitgedeeld. Op de Medailje vertoonen zich drie *Vrouwenbeelden*, houdende de Wapens der drie Kwartieren, *Nymegen*, *het Graafſchap Zutfen* en *Veluwe*. Op het Voetſtuk ziet men het Wapen der Provincie *Gelderland*, met dit Latijnsch Omſchrift: UT RUPES IMMOTA MANET: *Zij ſtaat pal als een Rots*; en aan de Omniezijde: REPUB. AB INTERITU. SERVATA. ORD. D. G. *et* C. Z. L. I. 1788, omvlogten met Lauwerkranzen. Zeven van deeze Gedenkpenningen wierden van Goud vervaardigd, voor den Stadhouder, zijne Echtgenoote, de drie Kinderen, den Koning van *Pruiſſen* en den regeerenden Hertog van *Brunswijk*. Ook hier uit blijkt genoeg de bedoeling deezer gifte.

Hier mede eindigen wij ons Verſlag, wegens de meest merkwaardige bijzonderheden, de Hiſtorie der Stad *Zutfen* betreffende. Thans gaan wij over tot eene Beſchrijving, haare uit- en inwendige gelegenheid betreffende.

Zutfen, gelijk wij boven reeds hebben aangemerkt, ligt aan de rivier *de Yſel*. Een Stroompje, de *Berkel* of *Berkel* genaamd, uit *Weſtfalen* afkomſtig, verdeelt de Stad in twee deelen, de *Oude-Stad* en de *Nieuwe-Stad* geheeten.

Het Watertje vereenigt zich vervolgens met den *Yssel*, en verliest alzo zijnen naam. Door middel van het gemelde Stroompje kan de Stad, aan de Zuidoostzijde, tusschen de Laarpoort en de Vischpoort, onder water gezet worden. Behalven deeze Versterking, zijnde niet eene van de geringste, heeft *Zutfen* nog eenige andere Vestingwerken. Men telt 'er vijf Poorten: de Marspoort, de Nieuwe Stadspoort, de Laarpoort, de Hospitaals-, of zo als zij, bij verkorting, wordt genoemd, de Spittelspoort, en de Vischpoort. Reeds in den aanvang der jongstverloopene Eeuwe heeft men, voor de Stad, eenen houten Brug over den *Yssel* gelegd; dezelve bestaat driehonderddertig voeten in de lengte. Een gedeelte van dezelve, namelijk honderdvijftig voeten, rust op schepen, het overige op paalen. Voor het overige ligt de Stad in eenen aangenaamen oord, wordende, vooral aan de Landzijde, omringd van vrugtbaare Graanakkers en graarijke Weilanden.

Wij gaan over tot de Beschrijving van de voornaamste *Waereldlijke* en *Geestlijke Gebouwen*.

In de eerste plaats koomt hier in aanmerking het *Stadshuis*; hetwelk alleen opmerking verdient om zijne oudheid en zonderling maakzel; het heeft drie Voorgevels, allen op eene onderscheidene wijze gebouwd. — De *Gedeputeerden-Kamer*, dus genaamd, om dat, voorheen, de Gedeputeerde Staaten des Kwartiers van *Zutfen* aldaar hunne bijeenkomsten of vergaderingen plagten te houden. Het is een nieuw en fraai Gestigt, in den aanvang deezer Eeuwe gebouwd. Het staat naast het Stadshuis. — Het *Wijnhuis*, staande aan de Groote Markt, van wegen zijnen kunstigen Toren, het aanzienlijkste Gebouw der geheele Stad. Twee Omgangen versieren dien Toren, doch vooral een keurlijk en alom beroemd Klokkenspel; het bestaat uit zesëndertig Klokken, door den vermaarden HEMONI gegoten, die een zeer aangenaam geluid geeven. Het onderste gedeelte des Gebouws dient tot eene Stads Waag. — Het *Latijnsche School*, ter plaatze alwaar, eertijds, het Kloostër der Predikheeren plagt te staan. Behalven dit, heeft men 'er ook een *Illustre* of *Doorluchtig School*, waarin, door twee Hoogleeraaren, tweemaal ter

wee-

weeke, lessen worden gegeeven over de Historien en Talen, en over de Regtsgeleerdheid. — In het Zuidlijk gedeelte der Stad, niet verre van de Vischpoort, ligt een Plein, met boomen beplant, bij de Stedelingen onder den naam van, op 't *Graaven Hof* bekend, om dat, op deezen grond, het Hof der Graaven van *Zutfen* plagt te staan. — Van eenen vierkanten Toren, de *Droogenops-Toren* genaamd, staande niet verre van het straks gemelde Plein, heeft men een ruim en vermaaklijk gezigt op het omliggende Land.

Wij koomen nu tot de Geestlijke Gestigten. In de derde plaats noemen wij de *Groote Kerk*, welke, door de Gereformeerden, tot eene plaats van Openbaare Godsdienstoefeninge, wordt gebruikt. Het is een der oudste Gestigten in zijne soort, hier te Lande; en nog zou deeze de plaats eener voorgaande Kerke hebben vervangen. Men wil, naamelijk, dat het tegenwoordig Gebouw gestigt wierdt, in den aanvang der Twaalfde Eeuw, en wel meer bepaaldelijk, in den Jaare Elfhonderdvijf, op den grond van een voorgaand Kerkgebouw; OTTO VAN ZUTFEN, Zoon van GODSCHALK en ADELHEID, zou daar van de stigter geweest zijn, en BURCHARDUS, Vijfëntwintigste Bisschop van *Utrecht*, dezelve hebben ingewijd, ter eere van St. PIETER *en* WALBURG. Een bijkans geheel vernielende ramp trof, in den Jaare 1446, het gewijde Gestigt. Op Palmzondag dien jaars wierdt de kunstig gemaakte Toren van het Onweder getroffen. Wel haast stondt dezelve, van boven, geheel in 't vuur; 't welk zo hevig brandde, dat, volgens getuigenis, de zes Klokken, welke 'er in hongen, geheel versmolten. Het instorten van het Gebouw verplette niet alleen de Middenkerk, maar ook het Zuidlijke Kruispand. Uit Stadskas en de bijdragen van godvrugtige weldaadigen rees 'er, wel haast, een genoegzaam geheel ruim Gestigt uit de assche, en met naame de Toren veel frasier nog dan de afgebrande en ingestorte. Ter hoogte van driehonderd en tweeënzeventig Voeten, van het opperviak des gronds gemeeten, verhefte hij zijnen Kruin. Noodlottig ook voor dit Gebouw was de maand Maart. Op den negenëntwintigsten dag daar van, in den Jaare 1600 wierdt de Spits door 't hemelsch vuur ontstoken; de vlam

ſloeg voorts tot aan het nieuwe Metzelwerk, zonder, evenwel, voor dikmaal, aan de Kerke merkelijke ſchade toe te brengen. Zeven endertig jaaren verliepen er, voor dat men den herbouw bij de hand nam. Een nieuw Torenſpits kwam aan, eerlang, ten voorſchijn, vijfentwintig voeten inderdaad laager dan de voorgaande, doch die denzelven in fraaiheid en ſieraad merkelijk te bovenging. Hij heeft verſcheiden Omgangen of Tranzen, en is met Leien en met Koper gedekt. Van ouds hadt men in deeze Kerk een Kapittel, en twaalf Kanunniken; de zes Oudſte daar van waren Priesters, de vier volgende Diakenen; de twee jongſten moesten Onderdiakenen zijn. Aan hun hoofd ſtondt een Deken. Volgens het verhaal der aloude Schrijvers, zou OTTO, de Eerſte van dien naam, door zijn huwelijk met SOFIA, Erfdogter van *Zutfen*, Graaf van *Gelder en Zutfen*, nevens zijne Echtgenoote, de Inſteller van het Kapittel geweest zijn. Voorts vindt men, nevens andere dienstverrigtingen van dit Kapittel, aangeteekend, dat de Kanunniken, reeds zints het Jaar 1450, op den dag van den Apostel St. THOMAS, in deeze Kerk, op het Graf, waar van wij ſtraks zullen ſpreeken, het Lof van de H. Moedermaagd plagten te zingen. Te weeten, in het midden deezer Kerke ziet men twee Oude Graftteden, volgens het gemeen aangenomen gevoelen, de begraafplaats der aloude Graaven van *Zutfen*, en alwaar ook de ſtoffelijke overblijfzels der gemelde OTTO en SOFIA zouden rusten. Boven deeze Graftstede hangt een fraaie ijzeren vergulde Kerkkroon, wel waardig dat wij hier eene korte beſchrijving van dezelve inlaſchen. Over het geheele werkſtuk ziet men de beelden van Menſchen en Dieren kunſtig uitgewerkt. De gedaante van het kunſtſtuk (want dien naam verdient de Kerkkroon bij alle kunſtkenners) is twaalfkantig. Op deeze twaalf vlakten ſtaan de naamen van JEZUS, der H. Maagd en der twaalf Apoſtelen, met oude Gotiſche letteren, in de volgende orde: JHESUS MARIA. SANCTUS PHILIPPUS. SANCTUS MATTHEUS. JACOBUS MAJOR. SANCTUS PAULUS. SANCTUS THOMAS. SANCTUS JOHANNES. BARTHOLOMEUS. SANCTUS ANDREAS. SANCTUS PETRUS. S. SIMON. S. JUDA. SANCTUS MATHIAS. — Behalven de nu vermelde, ziet men, in deeze Kerk, nog

eene

eene fraaie Grafſtede, of Kelder, toebehoorende aan den oudadelijken Huize van VAN HEKEREN. Bezienswaardig is de Tombe, van keurlijk Marmer, verſierd met de Bostbeelden van EVERHARD VAN HEKEREN, *Heere van Netelhorſt en Enghuizen*, Landdrost des Graafſchaps *Zutfen*, en deszelfs Echtgenoote MARIA TORCK. Om van andere ſieraadien der Kerke niet te ſpreeken, moeten wij van de vermaarde Koperen Doopvont nog met een woord gewag maaken. Het Werkſtuk, overkunſtig gemaakt, is van aanmerkelijke grootte, gelijk men mag beſluiten uit de twee volgende bijzonderheden. De eerſte is, dat men, voorbedagtelijk, een werktuig heeft vervaardigd, om, door middel van hetzelve, van boven het Dekzel op te ligten. Minder zeker dan deeze is de volgende bijzonderheid. Men vertelt, naamelijk, dat de Doopvonte eenen der Prinſen VAN ORANJE, naar men wil, Prinſe FREDRIK HENRIK, zou aangeboden geweest zijn, om 'er Geſchut van te gieten; doch dat de Prins de aanbieding zou hebben van de hand geweezen, zeggende, dat het onvergeevelijk ware, een kunſtſtuk te vernietigen, zo fraai, dat men 'er van zeggen mogt, dat alwie, te *Zutfen* koomende, hetzelve niet bekeek, den naam niet mogt hebben te *Zutfen* geweest te zijn. Doch veelen ſlaan geen geloof aan deeze vertelling. Hoe fraai nog, in zijne tegenwoordige geſtalte, ongelijk fraaier, egter, was de Doopvont, voor dat, geduurende de Spaanſche tijden, veele Beelden waren verlooren geraakt. In 't midden van het Dekzel ziet men iemant nederknielen, die, door een anderen, met water overſtort wordt, terwijl een derde een Kleed of Doek vasthoudt. Rondsom ziet men de beelden der Euangelisten en Apoſtelen. Eindelijk ontmoet men nog in deeze Kerk eene Boekerij; het merkwaardigſte van welke beſtaat in een tamelijk getal oude en zeldzame Boeken en Handſchriften. — De andere Nederduitſche Gereformeerde Kerk (want men heeft 'er niet meer dan twee) heet de *Nieuwe-Stads-Kerk*, dus genaamd naar het gedeelte der Stad, in welke zij ſtaat. Bij haare eerſte ſtigting wierdt zij aan St. NIKOLAAS gewijd. Het gebouw is niet groot. De Toren, van eene ronde gedaante, is van een tamelijk hoogen Spits gedekt. Door vier Predi-

kanten worden deeze beiden Kerken bepredikt. — Behalven de nu gemelde twee Nederduitſche, heeft men te *Zutfen* ook eene *Waalſche* of *Franſche* Gereformeerde Gemeente. Het Gebouw, waarin zij vergaderen, heette, in de Roomſche tijden, de Minderbroeders Kerk. — Voorts is 'er eene *Lutherſche* Kerk, klein, inderdaad, doch net en zindelijk, en met een Orgel verſierd. — Wijders hebben 'er ook de *Doopsgezinden* eene Gemeente, niet zeer talrijk in Leden; zints veele jaaren wordt zij bedient door éénen Leeraar, een kweekeling van het School dier Gezinte te *Amſteldam*, vergaderende bij den Toren en het Lam. — Eindelijk heeft men nog te *Zutfen* eene Statie van Roomschgezinden, die door een Waereldlijken Priester wordt bedient.

Onder de Godsdienſtige Geſtigten moeten ook de volgende genoemd worden. Twee *Gasthuizen*, het Oude en het Nieuwe, waar van het laatstgemelde, naar de Santinne, aan welke het gewijd was, den naam van *St. Elizabeths-Gasthuis* plagt te draagen. Waarſchijnlijk is dit niets anders dan eene vergrooting van het eerſte, naardien zij zo digt aan elkander ſtaan, dat ze binnen eenen zelfden Ringmuur zijn beſloten. Ook worden ze uit eene gemeene Beurs onderhouden. De Beſtuurders van beide Geſtigten draagen den naam van *Proviſoren*. — Bij dien zelfden naam zijn ook bekend de Verzorgers van het eene der *Weeshuizen*, welke men te *Zutfen* heeft, in 't welk voornaamlijk Kinderen van vreemdelingen worden opgenomen. Het ander Weeshuis, voor Kinderen van Burgeren geſchikt, ſtaat onder het opzigt van zes Diakenen der Gereformeerde Gemeente. — Daarenboven, om van andere minder noemenswaardige Godvrugtige Geſtigten niet te gewagen, heeft men te *Zutfen* eene weldaadige Stigting, *'s Heeren Bornhof*, nu gemeenlijk *het Huis Bornhof* genaamd; misſchien, doch niet volkomen zeker, naar den Stigter, zekeren Heer BORN dus geheeten. Het gebouw is reeds oud, als wordende, nu bijkans vierhonderdvijfdig jaaren geleden, als een rijkelijk begiftigd Geſtigt, vermeld. Een aanzienlijk getal oude lieden wordt 'er gehuisvest, en van noodig leevensonderhoud verzorgd.

Aan-

Aanmerkelijk, naar gelange van de uitgebreidheid der Stad, was het getal der Kloosters, welke men, eertijds, te *Zutfen* ontmoette: te weeten, twee Mannen-, en vijf Vrouwen- of Nonnen-Kloosters. Het eerfte Mannen-Klooster, dat der *Dominikaanen* of *Predikheeren* genaamd, ſtondt midden in de Stad. In den aanvang der Dertiende Eeuwe wierdt het geſtigt, door MARGARETA, Dogter van GUI of GUIDO, Graave van *Vlaanderen*, en Gemaalin van REINOUD DEN I, Graave van *Gelder en Zutfen*. Tegenwoordig dient het Gebouw tot het Latijnſche, en tot het *Auditorium*, of de Gehoorzaal van het Doorluchtig School. — Het ander Mannenklooster wierdt van *Franciskaaners* of *Minderbroeders* bewoond, en wel bijzonderlijk van die ſoort der Orde, welke, om hunne onderhouding van eenen ſtrenger Regel dan de overigen, *Obſervanten* genaamd wierden. Het Geſtigt, ook onder den naam van het *Klooster Galileen* bekend, ſtondt even buiten de Stad, bij de Laarderpoort, en wierdt, in den Jaare 1455, door het aanzienlijk en vermogend Geſlagt van KORYNE, aldaar geſtigt. Nas dat *Zutfen* de zijde des Konings van *Spanje* hadt verlaaten, en de Hervorming aldaar was vastgeſteld, ſlegtte men het gewijde Geſtigt tot op den grond. Hier en daar, egter, worden 'er de fondamenten, als mede eenige overblijfzels der ruime Kelders, nog van beſpeurd. — De vijf Nonnenkloosters te *Zutfen* waren de volgende. Het *Klooster Spitaal*, waarſchijnlijk bij verkorting van *Hospitaal* of Gasthuis, nabij welk het ſtondt, wierdt bewoond van Twaalf Nonnen, die naar den Derden Regel van den H. FRANCISCUS leefden. Het bleef in weezen tot in den aanvang der Nederlandſche Beroerten. GELMINA SCHIMMELPENNING, uit het aloud en vermaard Geldersch Geſlagt van dien naame, was, in den Jaare 1572, de laatſte Kloostervoogdes. — Het tweede Nonnenklooster voerde den naam van het *Klooster Izendoorn*, dus genaamd naar ARNOLDA, Dogter van den Heere WOUTER KEPPEL, en zedert gehuwd aan den Ridder WILLEM VAN IZENDOORN, welke, te gader met haare Dogter JOHANNA, zekere Heeren Huizing tot den opbouw van een Klooster hadt geſchonken. Het Geſtigt is nog gedeeltelijk in weezen, doch merkelijk van gedaante veranderd; als zijnde,

bij

bij eene uitlegging of verſterking der Stad, eene Poort, de Nieuwe-Stadspoort, naamelijk, door hetzelve geſlagen. In den Jaare 1548 wierdt het gewijde Geſtigt bewoond van vijfendertig Nonnen; even als de bewoonereſſen van het voorgemelde Klooster, waren zij *Tertiariſſen*; dat wil zeggen, volgens den Derden Regel van den H. FRANCISCUS. — Die zelfde Regel was ook de leiddraad der bewoonereſſen van het derde Klooster, hoewel aan de H. KATHARINA gewijd, bij den naam van *Heer-Hendriks-Huis* bekend; niet om dat een Man van dien naame de Stigter, maar om dat zekere HENRIK VAN HEUSDEN de eerſte Overſte of Beſtierder was. Eigenlijk was het Klooter een geſchenk van eene vermogende, godvrugtige Weduwe, DE WULVEN genoemd; van waar het ook den naam van *Wulfshuis* voerde. De Gebouwen van dit Klooster zijn nog in weezen, doch binnen de Muuren van het Oud- en Nieuw-Gasthuis betrokken. De Bajert en het Pesthuis zijn deelen van dit Geſtigt geweest. — Het vierde Nonnenklooster droeg den naam van *Rondeel*, om dat het op 't rondeel van Stads Veſten gebouwd was. De Geeſtelijke Zusters, welke dit Konvent bewoonden, waren aan geene Kloostergeloften verbonden. Van dit Gebouw zijn geene overblijfzels meer voorhanden. — Eindelijk voerde het vijfde of laatſte Nonnenklooster te *Zutfen* den naam van *Admanshuis*.

Van de *Regeering* van *Zutfen* zullen wij hier geen uitvoerig verſlag doen; zints de jongſte Omwenteling is haare aloude gedaante verdweenen, en eene geheel nieuwe Orde der dingen ingevoerd. Alleenlijk zullen wij het volgende, tot narigt van volgende tijden, aanteekenen. De Regeering beſtondt, tot op het gemelde tijdſtip, uit twaalf Schepenen, van welke de twee oudſten den titel van Burgemeesters voerden, hoewel alle de Schepenen in 't gemeen met dien naam benoemd wierden. Daarenboven hadt men 'er een Kollegie van *Gemeenslieden*; het beſtondt uit zesëndertig leden. Toen wij de *Hiſtorie* van *Zutfen* verhaalden, hebben wij verſlag gedaan van de menigvuldige oneenigheden, aldaar ontſtaan, om dat de Gemeenslieden, zo als zij zich verbeeldden, door het Kollegie van Burgemeesteren of Schepenen, in hunne welherbragte en wettige regten benadeeld wierden.

Niet

Niet veel handels gaat 'er te *Zutfen* om, behalven die met het omliggende platte Land wordt gedreven. Looijerijen en Zeembereiderijen zijn de voornaamſte handwerken, die 'er eenigen bloei hebben. Geen gering voordeel is het voor de Run-, Vol- Olie- en Korenmolens, welke men 'er heeft, dat zij door het water van *de Berkel* worden aan den gang gehouden.

Zutfen heeft, in vroegere dagen, verſcheiden Geleerde Mannen voortgebragt. Men roemt onder dezelve GERRIT VAN ZUTFEN en GERRIT LEOBOLD VAN ZUTFEN, van welke wij vervolgens, onder bijzondere Artikelen, zullen ſpreeken; voorts HENRIK VAN ZUTFEN; van welken wij vinden aangeteekend, dat hij, zijnde Prioor van het Klooſter der Auguſtijners te *Antwerpen*, nevens zijne Klooſterbroeders zijnde verdagt geworden van geneigdheid tot de gevoelens van MARTINUS LUTHERUS, al in den Jaare 1522, en alzo in den vroegſten Dageraat der Hervorminge, in den Kerker wierdt geſloten, doch denzelven gelukkiglijk ontkwam; dat hij van daar na *Bremen* vlugtte, en aldaar onder de eerſte de meer gezuiverde begrippen van Godsdienſt predikte; en eindelijk, in het laatſt van het Jaar 1524, in *Ditmarſchen*, door de landlieden, op aanhitzing der Monniken, met een wreeden dood wierdt gemarteld. WILLEM BAUDART, de Schrijver der bekende *Memorien*, en een der medearbeiders aan de Nederduitſche Vertaaling van het Oude Verbond, was, zo niet een inboorling, immers een geruimen tijd een inwooner van *Zutfen*.

Zie PONTANUS en SLICHTENHORST, *Beſchrijving en Hiſtorie van Gelderland*; HOOGSTRATEN, HALMA, enz.

ZUTFEN, (GERRIT VAN) aldus genaamd naar zijne geboorte plaats, was een der meest vermaarde Geleerden der Veertiende Eeuwe, en omtrent het midden van dezelve geboren. Met de beoeffening der Wijsbegeerte paarde hij die der Godgeleerdheid, als zijne hoofdſtudie. Ook ging hem de naam na van welſpreekend Redenaar. Te *Keulen* bekleedde hij

hij den post van Hoogleeraar in zijne meest beoeffende weetenſchap. Daarenboven zou hij, naar de gedagten van zommigen, Regulier Kanunnik geweest zijn. In en omtrent den Jaare 1390 wordt hij gezegd, zijnen meest bloeienden tijd gehad te hebben. De volgende Schriften heeft hij nagelaten:

Quæſtiones Sententiarum notabiles.

Sermonum Variorum liber unus.

Quæſtiones quodlibitaria.

Zie ZWEERTII *Athenæ Belgicæ*; VALERIUS ANDREAS, *Bibliotheca Belgica*.

ZUTFEN, (GERRIT ZERBOLT VAN) aldus genaamd, deels naar zijn Geſlagt, deels naar de Stad, in welke hij het eerſte leevenslicht aanſchouwde. Voor zijne Geſchriften ontmoet men, egter, zijnen Geſlagtnaam niet, maar alleen, in gevolge des gebruiks van zijnen leeftijd, dien van zijne Vaderſtad; waar uit, om de gelijkheid van zijnen naam met dien des gemelden in het naastvoorgaande Artikel, onder de Leevensbeſchrijvers van Geleerde Mannen, eenige verwarring is ontſtaan. Te *Zutfen* wierdt onze Geleerde, in den Jaare 1369, uit een niet onaanzienlijk Geſlagt geboren. De eerſte gronden van Taalgeleerdheid en andere Weetenſchappen leidde hij aan het School van zijne Vaderſtad, om vervolgens de reeds verkregene kundigheden, in het nabuurig *Deventer*, deels verder uit te breiden, deels met nieuwe te vermeerderen. In de gemelde Overijſſelſche Stad maakte hij kennis met de Konventbroeders van de Orde van den Heiligen HIERONYMUS, door Meester FLORENTIUS RADEWYN, omtrent of kort voor dien tijd aldaar geſtigt, en, in de wandeling, *het rijke Fraterhuis* geheeten. Met voorbeeldige naarſtigheid en een allergelukkigſten uitſlag breidde hij hier zijne verkregene kennis der Taalen verder uit, oeffende zich in de Wijsbegeerte, volgens den ſmaak dier tijden, doch leidde zich inzonderheid

toe

toe op de Godgeleerde en daar mede vermaagſchapte Weetenſchappen. Het gevolg hier van was, dat hij, na etlijke jaaren onvermoeid oeffenens, den trap van het Prieſterſchap beklom. Nu wierdt hem, eerlang, de bedieninge van Bibliothekaris of Boekbewaarder van zijn Konvent opgedraagen. Met de uiterſte naarſtigheid en getrouwheid bekleedde hij dien post. Den dagelijkſchen toegang tot eene, naar de gelegenheid dier tijden, rijklijke voorziene Boekerij, maakte hij niet ſlegts voor hem zelven, maar ook voor anderen, ten nutte. Overtuigd van de overgroote nuttigheid der kennisſe van de Godlijke Schriften, getroostte hij zich de moeite, om zommige deelen van dezelve af te ſchrijven (de Drukkunſt was toen nog niet bekend) en dezelve aan zijne mingeoeffende bekenden ten geſchenke mede te deelen, die buiten de gelegenheid zich bevonden, om door het onmiddelijk raadpleegen dier echte bronnen, hunne kundigheden te vermeederen of te beſchaaven. Aldus ſleet hij zijne dagen in ſtille afzondering; omtrent welke het, voor zijne tijdgenooten, te bejammeren viel, dat dezelve zo ſpoedig wierden afgeſneeden. Want als hij, in den Jaare 1398, eene reize hebbende gedaan na *Dokkeninge* in *Drente*, met welks Abt, eenen Doktor in de Godgeleerdheid, GERRIT VAN ZUTFEN de gewoonte hadt, over moeilijke geweetensgevallen zomtijds te raadpleegen, wierdt hij, op zijne wederkomst, te *Winſem* van eene ziekte aangetast, die aan zijn nuttig leeven een einde maakte, toen hij den ouderdom van volle negenëntwintig jaaren nog niet hadt bereikt. Van 's Mans ſmaak en onvermoeide naarſtigheid kunnen getuigenis draagen, de Schriften door hem nagelaaten. Zij voeren de volgende titels:

De Reformatione interiori, ſeu virium animæ.

De aſcenſione ſpirituali.

De Libris Teutonicalibus.

De utilitate lectionis ſacrarum Litterarum.

De precibus Vernaculis.

De

De vestibus Pretiosis.

In quendam inordinate gradui Ecclesiasticos et Prædicationis officium affectantem.

Zie ZWEERTII *Athenæ Belgicæ*; REVII *Daventria Illustrata.*

ZWAAG, een Ban en Dorp, in het gedeelte der Provincie van *Holland*, *Noordholland* of *Westfriesland* genaamd, onder het Regtsgebied van *Hoorn*. De uitgebreidheid van het Distrikt vinden wij, in de Quohieren der Verpondingen, begroot op zevenhonderdvijfëndertig Morgens en vijfhonderddrieëndertig Roeden Lands. Een blijk des vervals van welvaart bespeurt men ook in het afneemend getal der Huizen, en, dienvolgens, ook der bewooneren. Meer dan dertig Huizen stonden 'er minder bij de laatste, in vergelijking van de naastvoorgaande optelling. Omtrent het Jaar 1505 ontstondt 'er een hoogloopend en langduurig geschil, tusschen de Regeering der Stad *Hoorn* en de Ingezetenen van deezen Ban. De laatstgemelden, opgezet, naar men wil, door eenen der voornaamsten onder hen, waarschijnlijk een vermogend Landman, PIETER VREERZEN genaamd, beweerden, dat zij het regt hadden, om jaarlijks een persoon tot Burgemeester, en een anderen tot Lid van Schepensbank in de gemelde Stad te benoemen. Ter staavinge van dit voorgewende regt, beriepen zij zich op de Handvesten en Privilegien van hun Dorp, welke, naar hun beweeren, dat regt uitdrukkelijk aankondigden. Vermits die van *Hoorn* zich tegen die aanmatiging verzetteden, wierdt de zaak voor den Regter betrokken. Het Hof in *'s Graavenhage* deedt eene uitspraak ten nadeele van die van *Zwaag*, verwijzende, tevens, dezelve in alle de kosten, welke, ter wederzijde, op het pleitgeding gevallen waren. Stijf staande op hunne gewaande waardigheid, en liever een gedeelte van hunnen welvaart willende wagen, dan afstand doen van een Voorregt, welk hun een voorkomen van aanzien gaf, gelijk staande met dat van Stadbe-

bewoonders, beriepen zich de *Zwaagſche* opgezetenen op het Hof van *Mechelen*. Doch ook hier viel de uitſpraak ten hunnen nadeele uit, met diergelijke verwijzing in het draagen van alle de kosten. Zo hoog liepen deeze pleitkosten, dat verſcheiden welvaarende lieden, in den Ban en het Dorp *Zwaag*, die, tot het uitvoeren en volhouden van het Pleidooi, hunne goederen hadden verbonden, naa dat zij waren genoodzaakt geworden dezelve te betaalen, tot eenen ſtaat, zo niet van behoefte, immers van bekrompenheid, vernederd wierden. Drie jaaren daar naa trof Ban en Dorp een zwaare ramp, door welken zommigen, die nog niets hadden overgehouden, een gevoeligen neep ontvingen. Een hooge Watervloed, voorgevallen op den zestienden October des Jaars 1508, hadt een groot gedeelte van *Noordholland* onder den plas begraaven. Door verſterken en verhoogen der Dijken hadden die van *Zwaag*, gelijk ook van het naastgelegen *Westerblokker*, het water uit hunnen Ban gekeerd. Eene maand lang wederſtonden zij het geweld, doch moesten, ten langenlaatſte, kamp geeven. — *Zwaag* ſtaat, in de Geſchiedenisſen van ons Vaderland, bekend als de Plaats, nabij welke de eerſte openbaare Predikatie, ten dienſte der Hervormden, in *Holland*, is gedaan. Het voorval is merkwaardig, en verdient, in zijne omſtandigheden, eene beknopte vermelding. Niet verre van de Stad *Hoorn* ſtondt een Reguliers Klooster, op het Veld, of een Kamp lands, over welken het voetpad van *Blokker* na *Zwaag* loopt. Op den veertienden Julij des Jaars 1566 verzamelde, voor het Klooster, eene groote menigte volks, zo uit de Stad *Hoorn*, als van andere omliggende plaatzen bijeengevloeid. JAN ARENTSZOON, bijgenaamd MANDEMAAKER, naar het bedrijf, welk hij, voormaals, te *Alkmaar* hadt geoeffend, doch thans Predikant onder het Kruis, zou 'er het woord voeren. Eerst liet hij de Vergadering eenen Pſalm zingen, deedt vervolgens een Gebed, en hieldt eindelijk eene Leerrede. „ Maer", ('t zijn de woorden van den Hiſtorieſchrijver GERARD BRANDT, waar van wij ons bedienen) „ alſoo de Burgermeesters (van *Hoorn*) „ juist op dien tijdt, bij geval, met den Schout Meester „ JOOST HUIKESLOOT, den Onderſchout HENRIK KORVER, en

„ twee jonge Zuidthollandtſche Edelluiden, bij de Reguliers „ Monniken te gast en vrolijk waren, hoorden ſij 't rumoer „ van 't volk, en niet wetende te denken wat het weſen „ moght, ſonden daar iemandt op uit, die hun tot beſcheit „ braght, dat 'er gepredikt wierdt. Elk was ten hoogſten „ verwondert. De Schout, de Onderſchout, een van de „ Monniken, en de twee Edelluiden ſtonden op; begaven „ ſich tot aen de ſloot, die den weg van 't Klooster ſchei- „ de, dicht achter den Predikant, misſchien om hem ver- „ vaertheidt aen te jagen. Hij ging des niettemin met ſijne „ reede voort. Toen ſprong de Monnik in de ſloot, en riep „ met eenen ſeer ijsſelijk; meenende daer door 't volk op de „ loop te brengen. Als ſich echter niemandt verroerde, riep „ de Schout (want hij hoorde iets bijbrengen uit het tiende „ Capitel van 't Enangelium des Apostels Johannes) *Ja,* „ *Ja, ik ſal u wel leeren Johannes in 't tiende*, en ging „ weêr naar 't Klooster. D'Onderſchout hoorde den Predi- „ kant tot het einde der preeke, ook d'Edelluiden, die, „ wederom ter maeltijdt komende, tot de Monniken dorſten „ ſeggen, dat hun de reede niet qualijk beviel." Tot hier toe het verhaal van BRANDT. Zonder eenige ſtoornis, ging nu de vergaderde menigte uit elkander. — Van de hooge Oudheid deezes Dorps kan, onder andere, getuigenis draagen, de menigte van Duiffteen, welke men, voormaals, aan de Kerk vernam; als mede aan de groote en zwaare gebakken ſteenen, van welke het gewijde Geſtigt was opgetrokken. Aan den H. MARTINUS wierdt, naa de ſtigting, de Kerk toegeheiligd. De Pastorij ſtondt ter begeevinge der Graaven van *Holland*. Sedert het Jaar 1573 zijn de Hervormde Ingezeetenen van dit Dorp door een eigen Predikant bediend; hij is Lid der Klaſſis van *Hoorn*. Men heeft 'er ook eene Statie van Roomschgezinden. De Huizen van het Dorp ſtaan, in eene lange Streek, die den geheelen Ban doorloopt, op merkelijken afſtand van elkander verwijderd.

Zie VELIUS, *Kronijk van Hoorn*; *Oudheden van Noordholland*; CLAAS BRUIN, *Noordhollandſche Arcadia*; G. BRANDT, *Hiſtorie der Reformatie*.

ZWAAG.

ZWAAGDIJK, onderſcheiden in *Hooge Zwaagdijk* en *Laage Zwaagdijk*, zijn twee Buurten, in het gedeelte van *West-friesland*, de *Vier-Noorder-Koggen* genaamd. In geen van beiden ontmoet men een Kerkdorp, maar ſlegts een aantal van nog geene honderd Huizen, hier en daar verſpreid.

ZWAAGTERSCHANS, weleer eene ſterke Schans, in het gedeelte der Provincie Stad en Lande van *Groningen*, de *Oldampten* genaamd, nabij den *Dollart*, en de *Reijde* of Oude Schans. Deeze Sterkte, in de Geſchiedenisſen van ons Vaderland zeer vermaard, wierdt, door de Spanjaarden, aangelegd, deels tot dekking, deels tot verſterking van de Reijder Schans, als zijnde zo dicht bij elkander gebouwd, dat zij onderling over en weder zich beſchieten konden. Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, in aanmerking hebbende genomen de groote aangelegenheid deezer Sterkte voor de *Ommelanden*, wierdt te raade, op dezelve eenen aanſlag te waagen. Ten dien einde vertrok hij, met eenige Schepen, van *Dokkum*, en de *Eems* zijnde opgeſtevend, ſloeg hij het beleg om den Schans, en maakte 'er zich meester van, na eenige dagen ſchietens. Vergeefs tragte de Spaanſche Bevelhebber VERDUGO hem van daar te verjaagen. Graaf WILLEM LODEWYK den Schans met nieuwe verſterkingen voorzien hebbende, was dezelve hem van geen geringen dienst, ter bemagtiginge van de Stad *Groningen*, in welke hij, niet lang daar naa, gelukkig ſlaagde.

Zie UBBO EMMIUS; P. WINSEMIUS, *Kranijk van Vrieslandt*.

ZWAAN. (*Ridderorde van den*) Twee Orden van deezen naam vinden wij, in de alonde Geſchiedenisſen, vermeld; beiden, inderdaad, buiten de Vereenigde Gewesten, doch waarmede eenmigen onzer Nederlandſche Edelen zullen begaaid geweest zijn, uit hoofde der naauwe betrekkingen, welke, al zints lang, tuſſchen het Vaderland dier Orden en

onze Gewesten hebben plaats gehad. — Eene der *Ridderorden van den Zwaan* nam haaren oorſprong in *Brabant*; de ſtigter daar van, zegt men, was SALVIUS of SALUCIUS BRABO, van welken, naar de meening van zommigen, het ſtraks genoemde Gewest zijnen naam zou ontleend hebben. Hoogloopende oneenigheden heerschten 'er, 't eenigen tijde, onder de Grooten des Lands; menigvuldig waren de verwarringen, daar uit ontſtaan, tot merkelijk nadeel der inwooneren van allerlei klaſſen en ſtanden. Het beteugelen der driften, en het voorkomen der uitſpattende gewelddaadigheden, was het prijswaardig oogmerk van het oprigten der Orde. Die *van den Zwaan* wierdt zij genoemd, om dat de Ridders, op een zwart kleed, eenen Zwaan, hangende aan een gouden Keten, op den borst droegen. De reden diens Zinnebeelds is ons niet gebleken, zo min als de tijd, in welken de Orde tot ſtand kwam. — De andere *Ridderorde van den Zwaan* nam haaren oorſprong in het Land van *Kleef*. Van de aanleiding daar toe ontmoeten wij de volgende opgave. THEODORIK, of DIDERIK, Hertog van *Kleef*, in den jaare zevenhonderdelf, zijnde overleden, liet een eenige Dogter na, BEATRIX genaamd, welke hij tevens tot erfgenaame van alle zijne Landen en Heerlijkheden aanſtelde. Landen, door eene Vrouw bezeten en beheerscht, waren, dikmaals, het voorwerp van baat- en heerschzuchtige Grooten, met de zwakheid des bewinds hun voordeel zoekende. Dit ondervondt, onder andere, Hertogin BEATRIX. Eenige nabuuren, haaren eigendom zich op eene wederregtelijke wijze tragtende aan te matigen, zogten vooraf zich van haaren perſoon te verzekeren. BEATRIX, daar van de lucht hebbende geroken, nam haare toevlugt op het Kasteel *Nieuwburg*. Een dapper Ridder, met naame ELIAS, met mededogen omtrent de weerelooze Vrouwe aangedaan, en, veelligt, voor hem zelven iets beoogende, worp zich hier als haaren beſchermer op. Gelukkig ſlaagde hij in zijn ontwerp. De beſlaagde Hertogin bleef eigenaares, en voorts in het geruſt bezit der Vooronderlijke nalaatenſchap. Wat nu de aanleiding tot het oprigten der bovengemelde Ridderorde aangaat; naar het Verhaal zou deeze geweest zijn, dat de Ridder

ELIAS

ELIAS eenen Zwaan in zijn Wapen voerde, en BEATRIX daar door op den inval gebragt wierdt, om, ter zijner eere, de meergenoemde Ridderorde in te ſtellen. Men voegt 'er nevens, dat de Hertogin, nog daarenboven, aan den kloekhartigen Ridder haare hand zou geſchonken hebben. Dit, intusſchen, is gantsch onzeker; gelijk, inderdaad, al wat omtrent deeze, en de eerstgenoemde Ridderorde, wordt verhaald, met veel fabelagtigs is omzet.

Zie GRYPHIUS *Ritter. Orden*; *Hiſtoire des Ordres Militaires, ou de Chevaliers.*

ZWAANEBROEDERS; zie ZWAANENMAAL.

ZWAANENBURG, (*Het Huis*) gelegen in *Gelderland*, in het Graafſchap *'s Heerenberg*, tusſchen de Dorpen *Gendringen* en *Anholt*, een aloud Geſtigt, doch waar van de tijd der bouwinge ons niet is gebleken. Geduurende de twist- en jammerzalige tijden, welke onze Gewesten op zo veel verwoestens en moordens te ſtaan kwamen, diende, meermaalen, dit Huis tot eenen twistappel. Van geen klein gewigt moet het voor den bezitter, tot afbreuk zijner vijanden, geweest zijn, naardien men vindt aangeteekend, dat Hertog ARNOUD VAN GELDER, in den Jaare 1425, zich zelven met de bemagtiging daar van geluk wenschte. Nog tegenwoordig vertoont het zich in de gedaante van een deftig Kasteel, met twee ronde, en eenen hoogen achtkanten Toren, die van boven met eene Baluster omzet is. Voor ruim vijftig jaaren, toen een uit het Geſlagt van LYNDEN eigenaar van het Slot was, is een goed gedeelte van hetzelve vernieuwd en merkelijk verbeterd.

Zie *Tegenwoordige Staat van Gelderland.*

ZWAANENBURG, van ouds het *Huis ter Hart* genaamd, of ook wel het *Huis van Polanen*, gelegen op den Rhijn-

landſchen bodem, aan de Haarlemſche zijde van de Buure *Polanen*, gemeenlijk *Halfwegen Haarlem en Amſterdam* geheten. Het is een zeer deftig, en bijkans Vorſtelijk, hoog vierkant gebouw, pronkende met twee deftige Voorpoorten, en even zo veele Steenen Bruggen. Van agteren heeft het een ruimen, welbeplanten Tuin. Van binnen ontmoet men verſcheiden fraaie Vertrekken, dienende, deels tot eene Vergaderplaatze der Hoogheemraaden van *Rhijnland*, deels tot eene Wooning voor den Kastelein, welke tevens den post van Opzienér van *Rhijnland* bekleedt. Op de Stijlen ter wederzijden van de beide Ingangen ziet men eenen Zwaan. De naam van het Geſtigt, 't welk, omtrent het Jaar 1660, merkelijk is vernieuwd en verfraaid, zou hier van zijnen naam ontleend hebben.

Zie J. VAN HEEMSKERK, *Bataviſche Arcadia*; CL. BRUIN, *Noordhollandſche Arcadia*.

ZWAANENBURG, in overoude tijden, een ſterk Slot of Kasteel, in den ſmaak der Eeuwe, van de Gothiſche bouworde, in *Waterland*, door de Edele Heeren VAN PERSYN, in 's Lands Geſchiedenisſen vermaard, en Heeren van die Landſtreeke, tegen den zin der Opgezetenen gebouwd, waarſchijnlijk om dat zij zich verbeeldden, dat het Geſtigt moest dienen, om hen, ter belaginge of bekortinge hunner Vrijheid, in bedwang te houden. Van hier dat de *Waterlanders*, geholpen van de *Weſtfriezen* en *Kennemerlanders*, tegen hunnen Heer, JAN VAN PERSYN, den Derden van dien naam, opſtonden, en in hunne verontwaardiging of woede het gehaate Kasteel *Zwaanenburg* om verre haalden. Zo hoog liep hier door de twist, dat dezelve, welhaast, verwandelde in eenen openbaaren binnenlandſchen Oorlog; welke niet vroeger, dan in den Jaare 1285, door tuſſchenkomst van den ongelukkigen FLORIS DEN VYFDEN, *Graave van Holland*, wierdt geëindigd; onder voorwaarde, dat de *Waterlanders* het onder voetwerpen van het Kasteel zouden hoeten met

het

het betaalen van zekere ſomme gelds voor éénS, en voorts met het opbrengen van twee Jaarlijkſche Beden. JAN VAN PERSYN verbondt zich van zijnen kant, het om verre gehaalde Kasteel, nimmer, althans niet van ſteenen, wederom te zullen opbouwen.

Zie *Handvesten van Waterland*; *Open Ondergang van Vronen*; *Zoetſtemmende Zwaan.*

ZWAANENBURG, nog een ander van ouds vermaard Slot of Kasteel van dien naam, weleer gelegen in *Rhijnland*, bij het Dorp *Bodegraven*. *Zwammersburg* zou het, volgens HOOGSTRATEN, naderhand vernoemd zijn geworden. Het Huis *Zwaanenburg*, daar wij nu van ſpreeken, was het Stamhuis van het Ridderlijk Geſlagt der ZWAANENBURGEN, naar hetzelve dus genoemd, of die aan het Geſtigt hunnen naam gegeeven hebben. Vermaard, hoewel, om zijne bedrijven, niet ter goeder naam ſtaande, is, in 's Lands Geſchiedenisſen, één Lid van dit Geſlagt, de Ridder VINCENT VAN ZWAANENBURG. Hij leefde in het laatſte gedeelte der Vijftiende Eeuwe. Van hem verhaalt BOKKENBERG, dat hij, zijnde een doodvijand van het Geſlagt der BREDERODEN, in den Jaare 1481, met behulp van die van *Utrecht*, de Stad en het Kasteel van *Vianen*, aan het ſtraks gemelde Geſlagt toebehoorende, bemagtigd, de Huizen der vermogendſte Ingezetenen, gelijk ook het Kasteel, uitgeplonderd, en vervolgens in het gantſche grondgebied der Stad, groote verwoestingen zou hebben aangerigt. Volgens de opgave van SIMON VAN LEEUWEN ZOU, uit het Ridderlijk Geſlagt, zijn voortgeſproten de Heer en Mr. PAULUS VAN ZWAANENBURG, in leeven Burgemeester der Stad *Leiden*, en Zoon van KORNELIS VAN ZWAANENBURG, Hoogleeraar aan 't Hoogeſchool der gemelde Stad, van wien wij ſtraks, in een afzonderlijk Artikel, nader zullen ſpreeken. Al vroeg, intuſſchen, wierdt het *Huis te Zwaanenburg* een prooi der verwoestingen, veroorzaakt door de hoogloopende partijſchappen en openlijk uitbarſtende oneenigheden der befaamde Aanhangen van de *Hoekſchen* en *Kabel-*

beljaauwſchen. Indien 'er, van het eertijds ſterke Geſlagt, nog overblijfzels voorhanden zijn, zou men dezelve diep in den grond moeten zoeken.

Zie *Coſtumen van Rhijnland*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illuſtrata.*

ZWAANENBURG, (KORNELIS VAN) uit het oudadelijk Geſlagt van dien naam, gelijk wij, in het voorgaande Artikel, met VAN LEEUWEN gisten, afkomſtig, doch 't welk, in gevolge des verloops van de waereldſche zaaken, tot een laageren trap van uitwendig aanzien was gedaald, wierdt, uit een burgerlijk Geſlagt, te *Leiden*, geboren, op den twaalfden September des Jaars vijftienhonderdvierënzeventig, en alzo kort voor den tijd, dat in zijne Vaderſtad het Hoogeſchool wierdt opgerigt. Eene zucht voor kennis en geleerdheid, die al vroeg zijne beſtemming aankondigde, bewoog zijne Ouders, hunnen veelbelovenden weetgraagen Zoon op het Latijnſche School te zenden. NIKOLAAS STOOKIUS bekleedde 'er thans den post van Rektor; veel werks maakte deezen van den Jongeling, en leidde hem in het ſpoor om na verre gevorderde kennis in de Geleerde Taalen te kunnen ſtreeven. Behalven de zucht voor Taalgeleerdheid, koesterde ZWAANENBURG nog eene andere, die voor de Wiskunde. Door afzonderlijk onderwijs wierdt hij, in de beoeffening dier edele Weetenſchap, voorgelicht door den beroemden Leidſchen Hoogleeraar en Wiskunſtenaar RUDOLFUS SNELLIUS. Naa aldus een bekwaamen voorraad van voorbereidende kundigheden te hebben verzameld, viel ZWAANENBURG met de borst op de Regtsgeleerdheid, en gaf zich geheel aan dezelve over, als de Weetenſchap, welke hem, in meer gevorderden leeftijd, tot eene bron van beſtaan moest verſtrekken. JULIUS BEYMA, EVERARD BRONKHORST, KORNELIS DE GROOT en GERARD TUDING, ſieraaden van het Leidenſche Hoogeſchool, waren zijne leermeesters. Naa etlijke jaaren oeffenens, bekroop hem de lust, om, volgens een vrij algemeen gebruik dier tijden, een uitlandsch Hoogeſchool te bezoeken.

Vóór

Vóór zijn vertrek, en hebbende nog niet meer dan den ouderdom van negentien jaaren bereikt, verdeedigde hij, in het openbaar, onder voorzitting van den Hoogleeraar BRONKHORST, eene Twistrede van zijn eigen opſtel. Thans begaf zich VAN ZWAANENBURG na *Douay*, eene toenmaals vermaarde Akademieſtad in *Frankrijk*. Met onvermoeiden vlijt en ijver, en een zeer gelukkigen opgang, beoeffende hij hier zijne hoofdſtudie, geduurende den tijd van veertien Maanden; naa verloop van dezelve, op den dertigſten Maart des Jaars 1595, wierdt hij met den titel van Licentiaat in de Regten vereerd. Thans ſcheide VAN ZWAANENBURG van de menigte der vrienden, welke hij te *Douay* zich hadt gemaakt, en keerde te rug na zijne Vaderſtad, met oogmerk om aldaar een vast verblijf te neemen. Twee jaaren hadt hij hier gewoond, hebbende dien tijd zeer nuttig beſteed, deels aan het geeven van afzonderlijk onderwijs, deels aan het houden van openbaare Twistreden, wanneer aan zijne gevorderde regtsgeleerde kennisſe en uitſteekende verdienſten volkomen regt geſchiedde. Bezorgers van het Hoogeſchool, hebbende een Regtsgeleerden Hoogleeraarsſtoel te vervullen, vonden, naa eenigen tijd zoekens, geen geſchikter voorwerp, om het daar op te plaatzen, dan onzen KORNELIS VAN ZWAANENBURG, hoewel hij maar pas den ouderdom van drieëntwintig jaaren hadt bereikt. Alvoorens zijnen post te aanvaarden, vereerde men hem met den titel van *Juris Utriusque Doctor*. Den tijd van bijkans drieëndertig jaaren bekleedde hij zijnen gewigtigen post met algemeenen roem, en tot groot nut van eene menigte Jongelingen, die zich bij hem als Leerlingen aandienden. Hij overleedt op den twaalfden Mai des Jaars 1630, hebbende bijkans bereikt den ouderdom van zesënvijſtig jaaren. Met de waardigheid van *Rector Magnificus* bekleed, hadt hij, in den Jaare 1615, het Hoogeſchool met lof beſtuurd. Eene kleine Verhandeling, *de Jure accrescendi*, Over het regt van Aanwas, naa zijnen dood, in den Jaare 1633, te *Leiden*, in Duodecimo, gedrukt, is het eenige Geſchrift, dat van ZWAANENBURG het licht ziet.

Zie MEURSII *Athenæ Batavæ*; J. ORLERS, *Beſchrijving van Leiden*.

ZWAANENMAAL. Bij deezen naam was, in vroegere dagen, in de Stad *'s Hertogenbosch*, een Maaltijd bekend, welke aldaar lijks plagt gehouden te worden, en op welken, onder andere ſpijzen, een Zwaan wierdt opgedischt. Van de aanleiding en den oorſprong dier gewoonte ontmoeten wij, bij de naaſpoorers der Vaderlandſche Oudheden en Gebruiken, het volgende verhaal. In de gemelde Stad *'s Hertogenbosch* woonden twee aanzienlijke en vermogende Edellieden. De naam des eenen, woonende op het Steenen Huis *Mortaan*, was JACOB KOPITTEN; die des anderen, die in het Huis *Rodenburg* zijn verblijf hieldt, HENRIK BECQUERLING, of, gelijk anderen hem noemen, BECKENDYN. Gerumen tijd leefden deeze Edellieden in minnelijke verſtandhouding en aangenaame vriendſchap. Een ongelukkig misverſtand verbrak die liefdekoord; eene doodlijke vijandſchap verving de plaats der voorafgaande wederkeerige genegenheid. Zelden liggen Grooten en Aanzienlijken overhoop, of lieden van mindere klaſſe, door afhankelijkheid of zucht tot eigen belang genoopt, trekken partij in den twist, dikmaals meer uit vooroordeel of uit blinde onderwerping, dan uit rechte weetenſchap, of uit beſef van de regtvaardigheid der zaake, welke zij zich vermeeten aan te kleeven. Zo ging het te *'s Hertogenbosch*. Zo hoog liepen de oneenigheden, dat de leden van wederzijdſchen aanhang van woorden, meer dan eens, tot feitelijkheden kwamen, die het burgerbloed deeden ſtroomen.

Met leedweezen aanſchouden veele welgezinde burgers de verwijdering der gemoederen en hoogloopende oneenigheden. Elk wenschte dat aan dezelve een einde mogt gemaakt worden; doch alle deeze vergenoegden zich met wenſchen, zonder dat iemand onder deeze kloekmoedigheids genoeg bezat, of een middel wist uit te denken, om aan de bevrediging met vrugt te kunnen arbeiden. Een vermogend burger ondernam, ten langen laatſte, die moeilijke, doch heilzaame taak, in de hoop van gelukkig te zullen ſlaagen. 't Is te denken, dat hij, vooraf, onder de hand, de gemoederen eenigzins zal hebben voorbereid, eer hij den ſtap waagde, die den weg tot vrede zoude baanen. Hoe 't zij, den tijd, aan vrolijke feesthoudingen, onder de leden der Room-

Roomſche Kerke, toegewijd, te baate neemende, nodigde hij, op eenen Vastenavond, de twee geſchilvoerende en overhoopliggende Edellieden op een vriendlijken Maaltijd; om het feest te meer luisters bij te zetten, en, waarſchijnlijk, ook om door het aanzien des Gasten in zijn doelwit gelukkiger te ſlagen, waren eenige leden der Regeeringe van *'s Hertogenbosch* in de zamenkomst tegenwoordig. Dezelve hadt de bedoelde uitwerking; de twee Edellieden, den lang gevoedden wrok vergeetende, reikten elkander de hand van broederſchap, en verzegelden de herſtelde vriendſchap door het verwisſelen van eene rijklijke teuge. Onder andere Spijzen hadt de Vredemaaker eenen *Zwaan* doen opdiſchen. Groot en algemeen was de blijdſchap, welke de herſtelde peis door de Stad verſpreidde. In gevolge daar van wierdt een zantal Burgers te raade, jaarlijks eenen Vriendenmaaltijd te vieren, ter gedagtenisſe van den herſteiden vrede, en om tevens, indien bij zommigen eenige zaaden van afkeerigheid of onmin mogten ſchuilen, derzelven uitbotting in tijds te verhinderen. Naar het voorbeeld van den Vredelievenden *Baſtchenaar*, was een *Zwaan* altijd de hoofdſchotel. Om aan de jaarlijkſche zamenkomst te meer kragts en vastigheids te geeven, kwam men op den heilzaamen inval tot het oprigten van eene Broederſchap, die den naam van ZWAANENBROEDERS aannamen. Daar veelen na de eer van deelgenootſchap dongen, groeide de Broederſchap, meer en meer, in getal van leden, tot merkelijk voordeel van eensgezindheid en liefde der Gemeente en Burgerije van *'s Hertogenbosch*. ZWAANENMAAL was de naam, waar mede men de vriendſchap en goed verſtand kweekende jaarlijkſche zamenkomst betitelde. Het jaar van de oprigtinge der Broederſchap is ons niet gebleeken. Men wil dat dezelve heeft ſtand gehouden tot in den Jaare 1566. De opkoomende en hand over hand toeneemende burger- en godsdienstwisten van dien tijd, zullen, veelligt, de Broeders hebben doen uit elkander gaan. Naar het verhaal van zommigen zouden drie Pausſen, MARTINUS DE V, EUGENIUS DE IV en INNOCENTIUS DE VIII, de Broederſchap met hun gezag bekragtigd hebben.

Zie R. VAN ALKEMADE en Mr. P. VAN DER SCHELLING, *Nederl. Dischplegtigheden.*

ZWAA-

ZWAANENREGT. De Zwaan, om zijne plumaadje, geſtalte en houding, onder de edelſte Watervogels met regt eener plaatze waardig, was al van ouds vermaard. Veel werks maakten, ten allen tijde, de Nederlanders van dien grootmoedigen Vogel. Van hier dat het houden van eene Zwaanendrift als een bijzonder Voorregt van deeze en geene Steden, adelijke Geſtigten of bijzondere perſoonen, wierdt aangezien. Zie hier eenige bijzonderheden, welke wij, omtrent het *Zwaanenregt*, in 's Lands Geſchiedenisſen ontmoet hebben. 'Er is eene Reſolutie der Staaten van *Zeeland*, bij welke dezelve vastgeſteld en gewillekeurd hebben, onder andere, dat, binnen hun Graaffchap of Provincie, alleen zodanige In- en Opgezetenen het regt en de vrijheid zouden hebben tot het houden van Zwaanen, die honderd Gemeten of vijftig Morgens Lands in eene Parochie in eigendom bezaten; die, zonder zodanigen eigendom, zich aanmatigden, Zwaanen te houden, verbeurden dezelve, en moesten nog daarenboven met veertig Ponden geboetſtraft worden. Zo veele zorge droeg men, in *Holland*, voor het leeven, het onderhoud en de zuiverheid van den Zwaan, dat, in verſcheiden distrikten, met naame in *Delfland*, *Schieland* en *Rhijnland*, van wegen 's Lands Staaten, daar toe een afzonderlijk Amptenaar, meestal uit 's Lands Edelen verkoozen, wierdt aangeſteld. Hij voerde den titel van *Pluimgraaf*. Het doen zuiveren en ſchoonhouden der groote Wateren, en het wegneemen van het Kroos, was eene zijner amptverrigtingen. Al van ouds was het Ampt van Pluimgraave, als een bijzonder Voorregt, aan het oudadelijk Geſlagt van *Waſſenaar* verknogt. Met opzigt tot de Hoogheemraadſchappen van *Delfland* en *Rhijnland*, wierdt dit Ampt, in den jaare zestienhonderdzesënzestig, door de Edele Groot Mogende Heeren Staaten van *Holland en Weſtfriesland*, als een onverſterflijk Erfleen, opgedraagen aan den Hoogedelen Heere JACOB VAN WASSENAAR VAN OBDAM, Gouverneur van de *Willemſtad*. De Heeren VAN NAALDWYK waren erflijke Pluimgraaven van het Hoogheemraadſchap van *Schieland*. Aan den Heere VAN PORLGEEST wierdt, volgens Beſluit der Staaten van *Holland en Weſtfriesland*, gedagteekend den tweeden Januarij

nuarij des Jaars 1590, toegeſtaan het Voorregt, om eene Drift van twee paaren Zwaanen te mogen houden. Zo was ook aan het *Huis te Leeuwen*, in *Rhijnland*, onder het Ambagt van *Alphen* gelegen, het voorregt verknogt, om insgelijks twee paaren Oude Zwaanen, met de Jongen, te mogen voeden, en te drijven in den *Rhijn*, en het Water tuſſchen *Zwammerdam* en *Leiden*. Aan de Provincie van *Holland* was het uitgeeven van dusdanig een Voorregt niet bijzonder eigen. Het *Huis te Ruwiel*, in het Sticht van *Utrecht*, ondanks het verval van deszelfs uitwendig aanzien en luister, heeft de Geregtigheid van Zwaanedrift, de Jagt en andere voordeelen, nog lang behouden. Ten blijke van de oplettendheid, welke 's Lands Regenten aan het inſtandhouden der Zwaanen beſteed hebben, kunnen, onder andere, dienen, de Reſolutien, Plakaaten en Ordonnantien, van tijd tot tijd, door dezelven vaſtgeſteld en afgekondigd. Op den achtſtienden Maij des Jaars vijftienhonderd achtëenveertig verboodt Keizer KAREL DE VYFDE, in zijne hoedanigheid van Graave van *Holland en Zeeland*, onder bedreiging van zekere boete, eenige gemerkte Zwaanen te vangen, of te ſchieten. In die zelfde hoedanigheid herhaalde KAREL'S Zoon, Koning PHILIPS DE II, dit Verbod, bij een Bevelſchrift van den dertienden April des Jaars vijftienhonderdachtëenveertig. Bij manier van Ampliatie wierdt dit Verbod tot verſcheiden andere bijzonderheden uitgebreid. Dus behelsde het Bevelſchrift het verbod, om Zwaanen door Honden te laaten jaagen, of bijten, derzelver Jongen, of de Eijeren te rooven, de Zwaanerijen te verontrusten, dezelve te verjaagen, en met boog of bus 'er op te ſchieten; voorts zo min wilde als tamme Zwaanen, geteekend of ongeteekend, zonder hoofden, veeren of pooten, ter markt of te koop te brengen, of aan iemand ten geſchenke te geeven, zonder eene verklaaring en bewijs, van wien dezelve afkomſtig waren, of aan wien zij hadden toebehoord. Verſcheiden Steden, en onder andere *Haarlem*, hebben op het ſchieten, beleedigen, vangen, en verjaagen der Zwaanen, ſtrafoeffening, naar bevinding van zaaken, geſteld; zijnde zelf de Ouders voor de Kinderen, de Meesters voor hunne Knegts of Bedienden aan-

aanſpraaklijk. Volgens eene nieuwe Uitgave, van den Jaare zeventienhonderdacht, is ook deeze Keure van *Haarlem* vernieuwd, en merkelijk verzwaard. Bij alle het bovenſtaande voegen wij nog een merkwaardig Vonnis, op den tweeëntwintigſten December des Jaars vijftienhonderddrieënvijftig geſtreken, tuſſchen den Heere VAN WASSENAAR, als Pluimgraaf van *Rhijnland*, en Heere JAN OEM VAN WINGAARDEN, eigenaar van het Slot *Kroonenburg*. Uit dit Vonnis blijkt dat alwie een Zwaan uit het Water haalde, of aan eenen anderen ontroofde, gehouden was, denzelven op te hangen in eene groote Kamer, ter hoogte van eenen voet boven den grond, en voorts den Vogel zo lang met goede roode Tarwe te overſtorten of begieten, tot dat dezelve daar mede geheel bedekt was; blijvende vervolgens de Tarwe verbeurd aan den Pluimgraave.

Zie A. MATTHÆUS, *de Nobilitate*; P. MERULA, *van de Wilderniſſen*; S. VAN LEEUWEN, *Inleiding tot de Koſtuumen van Rhijnland*; JUNII *Batavia*; PARS, *Katwijkſche Oudheden*.

ZWAARTVEGTER, (WOLFERT) een Man van moed, onverzaagd, en dapper, doch tevens niet vrij te ſpreeken van onbezonnenheid en ſnorkerije; gelijk blijken zal uit het volgende verhaal, hem betreffende, 't welk wij hier verkiezen te plaatzen, ons bedienende van de woorden van HALMA, met welke die werkzaame Man, uit verſcheiden Schrijvers, het geval heeft voorgedraagen.

„ Prins WILLEM DE EERSTE *van Oranje* (dus ſchrijft hij)
„ met zijne benden wederom van voor *Maaſtricht* weghge-
„ trokken zijnde in den Jaare van 1586 (dit moet zijn 1580)
„ zoo richtten de Spanjaarts deswegen verſcheide omgangen
„ en feesten aan, meenende nu genoegzaam meesters te zul-
„ len blijven, gelijk zij alomme ſtoften, 't welk van veelen
„ opgekropt, maar ook ſomwijlen van eenigen niet onbeant-
„ woord bleef, waar onder WOLFERT ZWAARTVEGTER van

„ *Arn-*

„ *Arnhem* in *Gelderland* bijzonder aan te merken valt, die „ zijne Gelderſche manmoedigheijt niet verborgen kon hou„ den, als hij, in het Veerſchip van *Antwerpen* op *Brus„ ſel* zittende, en eeniger Spanjaerden ſnorkerijen hoorende, „ onbedachtzaam de Spaanſche Lançiers en Ruijters veracht„ te, voorgeevende, dat hij 'er wel hondert op eene rij uijt „ den zadel zoude konnen lichten, dat den hoogmoedigen „ Hertogh VAN ALBA aangedient wierdt, die daarop WOLFERT „ voor zich ontbiedt, hem zijn breedt opgeeven voorhoudt, „ en, hoe zeer hij, op zijne knïen gevallen, om genade „ bad, en de losſigheid zijner tonge beſchuldigde, van hem, „ of het betoonen van zijne voorgeevende dapperheijt en „ ſterkte, of lijfſtraffe voor die vermetelheijt vorderde, dus „ WOLFERT, ziende niets met verontſchuldigen of bidden te „ winnen, op des Hertoghs eijndelijken eijsch, dat hij ſlechts „ tegens drie Spanjaarden na elkander rennen zoude, doch „ met de keur van het beste paardt uijt des Hertoghs ſtal, „ het ſpel opentlijk te *Bruſſel* tegens drie uijtgekipte Span„ jaarden begon, met dien uijtkomst, dat hij de twee eer„ ſten, elk met eenen loop, en den derden met den tweeden „ loop uijt den Zadel lichtte, tot een geweldigen ſpijt der „ Spanjaarden."

Zie E. VAN BRANDT, *Nederlandſche Geſchiedenisſen*; D. P. PERS, *Verwarde Adelaar*; P. DE LANGE, *Bataviſche Roweijn*.

ZWAKE, een groot Water, of Meir, in het Zeeuwſche Eiland *Zuidbeveland*. Het is van eene langwerpige gedaante, ſtrekkende genoegzaam Oost en West, en bijkans eene Mijl in de lengte beſlaande. Uit het Westen ſtrekt *de Zwake* zich een ſtuk wegs uit agter het Dorp van *der Niſſe*. Van daar loopt het water verder Oostwaarts, met eenen bogt, agter *'sGraavenpolder*, tot omtrent het Poldertje van *Kornelis Janſen Bouen*, alwaar het te niet loopt. Geen gering voordeel geeft *de Zwake* zijnen eigenaar, door de menigte Karpers en Palingen, die 'er in gevangen worden. In overoude tijden, toen *Berſelen* nog een afzonderlijk

Ei-

Eiland was, liep het Veer van *Middelburg* op *Antwerpen* door *de Zwake*, en hadt dezelve zijnen loop door *de Sloe*, en van daar door den *Westkrajert* op het Ambagt van *Borsfelen*; die verder voortliep door den *Nieuwe Krajert*, ten deele op *Ovezant*, en ten deele op het *Heijnken-Lants-Ambagt*, Oostwaarts op door den *Louizen-Polder*, vlietende na de *Middel-Zwakke*, en verder ten *Osterzwake* uit, aldus vallende in het Vaarwater voorbij *Eversdijk*, en wijders na de Biezelinſche Inham; houdende geſtadig zijnen loop langs de Zuidzijde van de *Breewatering* door, en tusſchen den Vlaamſchen kant, en aldus Oostwaarts op tot het Land van *Antwerpen* toe.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*; GARGON, *Walcherſche Arcadia*.

ZWALUWE, eene Hooge Heerlijkheid, in *Zuidholland*, verdeeld in *Hooge Zwaluwe* en *Laage Zwaluwe*, gelegen ten Oosten der Landen van *Zevenbergen*, en, ten aanzien van haare Grensſcheidingen, op de volgende wijze omſchreven. Ten Noorden wordt de Heerlijkheid bepaald door den *Biesbosch*, of de vermaarde verdronken Zuidhollandſche Waard; langs welke zij zich, tot aan het Westen der Ambagtsheerlijkheid *Drommelen*, uitſtrekt, gelijk zij ook, aan deezen kant, meer Zuidwaarts, wordt afgeſcheiden van de *Maaze*, onder het Regtsgebied der Stad *Geertruidenberg*. Het geheele Zuider gedeelte van de Heerlijkheid *Zwaluwe* grenst aan de dus lang genoemde Baronnie van *Breda*, op den Brabantſchen Bodem. De *Hooge* en *Laage* worden ook zomtijds met den naam van de *Strijenſche Zwaluwen* beſtempeld. De Heerlijkheid is van eene groote uitgeſtrektheid, en van veele waarde voor den eigenaar, als bevattende een vrij aanzienlijk getal vrugtbaare Polders; zommigen beſtaan uit rijke Bouwlanden, anderen dienen tot den Hooiteelt en Weilanden. Iet zeldzaams is het, dat de grootheid des Distrikts, ten aanzien van de Morgentalen, in de Quohieren der Verpondinge niet vermeld wordt.

In

In vroegere dagen plagten de beide *Zwaluwen* niet meer dan één Ambagtsheerlijkheid uit te maaken; de Heeren van *Geertruidenberg*, een vermogend en aanzienlijk Geſlagt, waren daar van de Ambagtsheeren, terwijl, egter, de Heerlijkheid zelve aan de Graaflijkheid van *Holland* in eigendom behoorde. Van hier dat de Heeren Staaten van *Holland en Westfriesland*, in den Jaare 1611, aan FREDRIK HENRIK, toen nog, bij 't leeven van zijnen Broeder, den Stadhouder MAURITS, ſlegts Graave VAN NASSAU, doch naderhand Prinſe VAN ORANJE, eenige gunſt willende bewijzen, te raade wierden, het Hooge Regtsgebied der beide *Zwaluwen* aan hem op te draagen. Naderhand kwam de Heerlijkheid aan FREDRIK HENRIKS Kleinzoon, der vermaarden Groot-Britannifchen Koning en Nederlandſchen Stadhouder WILLEM DEN III, uit wiens nalaatenſchap de Heerlijkheid wierdt uitgeleverd aan den Koning van *Pruiſſen*; uit wiens handen, evenwel, zedert geraakt is in die van den Stadhouder WILLEM DEN IV; wiens Zoon, WILLEM DE V, daar van eigenaar geweest is tot op zijn vertrek, in den aanvang des naastvoorgaanden jaars. Twee Dorpen liggen in deeze Heerlijkheid; van welke wij nu eenig verſlag zullen doen.

ZWALUWE, (*Hooge*) een der Dorpen in de boven gemelde Heerlijkheid, ligt niet veel minder dan twee uuren gaans ten Westen van de Stad *Geertruidenberg*, een weinig verder ten Noorden van de Stad *Breda*, en genoegzaam op even zo grooten afſtand van *Zevenbergen*. Het Dorp is vrij aanzienlijk; wordende het getal der Huizen op ongeveer honderdtwintig begroot. Men heeft 'er eene Kerk voor de Hervormden, welke eenen Leeraar hebben, die, bij manieré van Zamenvoeginge, ook de Gemeente in het nabuurig *Laage Zwaluw* bedient. Hij is Lid der Klaſſis van *Zuidholland*.

ZWALUWE, (*Laage*) een klein uur gaans ten Noorden van de *Hooge Zwaluw* gelegen, hoewel, in zijne benaaming, zulks niet, maar het tegendeel aankondigende, bevat, nogthans, een grooter aantal Huizen. Die van het Dorp en van het Ambagt worden op ongeveer honderdvijftig begroot.

Men ontmoet 'er eene Kerk, doch, gelijk wij boven aanmerkten, geen afzonderlijken Leeraar. De *Laage Zwaluwe* ontvangt eenigen bloei en leeven, uit hoofden van den doortogt, tusschen *Holland* en *Braband*, over *Dordrecht* en *Breda*, langs den weg deezer Plaatze. Men onderhoudt daar toe een Veer over den *Biesbosch*.

ZWALUWENBURG, een oudadelijk Geslagt, in *Gelderland*, in het Landdrostampt van de *Veluwe*. Het is een aanzienlijk en deftig Heerenhuis, met uitgebreide hovingen en beplantingen. Men ontmoet het in het Zuidoosten der Gelderſche Stad *Elburg*. Langen tijd was het de eigendom van het Geslagt van HAARSOLTE.

ZWAMMERDAM, een fraai en welvaarend Dorp, en Heerlijkheid, in het gedeelte der Provincie van Holland, *Rhijnland* geheten, aan den *Nederrijn*, welke tot den gewoonen Trekvaart dient tusschen de Steden *Utrecht* en *Leiden*, vijfhondervijftig Roeden, of ongeveer een uur gaans, ten Oosten van het vermaarde Dorp *Alfen*, zevenhonderdtweeënnegentig Roeden ten Westen van het Dorp *Bodegraave*, en vijfduizend driehonderd zesënnegentig Roeden van de Stad *Leiden*. De Plaats ontleent haaren naam van den Dam bij *Zwadenburg*, dat Keizer FREDRIK DEN I, in zekeren Bevelbrief van 't Jaar 1165, zegt den naam van *Stedeke* gehad te hebben. Men ſchreef voor *Swadenburg*, ook *Swatburg* en *Swackenburg*. In den Blaffert der Kerkelijke Goederen van *Utrecht* heet het *Swattingaburum*. Van dit *Swadenburg* wordt getuigd, dat het de Hoofdplaats was van een klein Graafſchap, 't welk DIRK DE V, te gelijk met *Bodegraave* ontnaam aan BAVO, een' Leenman der Kerke van *Utrecht*, en waar van zeker bewijs gehaald wordt uit een Giftbrief van Keizer HENRIK DEN IV, van 't Jaar 1064. De Dam is hier gelegd door den Graave van *Holland*, naar alle waarſchijnlijkheid, gemelden DIRK DEN V, die in oorlog geweest is met den Biſchop van *Utrecht*. Volgens den aangehaalden Bevelbrief van Keizer FREDRIK DEN I, is deezen Dam naderhand vernield; egter zijn 'er vervolgens nog geſchil-

ſchillen over geweest. Graaf WILLEM DE I, heeft hier, in den Oorlog tegen den Graave VAN LEON, eene Vastigheid opgeworpen en ze den naam van *Zwadenburgerdam* gegeven, naar den ouden Dam. Deeze Sterkte kan egter de oorſpronkelijke Burgt niet geweest zijn, die ten Zuiden van het Dorp omtrent tweehonderd Roeden van den Rijndijk gelegen heeft; want uit het reeds gezegde kan men afmeeten, dat de naam van *Zwadenburg* vroeger is bekend geweest, en hij kan niet wel anders dan van zekeren Burgt zijnen oorſprong hebben; welken eenigen *Zwaanenburg* noemen, en voor het Stamhuis rekenen van een weleer Ridderlijk Geſlagt, dat dien naam voerde. Zij verhaalen wijders van dit Slot, dat het door de Hoekſche en Kabeljaauwſche partijſchappen geheel verwoest is; zonder 't jaar te melden. Na den brand van 't Jaar 1672, geſtigt door de Franſchen, onder den Hertog VAN LUXEMBURG, is dit Dorp weder ſierlijk opgebouwd, ter wederzijde van de Straat met eene dubbele rij Huizen, waar van die aan de Noordzijde zeer vermaaklijk aan den Rhijn uitkomen. Het ſchijnt tegenwoordig in een taamlijken bloei, door de Vee- en Landbouwerij en allerhande Neeringen en Handwerken. De grond hieromtrent beſtaat, behalven de Veenlanden aan de Broekvelden, meerendeels uit Wei- en Hooilanden; doch men vindt 'er ook zommigen Bouwlanden, die Hennip, Vlas, Haver en andere Veldgewaſſen voortbrengen. Onder de Heerlijkheid van *Zwammerdam* is mede begreepen een Gehugt, *de Overtogt* geheeten, en grenzende aan *Bodegraave*. Hier hebben de Baljuwen, zo die van den Lande van *Woerden*, als die van *Vosbol*, een Scheipaal doen zetten, om de ſcheiding van 't Grondgebied aan te wijzen. Nog is 'er na den kant van *Alfen* een andere Scheipaal opgeregt, die hier de ſcheiding van het Baljuwſchap van *Rhijnland* en dat van *Vosbol* aantoont. De Huizen, die op de Oude Lijst der Verpondingen maar een getal van achtënnegentig uitmaakten, zijn op de Nieuwe tot honderdeenënvijftig en twee Houtzaagmolens vermeerderd. Het Ambagt is in de Quohieren over de Landen aangeſlagen op tweeduizend vierëntwintig Morgen en tweehonderdvijftig Roeden. De Kerk, die mede afgebrand was,

is insgelijks weder opgebouwd en met een schoonen spitzen Tooren versierd. In deeze Kerk op het Koor is een pragtige Grafkelder voor den Heere van *Voshol* en die van zijn Adelijk Geslagt; ook pronkt zijn Wapen boven het Gestoelte, dat hij, hier zijnde, bekleed. De Predikant heeft in het Dorp een zeer nette en zindelijke Pastorij, versierd met een zeer schoon Erf en Tuin. In het midden van het Dorp staat het Huis van den Schout en voor hetzelve de Geregts-Paal. Het Gevangenhuis van *Voshol* is met twee Verdiepingen opgebouwd. De onderste, die alleen zijn licht krijgt door eenige smalle openingen in de Muuren, is voor de Crimineele Gevangenen, en op de bovenste worden de Civile Gevangenen geplaatst; die hier vermaaklijker gehuisvest zijn; alzo zij een fraai gezigt hebben op den Rhijn en het Dorp van *Zwammerdam*. De Remonstranten hebben 'er mede eene Kerk en Gemeente, die door een Predikant bedient wordt. De Roomschgezinden hebben hier ook een Statie, die zich uitstrekt van de *Nieuwerbrug* over *Bodegraave* en *Zwammerdam* tot aan *Alfen* toe. De Kerk en Priesters Wooning staan aan den Overtogt. Van ouds plagt de Heerlijkheid van *Zwadenburgerdam* geheel uit te wateren in den Yssel, gelijk blijkt uit een Brief van WALRAVEN, Heere tot *Bredérode*, enz. van den Jaare 1494, waar in hij te kennen geeft; met den Dijkgraave en Hoogheemraaden van *Rhijnland* overeengekomen te zijn over de Uitwateringen van een' Polder in den Rhijn, voor welke hij aan het Hoogheemraadschap de *Schouwe* toestaat met een bepaald Morgengeld. De Ingezetenen van *Zwammerdam* genieten de vrijheid van de Graaflijkheids en Wassenaarsche Tollen.

Onder *Zwammerdam* zijn eenige Hofsteden, als *Paardenburg* en *Kruidenburg*, van welke laatste eenige bijzonderheden gemeld worden, in een Tafereel, 't welk boven de Toorendeur in de Kerk te *Zwammerdam* hangt.

Op de Hofstede *Raadwijk*, die weleer toebehoord heeft aan den Heere BRUNO VAN DER DUSSEN, in zijn leven Burgemeester, Raad en Pensionaris der Stad *Gouda*, wierden, in den Jaare 1708, de Gevolmagtigden des Konings van *Frankrijk* gehuisvest, toen zij kwamen om over voorslagen van

Vre-

Vrede te handelen; 't welk egter te dier tijd vrugteloos afliep.

Wij zullen hier tot ſlot een kort Verhaal bijvoegen van de Verwoesting, door de Franſchen, in het berugte Jaar 1672, te *Zwammerdam* aangeregt; gelijk het ons medegedeeld en aangeteekend is, uit den mond van oude lieden, die, in den Jaare 1725, nog in 't leven waren.

Op den achtënwintigſten December, in den vroegen morgenſtond, kreegen de Ingezetenen van *Zwammerdam* kennisſe, dat de Franſchen langs de *Mijkaade* in aantogt waren; en naardien zij zich van den Graave VAN KONINGSMARK verlaten zagen, pakten zij hunne beste goederen op en begaven 'er zich mede op de vlugt. Korten tijd, en, volgens sommigen, geen uur daar naa, vertoonden zich de Franſchen voor de brug, die over den Rhijn ligt. De weinige Manſchap, die 'er de Graaf VAN KONINGSMARK onder 't bevel van een' Luitenant nog gelaaten hadt, hieldt hen hier wel een korte wijl op; maar de Franſchen middel gevonden hebbende om, met een Damſchuit, over den Rhijn te koomen, wierdt de Luitenant omſingeld, en door hen in 't water verſmoord; veelen zijner Manſchap toogen op de vlugt, maar de meesten verlooren 'er 't leven. De Franſchen, toen in *Zwammerdam* gekomen, begonden aanſtonds alle Huizen open te breken en 'er alles, wat hun van het overgeblevene Goed aanſtondt, te plunderen en te rooven. Vervolgens ſtaken zij de Huizen in brand, die allen, benevens de Kerk, door het vuur verteerd zijn, uitgezonderd twee, waar in de vlam niet gevat hadt. Daar naa begaven zij zich na de Boerenhuizen landwaards in. Hier ſchoot een Boer, die nog in zijn Huis gebleven was, op de Franſchen, 't welk hij op 't zelfde oogenblik met de dood moest bekoopen; en dees is de eenigſte der Ingezetenen van *Zwammerdam* geweest, die 'er in deezen togt is omgekomen. Even buiten *Zwammerdam* na den kant van *Alfen* vonden de Franſchen nog eenige weinige menſchen in de Huizen, die zij deerlijk mishandelden, alles afperſten en naakt en bloot door de ſneeuw en bittere koude landwaards in joegen. De voornaamſte wreedheid, die hier gepleegd wierdt, was aan een'

Metselaar en zijn Vrouw, die zij te zamen te bed vonden leggen, de Man wegens een zwaare krankte en de Vrouw eenige weinige dagen oud kraams. De Kranke wierdt met de hairen van het bed gesleept en de Vrouw zo mishandeld, dat zij te *ter Goude*, daar zij, door hulpe van anderen, noch levendig met haaren Man gebragt was, naa weinige dagen overleedt. Een Dogterje deezer lieden, toen zes jaaren oud, was met andere kinderen in een Schip geborgen, maar door den ouderdom en het overlaaden van 't Vaartuig in gevaar van zinken geraakende, begaf zij zich met anderen te land, en zwerf langs den Rhijndijk aan de linge zijde, tot dat zij van een' Franschen Ruiter, die haar aanzag voor een kind van goeden Huize, wierdt gevangen genomen en op zijn paard gezet. Eerst wierdt zij na *Wattden* gevoerd en aan andere Franschen verkogt. Vervolgens na *Utrecht*, en aldaar in een gat gezet. Hier zat zij eenige weeken, tot dat zij door aanzienlijke lieden voor seshondert Guldens gelost wierdt. Deeze hadden het kind gaarne bij zich willen behouden; doch de Vader eischte het, naa verloop van omtrent een jaar, in welken tijd hij hertrouwd was, te rug, en was, door geen ernstig aanhouden, of groote beloften, te verzetten; waar op dan zijn Dogtertje aan hem wierdt overgeleverd.

Zie M. ALTING, *Notit. German. Inferioris*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata*; *Rhijnlandsche Oudheden*; VALKENIER, *Verward Europa*.

ZWANEVELD, (HERMAN) een braaf Nederlandsch Schilder, wiens geboorteplaats wij, egter, niet vermeld vinden, zo min als den tijd, op welken hij ter waereld kwam, of zijne dagen heeft geëindigd. Zo veel is zeker, dat hij, naar de gewoonte van veelen zijner Kunstbroederen, eene buitenlandsche reize deedt, en zich een langen tijd in *Italie* heeft onthouden. Te *Rome* was hij bij den toenaam van de *Heremiet* bekend, niet alleen om dat men hem, in de nabuurschap

van

van die Stad en, van andere Italiaanſche Steden, onder de puinhoopen, zich in eenzaamheid zag ophouden, om die gedenkwaardige Gedenkſtukken der Aloudheid te beſtudeeren; maar ook om dat hij dikwijls het gezelſchap zijner makkeren en kunſtbroederen in de Stad verliet, om naar de wonderen der Natuure, in het open veld, zijnen ſmaak en penſeel te vormen. In deeze ſoort van ſchilderen is hij tot een hooger graad van bekwaamheid geſtegen, en heeft een zeer beroemden naam verworven. Niet minder gelukkig ſlaagde hij in de behandeling der Beelden, welke hij met een zeer fraaier zwier ſchilderde.

Zie DE PILES, *Abregé de la Vie des Peintres.*

ZWARTEDYK, een ſterke Schans, in het Landſchap *Drenthe*, op de grenzen van de Frieſche Grietenije *Upſterland*, in de nabuurſchap van *Bakkeveen*, aan den weg, welke uit *Friesland* na *Drenthe* loopt. In den Jaare 1593 wierdt deeze Sterkte aangelegen, onder het beleid van WILLEM LODEWYK, Graave van *Nasſau*, Stadhouder van *Friesland*. Geduurende den tachtigjaarigen Oorlog met *Spanje* ſtondt zij, menigmaalen, ten deele aan vijandlijke aanvallen. In den Jaare 1673, alzo de Schans merkelijk vervallen was, wierdt dezelve, op last en onder toezigt van Prinſe MAURITS VAN NASSAU, Veldmaarſchalk van den Staat der Vereenigde Nederlanden, die, door den Stadhouder, Prins WILLEM DEN III, tot het beleid van 's Lands Krijgsmagt in *Friesland* was gemagtigd, herſteld en in ſtaat van tegenweer geſteld, ter afwendinge der vijandlijke aanvallen van den oorlogzuchtigen Biſchop van *Munſter*.

Zie SCHOTANUS, *Beſchrijving van Friesland tuſſchen het Vlie en de Lauwers*; WINSEMIUS, GDZ.

ZWARTEHOOP. Bij deezen naam was, in den aanvang der Zestiende Eeuwe, bekend, doch zeer kwalijk berucht, een Legertje, beſtaande uit eenige duizende Knegten, door de Vorſten van *Brunswijk* geworven, en uit allerlei ſlag van volk, hoewel meest uit *Friezen* en *Gelderſchen*, bijeenverzameld. De Graaf VAN BENTHEM, eenen aanſlag op *Groningerland* in den zin hebbende, verzamelde, in den jare 1512, een groot getal Oude Kompagniën, die zich van den *Zwartenhoop* hadden afgezonderd, en door *Brabant*, *Gelderland*, *Kleef*, *Westfalen* en elders verſpreid lagen. Naar den oorſprong of reden hunner benaaminge wordt onderſcheidenlijk gegist. Een oud Kronijkſchrijver beſchouwt als het meest aanneemelijk het gevoelen der zodanigen, die beweeren, dat zij, naa den dood van den Hertog van *Brunswijk*, hunner aanlegger en hoofd, tot een teeken van rouwe, met zwart Laken beloond wierden, en zich daar mede hebben uitgedorſchts. De boven gemelde Graaf, om zijn voornemen te volvoeren, deedt ze, door *Twente* en *Drenthe*, voorbij *Vollenhoven*, na *Friesland* trekken; naa hen alhier, eene wijle tijds, te hebben laaten uitrusten, voerde hij ze, in de *Groninger Ommelanden*, na *Aduark*; van waar zij, van tijd tot tijd, het platte Land, aan alle zijden, jammerlijk afliepen; roovende, plonderende, brandende en allerhande moedwilligheden pleegende; waar door zij alles met een ſchrik van hunnen naam vervulden, en elk, op het hooren noemen van denzelven, op de vlugt toog. Dikmaals veranderden zij van Heere; ſtaande den geenen ten dienſte, van welken zij den meesten loon konden verdienen, of die hen aanvoerde na landen en gewesten, alwaar zich de meeste hoop op buit vertoonde. Men vindt aangeteekend, dat FLORIS VAN EGMOND, *Heer van Tiſelſtein*, ſpotswijze *Floorke Dunſter* genaamd van KAREL VAN OOSTENRYK, naderhand bekend bij den naam van Keizer KAREL DEN V, na *Friesland* zijnde gezonden, om hetzelve van Hertoge KAREL VAN SAXEN over te neemen, ziende het warren en zammelen der Friezen, omtrent de huldiging van zijnen Meester, heimelijk den *Zwartenhoop* ontboodt, en denzelven, hoedanig men het met het pleegen van geweldenarijen en baldaadigheden moest aanleg-

leggen, de noodige onderrigtingen mededeelde; welke onderrigtingen van de plonderzieke bende zo getrouwelijk wierden in agt genomen, dat de *Friezen*, om van dezelve ontslagen te worden, tot het huldigen van Aardshertoge KAREL dies te spoediger wierden overgehaald.

Omtrent deezen tijd raakte de *Zwartehoop* merkelijk verstrooid. Tweeduizend man van denzelven, *Friesland* hebbende verlaaten, begaf zich na *Holland*, in Oostenrijkschen dienst. Van de overigen begaven zich veelen, in Franschen dienst, na *Italië*. Hier dienden zij onder Hertog KAREL VAN GELDER, die, naar het oogmerk van zijnen veldtogt bereikt te hebben, dezelven, in den Jaare 1517, na *Friesland* deedt wederkeeren. De Oostenrijkschе hadden, onlangs, zich hier van verscheiden Plaatzen meester gemaakt, met naame van *Stavoren*, *Workum*, *Hindelopen* en *Bolsward*, welke te voren aan de Gelderſche waren overgegaan. Om den verderen loop der *Oostenrijkers* te stuiten, vondt Hertog KAREL geen bekwaamer middel, dan om den *Zwartenhoop* derwaarts te zenden, van wiens dapperheid hij, in de Italiaansche Veldtogt, de spreekendste bewijzen hadt ondervonden. Naar het platte Land alomme te hebben afgeloopen, belegerden zij *Dokkum*, en maakten 'er zich, bij verdrag, meester van, op den twaalfden Junij des Jaars 1517. Vervolgens de Provincie zijnde doorgetrokken, gingen zé in de *Kuinder* scheep, staken over na *Holland*, en zetteden, dertien dagen daar naa, ten getale van ruim drieduizend man, bij *Medenblik* voet aan land. Deerlijk waren de verwoestingen, welke zij, vervolgens, in *Holland* aanrigtten. De straks genoemde Stad wierdt stormenderhand veroverd, leêg geplonderd, en plat gebrand. *Opperdoes* en *Twisk* aan koolen gelegd hebbende, toogen zij op na *Alkmaar*, alles, wat hun ontmoette, onderweg doodslaande. De straks genoemde Stad wierdt drie dagen agter een geplonderd. Zo groot was de buit, hier behaald, aan eetwaaren, klederen, juweelen, en andere kostbaarheden, dat, volgens verklaaring der Stedelingen, de geleedene schade in geene dertig jaaren door hen zou kunnen te boven gekoomen worden. Nog andere soortgelijke baldaadigheden pleegden zij in hunnen optogt na de *Beverwijk*,

wijk, en van daar na 't *Huis ter Hart*, tusschen *Amſterdam* en *Haarlem*, van waar zij, door de Amſtellandſche Veenen, hunnen optogt hebbende voortgezet na het Sticht, zich eerlang van *Asperen* verzekerden. Zints deezen tijd ſchijnen zij allengskens uit elkander geraakt, en ook hun naam te zijn verdwenen.

Zie BENINGA, *Chron.* PONTANUS, *Gelderſche Geſchiedenisſen*, enz.

ZWARTENHOND, (JOACHIM HENDRIKS) (welken toenaam hij, in het vervolg zijns levens, van zijn Huis den *Zwarten Hond* geheeten, heeft aangenomen,) wierdt in den Jare 1566, in het midden van de beroerten zijns Vaderlands, van geringe Ouderen, te *Amſterdam* gebooren.

In zijne vroegſte jeugd wierdt hij, naar den ſtaat zijner geboorte, eerlijk opgevoed; doch in den Jare 1577, wanneer deeze Stad onder het gebied der Staaten geraakte, verloor hij, ſlechts elf jaaren oud zijnde, zijne Ouderen, en met hun de vruchten der teedere Ouderlijke zorg.

Aan zich zelven nu bijna geheel overgelaaten, en reeds toen de beginzelen van haat tegens de Spanjaarden hebbende ingezogen, begaf hij zich in dienst van JAN KALKER, Kapitein ter Zee, voor *Genemuiden*, welke plaats ter dier tijd door de Spanjaarden verbrand wierdt.

Na dat hij aldaar zijnen dienst volvoerd hadt, boodt hij zich den Kapitein ter Zee, GERRIT KRYNEN, aan, welke in dit jaar voor *Duinkerken* kruiste.

Gelukkig weder te huis gekomen, deedt hij vervolgens eene reize, met den Schipper PIETER LOOTSMAN, van *Amſterdam* na *Portugal*, en volbracht met denzelven deezen tocht.

Tot hier toe hadt onze JOACHIM om zijne jongheid, geene andere hoedanigheid dan die van Putger, of Zwabber, bekleed; doch nu wierdt hij voor half man aangenomen van Schipper ROEMER CORNELIS, met welken hij de reize na *Spanjen* aannam; maar dewijl dezelve aangehouden en dus ge-

genoodzaakt wierdt zijn volk af te danken, begaf zich JOACHIM op een Buijs, gevoerd wordende door CORNELIS PIETERSZ. van *Edam*, en voer met denzelven na de *Condaad* op *Villa Mora*. Deeze, aldaar zijnen last hebbende ingenomen, ſtevende na *Londen*; doch wierdt, door eenen Engelſchen Zeeroover, Kapitein KALWEL genoemd, overvallen, en het ſchip en volk zodanig uitgeplunderd, dat niemand iets behieldt; waar door onze jonge Zeeheld, benevens zijne Reisgenooten, gedwongen wierdt, van *Briſtol* na *Londen*, te voet te wandelen, alwaar hij op nieuws bij eenen anderen CORNELIS PIETERSZ. van *Middelburg*, liggende te *Portsmouth*, dienst nam, om na *St. Lucar* te vaaren.

Deeze reize viel nog ongelukkiger uit dan de voorgaande; want bij gebrek van Vrijbrieven wierdt hij, benevens de anderen, gevangen, en op de Galeij gezet. Hier deelde hij, geduurende eenen geruimen tijd, in de elenden, welke het leven der beklagenswaardige Galeijroeijers verzellen, en wierdt vervolgens, bij eenen Meester NICOLAAS, als Comſtapel geplaatst, op het Kasteel van *St. Lucar*. De Ridder FRANÇOIS DRAAK ondertuſſchen met zijne Vloot aldaar aankoomende, en alles wat hij in de baaij vondt verbrandende, wierdt de bezetting genoodzaakt landwaarts in de wijk te neemen, en JOACHIM dus mede weder uit het Kasteel gevoerd: van daar wierdt hij na *Bouançe* gezonden, om de ſchepen, welke behouden gebleven waren, en aldaar lagen, wederom te helpen toerusten, zijnde dezelve, volgens beſluit van den Koning van *Spanjen*, geſchikt, om in het volgend Jaar 1588, met zijne geweldige Vloot, waar van de tocht zo rampſpoedig was, vereenigd te worden.

Terwijl hij dus tot het toerusten deezer ſchepen gebruikt wierdt, hoorde en zag hij veele zaaken, welke hij grootelijks tot nadeel van zijn Vaderland oordeelde te zijn, en op dat hij de nadeelige oogmerken der Spanjaarden, zo veel hij konde, verhinderen mogt, waagt hij het om te ontvlugten, en koomt gelukkig binnen de *Condaad*, alwaar hij eenen Schipper van *Medenblik*, KORS JANSZ. Schout genoemd, ontmoette, welke gereed lag om na *Zeeland* te zeilen; met deezen nam hij de reize na het Vaderland aan.

In-

Inmiddels hadt hij onderwegen den Schipper zo veel van 't geene hij gehoord en gezien hadt verhaald, dat deeze 'er den Staaten van *Zeeland* kennis van gaf, waar op JOACHIM ontboden, en verzocht wierdt, bericht te geeven van 't geene hij van deezen tocht wist.

Terwijl hij nog daar was ontving men de tijding, dat de Spaanſche Zeemagt in aantocht was, waar op hij terſtond wederom dienst nam onder den Admiraal MARTEN ZEGERSZ., die met zesëndertig ſchepen uitzeilde, en voor *Duinkerken* ging liggen, om die Stad te bezetten, en den Hertog VAN PARMA met zijne Vloot 'er binnen te houden. Deeze poogde wel van zijnen kant 'er door te breeken; doch wierdt telkens, naa eenige ſchermutzelingen, te rug gedreven, waar door hij met achttienduizend man, welke hij gereed hadt, verhinderd wierdt uit te koomen, en den vijanden hulp toe te brengen, het welk niet weinig toebracht tot het vruchteloos afloopen van dien geweldigen aanſlag.

Naa dat hij deezen gewigtigen dienst voor zijn Vaderland, onder zijnen Kapitein, hadt helpen volvoeren, wierdt hij eindelijk met denzelven afgedankt.

Nu wederom op nieuws genoodzaakt zijnde op eene andere wijze zijn geluk te beproeven, begaf hij zich van den Zeedienst tot dien van het Land, en trok, onder aanvoering van den Kapitein HANS KRAAK, naa het Huis *te Dort*; doch bij mangel van betaaling wierdt hij ook hier met de overigen afgedankt.

Vervolgens nam hij wederom dienst onder Jonkheer JOHAN VAN DEN ENDE, en wierdt binnen *Naarden* in bezetting gelegd. Van daar geraakte hij, in den jaare 1593, in *Schenkenſchaus*, en naderhand, met de helft van het Vaandel, voor *Nijmegen*, om de Vesting *Knodzenburg* te helpen opmaaken: eindelijk wierdt hij, met zijnen makker, HANS VAN DERMONDE, voor de Vesting *Derdendaal* gevoerd, welke Prins MAURITS toen ter tijd deedt beſchieten, en hier was het dat hij de eerſte openbaare blijken gaf van zijne onverſchrokkenheid. De Belegerden namelijk, naa dat de poort was nedergeworpen, zich overgegeeven hebbende, tradt hij onder de Vesting, en ſloeg eenen Bevelhebber, CLAAS BOR-

LEN

LEN geheeten, in kluisters, met oogmerk om denzelven voor den Prins te brengen; maar anderen, nijdig van eenen zo ſchoonen buit in zijne handen te zien, floegen hem, op eene verraderlijke wijze, van achteren met de kolf van den Snaphaan zodanig, dat het bloed 'er naa volgde, en hij bedwelmd nederviel; zij ontnamen hem dus zijnen gevangen, en brachten hem bij den Provoost, welke hem den Prins aanboodt. Wederom tot zich zelven gekoomen zijnde, tradt hij de Vesting binnen, beklaagde zich over het ongelijk hem aangedaan, en ontving de belooning hem door den Commandeur toegezegd.

Naderhand wierdt hij met zijnen Kapitein na *Deutekom* gezonden, van daar op *Lochem*, en verders op *Zutfen*, welke Stad ten dien tijde door den Prins belegerd, en na acht dagen veroverd wierdt. Met het leger vervolgens voorttrekkende, kwam hij voor *Koeverden*, waar van de belegering ondernomen wierdt. De Spanjaarden, zoekende deeze Vesting te ontzetten, rukten met achtduizend man aan; doch door het wijs beleid van dien grooten Veldheer, en de dapperheid der Krijgslieden, wierden zij, in den zelfden nacht, zoen zij aankwamen, zo wel ontvangen, dat zij, met verlies van meer dan driehonderd man, en dertig paarden, gedwongen wierden te rug te keeren, waar door de plaats, naa een kort beleg, den Prins in handen viel.

Naa dus van Stad tot Stad gezworven te hebben, geraakte hij eindelijk met zijnen Kapitein te *Deventer* in bezetting, verwachtende den volgenden Veldtocht, in welken Prins MAURITS *Grol*, *Breevoort*, *Enſchede*, *Delfzijl*, *Reide*, *Oplaag*, *de Jaawer*, *Immenſtil*, en de verdere omliggende plaatzen bemagtigde.

Gelijk onze JOACHIM naderhand de uitmuntendſte voorbeelden van dapperheid gegeeven heeft, toonde hij in deezen winter, dat hem tevens geen beleid ontbrak.

Binnen *Enſchede* lag, onder anderen, eene Compagnie Ruiters, onder bevel van den Italiaanſchen Ritmeester MENDO, in bezetting; deeze van tijd tot tijd uitvallende, en hunnen loop na den kant van *Deventer* richtende, ſtroopten en verwoeſten alles wat hun voorkwam, zonder dat men hen

hadt

hadt kunnen bezetten, en de ongelukkige landlieden voor hunne wreede woestheid beveiligen. JOACHIM oordeelde derhalven dat 'er geen ander middel om hen te betengelen overig was, dan hen aan te tasten en te slaan; hij onderzocht den einde de landstreek, en de toegangen van een bosch, 't welk tusschen beiden lag, en dezelve hebbende leeren kennen, vervoegde hij zich bij de Bevelhebbers, hun aantoonende, dat 'er een enge doorgang was, welke aan beide kanten met een moeras was bezet, en waar omtrent men een kreupelbosch geplant hadt. Zijn oogmerk was den Vijand hier in te lokken, en door het volk, 't welk hij in het bosch in hinderlage leggen wilde, te doen aantasten.

Zijn ontwerp goed gekeurd zijnde, vervoegden zich de Kapiteinen BAAL en LEPPYN, elk met een Kompagnie van honderd man, bij tweehonderdënzestig voetknechten, welke zij in het voorgenoemde kreupelbosch legen, terwijl zij zelve met hunne Ruiters de beide zijden van het bosch bezetten. JOACHIM zelf begeeft zich in den nacht, van dertien man vergeld, in het naaste boerenhuis onder de Stad *Enschede*, valt met de zijnen den Boer aan, maakt veel gewild, drijft de beesten weg, houdt de menschen opgesloten, maar laat met voordacht eenen jongen ontloopen, in verwachting, gelijk gebeurde, dat dezelve tijding van deezen overlast zoude brengen in de Vesting.

De Kompagnie Ruiters van MENDO, op deeze wijze van die plondering verwittigd, maakte zich terstond gereed om deeze Roovers te achterhalen, en, hunne Paarden gezadeld hebbende, volgden zij dezelve in allerijl op het spoor, 't welk hun te gemakkelijker viel, door dien hunne voetstappen, in de sneeuw gedrukt, den weg aanweezen, welken zij genomen hadden.

Door deeze bedriegelijke teekens tot aan den engen weg van het bosch geleid wordende, floegen zij denzelven zonder eenigen argwaan in, denkende dat de roofzieke bende hier in eene schuilplaats gezocht hadt; doch nauwelijks waren zij tot tusschen de Moerassen en het Kreupelbosch voortgerukt, of zij wierden door alle de Musketten, welke aldaar geplaatst waren, zo ruw ontvangen, dat veelen hunner

van

van hunne paarden in den modder nederzeegen. De overigen, meenende hunne behoudenis te vinden in de vlugt, poogden te rug te keeren; maar weinig ſchreden gevorderd zijnde hoorden zij de trompetten, aan beide zijden van het bosch, *Wilhelmus van Nasſauwen* blaazen, en vonden zich aan alle kanten bezet door het Voetvolk en de Ruiters, tot hun bederf uitgezonden: zij verdeedigden zich echter met grooten moed; doch reeds in den beginne, door den onverwachten aanval, in wanorde gebracht zijnde, en thans tegens eene groote overmagt te doen hebbende, wierden zij wel dra overwonnen. Van de tweehonderd man, waar uit de Compagnie beſtaan hadt, bleeven honderdënzeſtig op het ſlagveld, veertig redden zich door de vlugt. De buit van klederen, geld en paarden, wierdt onder deeze gelukkige Avanturiers verdeeld.

De bezetting van *Enſchede*, door deezen ſlag zeer verzwakt zijnde, maakte eenen ſtilſtand van wapenen met de Staatſchen; doch JOACHIM HENDRIKS, vreezende, dat de vijand ten eenigen tijde op hem wraak zoude neemen, om dat hij wist dat dezelve onderricht was, dat hij van dien aanſlag de uitvinder en aanlegger was geweest, oordeelde veiliger zijn affcheid te verzoeken, en zich wederom in den Zeedienst te begeeven: derhalven van den Kapitein VAN DEN ENDE hier toe de toeſtemming gekregen hebbende, vervoegde hij zich ten tweedenmaal onder den Admiraal MARTEN ZEGERSZ., welke, met andere Oorlogſchepen, gereed lag om op *Frankrijk* en *Rochelle* te convoljeeren.

Terwijl zij derwaarts in aantocht waren ontmoette hen een Vrijbuiter van *Biscaijen*, die het in den nacht zocht te ontzeilen; maar, dewijl de Maan zijn oogmerk ongunſtig was, wierdt hij achterhaald en aangetast. Onze nieuwe Zeeman zoonde in dit geval blijken van eenen zeldzamen moed, welken hij met beleid paarde. Hij plaatste zich namelijk met zijnen eenen voet op den boort van zijn ſchip, hieldt zich met de eene hand, waar aan zijn bloote houwer hing, aan de hoofdtouwen vast, en met de andere gereed, om den *Biscaijer*, zo dra hij hem naa bij genoeg genaderd was, in het want te grijpen; nauwelijks waren de ſchepen bij elkan-

de-

deren gekoomen, of hij klampte aan boort, en ſprong terſtond over; maar dewijl zij te ſterk tegens elkanderen aanbotſten, en dus wederom van een ſcheidden, konden hem zijne makkers zo ſchielijk niet volgen, waar door hij zich geheel alleen op 's vijands ſchip bevondt. Hij wierdt in het begin terſtond aan zijnen arm gekwetst; doch viel, met eene verbaazende dapperheid, op de tegens hem gevelde pieken in, kapte eenige in ſtukken, en dreef den vijand na beneden. Vervolgens keerde hij zich tot den Stuurman, welke bij het roer ſtondt, ſloeg hem met zijnen houwer den hals en ſtrot af, waar door hij op een ſtuk geſchuts dood nederviel, en zich dus van het ſchip hebbende meester gemaakt, wendde hij het na het Jacht *van der Veer*, waar op JAN JANSZ. VERHEL het gebied voerde, waar op de overige Bootsgezellen mede overſprongen.

Doordien nu zijne metgezellen niet wisten, dat hij op het ſchip was, vreesde hij, dat zij hem in de donkerheid des nachts niet kennen, en in den eerſten aanval misſchien uit onkunde dooden zouden; derhalven ging hij op zijnen buik nederliggen, en wachtende tot dat de eerſte losſing hunner musketten over was, viel hij met alle de anderen en met het zelfde geluid op den vijand aan. Voorts begaf hij zich na den Kapitein, die een Spanjaard was van *St. Andries*, en vroeg hem in het Spaansch, waar zijne goederen en ſleutels waren. Deeze, zich in zijne moedertaal hoorende aanſpreeken, gaf zich terſtond aan deezen halven Spanjaard, met alles wat hij hadt, over, waar door JOACHIM eenen rijken buit verkreeg: de andere Roovers wierden insgelijks uitgeplonderd, zijnde van dezelve in de eerſte woede omtrent vijfentwintig dood gebleven, welke men terſtond buiten boort wierp.

Naa dat men Krijgsraad hadt gehouden over het lot der gevangenen, wierdt beſloten hen allen in zee te werpen, welk wreedaartig vonnis ook terſtond wierdt uitgevoerd. Twee echter, die zich op hunne kunst van zwemmen betrouwden, wachtten niet zo lang tot men hen buiten boort wierp, maar voorkwamen het, door vrijwillig dien weg te verkiezen, en ſprongen van zelfs in het water. De Kapitein ver-

verzocht op eene plank gebonden te worden, welke wreede gunst hem wierdt toegeſtaan. Een deezer zwemmers bleef, zo lang hij de ſchepen in het oog hadt, digt bij den Kapitein; maar kort daar naa maakte hij hem los, en ſtiet hem van de plank af, welke hij zich tot zijne eigene behoudenis toeëigende, laatende hem en zijnen anderen Makker verdrinken.

Naa duizend gevaaren, zo van de Viſchen, welke hij nauwelijks van zich konde weeren, als van de golven, te hebben uitgeſtaan, wierdt hij des morgens van een' Engelſchman gered, welke hem bijna van koude verſtijfd, en half dood van vrees, van de plank afhaalde en te *Rochelle* binnen bracht.

De Hollandſche Vloot kwam niet lang daar naa ook te *Rochelle*, en JOACHIM, zich in eene Herberg wat zullende vermaaken, ontmoette aldaar dien zelfden Roover, welken hij, thans alle vijandſchap hebbende afgelegd, zeer goed onthaalde, van reisgeld voorzag, en verder van het noodwendige verzorgde, om zijne reize te kunnen vervolgen.

Onze JOACHIM HENDRIKS hadt tot hier toe in geene andere hoedanigheid, dan in die van Matroos, of Soldaat gevaaren; doch wanneer hij deezen tocht hadt helpen volvoeren, verworf hij zich, door deeze en andere dappere daaden, de gunst zijner Opperhoofden zodanig, dat hij, onder den Kapitein JACOB ANDRIESSEN ROEST, als Luitenant, om op *Engeland* en *Frankrijk* te convoijeeren, verkozen wierdt.

In het volgende jaar, wanneer zijne verdienſte meer en meer waren bekend geworden, en hij omtrent den ouderdom van dertig jaaren bereikt hadt, wierdt hij door het Collegie ter Admiraliteit, te *Amſterdam*, tot Kapitein aangeſteld, om voor *Duinkerken* en *Calais*, welke plaatzen toen den Spaanſchen behoorden, te kruiſen; hij kweet zich ook hier in zo loffelijk van zijnen plicht, dat deeze zijn dienst gedurende twee jaaren verlengd wierdt.

In den Jaare 1597, wierdt hem de laſt opgedragen om de Koopvaardijſchepen na *Hamburg* beſtemd te convoijeeren, en naa denzelven volvoerd te hebben, verzelde hij, op het Schip, *de Roode Leeuw*, den Admiraal van *Enkhuizen*, JAN

GERBRANTSZ., welke bevel badt ontvangen, om wederom voor *Duinkerken* te kruiſen.

Deeze Admiraal, den doordringenden en onderneemenden aart van den Kapitein JOACHIM HENDRIKS kennende, zondt hem van de Vloot af na *Vlaanderen*, om aldaar van de Ingezetenen eenige kondſchap te bekoomen, wegens het leger van den Marquis SPINOLA, welke na *Oostende* in aantocht was.

Hij begeeft zich dan, ingevolge zijne orders, met de ſloep na land, hebbende onder zich vijftig man; en blijft onder *Duins*, omtrent *Zoutkooten*, dicht onder het Corps de Garde der Spanjaarden, liggen, met oogmerk om zich van de Viſchers, welke dien weg langs kwamen, meester te maaken.

Hij liet ondertuſſchen vijftentwintig Ruiters, de gewoone wacht uitmaakende, voor bij trekken, en meende twee Viſchers, die uit *Zoutkooten* kwamen, en deeze wacht volgden, te vatten; maar dewijl zich de Bootsgezellen niet ſtil genoeg hielden, wierden zij ontdekt, waar door alarm geſlagen en de gantſche wacht wakker gemaakt wierdt, welke hen terſtond vervolgde.

Veelen geraakten veilig in de boot, maar anderen wierden genoodzaakt diep door het water te waaden, eer zij dezelve konden bereiken, wordende door de vijandelijke Ruiterij op de hielen gevolgd, tot zo lang, dat zij, die droog kruid behouden hadden, vuur begonden te geeven, en twee van hun van de paarden afligtten; hier door afgeſchrikt, trokken zij te rug, en de Kapitein JOACHIM HENDRIKS geraakte met de zijnen behouden van ſtrand, en niet onwaarſchijnlijk van de galg, welke hun loon geweest zoude zijn, indien zij den vijanden in handen waren gevallen.

De Admiraal JAN GERBRANTSZ. onderwijlen bevel ontvangen hebbende, om tegens de Spaanſche Galeijen, die zes in getal waren, aan te gaan, wierdt den Kapitein JOACHIM HENDRIKS het bewind opgedragen op eene der Galeijen van den Staat, welke vijf van deeze ſchepen benevens een Fregat hadt laaten toerusten, over honderdëntagtig Man, waar van Commandeur was LODGER PIETERS van *Vlinſingen*. Hier op tot

het

het aankoomen van den winter gediend hebbende, wierdt hij van den Prins, welke zijne bekwaamheid zo wel in den Land- als Zeedienst kende, ontbooden te *Dordrecht*, en gelast met zijn volk in de belegering van *'s Hertogenbosch* te trekken, aan welke orders hij gehoorzaamde, laatende de Galeijen te *Dordrecht*; door het ongunstig gevolg egter van deze belegering, wierdt hij voor dien winter met zijn volk afgedankt.

In het volgende jaar wierdt hij wederom ter Zee gebruikt, en benevens den Kapitein HARTMAN, op eene Boot, de gulden *Arent* genoemd, voor *Grevelingen* op de wacht gezonden, om op het uit en inloopen der Duinkerkers te passen, hij bleef hier eenen geruimen tijd, door het vertrekken van zijnen metgezel HARTMAN, alleen liggen; want wel verre van zijn voorbeeld te volgen, besloot hij post te houden, en zich liever dood te vechten, dan lafhartig de vlugt te neemen.

Tegens den avond wierdt hij door vijf Duinkersche schepen, die met een Zuid-Zuid-Westen wind langs den wal aankwamen, overvallen; hij verdedigde zich tegen dezelve met de grootste kloekmoedigheid, redde zich uit hunne handen, en week na de wacht, welke voor *Duinkerken* lag, en gaf dezelve kennis van het voorgevallene.

Deeze dapperheid en trouw was oorzaak, dat hij in den Jaare 1599, onder de geweldige Vloot van Jonkheer PIETER VAN DER DOES, buitengewoon Luitenant Admiraal van *Holland*, als Kapitein over honderdvierënvijftig Man, en als Raad van Oorlog, op het schip *de Gulden Leeuw*, wierdt aangesteld.

Wij zullen ons thans met de verrichtingen van deeze Oorlogsmagt niet ophouden; wij zullen derhalven alleenlijk zeggen, dat deeze Vloot, naa van tweeduizend man, door ziekten, wel dertienhonderd, benevens den Admiraal zelven, verloren te hebben, bij *Annobon* gescheiden is, keerende een gedeelte na het Vaderland te rug, en gaande een ander gedeelte verder na *Brazilie*.

Onze Zeeheld bevondt zich onder de eersten; doch was in eenen zeer slechten toestand, zo door schaarsheid van

voorraad, als door de menigte van zieken, welke hij in het ſchip hadt; omtrent het Kanaal koomende, hadt hij niet meer dan negen man overig die gezond waren, waarom hij bevel gaf, indien hij door den eenen of anderen Vrijbuiter mogt worden aangetast, de eene helft van het kruid in de broodkamer te brengen en de andere helft in de kruidkamer te laaten; om in beide de lont te ſteeken, indien men geene andere kans meer zag om zich te verdedigen.

Het gebeurde op den zevenëntwintigſten van Januarij van het Jaar 1600, dat hem in dien ſtaat een Duinkerker ontmoette. Niettegenſtaande zijne zwakheid, geboodt hij de Geſchutpoorten te openen, en de ſtukken uit te haalen, ook deedt hij alle de Zieken, in hunne Boikvangers gekleed, onder het boevenet zitten, met de Spiesſen in de hand.

Hij deedt vervolgens terſtond vuur op den Roover geeven, en trof zo wel, dat de kogels door het zeil en de compagne heen gingen; daar op gebruikte hij eene aartige krijgslist; hij liet namelijk planken leggen, waar op hij eene zekere hoeveelheid kruid ſtrooide om een loopend vuur te kunnen maaken, en alle de Snaphaanen 'er boven op hebbende laaten binden, wachtte hij vol moeds den vijand af.

Wanneer nu deeze aankwam, en nat bij genoeg genaderd was, ſtak hij het loopvuur aan, en loste dus op eenmaal alle zijne Snaphaanen.

De Roover, door het losſen van zo veele Musketten verzet, deinsde achterwaarts, oordeelende dit ſchip met een groote menigte volks bemand te zijn. JOACHIM HENDRIKS, van dit gelukkig oogenblik gebruik maakende, zette alle zijne zeilen bij, en ontkwam dus, door zijne ſchranderheid en moed, uit de handen van zijnen vijand.

Twee dagen daar naa ontmoette hem een Engelſchen Roover, van welke de Zee ook toen ter tijd vol was, welke zijn boot hebbende laaten uitzetten, bij hem aan boort roeide. De Kapitein JOACHIM HENDRIKS deedt, gelijk te vooren, alle zijne zieken, met ſpiesſen in de hand, onder het Boevenet zitten, en plaatste de gezonden boven op het dek, hen beveelende veel gewoel en geraas te maaken. De Kapitein van den Roover wierdt met beuſchheid ontvangen en terſtond

ſtond in de Kajuit geleid, alwaar hij om voorraad verzocht, welke hem niet geweigerd wierdt, dewijl zij voor het Kanaal waren. JOACHIM HENDRIKS, zijnen gast eer willende aandoen, onthaalde hem op Vijgen, Amandelen en Spaanſchen wijn. Terwijl zich de Roover hier mede vermaakte, zag hij telkens rondom zich, en veel behagen in het ſchip vindende, herhaalde hij verſcheiden maalen, onder het drinken, en met den gewoonen vloek, *dat hij een ſchelm, een dief wilde worden om het Schip*, voegende 'er nog andere uitdrukkingen en gebaarden bij, welke onzen Kapitein zodanig mishaagden, dat hij hem ernſtig verzocht zich in rust te houden, en zich in deeze zijne begeerte te matigen. De Roover hieldt egter aan, waar door onze JOACHIM HENDRIKS, niet gewoon boerterijen van dien aart ſtraffeloos aan te hooren, zo vertoornd wierdt, dat hij hem eene zilveren geſoldeerde ſchaal op het hoofd in ſtukken ſloeg. De Engelschman viel terſtond, zwaar gekwetst, bedwelmd onder de tafel, zo dat men meende dat hij dood was, en JOACHIM geboodt hem weg te ſleepen en in de boot te werpen, gelijk geſchiedde.

De Roover kwam egter wederom tot zich zelven, en de Kapitein JOACHIM HENDRIKS, vervolgens te *Plijmouth* gekoomen zijnde, ontmoetten zij elkanderen op nieuws in die haven, wanneer de eerſte, wraak willende neemen van de behandeling hem aangedaan, onzen Kapitein bij den Major aanklaagde, en vergoeding verzocht voor de pijn en ſmert, welke hij geleden hadt. JOACHIM ondertuſſchen vervoegde zich bij den Agent van den Staat, WOUTER MARTENSZ., welke toen te *Plijmouth* was, en verhaalde hem de gantſche zaak gelijk zij gebeurd was, waar op deeze alles voor hem op de voordeeligſte wijze uitvoerde, zo dat hij volkomen in het gelijk geſteld wierdt. Hij derhalven, zijn volk ververſcht hebbende, keerde verder te rug na het Vaderland, en bragt van honderdvierënvijftig man niet meer dan vijfënveertig, van welke nog het grootst getal ziek was, wederom te huis.

Hoe ongelukkig ook deeze reize, en aan hoe veele rampen hij ook geduurende dezelve blood geſteld geweest was, liet hij zich egter niet afſchrikken, maar ging wederom, in

het volgende jaar, in zee, met het ſchip *de Roode Draak*, om de koopvaardijſchepen te convoijeeren.

In den Jaare 1602, wierdt bij de Staaten deezer Republiek goedgevonden, eene Vloot te zenden na de Weſterſche kust, onder bewind van den Admiraal OBDAM, om tevens het geene omtrent de kust van *Portugal* voor mogt vallen, gade te ſlaan.

Van elf ſchepen, tot deeze reize geſchikt wierdt onzen Kapitein het bevel over een, *de Zon* genaamd, opgedragen: dit ſchip voerde zesëndertig lepelſtukken.

Wanneer hij omtrent de *Barrels* digt onder *Roxent* gekomen was, vernam hij, op eenigen afſtand, eene Viſſchers ſchuit, en dezelve, met zijne boot, den weg hebbende afgeſneeden, ondervroeg hij den ſchipper, welke hem kennis gaf, dat hij omtrent zes mijlen Zeewaarts van hem zeven ſchepen hadt gezien, die hij oordeelde uit *Brazil* te koomen. De Kapitein zondt daar op den Viſſcher aan boort van den Admiraal, wien hij het zelfde verhaalde, waar naa men hem toeſtondt zijnen weg te vervolgen.

De Vloot hieldt zich dienſvolgens, gedurende den nacht, digt onder den wal, en 's morgens waren deeze zeven ſchepen nabij haar genaderd, welke ziende, dat zij den Vijand als in de handen waren gevallen, zich door de vlugt poogden te redden. De Vloot daar en tegen deedt haar best om dezelve te bemagtigen, met dit gelukkig gevolg, dat 'er zes, die alle vol ſuiker geladen waren, genomen wierden, terwijl het zevende het op ſtrand zette. Het grootſte deezer genomene ſchepen was tweehonderd laſten groot.

De Admiraal OBDAM keerde met deezen buit weder na *Engeland*, en van daar na het Vaderland te rug, alwaar hij van de Staaten; ter erkentenis van zijnen dienst, eene gouden Keten ontving.

Onze Zeeheld, door wiens toedoen voornamelijk deeze buit veroverd was, bleef ook niet onbeloond, maar wierdt, in het volgende Jaar 1603, onder den zelfden Admiraal tot Vice-Admiraal bevorderd, om den voorigen tocht te hervatten; dezelve hadt egter geenen voortgang, dewijl de dood der Koningin ELIZABETH, tuſſchen beiden kwam.

De

De Heer JOACHIM HENDRIKS ZWARTENHOND bleef ondertusſchen in dienst.

Op het einde van dit jaar beſloten de Staaten op nieuws eenen Weſterſchen tocht te laaten doen, onder PAULUS VAN KAARDEN. De Heer ZWARTENHOND kreeg als Vice-Admiraal het ſchip, *den Hollandſchen Tuin*, onder zich. De Vloot was zeven ſchepen ſterk, en beſtemd om na de Spaanſche kusten te loopen, en haare reize verder voort te zetten, werwaarts men oordeelen zoude, dat eenig voordeel te behaalen was.

Zij liepen dan, op den achtſten December des Jaars 1603, uit, en hielden het eenigen tijd langs de Spaanſche kust, alwaar zij egter weinig op deeden. Vervolgens ſtaken zij over na de Kanariſche Eilanden, en bemagtigden twee ſchepen met Wijn geladen; daar naa zetten zij de reize voort, over de Linie, na *St. Helena*, alwaar zij, bij hunne aankomst, geene Kraaken vonden, maar bericht kreegen, dat 'er, op den zeventienden Maij, Hollandſche ſchepen geweest waren.

Naa dat zij zich op dit Eiland, van den eerſten Junij tot den eerſten Julij, ververscht hadden, begaven zij zich na de baaij *Todos los Santos*, alwaar zij eenige Barken met ſtukgoederen, Suiker en Wijn geladen vonden, welke zij namen, waarende vervolgens na Kaap *St. Auguſtijn*, en van daar na *Fernambuco*; doch hier deeden zij niets op.

Deeze plaatzen derhalven verlaaten hebbende, richtten zij hunnen loop, langs de kusten, na de *West-Indiën*, bezoekende de Eilanden *Dominico*, *Guadeloupe*, *Cuba*, *Espagnola*, enz. Verders zeilden zij na de *Guinebas*, *Jamaica* en de Kaap *St. Antonio*, en kwamen eindelijk, voor bij de *Havana*, langs het Kanaal van *Bahama*, op den tienden Maij 1608, naa eene reize van zeventien Maanden, met buit beladen, wederom behouden in *Texel* binnen.

Naa deeze tochten, in welke onze Held ten allen tijde blijken gaf van zijn doorzicht en dapperheid, begaf hij zich tot een ſtil leven, neemende zijn verblijf in zijne Vaderlijke Stad, *Amſterdam*, in het huis den *Zwarten Hond* geheeten, van het welk hij zijnen toenaam ontleend hadt.

Hier bleef hij tot het Jaar 1620, wanneer hij, wien nog grooter roem wachtte, door de Staaten van *Holland*, en den Prins VAN ORANJE, verzocht wierdt, als Vice-Admiraal, onder den Admiraal HAULTEIN van *Zeeland*, weder in Zee te ſteeken.

Hij nam deezen last aan, en begaf zich dienſvolgens met denzelven om de Koopvaarders na de Middellandſche Zee te begeleiden, hebbende nog eenige Spaanſche ſchepen mede onder hun geleide, dewijl het beſtand tuſſchen dat Rijk en ons Gemeenebest nog duurde.

Toen de tijd van het beſtand verſtreeken was, zeilde deeze Vloot door de Straat na de Spaanſche Zee, en wanneer zij bij de *Barrels* gekomen was, ontmoetten haar negen Spaanſche ſchepen, welke van *St. Andries* in *Biscaijen* kwamen; van wederzijden deedt men een proef, wie last hadt eenige vijandſchap te pleegen, liggende boort aan boort, en zo nabij elkanderen, dat de Raes der ſchepen tegens malkander ſtieten. De Opperhoofden hadden de linten, de kenteekens van hunnen Landaart, aan den hals; de Admiraal en Vice-Admiraal van den Staat ieder een Oranjelint, en die van Spanjen een van eene bloedroode koleur; men ſtondt met uitgetogene houwers in de hand, en het geſchut, zo wel als het klein geweer was in gereedheid: het ſcheen egter, dat geen van beiden order hadt om te ſlaan; want het bleef alleen bij dreigen, en de twee Vlooten zeilden elkander als grimmende Leeuwen voorbij, zonder zich onderling eenig nadeel toe te brengen, neemende de onzen wederom den weg na het Vaderland.

De Heer ZWARTENHOND, van deezen tocht te rug gekomen, begaf zich op nieuws tot een ſtil leven; maar in het Jaar 1621, wierdt zijn dienst op nieuws van het Vaderland vereischt; de Staaten namelijk, benevens den Prins VAN ORANJE, en de Admiraliteit van *Amſterdam* verzochten hem om, als Admiraal, het bewind over eene geheele Vloot, beſtaande in drie Oorlogſchepen en tweeëndertig Koopvaardijvaarders, op zich te neemen.

Hij nam deezen last wederom gewillig op zich, ziende hier door niet alleen zijn aanzien merkelijk vermeerderd, maar

maar tevens eene nieuwe gelegenheid voor handen, om zijn Vaderland, aan 't welk hij zijn geheel leven hadt opgeofferd, van dienst te zijn. Het ſchip, waarop hij geboodt, was *Zeelandia* genoemd, het ſchoonſte en weerbaarſte van het Land, voorzien van veertig zwaare, en zestien ſteenſtukken, en met honderdënvijftig koppen bemand.

Met dit ſchip zeilde hij van *Amſterdam* na *Texel*, deedt een overzicht van het volk, in tegenwoordigheid van de Gecommitteerden, BAER, RAAP en ANTONY JANSZ., beroemde de Zeinen, verkoos de Scheepsraaden, en bragt alles tot de reize in orde.

Zes dagen daar naa liepen twintig Koopvaardijſchepen uit, en drie dagen naderhand volgde hen de Admiraal, benevens de Kapiteinen DORP en STEENBACH, acht of tien Koopvaarders, en een Indiſchvaarder. Op den vierden dag daar naa zagen zij het Eiland *Whicht*, en op den zevenëntwintigſten December kwamen de andere Kapiteins en vijf Schippers, die tot Scheepsraaden benoemd waren, bij hem aan boort.

Naa met deezen te hebben geraadpleegd, verdeelde de Heer ZWARTENHOND de Vloot in drie Esquaders, van welke het eene door den Admiraal, het tweede door den Kapitein DORP, welken hij voor dien tijd tot Vice-Admiraal aanſtelde, en het derde door den Kapitein STEENBACH, als Schout bij nacht, zoude geleid worden.

In deeze orde liepen de drie Oorlogſchepen, met hunne tweeëndertig Koopvaarders, na de Spaanſche Zee, en kregen, op den negenden Januarij, de Bergen, *Salines* genoemd, en den volgenden middag den *Vijgenberg*, alwaar zeven afgedwaalde ſchepen bij hen kwamen, in het gezicht. Op den dertienden, wanneer zij de Straat genaakten, riep de Admiraal de Schippers tot zich, en vermaande hen zich in alles gereed te houden, op hunne onderhebbende Esquaders wel te letten, en niets, buiten bevel, te onderneemen.

Op den veertienden, 's morgens, liep de Vloot de Straat recht in, en ieder ſtelde zich in gereedheid om te vechten. Zij voeren deeze engte in de geregeldſte orde door, zijnde het Esquader van den Admiraal in het midden, dat van den Vice-Admiraal aan Stuurboort, en dat van den Schout bij

nacht aan Bakboort, en geraakten in den namiddag, ten drie uuren, door dezelve heen, zonder eenige vijandelijke ontmoeting gehad te hebben.

Dus verre in hunne reize gevorderd zijnde, wierdt op den zesentwintigsten in den Raad beslooten, dat zich de Vloot, onder de Eilanden *Majorca* en *Minorca*, zoude verdeelen; dat de Heer JACOB STERNBACH de schepen, die na de Golf van *Narbona*, *Genua*, *la Specia*, of *Livorno* moesten, zoude geleiden, en dat de Admiraal, benevens den Heer DORP, bij die schepen zoude blijven, welker reize strekte na de Golf van *Venetien*.

Dus van een geschelden zijnde, wierden zij, op den eersten Februarij, door eenen storm beloopen, en vermisten daar door den Kapitein, of Vice-Admiraal DORP met drie Koopvaardijschepen. Den volgenden dag kregen zij *Sardinië* in het gezicht, en op den zevenden *Traphona*; op den negenden dag bereikten zij de Kaap *Passaro* en op den elfden de Griekſche kust.

Zeven der Koopvaardijschepen bedankten toen den Admiraal voor zijn geleide, en zeilden na de Golf van *Venetien*. Hij zelf stuurde na *Calafonia*, en vervolgens na het oude *Zacijntus*, dat thans *Zante* genoemd wordt.

Na dat de Heer ZWARTENHOND aldaar zijne Commissie en de orders van den Staat vertoond hadt, voegden zich twee Hollandsche schepen bij hem op de Reede, verhaalende dat zij den Heer DORP bij het Eiland *Corfu* of *Corcijra* gezien hadden. Deeze schepen moesten ook na den *Levant*; maar dewijl zij zeer rijk beladen waren, maakten zij zwaarigheid om, zonder geleide, de reize derwaarts aan te neemen, te meer, wijl hun bekend was, dat 'er acht of negen Barbaarsche Roovers, bij *Modone* en de Kaap *Sapienza*, 't welk recht in hun vaarwater was, kruisten: zij verzochten derhalven den Admiraal, om hen zo verre te willen geleiden, tot zij buiten gevaar waren, 't welk deeze beloofde gaarne te willen doen, zo dra de Kapitein DORP, aan wien reeds brieven waren afgevaardigd, bij hem gekomen zoude zijn. Dewijl egter de komst van deezen wierdt vertraagd, en de schepen dus in hunne reize wierden opgehouden, drongen zij

zij ernſtig bij den Heer ZWARTENHOND aan om te vertrekken, waar op hij hun beloofde alleen met hun in zee te zullen ſteeken, indien de Kapitein binnen acht dagen niet opkwam daagen. Op den vijfden Maart kwamen vier Galeaſſen van *Venetien* bij hen op de Reede, geſchikt om op de Roovers, die bij *Modone* lagen, los te gaan; de Kapitein DORP zondt ook ten zelfden tijde eenen brief aan den Admiraal, en kwam 'sanderen daags zelf, met nog een Engelsch Koopvaardijſchip, dat van *Venetien* kwam, bij hem.

Op den elfden gingen zij allen onder zeil, benevens zes vreemde Koopvaarders, en zagen naa den middag de voornoemde Galeaſſen, van welke de Generaal MOROSINI hun deedt aanzeggen, dat zij nog op gisteren de Roovers bij de Kaap *Sapienza* gezien hadden; dat zij een van dezelve genomen, en meer dan veertig Turken hadden gedood; hij voegde 'er bij, dat zich meer dan dertig Turkſche Roovers in den *Levant* onthielden.

Op den twaalfden voeren zij voor bij *Modone*, en den volgenden dag voor bij *Sapienza* en *Matapa*; op den veertienden geraakten zij bij *Zerigotto* en *Candia*, en zeilden vervolgens langs het land heen. Op den zevenzienden kwamen de Schippers, welke de Admiraal VAN ZANTE onder zijne Vloot genomen hadt, bij hem aan boort, bedankten hem voor zijn geleide, en vervolgden hunne reize.

De Heer ZWARTENHOND, thans in deeze Gewesten niets meer te verrichten hebbende, keerde te rug, en kwam op den achttienden April wederom onder *Sicilie*, op den tweeëntwintigſten bij *Sardinie*, en op den achtëntwintigſten te *Livorno* op de Reede, alwaar hij geene Middellandſche ſchepen vondt, maar hem een brief van den Prins VAN ORANJE, wierdt ter hand geſteld, waar in hij een afſchrift vondt van de Inſtructie voor den Kapitein-ALTERAS, benevens een uittrekſel van eenen lastbrief, inhoudende, dat zij de Spanjaarden en hunne Aanhangers met alle vijandſchap zouden hebben te bejegenen.

De Koning van *Spanjen* namelijk, weetende hoe moeijelijk het ware iets tegen de Nederlanden te ondernemen, zo lang zij hunnen Koophandel ongeſtoord dreeven, en de Zee

met

met hunne ſchepen als bezaaid hielden, oordeelde het voor zich van 't hoogſte belang te zijn, hunne magt te ſnuiken, door hunne ſcheepvaart, de bron van hun welwezen, te ſtooren; hij zondt ten dien einde eene Vloot van vierëntwintig ſchepen na de Straat van *Gibraltar*, met bevel om de Hollandſche ſchepen, welke derwaarts hunne reize richten zouden, aan te tasten.

Dan de Algemeene Staaten, van deeze vijandelijde onderneeming kennis gekregen hebbende, en niet onkundig, dat met het verval van den Koophandel de hartader van den bloei des Lands wordt afgeſneden, draalden niet, maar verzamelden in allerijl de Oorlog- en Koopvaardijſchepen, welke bij der hand waren, met oogmerk om den vijandlijken aanval af te keeren, door den vijand in zijne eigene wateren aan te tasten.

De Heer ZWARTENHOND, wien men het bewind over deeze onderneeming opdroeg, ontving tevens bericht, dat de Kapitein LAURENS ALTERAS, benevens nog drie andere Kapiteins, met eene ten Oorlog uitgeruste Vloot van Koopvaardijſchepen, in de Straat van *Gibraltar* zoude koomen, en dat hij zich met dezelve moest vereenigen, om gezamentlijk de te rug komst van den Kapitein STERNBACH uit den *Levant*, te *Zante* of *Cephalonia* af te wachten.

De Admiraal, vervolgens van de Kooplieden van *Livorno* verſtaan hebbende, dat de Kapitein ALTERAS met zijne Vloot aldaar zoude aankoomen, beſloot in die haven te vertoeven.

Op den derden Julij naderde de gezegde Vloot te Stad, beſtaande uit de ſchepen van den Heer ALTERAS, thans tot Vice-Admiraal aangeſteld, van de Kapiteins LIEFHEBBER, CATS en AUKE CLAAISEN BUISMAN, verzeld van tweeëntwintig Koopvaardijſchepen, hebbende Prins MAURITS, aan de Kapiteins JORIS VAN CATS en BUISMAN gelast zich van *Livorno* na *Marſeille* te begeeven, om aldaar nadere bevelen te ontvangen.

De Admiraal ZWARTENHOND konde over den ontvangenen last, om de Spanjaarden overal en op allerhande wijze aan te tasten, zijne vreugde niet verbergen, dewijl hij hoopte thans

thans gelegenheid te zullen hebben, van zijnen ijver voor het belang van zijn Vaderland, en zijnen moed te kunnen toonen.

Hij ſtelde derhalven order, dat de Koopvaarders, die te *Livorno* met laaden en losſen bezig waren, zulks in alle veiligheid konden verrichten, en hun bevolen hebbende zijne wederkomst aldaar te verbeiden, ging hij met den Vice-Admiraal ALTERAS, en de Kapiteins LIEFHEBBER en DORP onder zeil, zettende zijnen loop na de Eilanden *Caprara*, *Ebbo* en *Pianoſa*, en vervolgens na *Traporca*. 's Avonds was deeze Vloot tot *Martinique* genaderd, van waar zij ſtevende tot voor bij de Kaap *Leocato* of *Leucata*; op den eerſten Augustus kwam zij 's nachts voor *Zante*, alwaar de Admiraal, door een ſchip, dat uit den *Levant* te rug kwam, tijding ontving, dat de Kapitein STEENBACH en zijne onderhebbende Koopvaarders in goeden ſtaat waren; maar dat zij nog wel vijf of zes weeken nodig zouden hebben om in gereedheid te zijn.

Dewijl de Heer ZWARTENHOND onderricht was, dat te *Cephalonia* de Schippers CLAAS WILLEMS IN 'T HOF, en LOOTSKE, benevens CORS KROON lagen, zondt hij, op den derden Augustus, derwaarts een bark, om hun van zijne aankomst kennisſe en tevens bevel te geeven van zich gereed te houden, om met hem onder zeil te gaan: 's avonds ontving hij van deeze Schippers antwoord, waar bij zij hem te gelijk de weet deeden, dat zij den Kapitein STEENBACH aan het Eiland *Cyprus* geſproken hadden, dat deeze toen ſlechts één Koopvaardijſchip bij zich hadt, en dat de andere van hem afgeſcheiden waren, om aan het vaste land, geduurende tien of twaalf weeken, hunnen handel voort te zetten.

De Admiraal, uit deeze berichten oordeelende, dat door het vertraagen van den Kapitein STEENBACH, ligtelijk de gelegenheid zoude kunnen verloren worden van de vijanden met voordeel aan te tasten, deedt de Kapiteins waarſchuwen, om zich gereed te houden, en de Koopvaardijſchepen niet te verwachten. De Schipper PIETER BARTELS van *Venetie* kwam toen nog bij de Vloot, en zij alle gingen terſtond onder zeil na *Sicilie*, en vervolgens na *Sardinie*.

Op

Op den negenëntwintigſten bij *Monte Chriſto* gekomen zijnde, ſcheidde CORS KROON van de Vloot af, zonder 'er iets voor af van gezegd te hebben, en op den twaalfden September kwamen zij gelukkig aan de Eilanden van *Erts* op de Reede, alwaar zij den Kapitein LIEFHEBBER met negenëntvijftig Koopvaardijſchepen vonden, die alle den Admiraal hadden opgewacht.

De gantſche Vloot vereenigde zich daar op terſtond, en vertrok; ter middernacht geraakte zij buiten gaats, wanneer zich zekere MEINARD SCHUUR, welke met zijne Boot van *Marſeille* kwam, en mede voorgenomen hadt de Straat door te vaaren, bij haar voegde, en twee dagen door ſtorm opgehouden zijnde, liep zij voor bij *Majorca* en *Minorca* en vervolgens midden door.

De Heer ZWARTENHOND vernomen hebbende, dat de Spaanſche magt in de baaij van *Gibraltar* lag, oordeelde thans de gelegenheid geboren te zijn, om zijn Vaderland den gewigtigſten dienst te bewijzen, en zijnen naam onſterflijk te maken; en gelijk rechtgeaarte zielen door braave voorbeelden worden aangeſpoord, wilde ZWARTENHOND den dapperen HEEMSKERK in zijne groote onderneming navolgen.

Hij deedt dan den Krijgsraad zamenkoomen, en ſtelde voor om eene halve Maan voor de baaij te maaken, den vijand de gladde laag te geeven, en dan terſtond met alle magt op denzelven aan te vallen. om hem dus, was het mogelijk, ten eenemaal te vernielen.

Schoon 'er veelen voor waren om het manmoedig beſluit van den Admiraal te volgen, brachten egter anderen deezen dapperen Held onder het oog, dat de Spaanſche Vloot uit achtëntwintig wel toegeruste ſchepen beſtondt, dat hunne Manſchap verſch was, en dat zij zich aan hun eigen land bevonden; dat, daar en tegen, de onze ſlechts vier Oorlogſchepen ſterk was; dat veele der Koopvaardijſchepen zeer koſtelijke ladingen in hadden, en dat het dus te veel zoude gewaagd zijn, met eene zo ongelijke magt den Vijand aan te tasten: dat het derhalven beter zoude zijn te wachten tot zich de Spanjaard in volle Zee vertoonde, en dan het gevecht met hem te waagen.

Daar

Daar de Heer ZWARTENHOND voorzichtigheid met dapperheid paarde, volgde hij den raad van deeze laatſten, en wachtte den vijand in Zee. Op den vijfëntwintigſten September waren zij, 's morgens, bij de Kaap van *Galfo*, voortijds het *Promontorium Charidamum* genoemd, aangekomen; hier ontmoetten zij vijf Nederlandſche ſchepen, die met Zout geladen waren, en zich met Hamburgſche brieven trachtten te dekken. Zij liepen vervolgens na *Mallaga*, en dreeven, door ſtilte opgehouden, tot op de Turkſche kust.

Op den eerſten October kregen zij den berg van *Gibraltar*, en den zogenaamden *Schermitzelberg*, in het gezicht, en naa dat de ſchepen in Esquaders verdeeld waren, en alles tot het gevecht in orde was gebracht, kwamen zij 's namiddags tot op drie mijlen nabij de Straat; hier wierden zij wederom door ſtilte beloopen, en door den ſtroom te rug gedreven.

Onderwijlen zagen zij, dat de Spaanſche Vloot, uit meer dan twintig Oorlogſchepen en Galeijen beſtaande, de baaij van *Gibraltar* uitliep en na *Zeuta* in *Africa* overſtak. Tegens den avond omtrent drie mijlen te rug gedreven zijnde, deedt de Admiraal den Raad aan boort roepen, bij welken beſloten wierdt, dat men 's nachts, indien de koelte wilde wakkeren, klein zeil zoude maaken, om tegens het aanbreeken van den dag voor de Engte te weezen, doch dat men dezelve in de donkerheid niet zoude doorloopen. De ſtilte bleef egter aanhouden, geduurende verſcheiden dagen, en zij dreeven dus te rugge van de eene kust na de andere.

Op den zestienden, 's morgens, was de wind Weſtlijk, en niet verre van de Kaap *Molle* zijnde, hielden zij derwaarts heen, van meening zijnde aldaar op de Reede te loopen; doch zekere JAN DAPPER, tot de Vloot behoorende, kwam van onder den wal met volle zeilen naa hen toe ſtevenen, en bracht den Admiraal bericht, dat hij eenen Engelschman, die van *Kadix* kwam, gepraaid, en van denzelven verſtaan hadt, dat hij 's daags te vooren bij de Spaanſche ſchepen, die vierëntwintig ſterk waren, geweest was; dat zij voorgenomen hadden de Nederlanders bij de Kaap *Molle* te koo-

men

men bezoeken; dat zij veele zieke en onbedrevene bootsgezellen aan boort hadden, en dat 'er meer dan zeventig Spaanſche ſchepen, op de aankomst van deeze Vloot, langer dan eene maand gewacht hadden, doch dat de overige reeds waren vertrokken.

Terwijl de Schipper JAN DAPPER nog bij den Heer ZWARTENHOND aan boort was, kreeg men reeds de Spaanſche Vloot in het gezicht, die op de onze afkwam. Men belag derhalven terſtond Krijgsraad, en beſloot den Vijand met allen moed het hoofd te bieden.

Wanneer de Raad geſcheiden, en elk wederom aan zijn boort gekomen was, gaf de Admiraal het zein om van den wal af te houden, en zeewaarts in te keeren, en hier door bracht hij de Vloot, welke eenigermaaten verſtrooid was, nader bij elkanderen.

Behalven dit oogmerk hadt hij een ander, om namelijk dus ook de Spanjaarden te noodzaaken het land te verlaaten en in zee te koomen, waar door zij van de hulp hunner Galeijen verſteken wierden, van welke men reeds eenige onder den wal gezien hadt.

Hij wendde derhalven zuidelijk over, en kreeg dus zijne meeste ſchepen bij een.

De Spaanſche Vloot, welke uit twintig ſchepen van Oorlog en twee Asſabres beſtondt, hadt onder zich den Admiraal van *Napels*, en dien van *Spanjen*, benevens hunne Vice-Admiraalen, en kwam met zodanig eene woede en moed op de Nederlanders af, als of zij dezelve geheel wilde vernielen.

De Heer ZWARTENHOND daar en tegen ziende, dat hij zijnen vijand op het ruim, en dezelve nu geenen onderſtand van het land te wachten hadt, liet zijn marszeil loopen, en ging op den wind leggen, bereidende zich kloekmoedig tot ſlaan, alhoewel de Vloot nog niet geheel in orde was, en de ſchepen zich niet alle onder hunne Esquadera gevoegd hadden.

Omtrent ten drie uuren naa den middag kwam de Spaanſche Vloot bij de onze, hebbende, zo het ſcheen, den meesten zin om den Admiraal, den Vice-Admiraal LIEFHEBBER, en

en eenige kloeke Koopvaarders, die bij elkanderen waren, te beſtrijden; doch nauwelijks was zij tot binnen een' kanonſchoot genaderd, of zij zette het bij den wind, en bleef dus te loefwaarts van de onze liggen. Waarlijk een bewijs van bloohartigheid; want indien zij inderdaad dien moed bezeten hadt, welken zij in haare aankomst vertoonde, zoude zij, zonder te draalen, tot het gevecht gekomen zijn.

Hier liggende, en den wind tot hun voordeel hebbende, begonden de Spanjaarden hevig te ſchieten, 't welk door de Nederlanders op dezelfde wijze wierdt beantwoord: van wederzijden wierden hier door de zeilen en het loopend want merkelijk beſchadigd; den Napolitaanſchen Admiraal wierdt de bloedvlag met de bramſteng na beneden geſchoten, en hij op verſcheiden plaatzen door den Heer ZWARTENHOND en eenige Koopvaarders getroffen; doch het gevecht was nog niet algemeen.

De Nederlanders, het voordeel van den wind misſende, konden den vijand niet na bij koomen, terwijl deeze geenen lust toonden om te naderen.

Naa dat vervolgens, door onzen Admiraal, de fokkeſchoot van den Napolitaan in ſtukken was geſchoten, kwam dezelve, zijns ondanks, zagtjes langs het ſchip *Zeelandia*, afdrijven. De Heer ZWARTENHOND, dit ziende, geboodt niet te ſchieten, voor hij zeer naa bij zoude gekomen zijn. De Napelſche Admiraal begroette onderwijlen den onzen met het losſen van honderdënvijftig musketten; doch wierdt uit twee halve kartouwen en een drieling, alle met dubbeld ſcherp geladen, zo wel ontvangen, dat 'er een treurzang in zijn ſchip opging, en hij zijne doorboorde kiel, noordwaarts over, over ſtaag wierp, wordende van zeven of acht van zijne ſchepen, onder onophoudelijk ſchieten op den Admiraal ZWARTENHOND, gevolgd.

Deeze ſtondt ondertusſchen met eene bedaarde dapperheid, geduurende den tijd van het gevecht, op het verdek, terwijl duizenden van kogels voor bij zijn hoofd ſnorden, met den houwer in de hand op en neder wandelende, gaf hij zijnen bootsgezellen moed, en maande hen aan tot hunnen plicht. Het voorbeeld van deezen Bevelhebber verwekte bij

de zijnen zulke eene moedigheid, dat ieder man als een Leeuw wierdt, en dat zij met den grootſten ijver hunnen last volvoerden, met zulke eene ſtilte, dat 'er nauwelijks een woord gehoord wierdt: de geſneuvelden wierden terſtond weg gebracht, op dat het gezicht 'er van den moed der overigen niet mogt doen verflaauwen.

Ondertuſſchen kwam een der Spaanſche ſchepen, de Schout bij nacht, voor den Admiraal over drijven, wordende door denzelven, gelijk ook door de Heeren LIEFHEBBER en ALTERAS, ſterk beſchoten; en dewijl hij allengskens midden in de Vloot kwam, wierdt hij door den Kapitein DORP zodanig getroffen, dat hij, met bloed bemorst, en op veele plaatzen doorboord, ſcheen te willen zinken, drijvende reeds, geheel in onmagt, op zijde.

Hoe veele redenen onderwijlen de Nederlandſche Vloot hadt van zich over haar Oorlogsgeluk in deezen te verheugen, wierdt echter haare vreugd verminderd door het verlies van den Vice-Admiraal ALTERAS, welke op de Kompagne ſtaande, en zijn volk tot dapperheid aanſpoorende, door eenen doodelijken kogel getroffen wierdt, waar door deeze kloeke Zeeheld zijne ziel ten dienſte zijns Vaderlands, midden in de overwinning, uitblies.

De Napelſche Admiraal en eenigen van de zijnen, ter zijden afgeweken, hadden zich in dien tuſſchen tijd herſteld, en het daar op Zuidwaarts keerende, trachtten zij op nieuws de Vloot te naderen; verſcheidene van hun wierden door de onzen zo wel ontvangen, dat zij genoodzaakt wierden weder over ſtaag te loopen. De Admiraal zelf tastte een der Koopvaardijſchepen aan, waar op JACOB ZAAL het bevel voerde, en hem met zijne boegſpriet op zijde gekomen zijnde, rukte deeze twaalf ſtukken op eene zijde, en gaf den Napolitaan de volle laag, met dat gevolg, dat hij met verhaasting van hem aftrok; hier op wierdt hij van alle kanten zodanig beſchoten, dat hij den moed geheel ſcheen te verliezen, en nauwelijks door eenige flaauwe ſchooten antwoordde.

De Spaanſche Vloot geraakte dus eindelijk geheel in verwarring, en dewijl de meeste van haare ſchepen reddeloos geſchoten waren, nam zij de vlugt, waar toe de aankomende duisternis haar zeer gunſtig was.

De

De Kapitein LIEFHEBBER hadt ondertusſchen nog den wind van een of twee ſchepen, waar onder de Vice-Admiraal was, afgewonnen; doch wierdt door de donkerheid verhinderd den zelven geheel te vernielen, en dus eindigde dit, voor de Nederlanders, zo roemrijk gevecht, het welk, indien het door den nacht niet geſcheiden waare geworden, den Nederlanderen eene volmaaktere overwinning gegeeven, en den Spaanſchen het zeker verlies van hunne gantſche Vloot gekost zoude hebben.

Naa den ſlag bevondt men, dat het getal der dooden op de gantſche Vloot ſlegts twaalf of dertien, en dat der gekwetſten veertien of vijftien beliep. De Vice-Admiraal ALTERAS was onder de eerſten, en de Admiraal hadt zes dooden en acht gekwetſten; doch zijn ſchip was aan alle kanten zodanig doorboord, en de zeilen met het loopende want zodanig in ſtukken geſchoten, dat het bijna geheel vernieuwd moest worden.

'sAvonds laat naa het gevecht praaide de Heer ZWARTENHOND CLAAS WILLEMSZ. IN 'T HOF, voerende het ſchip de *St. Jacob*, welke hem verzocht digt bij hem te willen blijven, om dat zijn groote maſt zo beſchadigd was, dat hij 'er nauwelijks zeil aan voeren kon. De Admiraal hadt reeds twee buitengewoone vuuren ontſteken, op dat zich de ſchepen daar naa zouden konnen richten, en zo veel mogelijk bij elkanderen blijven. Hij hieldt gemelden CLAAS WILLEMSZ., geduurende den gantſchen nacht, bij zich; doch de andere ſchepen zeilden meest alle door den harden wind te loefwaarts op, en 'smorgens bevondt hij zich van ſlechts vijf ſchepen verzeld, met welke hij verder voortſtevende, tot dat het grootst gedeelte der Vloot wederom vereenigd wierdt.

'sNamiddags deedt de Admiraal den Scheepsraad vergaderen, en men beſloot, de eerſte bekwaame Reede aan te doen, zo om de beſchadigde ſchepen te herſtellen, als om versch water in te nemen, en vervolgens de reize na het Vaderland voort te zetten; men bracht egter dit beſluit niet terſtond ten uitvoer, om dat niet raadzaam geoordeeld wierdt, in den donker, op eenige Reede te loopen, en wendde dus weder zeewaarts.

Op den volgenden dag waren de ſchepen op nieuws verſtrooid: de Admiraal hieldt wel zagtjes na de bepaalde Reede toe; doch dewijl alle de ſchepen te windwaart bleeven liggen, en niemand hem volgde, begaf hij zich weder in Zee.

's Nachts geraakte de Vloot, met eenen Oostelijken wind, in het naauw van de Straat, en 'er vervolgens gelukkig door, wordende van achtënzestig ſchepen geen een vermist. 's Volgenden daags kregen zij de Kaap *Spartel* in het gezicht, en hier ſcheiden negenëndertig ſchepen, welke na de Westindiën moesten om Zout te haalen, van hun af; de overigen, een uitgezonderd, die ter Kaperij bleef vaaren, bracht de Admiraal, op den veertienden van November, des Jaars 1622, behouden in *Texel* binnen.

De Kapitein STEENBACH, welke met den Heer ZWARTENHOND was uitgevaren, en men gehoopt hadt, dat zich te *Zante* bij de Vloot gevoegd zoude hebben, was ondertuſſchen in den *Levant* opgehouden, en dus in zijne reize vertraagd.

Van den Admiraal namelijk bevel ontvangen hebbende om de ſchepen, wier reize na de Golf van *Narbonne*, *Genua*, *La Specia*, of *Livorno* gericht was, te geleiden, ſcheidde hij gelijk gezegd is, op den veertienden Januarij, van de Vloot af, verzeld zijnde van vijfëntwintig Koopvaardijſchepen.

Gelukkig kwam hij met alle zijne onderhebbende ſchepen te *Livorno* aan, en hieldt zich aldaar op, tot zij alle ontladen waren. Vier van hun namen eene nieuwe lading in, en vervolgden met hem hunne reize na den *Levant*; zij wierden egter door tegenwind opgehouden, zo dat zij niet voor den zeventienden Maij aan het Eiland *Cyprus* aanlandden. Hier vervorderden de Koopvaarders hunnen handel, terwijl de Heer STEENBACH na *Alexandrette*, en langs de kusten van *Syrië* zeilde, om de Zee te zuiveren, en dus zijne Vloot voor allen overval te beveiligen.

Op deeze wijze heen en weder vaarende, wierp hij eindelijk op den achtëntwintigſten Junij het anker onder *Cyprus* uit, aan de Zuidzijde bij *Limaſol*.

Ten

Terwijl hij hier lag, kreeg hij eene Zeemagt van veertig Galeijen in het gezicht, welke recht op hem aan kwam; hij, oordeelende dat het een Spaansche Vloot was, nam het kloekmoedig besluit om door dezelve heen te slaan, en stelde zich ten dien einde in den besten staat van tegenweer.

Op de aangenaamste wijze egter ontdekte hij zijne misvatting; want als deeze Vloot nader bij gekomen was, bevondt hij, dat het de Turksche Zeemagt was, die, volgens gewoonte, de gantsche kust langs liep, om de schatting voor den grooten Heer op te halen.

De Bevelhebber van deeze Vloot was de BASSA GRÜÉ, die zich zelven den Vader der Nederlanders noemden. Met de grootste heuschheid en vriendschap wierdt de Kapitein STERNBACH van denzelven bejegend, wien hij nog daar en boven beloofde, de Nederlandsche Slaaven, welke hij bij zich hadt, ten getale van negentien, aan den Ambassadeur van Hunne Hoogmogenden te zullen vereeren, zo dra hij *Constantinopolen* zoude aangekomen zijn. De uitkomst leerde ook vervolgens dat zijne belofte niet ijdel was geweest.

De Kapitein hieldt zich tot den veertienden Augustus onder dit Eiland op, gewacht hebbende tot de schepen hunnen handel volvoerd hadden, en begaf zich vervolgens met hun na *Zante*, alwaar hij, volgens het bericht en de orders hem toegezonden, de Oorlogschepen meende te vinden, met welke hij na het Vaderland zoude te rug keeren. Aldaar, op den veertienden September, aangekomen zijnde, vondt hij niemand, dan twee Venetiaanen, die hunne reize na den *Levant* gericht hadden.

De Schippers der Koopvaardijschepen, zich dus in hunne hoop te leur gesteld vindende, vreesden zeer, om, onder een zo zwak geleide, de Straat van *Gibraltar* door te varen, te meer dewijl zij niet onkundig waren, dat 'er eene aanzienlijke Spaansche Vloot op hunne komst lag te wachten, waar door zij groot gevaar liepen van met hunne rijke ladingen in de handen van den vijand te vallen.

De Kapitein STERNBACH, hoewel alleen zijnde, moedigde nogthans de Schippers aan, om met hem den tocht te wagen, hun voorstellende, dat zij misschien wel hier of daar

het een of ander Oorlogſchip, 't welk hen in nood onderſteunen konde, zouden ontmoeten; dat zij niet onwaarſchijnlijk zouden kunnen ontſnappen, en dat zij, indien de Koopvaarders hunnen plicht mede wilden betrachten, wel in ſtaat zouden zijn eene matige Vloot van de Spanjaarden te weerſtaan.

De Schippers, aldus aangemoedigd, beſloten de reize te onderneemen, en vertrokken met hem gezamenlijk van *Zante*, zijnde ſlecht voorzien van eetwaaren en ververſching, dewijl men met hun aldaar niet hadt willen handelen, om dat men vermoedde, dat 'er eenige beſmetting onder hen heerschte.

Zij richtten terſtond hunnen loop na *Maltha*, alwaar zij op den dertigſten September aankwamen; doch ook daar wierdt hun niet toegelaten onder het Kasteel, of in de Haven te ankeren, om dat de toen regeerende Grootmeester, een Spanjaard zijnde, zijn eigen landaart meer dan de Nederlanders begunſtigde, en door dit bewijs van vriendſchap vreesde in verdenking te geraaken bij de zijnen. De voorige Grootmeester, een Franschman zijnde, hadt altoos den Nederlanderen zijne beſcherming gegeeven; doch was op den veertienden van de zelfde maand geſtorven.

Zij begaven zich dan van daar na *Tris*, om zich te ververſchen, en in hoop van aldaar eenige ſchepen van de Vloot van den Admiraal ZWARTENHOND te vinden; doch deeze was reeds zesëntwintig dagen te vooren vertrokken, en de ververſching wierdt hun, om de voorzeide oorzaak, ook geweigerd: zij kregen derhalven niets dan alleen versch water, en een weinig voorraad, dat door de Bootsgezellen beſteld wierdt.

Schoon weinig door deeze te leur ſtellingen aangemoedigd, beſloten zij egter den voorgenomenen tocht te volvoeren, en begaven zich ten dien einde op den vijftienden October van daar, en kwamen op den drieëntwintigſten voor het nauw van de Straat, zonder eenige ſchepen gepraaid te hebben.

Ongelukkiglijk wierden zij hier door ſtilte opgehouden, en dreeven geduurende vijf dagen om, daar zij, indien hun

de

de wind gunſtig geweest ware, de Straat misſchien zouden hebben kunnen door geraaken, zonder door de Spanjaarden achterhaald te kunnen worden.

De Vloot welke in *Gibraltar* lag kreeg hen derhalven wel dra in het gezicht, en de Spaanſche Admiraal zondt terſtond bevel aan zijnen Vice-Admiraal, *Don* JUAN DE FACHARDO, om een Esquader in gereedheid te brengen, ten einde de Nederlanders, welke zij daar zagen, te neemen en op te brengen.

Deeze, ingevolge de ontvangen orders, maakt zijn eigen Schip van achtënveertig metaalen ſtukken, en met vijfhonderd Soldaaten bemand, vaardig, en voegt hier nog drie wel gewapende Galioenen, benevens een Fransch Schip, bij.

De Heer STEENBACH, deeze vijf wel gewapende ſchepen, uit de baaij van *Gibraltar*, op hem aan ziende koomen, deedt de Schippers bij zich aan boort koomen, om met hun te beſluiten welken, weg men zoude inſlaan.

Dewijl het getal der vijandelijke ſchepen, hoewel veel ſterker bemand, aan het hunne gelijk was, nam men het recht Nederlandsch beſluit, dezelve in te wachten en het hoofd te bieden.

Op den negenëntwintigſten zagen zij, dat de vijanden voorgenomen hadden hen aan te tasten, waar op STEENBACH bij alle de Schippers aan boort voer, en hen, gelijk ook de Bootsgezellen, met de kragtigſte redenen vermaande, om thans hunne eer en eed, aan den Lande gedaan, niet uit het oog te verliezen of te verzaaken, maar zich dapper te gedraagen, voor het goed der Kooplieden als hun eigen te ſtrijden, en hun Vaderland eer aan te doen, door 't betoonen van hunne kloekmoedigheid, beloovende hier op een ieder die de vlag van den vijand konde afhaalen eene vereering van honderd ſtukken van achten.

Door 't voorbeeld van hunnen Bevelhebber dus aangemoedigd, beloofde ieder zich met de grootſte dapperheid te zullen gedraagen, waar op de Kapitein, met groot genoegen, na zijn ſchip wederkeerde, alwaar hij, naa dat hij het gebed in het algemeen hadt doen uitſpreeken, zijn eigen volk zo veel moeds inboezemde, dat zij hem man voor man beloofden met hem te zullen leeven en ſterven.

In deeze moedige geſteldheid verwachtten zij hunnen vijand, die recht op hen aankwam, bevindende, dat de drie Galioenen ieder van zesëndertig metaalen ſtukken voorzien, en met tweehonderd Soldaaten bemand waren; de Franſche *Petache*, hadt tweeëntwintig ſtukken en honderd man op.

Van deezen koos ieder der Nederlanders zijn man uit.

De Spaanſche Vice-Admiraal ſcheen den Heer STRENBACH terſtond aan boort te willen leggen; doch eer hij aankwam deedt hij eenige ſchooten, waar door een man het leven verloor, en den Konſtapel een arm wierdt afgeſchooten. Vervolgens naa bij gekomen zijnde, loste onze Kapitein zo wel zijne boven als onderlaag, met dit voorſpoedig gevolg, dat de Spanjaard, in plaatze van aan boort te klampen, bij lag, zijnde zodanig getroffen, dat men in zijnen boeg een gat zag, in 't welke men een ſtuk geſchuts met zijn rolpaard zoude hebben kunnen verbergen.

Geduurende meer dan een uur lagen zij elkanderen dus op zijde, ſpeelende met klein en grof geſchut onophoudelijk op elkanderen. Eindelijk ſcheen de moed van den Vice-Admiraal te verzwakken: hij verweerde zich, doch niet anders dan iemand die in onmagt ligt.

Ondertuſſchen veranderde de wind, die Noordwest geweest was, in Zuidoost, zo dat de beide ſchepen over ſtaag geraakten, koomende de Vice-Admiraal met zijn achterſchip voor de ſteven van STRENBACH. Nimmer zag men met grooter ijver dan toen eenig gevecht voortzetten. De Kapitein, kunnende met zes ſtukken voor uit ſchieten, namelijk met vier boeg- en twee halsſtukken, verzuimde deeze ſchoone gelegenheid niet, maar ſchoot met dezelve den Vice-Admiraal terſtond van achteren in, waar door eene zijner Gaanderijen van boven nederviel, en de kogels wederom voor uit vloogen. De Muskettiers, ziende, dat zij dus voor het geſchut van hunnen vijand bloot ſtonden, liepen alle na voren; de Kajuit geraakte in brand, doch wierdt geleſcht; beneden hoorde men het getier van door ſchrik bevangene en wanhoopende lieden, terwijl 'er, geduurende een kwartier puis, noch musket, noch kanon gelost wierdt. Men konde zien, dat de Bevelhebbers de Soldaaten met den ontblooten hou-

houwer van vooren na achteren dreeven; doch de Nederlandſche musketten joegen hen wederom van daar na vooren, terwijl 'er van tijd tot tijd verſcheidene op den weg bleeven liggen.

STEENBACH loste daar op nogmaals zijn geſchut, waar door de Spanjaard van hem afdeinsde, wordende door den Kapitein in eene ſtreek van bloed al ſchietende vervolgd.

Men kan van de hevigheid van het gevecht hier uit oordeelen, dat het bloed den vluchtenden Vice-Admiraal ten ſpijgaten uitliep; de duisternis begunſtigde zijnen aftocht, en bewaarde hem voor eenen zekeren ondergang.

De andere Spaanſche ſchepen, tegens welke de Koopvaarders gevochten hadden, waren weinig minder dan hun Opperhoofd gehavend, en zijn voorbeeld volgende namen zij gelijk hij de vlugt, zettende hunnen loop na den wal, om hunne geleden ſchade, gelijk zij kort voorheen, wanneer zij door den Heer ZWARTENHOND geſlagen waren, gedaan hadden, wederom te herſtellen.

Het gevecht hadt meer dan twee uuren geduurd, en den Spanjaarden tweehonderd en tweeënzeventig man gekost; het verlies der Nederlanders bedroeg ſlegts eenige weinige Bootsgezellen.

De Heer STEENBACH wierdt door de duisterheid van den nacht genoodzaakt het verder vervolgen te ſtaaken; hij zocht derhalven zijne ſchepen, die achter gebleven waren, weder op, en vondt dezelve aan het ſtaande en loopende Want zeer beſchadigd, hebbende de ſchepen zelve, misſchien uit onkunde der Spanjaarden, zeer weinig geleden.

Wanneer zij nu geduurende den nacht hunne ſchade genoegzaam herſteld hadden, trachtten zij gezamenlijk de Straat door te loopen; doch door ſtilte niet hebbende kunnen vorderen, zagen zij 's morgens de vijf afgeſlagene ſchepen aan de Barbaarſche kust leggen. Zij hoorden dien dag tien of twaalf ſchooten van den Spaanſchen Vice-Admiraal, gelijk zij vermoedden, om onderſtand.

's Volgenden daags, zijnde de eerſte November, kwamen zij voor de engte van *Gibraltar*, en zagen aldaar zeventien ſchepen van de Vloot, welke tegens den Admiraal ZWARTENHOND geſlagen hadt.

Deezen, den Heer STERNBACH met zijne Koopvaarders verfoeemende, maakten zich gereed, om hem den weg af te ſnijden, waar op STERNBACH, niet dienſtig oordeelende zich roekeloos in gevaar te begeeven, en niet onkundig, dat, gelijk men zegt, veele Honden der Haazen dood zijn, beſloot met de zijnen de Straat weder in te loopen, 't welk hem te gemakkelijker viel, om dat hij, boven wind zijnde, deeze Vloot gemakkelijk konde ontzeilen.

De wind Westelijk zijnde zette hij zijnen loop na *Algiers*, in hoop van zich aldaar te kunnen ververſchen. In zijnen tocht derwaarts volgden hem dertig Turkſche ſchepen, die op den vierden November bij hem kwamen; zij waren door de zeventien Spaanſche ſchepen gejaagd, welke, beter bezeild zijnde, een' Prijs, die vol Renegaden was, van hun hadden afgeſneden. Dan deeze overwinning, hoe gering ook, kwam hun duur te ſtaan, dewijl deeze ongelukkigen, den dood voor de Slavernij kiezende, wanneer 'er reeds meer dan zestig Spaanjaarden op hun ſchip overgekomen waren, den brand in het kruid ſtaken, en met hun in de lucht vlooge.

De Turken zeilden rondom de Nederlandſche ſchepen om, groetten hen ieder met drie ſchooten, en liepen te *Algiers* binnen.

De Heer STERNBACH hieldt het dien nacht, met zijne Vloot, in Zee, uit vreeze voor den ſtroom, welke hen op ſtrand hadt kunnen zetten, vermids de wind uit het Noorden woei; doch op den vijfden kwam hij met twee zijner ſchepen in de haven, zijnde de twee andere van hem afgeſcheiden.

Hier wierdt hij met alle teekenen van eer en vriendſchap ontvangen, en handelde geduurende zijn verblijf met de Regering over verſcheiden gewigtige zaaken, betreffende het welzijn van 't Gemeenebest, waar van hij, bij zijne te rug komst, aan den Prins verſlag deedt.

Naa dat de Heer STERNBACH zich zelven en zijn volk genoegzaam ververscht, en de ſchepen met alle nooddruft voorzien hadt, vertrok hij op den negenentwintigſten November, met groot genoegen van den Baſſa en den Admi-

raal

raal van de Zee, naa dat zij hem vijftig Nederlandſche Slaaven, volgens het Verdrag met Hunne Hoogmogenden geſloten, hadden overgeleverd, uit de haven, en richtte zijne vaart langs de kust.

Voor *Tetuan* genaderd zijnde wierdt hij van den Gouverneur verzocht hem een gedeelte buskruid over te doen, vermits men vreesde, dat de Spanjaarden iets vijandelijks tegens de Stad in den zin hadden; dewijl egter de Heer STEENBACH oordeelde, dat het onvoorzichtig zijn zoude, zich van zijne wapenen te ontdoen, zo lang hij zelf niet in zekerheid was, ſloeg hij dit verzoek beleefdelijk af, geevende alleenlijk eene halve ton, die met dankbaarheid wierdt aangenomen.

Vervolgens zijne reize voortzettende, liep hij, op den eenëntwintigſten December, met de zijnen de Straat van *Gibraltar* door, 't welk te veiliger geſchiedde, dewijl de Spaanſche Vloot na *Carthagena*, om te overwinteren en kalfateren, vertrokken was. Op den eenëndertigſten Januarij kwam hij in de Hoofden, en vondt aldaar de twee ſchepen, die op den vijfden November, voor *Algiers*, van hem geſcheiden waren.

Thans wederom voltallig zijnde namen zij de reize gezamenlijk na het Vaderland aan, en wierden door den Heer STEENBACH, gedeeltelijk in de *Maas*, gedeeltelijk in *Texel*, behouden binnen gebracht.

Van zijne verrichtingen aan de Heeren ter Admiraliteit, de Heeren Staaten van *Holland* en zijne Prinſelijke Excellentie, verſlag gedaan hebbende, wierdt de Heer STEENBACH, door dezelve van 's Lands wegen bedankt, terwijl hij van de Reeders der ſchepen, welke hij zo dapperlijk beſchermd hadt, eene goude keeten ontving, ter waarde van zevenhonderd Guldens.

De Heer ZWARTENHOND, reeds voorheen van zijnen laatſten tocht in het Vaderland te rug gekeerd, hadt het ſtreelend genoegen gehad, dat de Heeren Staaten en zijne Excellentie, Prins MAURITS, ten hoogſten voldaan over zijne braave verrichtingen, hem hunne erkentenis betoonden op eene wijze zijne trouwe en dapperheid waardig. Ook hadt hij in-

indedaad eenen onſterflijken roem verworven, en zijn Vaderland de gewigtigſte dienſten beweezen. Hij beſloot des met reden vervolgens op zijne Lauweren te rusten; want ſchoon hij door den Koning van *Denemarken*, en naderhand door dien van *Zweeden*, onder aanbieding van het hoogſte aanzien, wierdt aangezocht, tradt hij egter niet in hunnen dienst, als hebbende zijn leven alleenlijk aan zijn Vaderland toegewijd.

De dood, welke hem, terwijl hij zich, gelijk voorheen, in *Amſterdam* hadt nedergezet, op den vijfden Junij, in den Jaare 1627, wegnam, verhinderde, dat hij geene langduurige vruchten genoot van de achting, welke de dankbaare Landgenoot aan zijnen heldenmoed toedroeg.

Zie WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam*, en onze meeste Nederlandſche Hiſtorieſchrijvers.

ZWARTESLUIS, of gemeenlijk *Zwartſluis* genoemd, een Dorp in de Provincie van *Overijsſel*, onder het Drostampt van *Vollenhoven*, aan de rivier de *Vegt*, welke zich, ter deezer plaatze, onder de benaaming van het *Zwartewater*, in de Zuiderzee ontlast. Het Dorp is tamelijk volkrijk, van wegen den drukken Turfhandel, welke van hier, voornaamelijk op *Holland*, wordt gedreeven. Men heeft 'er eene Kerk ten dienſte der Hervormden. Ook zijn 'er de Doopsgezinden vrij talrijk, als die hier twee afzonderlijke Gemeenten en Vergaderplaatzen hebben. Even als verſcheiden andere Plaatzen, in deezen oord, zo wierdt ook *Zwartſluis*, in het rampzalig Jaar 1672, door den Krijgshaftigen en eerzuchtigen Biſchop van *Munſter*, zonder eenigen tegenſtand te ontmoeten, bemagtigd.

Zie VALKENIER, *Verward Europa*.

ZWARTEWAAL, een Polder of Ambagt, nevens een Dorp van dien zelfden naam, in het gedeelte van *Holland*, het *Land van Voorn* geheeten, beiden gelegen ten Noorden van de rivier *de Maas*, ten Oosten van de Heerlijkheid van *Heenvliet*. In de Lijst der Verpondingen ſtaat het geheele Distrikt aangeteekend voor vijfhonderd Gemeten en tweehonderd achtënzestig Roeden, dat is, iets meer dan tweehonderdvijftig Morgens Lands. Op honderdtwintig, meerder of minder, mag het getal der Huizen begroot worden. Het Dorp is fraai, van een regelmaatigen aanleg, als zijnde in verſcheiden Straaten verdeeld. Een zwaare ramp trof de Plaats, op den vierëntwintigſten Augustus des Jaars 1717. Een geweldige brand leide een goed gedeelte in kooien. Eene bloeiende Viſcherij, de voornaamſte handteering, en daar uit ontſtaane welvaart, ſtelde de Ingezetenen in ſtaat, om hunne Huizen, fraaier dan te vooren, uit den puinhoop te doen ten voorſchijn treeden. Tot gerief der Viſcherije dient eene bekwaame Haven. De Kerk, in welke de Hervormden hunnen openbaaren Godsdienst oeffenen, ſtaat beneden den Dijk, en is van een laag vierkant Torentje voorzien. De Leeraar, welke den dienst waarneemt, is Lid der Klaſſis van *Voorn en Putten*. Twee uitwaterende Sluizen ontmoet men in den Polder; beiden het overtollige water in den Maasſtroom uitſtortende. Voor het overige behoort de Ambagtsheerlijkheid aan de Stad *Briele*; door koop wierdt zij, in den Jaare 1724, eigenaares van dezelve uit de gewezene dus genaamde Graaflijkheids Domeinen. Van wegen de Regeeringe der gemelde Stad, wierdt aldaar, zedert, een dus genoemd Sterf-Ambagtsheer aangeſteld.

Zie *Tegenwoordige Staat van Holland.*

ZWARTEWATER. In den *Tegenwoordigen Staat van Overijſſel* ontmoeten wij, van dit water, een kort berigt, welk hier woordelijk zullen overneemen. „ Verſcheiden kleine „ binnenlandſche wateren, zijn dienstbaar aan den Koophan-

„ del

„ del van Zwolle. Vier Weteringen, geſchikt om het Zal-
„ landſche binnenwater af te voeren, en allen in haren loop
„ de zelfde ſtreek met den Yſſel houdende, worden voort-
„ gaande langzamerhand bevaarbaar, vereenigen zig eindelijk
„ niet verre boven deze Stad, en geven, met eene ſtreng
„ van de Vegt; — na dat zij de Stad doorſneden hebben,
„ den oorſprong aan het Zwarte water. Zig Noordwaards
„ van Zwolle uitſtrekkende, beſpoelt deze ſtroom Haſſelt en
„ Zwartſluis, en ſtort beneden Genemuiden door het Zwol-
„ ſche Diep in de Zuider-Zee. Dat dezelve (dus vervolgt
„ onze naauwkeurige Beſchrijver) al van oude tijden af be-
„ kwaam zij geweest om Schepen te dragen, kan aan wei-
„ nig twijffeling onderhevig zijn: doch de vaart nam hier
„ voornamelijk toe, na dat de Koophandel zig, in het laat-
„ ſte der vijftiende en in den aanvang der zestiende eeuw,
„ van Kampen naar Zwolle begon te verleggen." Tot zo verre onze Landbeſchrijver. Wij voegen 'er nog nevens, dat de reden der benaaminge moet gezogt worden in de kleur van het water, 't welk, als door en over een Veenagtige grond loopende, eene bruine of zwartagtige verwe ſchijnt te hebben aangenomen.

Zie *Tegenwoordige Staat van Overijſſel.*

ZWARTEWATER. Bij deezen naam was, in overoude tijden, bekend, eene Benediktijner Nonnenklooster, in de Provincie van *Overijſſel*, eertijds, aan het Water van dien naam, zo even vermeld, en niet verre van *Zwartſluis* gelegen. Naar het Verhaal onzer aloude Kronijkſchrijveren zou het van eene hooge Oudheid, en reeds in den Jaare twaalfhonderdzevenëntwintig geſtigt zijn, door eenen RUDOLF, of RUDOLPHUS, Burggraaf van *Koeverden*, op bevel van WILLEBRORDUS, den vijfëndertigſten Biſchop van *Utrecht*. Men voegt 'er nevens, dat de koſten der bouwinge van het gewijde Geſtigt hem waren opgelegd bij manier van ſtrafoefeninge, als moetende dezelve dienen, deels als eene boete voor zijne wederſpannigheid tegen den gewijden Stoel van

U-

Utrecht, deels ter uitwisſching van zijne misdaad, gepleegd in het heiligſchendend vermoorden van Biſſchop OTTO DEN TWEEDEN. *Mariënburg* was de oorſpronklijke benaaming van het Geſtigt. Volgens het getuigenis van WILLEM HEDA zou dezelve in die van *Zwartewater* zijn veranderd naar den voorbijloopenden Stroom, welke, gelijk wij boven aanmerkten, zich, van wegen den veenagtigen grond, zwartagtig, immers donkerbruin vertoont. De Mater van het Klooster voerde den titel van *Prioreſſe*, gelijk de Monnik, welke het opzigt over de Nonnen hadt, met den naam van *Proost* wierdt betiteld. Rijklijk begiftigd, zo door den eerſten grondlegger, als door volgende weldaadige godvrugtigen, moet het gewijde Geſtigt geweest zijn, naardemaal een getal van wel vijfëntwintig Geestlijke Zusters of Nonnen daar in een ruim genot van lijfsnoodwendigheden en leevensverkwikkingen hadt. Ten tijde der Spaanſche beroerten en der veranderinge van Godsdienſtig Kerkbeſtuur hier te Lande, is het Klooster *Zwartewater* geſlegt, en deszelfs eigendom tot andere oogmerken aangewend.

Zie PIKART, *Oudheden van Deventer*, en uit hem HOOGSTRATEN, *Woordenboek*.

ZWEDER VAN KUILENBURG. Wegens de twisten en oneenigheden, ter gelegenheid der verheffinge van deezen onrustigen mensch op den Biſſchoplijken Zetel van *Utrecht*, ontmoeten wij het volgende berigt. Naa het afſterven van Biſſchop FREDRIK VAN BLANKENHEIM, ontſtondt 'er een groot verſchil over de verkiezing van eenen opvolger, waar uit eene duurzaame ſcheuring in de Utrechtſche Kerke gebooren wierdt. De nabuurige Kerkelijke en Waereldlijke Mogendheden preezen bijna elk een bijzonder voorwerp aan, tot het bekleeden der Biſſchoppelijke waardigheid. De Aartsbiſſchop van *Keulen* drong op de verkiezing van zijnen Broeder, WALRAVEN VAN MEURS: de Biſſchop van *Luik* op die van ALBRECHT VAN HUY: de Hertog van *Berg* droeg GERARD VAN

VAN KLEEVE; anderen wierden door anderen aangepreezen. Doch onder alle de mededingers naa den mijter kwamen meest in aanmerking RUDOLF VAN DIEPHOUT, Kanunnik te *Keulen*, en ZWEDER VAN KEULENBURG, Domproost te *Utrecht*. RUDOLF hadt de meeste ſtemmen in 't Kapittel, zelfs die van ZWEDER, welke verklaard hadt dat men geen beter Biſchop zou kunnen vinden. RUDOLF wierdt dan, bij meerderheid van ſtemmen, verkooren. Men gaf den Paus, MARTYN DEN V, terſtond kennis van deeze verkiezing, en verzogt hem den verkooren Biſchop te willen bevestigen. Doch hij vondt ongeraaden, aan dit verzoek te voldoen, en droeg, kort hier naa, het Bisdom van *Utrecht* op aan RABAN, Biſchop van *Spiers*, die, verſtaande dat het Sticht in hevige partijſchappen verdeeld was, zich ligtelijk beweegen liet om zijn regt tot het Bisdom aan ZWEDER VAN KUILENBURG af te ſtaan; die hem daartegen zijne Domproostdij overdroeg. ZWEDER vervoegde zich hier op aan 't Hof van *Rome*, daar hij 's Pausſen welbehaagen, en erkende ZWEDER voor Biſchop. Doch het overig gedeelte van 't Sticht hieldt het nog met RUDOLF, en beriep zich van de uitſpraak van Paus MARTYN op eene Kerkvergadering en op den Paus, die aldaar zijn zou. MARTYN nam dit zo euvel, dat hij alle Kerkelijke dienſten verboodt, in alle Plaatzen van 't Sticht, daar men ZWEDER niet erkende. Zommigen onderwierpen zich aan dit bevel uit ontzag voor den Paus; doch anderen ſchroomden niet, den dienst te blijven waarneemen. Midlerwijl, hadt Biſchop ZWEDER zich meester gemaakt van het Slot *ter Horst*. Ook leedt het niet lang, of hij noodzaakte de Steden *Rheenen* en *Amersfoort* om hem als Biſchop te ontvangen. RUDOLF, die zich te *Utrecht* onthieldt, bevreesd voor zijne komst, week in ſtilte ter Stad uit. ZWEDER, in Augustus des Jaars 1425, heimelijk in *Utrecht* gekomen, bragt, volgens het gebruik dier tijden, zulk een groot getal van ballingen met zich in de Stad, dat 'er een geweldige oploop uit ontſtondt; in welken de Burgemeester BAREND PROOIS, die de zijde van RUDOLF gehouden hadt, en nu krank te bedde lag, gevaarlijk gewond, en, terwijl hij de laatſte Kerkgeregten ontving, van 't leeven beroofd wierdt.

Zom-

Zommigen verhaalen, dat ZWEDER zelf gepoogd hadt de handen te ſlaan aan den Burgemeester, doch 'er in belet geworden was. Vast gaat het, dat hij al wat 'er dien dag verrigt was voor zijne rekening nam, en als wel gedaan verdedigde. Biſchop ZWEDER zat tien maanden te *Utrecht*, binnen welken tijd hij, weeklijks, zijnen mededinger RUDOLF vloekte en in den ban deedt. Ook verbondt hij zich eerlang met de Kabbeljaauwſchen in *Holland*, die terſtond hun werk maakten om de aanhangers van den Biſchop in 't Sticht, die te gelijk vrienden der Hoekſchen waren, geweldiglijk aan te tasten. ZWEDER, zich door den tijd zeer gehaat gemaakt hebbende te *Utrecht*, liet zich, in den Zomer des Jaars 1426 door zommigen, die hem zogten te ontzetten van 't bewind, overhaalen, om zich voor eenen tijd na *Amersfoort*, *Rheenen* en 't Slot *ter Horst* te begeeven; waar toe hij, om de kosten zijner hofhoudinge te beſparen, beſloot. RUDOLF onthieldt zich, ten deezen tijde, heimelijk op 't huis te *Wulven*, wagtende op gelegenheid om zich van *Utrecht* meester te maaken. ZWEDER was zo dra niet uit *Utrecht* vertrokken, of JAN VAN RENESSE VAN RYNOUWEN trok, aan 't hoofd van eenige manſchap, ter Stad in, verſloeg het Gilde der Vleeschhouweren, dat ZWEDERS zijde hieldt, en zich tegen hem verzet hadt, en liet RUDOLF den volgenden dag in de Stad. ZWEDER, vernoemende wat 'er gaans ware, begaf zich terſtond te rug na *Utrecht*, verzeld van eenig krijgsvolk; doch men ſloot hem de poorte voor 't hoofd: waar op hij, na *Amersfoort* gekeerd, met moeite binnen de Stad raakte. Kort hier naa, wist hij, bij verraſſing, Gelderſche manſchap in de Stad te krijgen, die egter, eerlang, met hulp van die van *Utrecht* en *Emmenes* na buiten gedreeven wierdt. Middelwijl, was Biſchop RUDOLF, eerst door de Ridderſchap en Stad van *Utrecht*, daar naa door de Ridderſchap en Steden van *Overijſſel*, en eindelijk ook door de Geestelijkheid tot Poſtulaat, Ruwaard en Beſchermer van 't Bisdom aangenomen. ZWEDER wierdt alle Regtsgebied ontzeid. Hij was nu uit *Amersfoort* geweeken, en bevondt zich dan eens te *Kuilenburg*, dan eens te *Arnhem*, en ook wel te *Dordrecht*, verzeld van de Kanonnik-

ken, die zijne zijde hielden. In 't volgende jaar ſloot hij een Verbond met FILIPS, Hertog van *Bourgondie*, die zich, wat later, het Graaflijk bewind over *Holland* wist te verkrijgen, en nu, van ARNOUD VAN EGMOND, Hertog van *Gelder*, geholpen, die van *Utrecht* en *Amersfoort* vijandelijk begon te bejegenen; tegen hen ontſtoken zijnde, om dat Biſchop RUDOLF, wiens zijde zij aankleefden, zich met Vrouwe JAKOBA en haaren Hoekſchen aanhang verbonden hadt. Hertog FILIPS ſloeg, eerlang, het beleg voor *Amersfoort*, daar die van *Utrecht*, onlangs, nog driehonderd ſchutters in geworpen hadden. De belegerden, die zich wakkerlijk kweeten, wierden, tot driemaalen toe, van de wallen na binnen gedreeven. Doch de Utrechtſche ſchutters, van de Amersfoortſche vrouwen geholpen, gingen de belegeraars, in 't ſtormen, met ziedend kalkwater te keer, en noodzaakten hen, eindelijk, de Stad te verlaaten. Zij hadden 'er zo veel volks voor verlooren, dat zij volle acht dagen bezig waren om de lijken uit de graften te halen, en ter aarde te beſtellen. Terwijl 't beleg nog dúurde, kwamen de Kabbeljaauwſchen te ſchepe voor *Spaakenburg*, en bemagtigden *Bunſchooten*, waar naa zij de belegeraars voorzagen van mond- en krijgsbehoeften. De Amſterdammers in 't bijzonder hielden een groot Katſchip in den mond van de *Eem*, om den toevoer na *Amersfoort* te water af te ſnijden. RUDOLF VAN WESTKERKE voer met eenig Krijgsvolk de *Vegt* op, doch wierdt, aan land getreden, door de Stichtſche boeren, tegengetrokken, en, eerlang, door die van *Utrecht*, met merkelijk verlies, op de vlugt gejaagd. Van de Utrechtſche zijde wierdt de *Betuwe* afgeloopen. Doch deeze togt bekwam den Utrechtſchen kwalijk. Die van *Nieuwmegen* zrokken hun tegen, en dreeven hen, met groot verlies, uit de *Betuwe* te rug. Ondertuſſchen, trof men, van tijd tot tijd, een Beſtand, doch niet voor Januarij des Jaars 1430 een vasten Vrede. Biſchop RUDOLF verbondt zich, bij deſelve, om verzeld van de Wethouderſchap der Stichtſche Steden, Hertog FILIPS, eene halve mijl buiten *Utrecht*, knielende, om vergiffenis te zullen koomen ſmeeken. Ook zou men hem met kruiſen en vanen ter Stad in haalen, en zijne

zijne banier, drie dagen agtereen, ſtellen op de poorten van *Utrecht*, *Amersfoort* en *Rheenen*. Door deezen Vrede, wierdt de rust met de nabuuren herſteld; doch de ſcheuring in de Utrechtſche Kerke bleef nog eenen geruimen tijd duuren. Biſchop RUDOLF vervolgde egter zijne zaak zo ernſtig aan 't Hof van *Rome*, dat hij, eindelijk, door Paus EUGENIUS DEN IV, in 't Bisdom bevestigd wierdt. Doch Biſchop ZWEDER, ongezind om zich aan 's Pausſen uitſpraak te onderwerpen, beriep zich van dezelve op de Kerkvergadering, die toen te *Bazel* zat. Zelfs begaf hij zich in perſoon derwaards, doch overleedt 'er, in 't volgende jaar.

Zie *Tegenwoordige Staat van Utrecht.*

ZWEERS; (DAVID) zie SWEERS (DAVID) Deel XXVIII, bl. 90. enz.

ZWEERS; (ISAAC) zie SWEERS (ISAAC) Deel XXVIII, bl. 92. enz.

ZWEINS; zie SWEINS, Deel XXVIII, bl. 160.

ZWICHEM, of ZUICHEM (VIGLIUS VAN AYTA VAN); zie VIGLIUS VAN AYTA VAN ZUICHEM, Deel XXIX. bl. 248. enz.

ZWIETEN, (*Geſlagt van* VAN) eertijds in *Holland* zeer vermaard, doch nu, meer dan anderhalve eeuw geleden, geheel uitgeſtorven, ontleende dien naam van een Huis of Kasteel, waar van wij vervolgens zullen ſpreeken. Het Geſlagt, welks naam onderſcheidenlijk geſpeld wordt, bij eenigen, en welke de meesten, ZWIETEN, bij ſommigen SWIETEN, bij anderen, ZWEETEN, of SWEETEN, erkende voor zijnen Stamvader GERARD EMMERSZOON VAN ZWIETEN. Deeze, wiens Echtgenoote wij niet genoemd vinden, liet drie Zoonen na:

I. RAMP VAN ZWIETEN.
II. FRANK VAN ZWIETEN.
III. JAKOB VAN ZWIETEN.

Heer RAMP was Vader van twee Zoonen:

1. DIRK VAN ZWIETEN.
2. HERMAN VAN ZWIETEN.

DIRK VAN ZWIETEN leefde ten tijde van WILLEM DEN VIERDEN, Graave van Holland, en verzelde denzelven op den ongelukkigen togt na *Friesland*, alwaar hij, nevens den Graave, in een gevegt tegen de Friezen, bij *Stavoren*, ſneuvelde. In zijn huwelijk met Jonkvrouwe N. N. hadt hij eenen Zoon verwekt,

KLAAS VAN ZWIETEN, genoemd DRAKENBURG. In den befaamden landberoerenden twist tuſſchen de Hoekſchen en Kabeljaauwſchen hieldt hij het met de eerstgenoemden. Een ijverig voorſtander moet hij van dien aanhang geweest zijn, naardien hij bekend ſtaat als een Martelaar van de zaak, welke dezelve voorſtondt. Zo hoog liep de woede van den anderen aanhang, dat, volgens aanteekening onzer aloude Kronijken, Heer KLAAS VAN ZWIETEN, met nog wel achttien van zijne bloedverwanten aldaar wierdt doodgeſlagen. Op het jaar 1370 wordt dit moorddaadig bedrijf geplaatst. Hij ſchijnt geene kinderen te hebben nagelaaten.

Heer HERMAN VAN ZWIETEN, als de jongſte Zoon van Heere RAMP, boven vermeld, ſtak, nevens zijnen broeder, na *Friesland* over, en vondt 'er insgelijks zijn einde. Hij liet na BOUDEWYN VAN ZWIETEN. De laatstgenoemde heeft het Geſlagt voortgeplant, en, was alzo de Voorzaat van ADRIAAN VAN ZWIETEN, van welken wakkeren Vrijheidsminnaar wij vervolgens afzonderlijk zullen ſpreeken. Hier merken wij nog aan, dat de VAN ZWIETENS aan de voornaamſte Hollandſche en Zeeuwſche Geſlagten zich door huwelijken verzwagerd hebben, namelijk aan die van BOSCHHUIZEN, VAN DER DOES, MAALSTEDE, KRIEKENBEEK, RIETWYK, NYENRODE, CATS, DIEMEN, RUYVEN, MANSART, ASSENDELFT, LEEUWEN, TER GOUDE, OEM VAN WYNGAARDEN, DIEPENBURG, POELGEEST, HOOGWOUDE, YSSELSTEIN, SCHOTEN, OESTGEEST en anderen.

Behalven de hovenſtaande, ontmoeten wij, aangaande dit Geſlagt, nog de volgende berigten. Al in den aanvang der Veertiende Eeuwe, zelf nog vroeger, moet het eene merkelijke uitgebreidheid gehad hebben; immers vinden wij op het

het Jaar 1324 genoemd, DIRK VAN ZWIETEN, BOUDEWYN VAN ZWIETEN, FLORIS VAN ZWIETEN, TIMAN VAN ZWIETEN en HUGO VAN ZWIETEN. Van den Jaare 1373 tot in den Jaare 1387 bekleedde nog een andere, dan de bovengenaamde DIRK VAN ZWIETEN, het ampt van Baljuw van *Delfland*. Hij hadt eene dogter, die zich in den echt verbondt met AREND VAN HONTHORST. — BOUDEWYN VAN ZWIETEN, die ten tijde van Hertoge PHILIPS VAN BOURGONDIE leefde, bekleedde bij denzelven den aanzienlijken post van Raad en Theſaurier. — DIRK VAN ZWIETEN, Hoogheemraad van *Rhijnland*, ontving, in den Jaare 1381, van Hertog ALBREGT VAN BEYEREN, tot een Erfleen, *Urk* en *Emelwaarde*; doch deeze goederen wierden wederom ontzegd, in den Jaare 1412, aan zijnen Kleinzoon insgelijks DIRK genaamd, Ridder, in den Jaare 1429 in 't huwelijk verbonden met Jonkvrouwe JOHOANNA, Dogter van AREND VAN LEYENBERCH. 't Was zijn Grootvader, welken wij boven reeds vermeld hebben, als in een gevegt in *Friesland*, bij *Staveren*, geſneuveld. — Ten tijde van JAKOBA VAN BEYEREN leefde HUGO VAN ZWIETEN; hij moet zich aan de eene of andere misdaad van Staat hebben ſchuldig gemaakt, naardien, in den Jaare 1418, zijne goederen verbeurd verklaard, en door de gemelde Graavin verkogt wierden. Veelen uit dit Geſlagt bekleedde de voornaamſte ampten en waardigheden te *Leijden*. Onder andere vindt men genoemd ADRIAAN VAN ZWIETEN, *Heer van Opmeer*, die, in den Jaare 1486, Ridder wierdt geſlagen. De Keizerlijke Lijfartz GERARD VAN ZWIETEN, was hier van een afſtammeling. Van *Leijden* hadt een tak van dit Geſlagt zich verplaatst in *Amſterdam*. Lieden van 't eerſte aanzien en vermogen moeten de derwaarts verhuisden geweest zijn. Immers vinden wij op de Regeeringslijst vermeld CLAES JACOBSZ. VAN SWIETEN en HENDRIK JACOBSZ. VAN SWIETEN, beiden, naar hunne geboorteplaats *van Leijden* gebijnaamd. De eerſte wierdt, in den Jaare 1555, Raad, zat in Schepensbank in de Jaaren 1556 en 1558, bekleedde de Burgemeesterlijke waardigheid in den Jaare 1569, en wordt, 't geen iet zeldzaam is, 't en zij, misſchien, hier eene misſtelling plaats hebbe, op het Jaar 1571 wederom als Schepen,

pen, en wel als Voorzitter vermeld. De andere was Schepen in den Jaare 1564. — In de Zestiende Eeuw bloeiden 'er twee takken van dit Geſlagt. Uit den eenen tak was de beroemde Bondgenoot ADRIAAN VAN ZWIETEN voortgeſproten, van welken wij nader zullen ſpreeken. De andere tak voegde zich bij de Tien Belgiſche Provincien, en bleef den Roomſchen Godsdienst aankleeven.

Zie W. VAN GOUTHOEVEN, *Oude Hollandſche Kronijk*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata*; J. W. TE WATER, *Hiſtorie van het Verbond en de Smeekſchriften der Nederlandſche Edelen.*

ZWIETEN, (*Huis te*) een eertijds beroemd Land- en Stamhuis in *Holland*, van hetwelk, gelijk wij boven hebben aangemerkt, het eertijds vermaarde Geſlagt zijnen naam ontleende. Het was gelegen in het Hoogheemraadſchap van *Rhijnland*, aan den hoogen Rhijndijk, in de Heerlijkheid van *Zaeterwoude*, niet verre van *Leiderdorp*. Volgens zijne oorſpronklijke ſtigting en in zijne aloude gedaante was het een aanzienlijk Slot, de gewoone verblijfplaats der Heeren VAN ZWIETEN. ADRIAAN VAN ZWIETEN, *Heer van Zwieten*, beſchreven in de Ridderſchap en Edelen van *Holland*, mitsgaders Hoogbaljuw en Dijkgraaf van *Rhijnland*, verkogt het vooronderlijk geſtigt aan den Heere KORNELIS BICKER, van *Amſterdam*, wiens Kleinzoon, Mr. GERARD BICKER, bijgenaamd VAN ZWIETEN, *Heere van Zwieten*, Baanderheer van de Baronnie en Hooge Heerlijkheid *Keſſel*, Heer van *Heikoop* en *Boeikoop*, Raad der Stad *Amſterdam*, het *Huis te Zwieten*, in den Jaare 1716, van zijnen Grootvader geërfd hebbende, hetzelve zeer pragtig, naar den hedendaagſchen bouwtrant, heeft doen veranderen. Eenige overblijfzels der aloude gedaante, en alzo een gedenkteeken der hooge Oudheid des geſtigts willende bewaaren, verkoos de herbouwer de vier zwaare Hoektorens, nevens eenen ruimen overwelfden Kelder, in weezen te houden. De Plantaadjen en Lusthoven

hoven wierden insgelijks aanmerkelijk uitgebreid en verfraaid. Jammer is het, dat het pragtig en om zijne oudheid eerwaardig Geſtigt, in den Jaare 1794, tot den grond toe is afgebroken.

Zie HOOGSTRATEN, *Woordenboek*, J. W. TE WATER, enz.

ZWIETEN, (ADRIAAN VAN) boven, meer dan eenmaal, in 't voorbijgaan, vermeld, *Heer van Zwieten*, voorheen ook van *Kaſtagen* en *Schrevelsrecht*, doch welke Heerlijkheden hij, in den Jaare 1557, hadt verkogt; Hoogheemraad van *Rhijnland*, zedert het Jaar 1565, afgezet in den Jaare 1568, doch in den Jaare 1572 wederom herſteld, was de Zoon van KORNELIS VAN ZWIETEN en ANNA VAN BORSELEN, dogter van ADRIAAN VAN BORSELEN VAN WELDAMME en MARIA VAN EVERSDYK. Hij wierdt geboren te *Leijden*, doch in welk jaar, vinden wij niet aangeteekend. Zekerlijk moet zulks een geruimen tijd vóór het midden der Zestiende Eeuwe zijn voorgevallen. Al vroeg vertoonde hij de blijken van zijnen afkeer van het Spaanſche dwangjuk, nevens eene blaakende zucht voor de herſtelling van vryheid in de Kerk en Burgerſtaat. Van hier dat hij door zijne onderteekening het vermaarde Verbond en Smeekſchrift der Edelen en andere aanzienlijke Mannen bekragtigde. Het kon niet miſſen, of dit bedrijft moest hen den haat des Hertogs VAN ALVA op den halze laaden. In het Banvonnis, op den eenëndertigſten Maij des Jaars 1568, tegen zevenëntveertig uit *Leijden* voortvlugtige perſoonen geveld, bekleedde, op de lijst der veroordeelden, de naam van ADRIAAN VAN ZWIETEN de eerſte plaats. De beſchuldiging, tegen hem ingebragt, behelsde, dat hij de *nieuwe predikatien* hadt bijgewoond, en daarenboven medepligtig geweest was aan andere misdaaden, welke daar uit volgden, zonder dat evenwel deeze misdaaden bij naame genoemd worden. Hoewel aan geen vast verblijf bepaald, onthieldt zich, egter, VAN ZWIETEN, in zijne uitlandigheid, meestal te *Embden*. Van tijd tot tijd keerde hij, heimelijk, in zijn Vaderland te rug, om over deszelfs redding,

ding, zo met Prins WILLEM VAN ORANJE, als met den Leidenſchen Penſionaris PAULUS BUYS, en andere lieden van aanzien, mondelijk te raadpleegen. Wanneer hij zich buitenslands onthieldt, behandelde hij dat zelfde onderwerp door briefwisſeling.

In den Jaare 1572 ſchijnt VAN ZWIETEN zich in *Engeland* te hebben opgehouden. Zeker immers is het, dat men zijnen naam ontmoet op de Lijst der Watergeuzen, welke de Stad *Briele* bemagtigden. Men weet dat dezelve uit het genoemd Koninkrijk in zee waren geſtoken. Gelukkig geſlaagd zijnde in deeze eerſte onderneeming, welke als de toebereiding, of liever als de eerſte ſtap tot 's Lands verloſſing mag beſchouwd worden, wierdt 's Mans ijvervuur daar door ontſtoken, tot het doen van verdere poogingen. *Oudewater*, *Woerden* en *Gouda* wierden, door zijne bewerking, inzonderheid, gewonnen. Van de bemagtiging der laatstgenoemde Stad zijn eenige bijzonderheden ter onzer kennisſe gekoomen, welke wij der vermeldinge wel waardig agten, vermids VAN ZWIETEN als de voornaamſte daar in de hand gehad hadt.

Kort naa de inneeming van *den Briel*, zo ras het gerugt daar van ook tot *Gouda* was doorgedrongen, hadt men aldaar merkelijke beweeging onder de Burgerij beſpeurd. De Regeering deedt dezelve wel bedaaren, niet zo geheel nogthans, of zij begon telkens wederom uit te barsten. Men deedt alle de Poorten ſluiten, uitgezonderd de Tienden en de Dijkspoorte; die, evenwel, door eenige Schutters, onder opzigt van een Lid van de Wet en een Lid van den Raad, bewaakt wierden. Intusſchen hieldt VAN ZWIETEN heimelijk verſtand in de Stad. Daar door gemoedigd, en hoewel ſlegts verzeld van negenënzestig gewapende mannen, en eenen ſtouten knaap, zittende op een ongezadeld paerd, waagde hij het, in den vroegen morgenſtond van den eenëntwintigſten Junij des Jaars 1572, zich te vertoonen voor de Kleipoort. 't Is waarſchijnlijk, dat hij zijnen toeleg tegen de Stad aan deeze zijde ondernam, om dat deeze Poort alleenlijk geſloten gehouden, doch niet bewaakt wierdt. Wel ras bleek nu zijne verſtandhouding binnen de Stad niet vrugtdoos geweest te

te zijn. Want naauwlijks was VAN ZWIETEN voor de Poort verſchenen, of dezelve wierdt met geweld geopend door eenige Burgers, wier getal, VAN ZWIETENS manſchap daar mede onder gerekend zijnde, welhaast tot zes of zevenhonderd aangroeide. Slegts een eenig man ontving, bij deeze gelegenheid, eene kwetzure.

Nu rukte VAN ZWIETEN terſtond voort na het Stadhuis, en deedt 'er de Vroedſchap vergaderen. Geene kleine moeite hadt het in, om de leden tot het doen van den voorgeſchrevenen Eed te beweegen. In de Reſolutien der Vroedſchap ontmoeten wij daar omtrent de volgende aanteekeningen. De Heer VAN ZWIETEN (leest men aldaar) „ als deſe „ Stede uijt crachte van zijne commisſie geinvadeert hebben- „ de van wegen Co. Mat. ons alre G. H., ende *den Prin-* „ *che van Orangien als ſyne Mat. Stadthouder van Hol-* „ *landt*", hadt de Vroedſchap terſtond „ *voorgehouden ze-* „ *keren ſchriftelijke Eed, dien hij gedaan wilde hebben*", doch welks inhoud niet vermeld wordt; doch omtrent welken de Leden der Vroedſchap, begrijpende, aan de eene zijde, dat die Eed „ *importeerde groote zwaricheyt ende pericule*", en, aan den anderen kant lettende „ *op de dreygementen* „ *van den* voorſz. ZWIETEN", beſlooten „ *hem vriendeliken* „ *te bidden* met den voorſz. Eed te verdraegen vier of vijf „ dagen, *om midlertyd met den anderen deshaluen breder* „ *te comuniceren.*" De Heer VAN ZWIETEN nam hier genoegen in: indiervoege, nogthans, dat hij de Leden der Regeeringe, mitsgaders de Hoofden der Schutteren, terſtond, in zijne handen eenen Eed deedt afleggen, bij welken zij beloofden, aan Koning PHILIPS, als mede „ *aan den Stadthou-* „ *der van Hollandt, van ſyne Mat. geordonneert*", gelijk ook aan de Stad van *Gouda*, gehouw en getrouw te zullen zijn; met bijvoeging en onder voorwaarde, nogthans, dat, van wederzijden, van de zijde der Onroomſchen, naamlijk, zo wel als van die der Roomſchen, de Godsdienst vrij, en alle geestlijke en waereldlijke Perſoonen en Geſtigten onbeſchadigd zouden blijven. Naauwlijks was de beſtemde tijd verloopen, of de Heer VAN ZWIETEN deedt, van nieuws de Vroedſchap vergaderen, en gaf aan dezelve te kennen, dat

bij het geſlotene Verdrag, betreffende het niet beſchadigen van Geeſtlijke en Waereldlijke Perſoonen en Geſtigten, niet langer konde doen onderhouden, ten zij men alvoorens den Eed, in de voorgaande Vroedſchaps Vergadering voorgehouden, aflelde. Dus ſterk aangeſproken, beſloot, eindelijk, de Vroedſchap „ *tot voorkominge van alle inconvenienten, ende* „ *Kerkrovinghe, die door trefuſeeren van den voerſz. eede* „ *moghen geſchieden*", denzelven gezamentlijk in de handen van den Heere VAN ZWIETEN te doen: onder voorwaarde, nogthans, dat hij, aan zijne zijde, insgelijks hoofdzaakelijk zweeren zoude, dat aan niets of aan niemand eenig nadeel toegebragt, of gedoogd zoude worden dat die van de *nieuwe Religie* zouden „ *invadeeren, ſpolieeren ofte beſchady-* „ *ghen eenighe Kerchen, Clooſteren ofte Godshuyſen; ofte* „ *dat, ingevalle hy deshalven ofte in eenigh poinct in ge-* „ *breecke waere, in ſulcken geualle*, mijn Heeren van de „ Vroedſchap van hoiren eedt voerſz. ontſlaghen ende be- „ vryd ſullen weſen." De doorkundige VAN WYN, uit wiens voortreffelijke en nutte *Aanmerkingen en Bijvoegſels* tot de *Vaderlandſche Hiſtorie* van JAN WAGENAAR wij de bovenſtaande bijzonderheden hebben overgenomen, is niet zeker, of de Heer VAN ZWIETEN den bovengemelden *Eed* gedaan hebbe, maar wel, dat hij zich, door *Belofte*, tot nakooming der voorgeſlagene punten hadt verpligt; 't geen men, voegt hij 'er nevens, den twaalfden van Hooimaand deezes Jaars (1572) beſloot, aan hem, toen afweezig zijnde, onder 't oog te brengen; naardemaal, ondanks die *Belofte*, de Hervormden, in de Gasthuis-Kerk, begonnen te prediken, en, twee dagen te vooren, in de St. Jans-Kerk, „ *was ge-* „ *ſchiet Spoliatie — ende bouen dyen dreygemente van den* „ *brandt in de Kercke te ſteecken.*"

Oudewater, gelijk wij boven hebben aangemerkt, was eene der Hollandſche Steden, kort naa de inneeming van *den Briel*, door den Heer VAN ZWIETEN bemagtigd. Bossu deedt, in het volgende jaar, eenen aanſlag op die Stad, om haar tot de Spaanſche zijde te rug te brengen. Doch onze wakkere Bondgenoot verijdelde dien toeleg. Niet zo gelukkig ſlaagde hij in den Jaare 1575. De Spaanſche Bevelhebber

HIER-

BERGES veroverde de Stad ſtormenderhand; om, nogthans, ſlegts weinige maande dezelve in bezit te houden, als na verloop van welke zij, door VAN ZWIETEN, aan 's Prinſen zijde wierdt terug gebragt.

Op *Gouda* kreeg nu onze wakkere Held eene nadere betrekking, vermids hij aldaar tot Stadvoogd of Gouverneur wierdt aangeſteld. Hier genoot hij de agting en liefde van Regeeringe en Burgerije. Tot regtmaatige ſtoffe van geene geringe verwonderinge diende het hem, derhalven, dat de Wethouderſchap, buiten zijne voorkennis, en gevolglijk zonder zijne bewilliging, een beſluit nam, en ook met 'er daad, zo ras het beſluit was genomen, aanſtal maakte, om het Oude Kasteel van *Gouda*, waarop, ten dien tijde, de Gouverneur, veeltijds, zijn verblijf hieldt, tot den grond toe af te breeken.

Woerden, in den Jaare 1575, door den Graaf VAN MEGEN belegerd, was aan VAN ZWIETEN haare behoudenis verſchuldigd. Door middel van Duiven met de belegerden verſtand houdende, wist hij dezelven zo veel moets in te ſcherpen, dat zij, door hunne ſtandvastigheid, den vijand noodzaakten, het beleg op te breeken. Van deeze zorgvuldigheid, zo wel als van 's Mans overige verdienſten, zal, veeliigt, het loon geweest zyn, dat hij, in den Jaare 1579, indien niet al vroeger, tot Kastelein van *Woerden* wierdt aangeſteld. Volgens zommigen zoude VAN ZWIETEN, in den Jaare 1577, den voorſlag, raakende eene onderneeming op het toen nog Spaanschgezind *Amſterdam*, ter Staatsvergaderinge gedaan, kragtdaadig ondersteund, en in een Beſluit hebben doen veranderen. Zeker gaat het, dat hij in aanmerking kwam onder de Krijgsoverſten, gedoodverfd. om het bewind over dien gewigtigen aanſlag te voeren. Niet enkel tot de Provincie *Holland* bepaalden zich, intuſſchen, zijne vrijheidbevorderende werkzaamheden. Hij hadt, daarenboven, het oog op de provincien *Gelderland*, *Utrecht* en *Overijſſel*, en ſtelde alle mogelijke middelen te werk, om dezelve tot 's Prinſen zijde over te haalen.

Krijgsbedrijven waren niet de eenige bezigheid, welke VAN ZWIETEN onledig hielden; hij bemoeide zich, daarenboven,

boven, met de gewigtigſte Staatsverrigtingen. Zo was hij, in den Jaare 1579, een der Gemagtigden, die met den Aartshertog MATTHIAS en met Prins WILLEM VAN ORANJE, over de Utrechtſche Vereeniging, in onderhandeling moesten treeden. Vier jaaren daar naa wierdt hij, nevens andere Gelastigden, aan den Prinſe gezonden, om over de gewigtigſte aangelegenheden, het Vaderland betreffende, te ſpreeken. Zeer gezien bij Prins WILLEM was VAN ZWIETEN, en droeg hij zijner Doorluchtigheid een zeer genegen hart toe; van welk laatſte, onder andere, ten bewijze kan dienen, dat hij het Beſluit der Staaten van *Holland* en *Zeeland*, om de hooge Overheid aan den Prinſe op te draagen, kragtdaadig hadt helpen bevorderen. Van het vertrouwen, welk ORANJE in VAN ZWIETEN ſtelde, ontmoeten wij een blijk in den Jaare 1583, wanneer hij, nevens nog twee andere Afgevaardigden, na *Utrecht* wierdt gezonden, om zekere hoogloopende geſchillen aldaar te bemiddelen, en de openbaare rust te herſtellen; waarin zij ook zeer gelukkig ſlaagden. De laatſte verrigting was deeze, welke wij aangaande VAN ZWIETEN vinden aangeteekend. Hij overleedt in den Jaare 1584. Hij was gehuwd geweest met JOSINA VAN NAALDWYK, dogter van ADRIAAN VAN NAALDWYK en ALIDA VAN OPHEMERT, gezegd BLOEMENDAAL. Hij liet twee Zoonen na, KORNELIS VAN ZWIETEN en ADRIAAN VAN ZWIETEN. KORNELIS bleef ongehuwd, was bij de begraafenisſe van Prinſe WILLEM DEN EERSTEN tegenwoordig, en ſneuvelde, in het beleg van *Heusden*, in den Jaare 1589. De andere heeft zijn Geſlagt voortgeplant, tot in den Jaare 1630, wanneer het laatſte Mansoir van hetzelve overleden is.

Zie J. W. TE WATER, *Hiſtorie van het Verbond en de Smeekſchriften der Nederlandſche Edelen.*

ZWIN. Bij deezen naam is bekend een kleine Zeeboezem, waar door het onlangs nog genoemd *Staats Vlaanderen* van het *Land van Kadzand* wordt afgeſcheiden.

ZWIN-

ULRICUS ZWINGLIUS.

ZWINGLIUS, (ULRICUS, of, gelijk zommigen ſchrijven, UDALRICUS) een vermaard Zwitzerſche Godgeleerde, en Hervormer der ten zijnen leeftijde aangenomene Godsdienſtige leerbegrippen; een Man van veel vermaardheid, wiens gevoelens, al vroeg, ook tot onze Gewesten zijn doorgedrongen, en, geruimen tijd, onder de heerſchende gevoelens eenen hoofdrang bekleed hebben; een Man, derhalven, hoewel een uitlander, wiens voornaamſte leevensbijzonderheden en lotgevallen in ons *Woordenboek* geene onvoegzaame plaats bekleeden. — Het vroegſte leevenslicht aanſchouwde ZWINGLIUS te *Woldenhaus*, op den eerſten dag des Jaars 1484. De eerſte gronden van Taalgeleerdheid en der kennisſe van de Wijsbegeerte leide hij, eerst te *Bazel*, en vervolgens te *Bern*. Met zo veel vlijts en ijvers, met een gezond verſtand gepaard, beoeffende hij zich in de laatstgenoemde Weetenſchap, dat hij, al in den Jaare 1506, tot Meester in de Wijsbegeerte wierdt bevorderd. Tot de gewijde Orde beſtemd zijnde, wierdt nu de Godgeleerdheid zijne hoofdſtudie, doch paarde daar nevens eene vlijtige beoeffening der Griekſche en Hebreeuwſche taale, als een noodig behulpmiddel tot het verkrijgen van het rechte verſtand van die belangrijke weetenſchap.

Met langzaame, doch wisſe ſchreden de baane der Godgeleerdheid en daar mede vermaagſchapte kundigheden optreedende, liep het aan tot in den Jaare 1516, eer ZWINGLIUS van het openbaar onderwijs eenen aanvang maakte. In het Kanton *Glaris* aanvaardde hij 't eerst het gewijde dienstwerk. Hier, gelijk wij vervolgens nader zullen doen opmerken, zag hij reeds het licht opgaan, welk vervolgens in zijn verſtand zo heldere ſtraalen heeft geſchoten. Vlijtig las en beoeffende hij de gewijde Schriften, en onder dezelve inzonderheid ook de Brieven van den Apostel PAULUS. Verſcheiden maalen ſchreef hij dezelve af, ja leerde ze van buiten. Meer en meer drong hij aldus door tot het rechte verſtand dier Schriften; daarenboven bragt die beoeffening hem het voordeel aan, dat hij meer en meer gemeenzaam wierdt met de Griekſche taale, gemeenzaamer zelf dan met het Latijn. Veel gunst en vriendſchap genoot ZWINGLIUS van een Zwitzer-

zerſchen Baron, THEOBALDUS GEVOLZAG, door wiens bezorging hij gelegenheid vondt tot het leiden van een ſtil leeven, waarin hij, met zijne naaſpooringen paarde vuurige gebeden tot God om het rechte verſtand der gewijde Schriften; als wordende in hem de overtuiging meer en meer leevendig, dat dezelve, volgens de gewoone uitlegging, aan den volke in een zeer verkeerd licht wierden voorgedraagen.

Niet lang vertoefde ZWINGLIUS in die afzondering. Tot *Zurich* was de faam zijner geleerdheid en godsvrugt doorgedrongen. Derwaarts wierdt hij, in den Jaare 1519, beroepen. Al aanſtonds naa zijne komst aldaar, maakte hij eenen aanvang om het *Euangelium* van MATTHEUS voor zijne toehoorders te verklaaren. Door eigen ervarenis overtuigd van de nuttigheid der taalkennisſe, en een duidelijk inzigt hebbende van de voordeelen, welke eene meer algemeene verſpreiding van dezelve zou kunnen aanbrengen, opende hij een Leerſchool, waarin hij wel voornaamlijk in de Griekſche en Hebreeuwſche, doch te gelijk ook in de Latijnſche taalen onderwijs mededeelde.

Dat zelfde Jaar 1519 vertoonde eene proeve van ZWINGLIUS kloekmoedigheid, en dat de waarheid niet ſlegts aan hem zelven dierbaar en de dwaaling haatlijk was, maar dat hij die zelfde gezintheid ook alomme zogt aan te kweeken. Een *Italiaansch* Monnik, BERNARDINUS SAMSON geheeten, kwam, in dat jaar, den handel der Aflaaten in *Zwitzerland* prediken, met de zelfde onbeſchaamdheid, als de berugte JOANNES TETZEL dien handel in *Duitschland* dreef. Openlijk verzette hij zich tegen dien Aflaathandelaar, en ontmoette, in zijn bedrijf, zo veel bijvals, dat hetzelve mag aangemerkt worden als de eerſte merkwaardige gebeurtenis, die den weg heeft gebaand tot de Kerkhervorminge in de *Zwitzerſche Cantons*.

In het volgende jaar verſcheen te *Zurich* een Monnik van de Orde der Minderbroederen, FRANCISCUS LAMBERTUS genaamd. Met deezen hieldt ZWINGLIUS een openbaar twistgedingh, over de aanbidding der Heiligen en over de Offerande der Miſſe. Men wil dat onze Hervormer dien Monnik, indien niet overtuigd, immers tot zwijgen heeft gebragt. Even

ge-

gelukkig ſlaagde ZWINGLIUS in eenen redetwist met twee andere zendelingen en aanhangers der Roomſche Kerke. Door die overwinninge, en door zijne aanhoudende voordragt van den predikſtoel, allengskens veld winnende, gelukte het den moedigen Hervormer, de groote meerderheid zijner Gemeente in zo verre tot zijne gevoelens over te haalen, dat, te *Zurich*, de Mis afgeſchaft, en, op den dertienden April des Jaars vijftienhonderdvijfëntwintig, het Avondmaal op die wijze wierdt uitgedeeld, zo als nog heden aldaar en in de overige Gemeenten der Hervormden gebruiklijk is.

Omtrent dien zelfden tijd vernam men ook te *Zurich* eenige beweegingen, verwekt door de beſaamde *Munſterſche* Wederdoopers, t'onregt, door zommige Kerkelijke en Waereldlijke Hiſtorieſchrijvers verward met de zagtzinnige en vredelievende *Mennoniten* of Doopsgezinden. In 't eerst, zegt men, tragtte ZWINGLIUS die lieden, door minzaamheid en zagtzinnigheid, tot ſtaan te brengen; doch wanneer deeze middelen niets baatten, gaf hij hen over aan de waereldlijke Overheid, welke hen, door gevangenis, ballingſchap of andere harde middelen, zogt uit te roeien.

„ 't Is noodig", ſchrijft elders MOSHEIM, „ op te merken, „ dat ZWINGLIUS niet altoos dezelfde middels ter bekeeringe „ aanwendde, als LUTHER: ook was hij 'er, in bijzondere „ gelegenheden, niet vreemd van om geweldige maatregels „ te gebruiken tegen de zodanigen, die hardnekkig de bij„ geloovigheden hunner Voorvaderen aankleefden. Men wil „ (gaat hij voort) dat hij aan de wereldlijke Overheid zulk „ een uitgeſtrekte magt in Kerkelijke zaaken hebbe toege„ ſchreeven, als geheel onbeſtaanbaar is met den aart van „ den Godsdienst. Doch, (voegt hij 'er nevens) over 't „ geheel genomen, moet de mijd zelve erkennen, dat zijne „ oogmerken opregt waren, en zijne ontwerpen de hoogſte „ goedkeuring verdienden." MOSHEIMS Engelſche Vertaaler, ARCHIBALD MACLAINE, hoewel anders een ijverig verdediger van ZWINGLIUS tegen aangewrevene vlekken, ſchijnt geenen kans gezien te hebben, om de Kerkhervormer van deezen vlek rein te waſſchen.

Be-

Bekend is de ſcheuring, welke, eerlang, en nog bij het leeven der aanvoerders der Hervorminge, voorviel tuſſchen de *Lutherſche* en *Zwitzerſche* Kerken. De leere van ZWINGLIUS, raakende het Avondmaal, gaf daar toe de voornaame aanleiding. LUTHER beweerde, „ dat het Lichaam en het „ Bloed van CHRISTUS *weezenlijk*, ſchoon op eene wijze, „ welke 's menſchen bevatting zeer verre te boven gaat, „ *tegenwoordig* zijn in het Avondmaal, en tevens met het „ *Brood* en den *Wijn* den Avondmaalhoudenden worden „ toegereikt." — Het gevoelen, daarentegen, welk ZWINGLIUS omtrent het Avondmaal beweerde, kwam hier op neder, „ dat het Lichaam en Bloed van CHRISTUS niet *weezen-* „ *lijk* tegenwoordig zijn in het Avondmaal, maar dat het „ Brood en de Wijn alleen dienen tot uitwendige *Teekens*, „ om, in de gemoederen der Christenen, de gedagtenis van „ het Lijden en den Dood des Godlijken Zaligmaakers, en „ de weldaaden, daar uit voortkomende, te verlevendigen"; gebruikende ZWINGLIUS, in eene zekere plaats zijner Schriften, hier omtrent, deeze woorden: *Coena Dominica non aliud quam* COMMEMORATIONIS *nomen meretur.*

Beide deeze, hoe zeer ook uit elkander loopende gevoelens, hadden hunne voorſtanders, zommigen van een meer dan gemeen vermogen. Lieden van het hoogſte aanzien lieten zich daar aan gelegen liggen. PHILIPS, Landgraaf van *Heſſen*, onder andere bedugt voor de ſchadelijke gevolgen, welke, voor de zaak van het Proteſtantſche weezen, uit deeze geſchillen zouden kunnen ontſtaan, als hetwelk, op verre na, nog geene bevestigde gedaante hadt aangenomen, toonde zich genegen, om, naar zijn inzien, op de best mogelijke wijze, een beſliſſend einde te maaken aan deeze geſchillen. Ten dien einde beſtemde hij, in den Jaare vijftienhonderdnegenëntwintig, eene zamenkomst tuſſchen de geſchilvoerende Leeraaren te *Marpurg*, om, ware 't mogelijk, aan het aanſtootlijk en voor de Hervorminge niet zeer tot eere verſtrekkende geſchil eene einde te maaken. ZWINGLIUS en LUTHER waren de hoofdperſonaadjen op dit tooneel der geſchilvoeringe. Aan de zijde des eerstgenoemden ſtonden OECOLAMPADIUS, BUCERUS en HEDION; de andere hadt tot mede-

medeſtrijders MELANCHTON, JUSTUS JONAS, benevens OSIANDER, BRENTIUS en AGRIOLA. Zommigen hebben aangeteekend, dat vermits de, zo genaamde, Engelſche Zweetziekte, ten deezen tijde, te *Marpurg* regeerde, en daar door veele menſchen wierden weggerukt, de zamenſpraak reeds op den derden dag, wierdt afgebroken, en de onderhandelaars uit elkander gingen; zijnde zij wel omtrent verſcheiden ſtukken minnelijk overeen gekoomen, doch blijvende, evenwel, het voornaamſte geſchil, raakende de tegenwoordigheid van CHRISTUS in het Avondmaal, onbeſlist. Volgens zommigen zouden de geſchilvoerende partijen, met de volgende minnelijke afſpraak, uit elkander zijn gegaan: „ Naardien wij het „ in de voornaamſte Geloofspunten met elkander eens zijn, „ zullen wij ons, in 't toekoomende, van twisten en disputeeren onthouden, en God bidden, dat hij onze oogen, „ aangaande het ſtuk van het H. Avondmaal, wil verlichten, en ons een middel tot eensgezindheid aanwijzen."

De bovengemelde was eene van des *Zwitzerſchen* Hervormers laatſte openbaare verrigtingen, in het ſtrijdperk der Godgeleerde geſchilvoeringen. In het volgende Jaar 1530 ſneuvelde hij in eenen veldſlag, tuſſchen de *Protestanten* van *Zurich* en derzelver Roomschgezinde landgenooten, die, ter verdeedigінge van het Pausdom, de wapens hadden aangegord. „ ZWINGLIUS (getuigt MOSHEIM) was bij deezen ſtrijd „ niet tegenwoordig, om het bloedig werk eens Krijgsmans „ te verrigten, maar met oogmerk, om, door raadgeevingen „ en aanſpooringen, de manhafte verdeedigers van de zaak „ der Protestanten te helpen bemoedigen." Op welk getuigenis hij edelmoedig genoeg was deeze aanteekening, aan den voet eens blads zijner Kerklijke Geſchiedenisſe, te laaten volgen. „ De *Lutherſchen* (dus ſchrijft hij) welke dit ongelukkig uiteinde van ZWINGLIUS aanmerken als een blaam „ in het Character van dien grooten Man in 't bijzonder, „ en voor de *Hervormde Kerk* in 't algemeen, openbaaren „ eene grove onkunde van den aart en zeden der Zwitzerſche Natie in deeze Eeuwe. Want gelijk alle de bewoners van dat Land tegenwoordig in den wapenhandel opgebragt worden, en verpligt zijn te velde te trekken, „ wan-

„ wanneer de verdeediging van het Vaderland zulks vordert, „ dus was ten tijde van ZWINGLIUS deeze verpligting zo al„ gemeen, dat noch de Dienaars van het *Euangelie*, noch de „ Hoogleeraars der Godgeleerdheid, van deezen Krijgsdienst „ verſchoond werden. Dus (gaat hij voort) ſneuvelde ook „ in het eigenſte gevegt, waarin ZWINGLIUS het leeven ver„ loor, HIERONYMUS ROTANUS, een der Lebraars in de God„ geleerdheid te *Baſel*." Men wil dat ZWINGLIUS, den laatſten adem haalende, zijnen geest zou hebben uitgeblaazen, met de godvrugtige en vertrouwende uitboezeming: *Zij kunnen wel het Lichaam dooden; doch de Ziel kunnen zij niet dooden.* 's Mans vijanden, voegt men 'er nevens, hieuwen zijn lichaam in vier ſtukken, en, een vuur ontſtoken hebbende, worpen zij dezelve daarin, om ze te verbranden. Het Hart, evenwel, bleef onbeſchadigd, en wierdt, naa verloop van etlijke dagen, door zijne vrienden gevonden.

ZWINGLIUS was, ongetwijfeld, een Man van ongemeene begaafdheden, en wordt met regt genoemd onder de eerſten, die het werk der Kerkhervorminge bij de hand hebben genomen. MOSHEIM geeft hem dien verdienden lof, en vóegt 'er nevens: „ Men moet zelf bekennen, dat die voortreffelijke „ Man reeds eenige ſtraalen der waarheid zag, eer LUTHER „ tot eene openlijke ſcheuring met de Kerk van *Rome* „ kwam." Op welke woorden de Hiſtoriekundige MACLAINE de volgende aanmerking laat volgen: „ Onze Geleerde Ge„ ſchiedſchrijver (zegt hij) ſchijnt dit niet met genoegen te „ erkennen, naardien de *Duitſchers* en de *Zwitzers* met el„ kander in geſchil zijn over de eer, wie van hun de eerſte „ ontdekking tot de Hervorming gedaan hebbe. Indien even„ wel de waarheid hem genoodzaakt heeft, deeze bekentenis „ te doen, hij heeft dezelve van eenige verzagtingen doen „ gepaard gaan, die eer konſtig dan nauwkeurig zijn. Hij „ zegt, dat ZWINGLIUS *reeds eenige ſtraalen der waarheid* „ *zag, eer* LUTHER *tot eene openlyke ſcheuring met de Kerk* „ *van Rome kwam*; om ons daar door in een denkbeeld te „ brengen, dat LUTHER de waarheid kan gezien hebben, lang „ voor dat deeze ſcheuring voorviel, en gevolglijk zo vroeg „ als ZWINGLIUS. Doch (gaat gij voort) het is te over be„ kend,

„ kend, dat de laatstgenoemde, reeds zedert zijne vroegſte „ jaaren, zich grootlijks hadt geërgerd aan verſcheide der „ bijgeloovige gebruiken der *Roomſche* Kerke; dat hij reeds „ in den Jaare 1516 een aanvang hadt gemaakt om de Schrif„ tuure voor 't Volk te verklaaren, en de dwaalingen eener „ bedorvene Kerke, hoewel met groote voorzigtigheid en „ gematigdheid, door te haalen, en dat hij zeer edele en „ uitgebreide denkbeelden hadt van eene Algemeene Hervor„ minge, op dien eigenſten tijd, dat LUTHER bijkans het ge„ heele ſtelzel der Paaperij nog aankleefde, de Aflaaten al„ leen uitgezonderd. LUTHER (voegt hij 'er nevens) ging „ zeer langzaam voort in de bevrijding van de vooroordee„ len der Opvoeding, waar van ZWINGLIUS, door de kragt „ van een ſtout vernuft en eene ongemeene maate van ken„ niſſe en doordringendheid, zich zeer gemaklijk ontſloeg." — MOSHEIM den bovengemelden lof, met eene ſchroomvallige hand, aan den *Zwitzerſche* Hervormer hebbende toegezwaaid, offert aan LUTHER, door 'er onmiddelijk op te laaten volgen: „ Hij (ZWINGLIUS) werd, egter, naderhand, ſterker aange„ moedigd, door het voorbeeld, en onderrigt door de Schrif„ ten van den *Saxiſche Hervormer*; en dus kreeg zijn ijver „ voor de goede zaak nieuwe kragt." Ook bij deeze uitdrukking vondt de meer genoemde Engelſche Vertaaler MACLAINE zich verpligt, van zijnen Schrijver te verſchillen, en, naar ons inzien, geenzins op zwakken grond. Aldus ſchreef hij in eene Aantekening op de bovenſtaande woorden: „ Dit „ is wederom niet naauwkeurig. Uit de naastvoorgaande „ Aantekening, en uit de egtſte Geſchiedkundige Gedenk„ ſchriften blijkt, dat ZWINGLIUS de Gewijde Schriften voor „ het Volk verklaard, en het Gezag en de Opperhoofdig„ heid van den Paus in twijfel hadt getrokken, vóór dat de „ naam van LUTHER in *Zwitzerland* bekend was. Daaren„ boven, in ſtede van eenige onderrigting van den Duitſche „ Hervormer te ontvangen, overtrof hij hem zeer verre in „ Geleerdheid, Bekwaamheid en Oordeel, en was veel beter „ geſchikt om zijn *Leermeester* dan zijn *Leerling* te zijn; „ gelijk de vier Boekdeelen in folio, welke wij van zijne „ Werken hebben, ten overvloede bewijzen."

Met verlof van onzen Leezer zullen wij, uit het uitmuntend Werk, de *Kerkelijke Geſchiedenis* van den geleerden MOSHEIM, nog eenige trekken, ZWINGLIUS kenmerkende, overneemen. „ UDALRICUS ZWINGLIUS (dus ſchrijf hij elders) „ een Zwitzer van Geboorte, begaafd met een ongemeen „ doordringend en ſcherpzinnig oordeel, vervuld met eenen „ brandenden ijver voor de Waarheid, was de *Grondvester* „ *der Hervormde Kerke.*" (t'Onregt, derhalven, gelijk uit verſcheiden bijzonderheden in dit Artikel duidelijk genoeg is gebleken, wordt dan die eere, door veelen, uit onkunde van de orde der voorvallen, aan CALVINUS toegeſchreven. Indien den Hervormden eene menſchelijke benaming moet aankleeven, die van *Zwingliaanen* zou hun beter dan de naam van *Calvinisten* paſſen). „ Deeze groote Man (vervolgt MOSHEIM) wilde in de Plegtigheden en Bijhangzels „ des Openbaaren Eerdienſts, veele dingen, welke LUTHER „ met verdraagzaamheid en toegevenheid genegen was te „ dulden, als Beelden, Altaaren, Waschkaarzen, de Duivel„ bezweering en de Oorbiegt, verbannen en afſchaffen. Hij „ hadt niets minder op 't oog in zijn Land, dan eene wijze „ van Godsdienstoefening in te voeren, uitmuntende door „ haare eenvoudigheid, en, zo verre als mogelijk was, af„ geſcheiden van alles, wat eenigermaate ſtrekken kon om „ den geest der bijgeloovigheid te voeden." Overneemenswaardig is de Aanmerking van den meer genoemden MACLAINE op dit gedeelte des Ontwerps van den voor 't overige bij hem hooggeſchatten ZWINGLIUS. „ Het ontwerp (merkt „ hij aan) van ZWINGLIUS was zekerlijk voortreffelijk; maar „ in de uitvoering daar van ging hij, misſchien, te verre, „ en ging meer te raade met de Voorſchriften der Rede, „ dan met het geen de Menſchelijke Natuur in haaren tegenwoordige ſtaat vordert. De tegenwoordige Vereeniging „ tuſſchen Ziel en Lichaam, welke *gezamentlijk* werken, in „ de bedrijven van de Zedelijk werkende Weezens, zelf in „ die, welke meest afgetrokken en gezuiverd ſchijnen, maakt „ het noodzaaklijk, om met de *uitwendige Zintuigen* zo „ wel als met de *Verſtandelijke Vermogens* te raadpleegen, „ in de inſtelling van den Openbaaren Eerdienst. Daarenbo-

„ ven

„ ven (vervolgt de Engelſche Aanmerker) tuſſchen eenen
„ Eerdienst, die zuiver en wijsgeerig zedelijk is, en eenen
„ plomp en tastbaar bijgeloovigen Eerdienst, zijn menigvul-
„ digs tuſſchen beiden gelegene omſtandigheden, door welke
„ een zedelijke Eerdienst aandoenlijker en opwekkender kan
„ gemaakt worden, zonder daarom tot bijgelovigheid over
„ te ſlaan. Een aanzienlijk gebouw, een ſtaatlijk muzijk,
„ eene wel aangelegde reeks van uiterlijke gebaaren, ſchoon
„ zij in zich zelve onze Gebeden niet een zier aangenaamer
„ en welbehaagelijker bij de Godheid maaken, dan als of ze
„ zonder deeze omſtandigheden haar werden opgedraagen,
„ doen, nogthans, eene goede uitwerking. Zij verheffen het
„ gemoed, zij verwekken in hetzelve eene gevestigde en
„ ſtaatelijke aandoening, en zijn dus bevorderlijk tot de
„ vuurigheid van deszelfs Godsdienſtigheid."

De vermaarde JOANNES CALVINUS, hoewel, wat de hoofdzaak der Godsdienſtige leerbegrippen aangaat, in de voetſtappen van ZWINGLIUS treedende, verſchilde, nogthans, van hem in eenige bijzonderheden. ZWINGLIUS hadt een plan van Leere en Kerktucht ontworpen, en ook ingevoerd. Dit plan behaagde niet in allen opzigte aan CALVINUS: weshalven hij dienſtig oordeelde, hetzelve, in zommige opzigten, te veranderen en te beſchaaven. Om het verſchil tuſſchen deeze twee doorluchtige Kerkhervormers te doen blijken, lust het ons, hier eene opgave te doen van die verandering of beſchaaving. Dezelve bepaalden zich tot de drie volgende bijzonderheden.

De eerſte bijzonderheid was deeze: „ In zijn Ontwerp
„ van Kerkbeſtuur (wij bedienen ons van de woorden van
„ den Hooggeleerden MOSHEIM) hadt ZWINGLIUS eene vol-
„ ſtrekte en onbepaalde magt, in zaaken van den Godsdienst,
„ aan de Burgerlijke Overheid afgeſtaan, en de Kerklijken
„ op een trap van Ondergeſchiktheid geplaatst, die veelen
„ mishaagde; maar tevens erkende hij eene zekere Onderge-
„ ſchiktheid en verſchil van rang onder de Dienaars der Ker-
„ ke, en oordeelde het zelfs raadzaam, aan hun hoofd een
„ blijvenden Voorzitter of *Superintendent* te ſtellen, bekleed
„ met zekere maate van toevoorzigt en gezag over 't ge-

„ heele Lichaam. CALVIN, integendeel, bepaalde de magt
„ der Overheid, in zaaken van den Godsdienst, binnen enge
„ perken, en hieldt de Kerk voor een afgezonderd en onaf-
„ hanglijk lichaam, zelve met de Wetgeevende magt voor-
„ zien. Hij wilde, dat de Kerk, gelijk in de eerſte tijden,
„ alleen door *Ouderlingen* en *Sijnoden*, dat is, door Ver-
„ gaderingen van *Oudſten*, zamengeſteld uit Kerklijken en
„ Leeken, moest beſtuurd worden; en hij liet aan de Bur-
„ gerlijke Overheid weinig meer in handen, dan het voor-
„ regt om de Kerk te beſchermen en te verdeedigen en zorg
„ te draagen voor alles, wat tot haare uitwendige behoeften
„ en belangen behoorde. Dus voerde deeze beroemde Her-
„ vormer, in 't *Geneefſche Gemeenebest*, die gedaante van
„ Kerkbeſtuur in, welke bekend is onder den naam van de
„ *Prijsbijteriaanſche*, uit hoofde dat ze geene Biſſchoppen
„ of eenige Ondergeſchiktheid onder de Geestlijken duldt,
„ en ſteunt op dit beginzel, dat alle Dienaars van het *Euan-*
„ *gelie*, in de Wet van God, voor gelijk van rang en agt-
„ baarheid verklaard worden.

„ *Ten tweeden* ſmaakte het gevoelen, door ZWINGLIUS,
„ ten opzigte van het Avondmaal, omhelsd, in geenen deele
„ aan CALVIN, die, om de gewenschte vereeniging met de
„ *Lutherſche Kerk* te bevorderen en gemaklijker te maaken,
„ een ander in plaats ſtelde; 't welk overeenkomſtiger ſcheen
„ met de Leere dier Kerke, en 'er, in de daad, maar we-
„ nig van verſchilde. Want daar de Leer van ZWINGLIUS
„ alleen eene figuurlijke *Tegenwoordigheid* van het *Lichaam*
„ en *Bloed* des HEEREN, door de Tekens van *Brood* en
„ *Wijn* afgebeeld, erkende, en een Godvrugtig herdenken
„ aan den Dood van CHRISTUS, en aan de Weldaaden daar
„ door den Menschdomme verworven, aanmerkte als de
„ eenige vrugten van de viering des Avondmaals, gaf CAL-
„ VIN aan dit ſtuk eene geheel andere uitlegging. Hij er-
„ kende eene *weezenlijke*, hoewel *Geeſtlijke*, *Tegenwoordig-*
„ *heid* van CHRISTUS in dit Bondteken: of, om dit met an-
„ dere woorden uit te drukken, hij beweerde, dat waare
„ *Christenen*, die, met een leevendig Geloove, tot de vie-
„ ring van die gewijde Inſtelling toetraden, op eene zekere

„ wijze

„ wijze vereenigd werden met den mensch CHRISTUS; en „ dat, uit die vereeniging, het geestlijk leeven der ziele „ nieuwe kragt ontleende, en tot een hooger trap van zul„ verheid en volmaaktheid opklom. Deeze foort van ſpreek„ wijzen (vervolgt de Hoogleeraar) vondt men ook in de „ Kerkboeken, door LUTHER opgeſteld; en, naardemaal CAL„ VIN, onder meer andere dingen, aanmerkte, dat de *Godlijke Genade*, door de onderhouding van 's HEEREN Avond„ maal, den Zondaaren *toegebragt* en *verzegeld* werd, zijn „ veelen tot de gedagten gekomen, dat hij het gevoelen om„ heide, 't welk voorgeſteld wordt onder de barbaarſche „ benaaming van *Impanatie* (*Verbrooding*), en maar zeer „ weinig verſchilde van de Leer der *Lutherſche Kerke*, om„ trent dit gewigtig Onderwerp. Wat hier van ook moge „ weezen, (ſchrijft MOSHEIM verder), zijne (CALVIN's) be„ grippen verſchilde wijd en ver van die ZWINGLIUS voor„ ſtondt: Want daar, volgens den laatstgemelden, alle *Chriſ„ tenen*, zonder onderſcheid, *wedergeboorenen* of *onwedet„ geboorenen*, deel konden verkrijgen aan het Lichaam en „ Bloed des HEEREN, bepaalde CALVIN dit voorregt alleen „ tot de Godvrugtige en Wedergeboorene Belijders van JE„ SUS naam.

„ *Ten Derden.* Het *volſtrekt Beſluit van* GOD, wegens „ het toekomend en eeuwigduurend lot der menſchen, 't „ welk geen gedeelte maakt van de Godgeleerdheid van „ ZWINGLIUS, was een Hoofdleerſtuk in het Geloof van „ CALVIN, die de volgende Leer met allen ijver inboezemde, „ dat GOD, door van alle eeuwigheid een gedeelte des „ Menſchdoms ter eeuwige Gelukzaligheid, en een ander „ gedeelte ter eindelooze elende te ſchikken, tot het maaken „ van dit onderſcheid door geene andere beweegreden was „ aangezet, dan door zijn eigen GOEDDUNKEN en VRYE WIL„ LEKEUR." Tot dus verre loopt MOSHEIMS berigt, wegens het verſchil tuſſchen de twee hoofden der Hervormde Kerke, in de drie gemelde bijzonderheden.

Voorheen hebben wij verhaald, hoe ZWINGLIUS, ſtraks na zijn aanvaarden van den gewijden Dienst, eenen aanvang maakte met de verklaring van het *Euangelium* van MATTHEUS.

Zedert ſchreef hij eene Verklaaring over het grootſte gedeelte der Boeken des Nieuwen Testaments, naar het oordeel van bevoegde Regters, geenzins van verdienſten ontbloot. ZWINGLIUS bepaalde zijne uitlegkunde en geleerdheid niet bij de ſchriften van het Nieuw Verbond; hij verklaarde, daarenboven, het Boek *Genefis*, als mede de eerſte vierëntwintig Hoofdſtukken van het Boek *Exodus*, en vervaardigde nieuwe Vertaalingen van het Boek der Pſalmen, en van de Voorzeggingen van JESAIAS en JEREMIAS. Daarenboven ſtaat ZWINGLIUS bekend, als een der eerſte Hervormers, welke de Godgeleerdheid in den vorm van een geregeld Zamenſtelzel hebben gegooten. Behalven zijne *Brevis et Chriſtiana in Euangelicam Doctrinam Iſagoge*, of *Korte en Chriſtlijke Inleiding tot de Euangelieleere*, waarin zommige Leerſtukken, hoewel niet ſtelzelmaatig worden behandeld, heeft hij een uitvoeriger Werk geſchreven, tot titel voerende: *Commentarius de vera et falſa Religione*, of, *Verklaaring over den waaren en den valſchen Godsdienſt*, eerst, in den Jaare 1525, te *Zurich* afzonderlijk gedrukt, en naderhand, in het Tweede Deel zijner Werken, ingelascht. „ Dit Boek" (het zijn de woorden des geoeffenden en oordeelkundigen Schrijvers van de *Beknopte Letterkundige Geſchiedenis der Sijſtematiſche Godgeleerdheid*) „ is een planmaatig Godgeleerd „ Sijsteem, waarin men eene eenvoudige, populaire, en gegronde onderrichtmanier aantreft, die met alle ſchoolſche „ hairkloverijen niets gemeens heeft. De waarheden van „ het Kristendom (vervolgt hij) worden 'er duidlijk en bevattelijk in voorgedragen, uit de Bijbel beweezen, en „ tegen andersdenkenden manlijk verdeedigd. Ongemeen „ groot was de achting en goedkeuring, (voegt de Hiſtorieſchrijver 'er nevens,) die hetzelve bij veelen wechdroeg." Alle de Werken van ZWINGLIUS zijn, in vier Deelen in Folio, bijeenverzameld, in het licht gegeeven.

In den Jaare 1524 was ZWINGLIUS in het huwelijk getreeden, met ANNA REINHART, Weduwe van den Edelen Heere JOANNES MEIER. Twee kinderen wierden uit dien Echt gebooren: een Zoon, naar zijnen Vader, ULRICUS genaamd, naderhand Aartsdeken en Kanunnik te *Zurich*, en eene dogter

ter, REGULA geheten, in 't vervolg de Echtgenoote van RUDOLFUS GUALTERUS, een Man van geen gering aanzien en vermogen.

Zie HOTTINGERUS; RUCHAT, in zijne *Hiſtorie der Zwitzerſche Reformatie*; J. L. MOSHEIM, *Kerklijke Geſchiedenis*; H. VENEMA, *Hiſtoria Eccleſiæ Chriſtianæ*.

ZWOLLE, of, gelijk zommigen ſchrijven, *Zwol*, is een vermaarde, kooprijke, fraaie en aangenaame Stad, in de Provincie *Overijſſel*, en was aldaar, tot op de Omwenteling des voorgaanden jaars, in rang de derde of laatſte onder de drie ſtemmende Steden van dat Gewest. Zij ligt één mijl van *Deventer*, twee mijlen van *Kampen*, in het Westlijk gedeelte van het Kwartier van *Zalland*, niet verre van den Yſſelſtroom, ſchuins tegenover het Gelderſche Steedtje *Haſtem*, aan het riviertje de *Aa*, 't welk door de Stad loopt, en vervolgens zich in de rivier *de Vegt* ontlast. Omtrent den oorſprong der benaaminge zijn het de Oudheidkundigen op verre na niet eens. Eenige Schrijvers leiden den naam af van het woord *Wol*, en den ſterken handel, welke eertijds daar in wierdt gedreven; zij beweeren, dat *Zwol* eene verbastering zijn zou van *Wol* of *'t Wol*, of *Wolſtad*. Even zo verre gezogt als deeze, is de afleiding, door PICART geopperd. Hij zoekt den oorſprong in het woord *Zaal*, volgens hem, in de oude Scijthiſche taal, van welke de onze zoude ontleend zijn, een *Heerenhuis* beteekenende; welk woord, door de onderſcheidene buigingen door *Zal*, *Zual*, *Zuol*, in *Zwol* zou zijn verwandeld. Anderen, wederom, beweeren, dat de Stad haaren naam heeft ontleend van het wel dijen of *zwellen* der runderbeesten, in de grazige weiden, in welke, zedert, de Stad wierdt gebouwd; of ook wel van de gezwellen, aan welke het vee, op dien grond, plagt onderhevig te zijn.

Doch wij willen met zo onzekere gissingen, meest van waarschijnlijkheid ontbloot, onzen tijd spillen, noch des Leezers geduld misbruiken. 't Geen wij, volgens de geloofwaardigste oirkonden, als zeker kunnen berigten, is, dat, al lang voor dat de Stad gebouwd wierdt, men hier een *Kerspel* vondt, welk den naam van *Zwol* voerde. Aldus is 'er nog een Brief voorhanden, door BERNULPHUS, Bisschop van *Utrecht* gegeeven, in den Jaare duizendëenveertig, uit welken blijkt, dat het gemelde Kerspel toen reeds den naam van *Zwolle* voerde. Bisschop BERNULPHUS schonk, bij dien Brief, het patroonschap der Kerspelkerke van *Zwolle* aan het Kapittel van *Deventer*; welke gifte, zedert, eens en andermaal, door volgende Bisschoppen wierdt bekragtigd.

In het bovenvermelde Kerspel lag een Dorp, *Middelwijk* genaamd. Door zijne voordeelige ligging en andere gunstige omstandigheden, groeide dit Dorp, al gaande weg, in aanzien en vermogen. De ingezetenen wierden rijk en magtig, tot zo verre, dat zij, in den jaare twaalfhonderddertig, zich in staat bevonden, om WILLEBRORD, vijfëndertigsten Bisschop van *Utrecht*, eene goede somme gelds te verstrekken, tot versterkinge van zijnen Burgt of Kasteel *Hardenberg*; als mede, om hem, in het daar aan volgende jaar, bij te staan met een aanmerkelijk getal manschap, in den oorlog, welken hij tegen de *Drentenaars* voerde, en die hij, door deeze hulp geschraagd, overwon, en van hunne vermeteltheid, in den opstand tegen het geheiligd hoofd der Kerke, de deerlijkste gevolgen deedt ondervinden.

Niet onbeloond bleef deeze dubbele dienstbetooning. In erkentenisse der toegebragte hulpe, begiftigde de Mijtervorst de Dorpelingen, in den Jaare twaalfhonderddrieëndertig, met Stads Voorregten; hij stelde twaalf Burgemeesters aan, om de Stad, en eenen Schout, om het omliggende land te richten en te bestuuren. Daarenboven schonk hij aan de nieuwe Stad verlof, niet alleen, om door het graaven van eene breede Graft, en het aanleggen van eenen houten Wal, zich te mogen beveiligen tegen de gewelddaadigheden, welke, bij aanhoudenheid, gepleegd wierden uit de omliggende Stinzen of Heerenhuizen, welke, ten deezen tijde, zo veele schuil-

plaat-

plaatzen van plonderaars en roovers waren; maar hij gaf, daarenboven, bevel, aan een groot getal landlieden en boeren, in den omtrek woonagtig, om den nieuwe Stedelingen, ter voortzettinge en beſpoediginge van dien arbeid, de behulpzaame hand te bieden. Op den zesëntwintigſten Julij des bovengenoemden jaars, overleedt Biſſchop WILLEBRAND in de nieuwe Stad, welke, zedert haare verheffing tot dien rang, beſtendig *Zwol* wordt genaamd. Onzeker is het, of zij reeds vroeger, en toen zij nog een Dorp was, dien naam gevoerd heeft.

Van tijd tot tijd groeide de Stad in aanzien en vermogen der bewooneren, en in getal van wooningen. Te midden van dien bloeienden ſtand trof haar een deerlijke ramp. Verſcheiden omliggende heerſchappen, onder welke men de Heeren VAN VOORST met naame genoemd vindt, den toenemende *luiſter* der Stad met een nijdig oog aanſchouwende, lieten zich, door den boozen geest der wangunst, zo verre vervoeren, dat zij, in den Jaare dertienhonderdvierëntwintig, in den nacht voor den feestdag van St. MARGARIET, de Stad in brand ſtaken; die, van wegen de houte huizen, met riet gedekt, hoedanigen, tot nog toe, de meeste huizen waren, zo ſpoedig voortſloeg, en met zulk een alvernielend geweld, dat, van alle de gebouwen, geene andere, dan het Kerkje van *Bethlehem* en negen, andere zeggen, vijf huizen, behouden bleëven. De gedagtenis van dien Brand heeft men, in het volgende tweeregelig Tijdvaers, bewaard.

Post M, post tria C, post X duo, quatuor I. que
Nox Margar tollis igni tu concita Zuollis.

Tot merkelijke hoogte moet, ter deezer tijd, het vermogen der *Zwollenaaren* geſtegen geweest zijn. Want, niettegenſtaande hunne Stad niets dan een puinhoop vertoonde, wierden zij, egter, daar door niet afgeſchrikt, om hand aan het werk te ſlaan. De herbouw wierdt ſpoedig bij de hand genomen. In de plaats van houten en leemen, zag men nu ſteenen huizen ten voorſchijn koomen, met pannen of tegels gedekt. Eene veel fraaier Stad, even als een Fenix, wierdt aldus uit haaren asch geboren.

Be-

Belang is de gewoone drijfveer van verbintenisſen, en worden de drukkendſte beleedigingen en luidſtſchreeuwende ongeregtigheden, dikmaals en ſpoedig aan dezelve opgeofferd. Dit bleek aan de *Zwollenaaren*. In weerwil der hoogloopende vijandlijkheid tegen hen geoefend, vereenigden zij zich, na verloop van weinig tijds, met de Heeren VAN VOORST tegen JAN VAN DIEST, Biſſchop van *Utrecht*. Vreemd luidt, inderdaad, deeze verbintenis, alzo de Mijtervoogd, in zekeren zin, met de *Zwollenaaren* één lijn trok. Zijn plan was, de rooverijen, de land- en dorpplonderingen, uit de Heerenhuizen, te beteugelen; waar toe hij met de bemagtiging van het Huis der Heeren VAN VOORST eenen aanvang maakte. Gelukkig ſlaagde de oorlogzuchtige Biſſchop in zijne onderneming; het Kasteel moest voor de kragt en het geweld zijner wapenen wijken. Toen noodzaakte hij, niet ſlegts de Heeren VAN VOORST, maar ook derzelver bondgenooten, de burgers en ingezetenen van *Zwol*, hem, bij manier van boete, eene groote ſomme gelds te betaalen. Om hun de kragt zijner overmagt te doen gevoelen, ging hij nog verder; hij deedt hun eene ſchriftlijke belofte teekenen, waar bij zij zich verbonden, de goederen hunner landgenooten niet meer te zullen rooven, en den landlieden gerust en ongeſtoord hun akkerwerk te laaten verrigten. Waarſchijnlijk zal die belofte inzonderheid de Heeren VAN VOORST betroffen hebben.

Niet lang bleeven deeze getrouw aan hunne belofte. VAN VOORST geholpen door den Heer VAN KEPPEL, ſloeg, wel haast, den gewoonen weg in. Met vereende magt liepen zij het platte Land van *Overijſſel* af, plonderende en allen anderen moedwil pleegende, met allerlei knevelarijen en geldafperzingen van de ongelukkige landlieden. JAN VAN ARKEL vervulde thans den Biſſchoplijken Zetel van *Utrecht*. Met goede oogen konde hij die onregtvaardigheden en rustverſtooringen niet aanſchouwen. In den Jaare 1361 verklaarde hij den Oorlog aan de bovengemelde *Overijſſelſche* Edellieden. 't Is te denken, dat de *Zwollenaaren* bij hunne Verbintenisſe met dezelven geene rekening vonden. Zeker is het, dat des Biſſchops aanzoek bij hen om onderſtand gerec-

reeden bijval ontmoette. Die van *Deventer* en *Kampen*, insgelijks door Bisschop JAN VAN ARKEL aangezogt, waren minder toeschietende, maar moesten, door toezegging van groote Voorregten, worden overgehaald. Ligt is het te denken, dat de zamenverbonden Edellieden, nu van den magtigen steun der *Zwollenaaren* verstoken, hun bedrijf niet ongewroken lieten. Alle het kwaad en nadeel, welks volvoering in hun vermogen was, berokkenden zij aan de Stad en derzelver Burgerije. Geholpen door de Heeren VAN RECHTEREN, vielen zij in de Voorstad, en leiden dezelve in koolen. Dien ramp wilden de *Zwollenaars* niet ongewroken laten. Na het afbranden der Voorstad deeden de belegeraars een geveinsden aftogt. Thans waanende den kans schoon te zien, vervolgden hen de Stedelingen; doch vielen, ongelukkig, in eene hinderlage. Een goed getal der uitgetrokkenen liet 'er het leeven. Zeventig der rijkste burgeren vielen in de handen der vijanden, en wierden gevanklijk weggevoerd.

Niet stil zat, intusschen, de Utrechtsche Bisschop. De *Zwollenaars*, eenigermaate, aan hun eigen noodlot overlatende, hadt hij de handen vol werk met het maaken van toebereidzelen tot het beleg en de bemagtiging van het Huis *te Voorst*, de voornaame bron van 's Lands onheilen. Doch vermits het jaargetij te verre was verloopen, om, in het waarschijnlijk vooruitzigt op een gewenschten uitslag, de belegering van een Kasteel, om zijne sterkte vermaard door het gantsche Land, te onderneemen, vondt de Bisschop geraaden, de volvoering van zijnen toeleg tot in den volgenden jaare dertienhonderdtweeëenzestig, te verschuiven. Verscheiden tusschenvallende hinderpalen en de menigte en grootheid der toebereidzelen waren oorzaak, dat het werk der belegeringe niet vroeger dan in de maand Augustus des gemelden jaars ondernomen wierdt. Yverig waren, midlerwijl, de *Zwollenaars* onledig met het beraamen van dienstige middelen en maatregelen. Zij vervaardigden allerlei soort van Krijgsgereedschappen, onder andere een soort van Oorlogstuig, *Blijden* genaamd, op de Romeinsche wijze. Volgens het verhaal of de gissing van zommigen, zoude een zeker Plein in

de

de Stad *Zwol* daar van den naam van *Blijmarkt* ontleend hebben, om dat de gemelde Gereedſchappen op dien plek wierden gereed gemaakt. Van geen geringen dienst, of om beter te zeggen, de voornaame oorzaak der bemagtiginge van het Kasteel was deeze toerusting. Niet alleen beukten de *Zwollenaars*, met groote ſteenen, de vervaarlijk dikke en zwaare Muuren van het Kasteel, maar wierpen ook doode krengen, nevens drek en allerlei vuiligheden in de Grafte; waar door een beſmettende ſtank uit dezelve opging, en het water ondrinkbaar wierdt. Deeze list deedt eene gewenschte uitwerking. De belegerden, door aanſteekende ziekten verzwakt, en gebrek aan water lijdende, vonden zich genoodzaakt het Kasteel over te geeven, wiens ſterkte, voor het overige, nog geruimen tijd tegenſtand zou hebben kunnen bieden. Vijftien weeken hadt het beleg geduurd. Na dat het Kasteel tot den grond toe was geſlegt, ſchonk de Biſſchop de ſteenen, zijnde allen louter Duifſteen, aan de *Zwollenaaren*; welke dezelve vervolgens verorberden tot den opbouw van den *St. Michiels Toren en Kerk*, waar mede in den Jaare veertienhonderdzes een aanvang wierdt gemaakt: gelijk blijkt uit het volgende Tijdvaers, welk men aan eenen ſteen des Torens plagt te leezen.

O MichaeL SanCte, tVrVes aLtæ deCorant te,
In ſe Concluſum verſus turres tenet ortum.
Mille quatuor CCCC ſexannis Julii quoque deno,
Fit templi Swollis primum fundatio turris.

De gelukkige uitſlag deezer onderneeminge bemoedigde de *Zwollenaars*, om zich van den overlast van andere plondernesten op gelijke wijze te ontſlaan. Ten dien einde vereenigden zich die van *Zwol* en *Deventer*, (want de *Kampenaars*, hoewel insgelijks aangezogt, weigerden hunne deelneeming,) en ſlooten, in den Jaare dertienhonderdtachtig, een verbond met FLORIS VAN WEVELIKHOVEN, vijftigſten Biſſchop van *Utrecht*. Met vereende krachten ſloegen zij het beleg om het *Huis te Eerde*; 't welk, ſchoon het, bij veelen, voor onwinbaar wierdt gehouden, genoodzaakt was, na verloop van

van vijf weeken zich over te geeven. Van hun bovengemeld Krijgstuig, de allesdwingende *Blijden*, zullen de *Zwollenaars* zich ook nu bediend hebben. Gaarne zou men ook de ſteenen van dit Kasteel, ten nuttigen gebruik, na elders gevoerd hebben. Maar zo vast en ſterk was het geſtigt, dat men het afbreeken en ſlegten voor onuitvoerbaar hieldt, dan met eene moeite, die de kosten niet konde goedmaaken. Men ſtak 'er dan den brand in, welke, gelijk men verhaald vindt, eene gantſche maand duurde.

De gelukkige uitſlag van den aangevangen oorlog deede die van *Kampen* berouw hebben over hunne weigering van deelneeminge: weshalven zij zich bij den Biſchop en twee overige Steden voegden. Thans breidden de bondgenooten hunne belegeringen en veroveringen verder uit; nog in den Zomer des zelfden jaars veroverden zij, met zamengevoegde kragten, de Zallandſche Huizen, *Azoelen*, *Laar*, *Schulenberg* (toen *ter Molen* genaamd), en *den Garner*. Alle deeze Sterkten en Kasteelen wierden tot den grond toe verwoest.

Naauw verbonden waren nu de drie *Overijſelſche Steden*. Eenige ſtoornis ontſtondt in die eenigezindheid, door een geſchil, welk eerlang uitbrak, over de plaats, alwaar de dus genaamde *Klaringe* gehouden, dat wil zeggen, de Provinciaale Bank van Beroep behoorde geſpannen te worden. *Deventer* hieldt ſtaande, daar toe een uitſluitend Voorregt te bezitten. Die van *Zwol*, daarentegen, gelijk ook de *Kampenaars*, beweerden, dat de Biſchoppen van *Utrecht*, zints onheugelijke tijden, in dit opzigt, naar goedvinden, of naar vereisch van omſtandigheden eene plaats benoemd hadden: weshalven zij het als wederregtelijk, immers ſtrijdig met de oude gewoonte, aanzagen, dat eene bijzondere Stad, zich daar toe bij uitſluiting zou geregtigd agten. Het geſchil wierdt voor den Kerkvoogd gebragt. In gevolge van den Eed, bij welken de Schepenen van *Deventer* hun voorgewend regt bekragtigden, deedt Biſchop FLORIS VAN WEVELIKHOVEN, in den Jaare dertienhonderddrieënachtig, eene uitſpraak ten voordeele van de gemelde Stad. Verwijdering der twee andere Steden was hier van het gevolg. De *Zwol-*

le-

lenaars flooten, na verloop van eenigen tijd, met die van *Kampen*, twee afzonderlijke Verbonden, bij welke zij, over en weder, elkander beloofden, niet flegts hunne wederzijdſche Voorregten te zullen handhaaven, maar in 't bijzonder, de Vonnisſen, op de Klaringe te *Deventer*, ten nadeele hunner Burgeren uitgeſproken, met alle hunne magt te zullen te keer gaan; met bijvoeging, nogthans, dien wederſtand niet te zullen oeffenen, indien de Biſſchop plegtig beloofde, dat, naa verloop van een half jaar, te *Kampen*, en even zo veel tijds daar naa te *Zwolle* insgelijks Klaringe zou gehouden worden. De kloekmoedigheid, waar mede die van *Zwol* en *Kampen* hun genomen beſluit aandrongen, bragt, inderdaad, den Kerkvoogd aan het wankelen, en deedt hem, kort daar naa, zijne uitſpraak intrekken; doch flegts voor een korten tijd, alzo die van *Deventer*, nog in het zelfde jaar, den Biſſchop niet flegts tot hunne belangen, van nieuws, overhaalden, maar het bovengemelde Voorregt nog nader deeden bekragtigen. De Stad *Zwol*, gelijk ook *Kampen*, naa vergeefſche poogingen te hebben aangewend, vondt, in den Jaare dertienhonderdtweeëënegentig, zich genoodzaakt, het betwiste Voorregt, bij bezegelde Brieven, aan haare mededingſter toe te kennen.

In het laatst van het Jaar veertienhonderdzeventien ſloot de Stad *Zwol*, nevens de twee overige Overijſſelſche Steden, een Verbond met den Utrechtſchen Biſſchop FREDERIK VAN BLANKENHEIM, tegen zekeren EVERWYN VAN GUTERSWYK, naderhand Graaf van *Benthem*. Uit zijn Kasteel *Nijenhuis* deedt hij, van tijd tot tijd, uitvallen, aan het hoofd van gewapend volk, viel, bij *Ootmarſum*, in het landſchap *Twente*, en rigtte aldaar, met rooven, branden en andere geweldaadigheden, veele verwoestingen aan. Geſterkt met de hulp der drie Steden, ſloeg de Biſſchop, in de lente des volgenden jaars, het beleg om het gemelde Slot, doch konde het niet, dan naa verloop van etlijke weeken, meester worden. Bij de verovering wierdt bedongen, dat het Slot, nevens de Stad *Nijenhuis* en het Kerspel *Ulzen*, voor drieënzachtighonderd Rhijnſche guldens, aan den Biſſchop zouden verpand blijven, geduurende den tijd van vijf jaaren; naa ver-

verloop van welke de voorgaande eigenaar dit alles zou ter leen ontvangen.

In het bovengenoemde jaar trad de Stad *Zwolle*, als eene der eerſten, in het vermaarde *Hanze-Verbond*, 't welk, in dat jaar, gelijk men weet, ter voortzettinge en beveiliginge van den Koophandel, te *Lubek* was opgerigt.

Omtrent deezen tijd wierdt te *Zwolle* een tooneel geopend, krielende van ſchrikwekkende gebeurtenisſen, aangerigt onder ſchijn van de Vrijheid te willen handhaven, doch volvoerd op eene wijze, welke duidelijk toonde, hoe dit edel begin-zel geenzins de eenige of de waare drijfveer was. De Overlieden der Gilden, of Gildemeesters, waagden eene pooging om de gedaante der Stadsregeeringe te veranderen. Gerugſteund door hunnen invloed op het volk, veelen van 't welk in hunnen dienst was, ondernamen zij dien verre uitzienden aanſlag. Hun eerſte bedrijf was eene openbaare weigering, om zich aan het gezag van den Raad te onderwerpen. Zo dikmaals 'er iets van de Puije van het Raadshuis zou worden afgeleezen, vergaderden zij in het Gildehuis, 't welk tuſſchen de Praauw- en Paapenſtraaten ſtondt. Zo ras de Geheimſchrijver ophieldt met leezen, of zomtijds nog vroeger, riepen de Gildemeesters luidkeels: *Dat verſtaan wij zo niet! Dat willen wij anders hebben!* Geene moeite liet de Wethouderſchap onbeproefd, om de tegenſtanders van hun gezag tot reden te brengen, en tot hunnen pligt te doen wederkeeren. Nu eens beloofden zij beterſchap, en zich ſtil te zullen houden; doch dit was van korten duur: telkens hervatteden zij hunnen moedwil. De Raad, zijne onmagt kennende, om tegen den ſterken ſtroom op te roeien, vervoegde zich tot den Biſſchop, met verzoek om hulp, en ter verhoedinge van Regeeringloosheid en den uiterſten ondergang van den algemeenen welvaart. De Kerkvoogd zondt eenige manſchap, die, in St. Lucia-nacht, door beſtelling van den Raad, heimelijk in de Stad wierdt gelaaten, met bevel om zich na de Groote Markt te begeeven, als de Klok honderd zou geſlagen hebben; 't welk kort naa middernacht geſchiedde. De feestdag van St. LUCIA, naamelijk, was de tijd, op welken, van ouds, de Keure der Gemeenslieden plagt te geſchieden; waarnaa de avond en een gedeel-

se van den nacht aan de vrolijkheid gewijd was. De Gildemeesters, zich insgelijks in hun Gildehuis vermaakende, bevonden zich, naa middernacht, nog bij elkander. Onverwagt wierden zij van de gewapende manschap overvallen, en vervolgens na de Markt gebragt, alwaar, bij voorraad, eenige Scherpregters en Biegtvaders waren bijeen gekoomen. Zommige Gildemeesters, die vroeger gescheiden waren, nevens eenige andere Roervinken onder de gemeente, wierden van hunne bedden gehgt, en na de zelfde plaats gebragt. Hier nam men hun de Biegt af, waar toe, egter, veelen, om hunne beschonkenheid, niet geschikt waren, en leide hun vervolgens het hoofd voor de voeten. Het getal der onthalsden wordt op honderdëndrie begroot. Hunne lijken wierden in het Portaal der St. Michiels Kerk, in een groot gat, begraaven. Een goed getal burgers verliet de Stad, anderen wierden gebannen. Door deeze strengheid wierdt de twist tusschen den Raad en de Gemeente wel gestut, maar niet uitgedoofd. Door bemiddeling van den Bisschop van *Munster* ontvingen de uitgewekene en ballingen, in den Jaare veertienhonderddrieënetwintig, verlof om te mogen te rug keeren.

Het regt van Zilver te munten was, door de Stad *Deventer*, en, waarschijnlijk, ook door *Kampen*, reeds zedert den aanvang der Veertiende Eeuwe, geoeffend. De *Zwollenaars*, hoewel geen geld slaande, hadden, egter, de raadpleegingen met de andere Steden, over het Muntweezen, telkens bijgewoond. Omtrent den afloop der Eeuwe ontvingen die van *Zwolle*, van Keizer FREDERIK DEN DERDEN, het regt, om niet alleen Zilver, maar ook Goud te mogen munten.

Geene middelen liet de Raad onbeproefd, welke strekken konden om den bloei, welvaart en het genoegen van Stad en Burgerije te bevorderen of te vermeerderen. *Overijssel* was, voor langen tijd, vermaard door de zucht ter aankweeking van nutte kennisse. Bekend is het Doorluchtig School van *Deventer*, en vermaard om het groot aantal van geoeffende verstanden, die aldaar zijn aangekweekt. De *Zwollenaars*, door zo een loflijk voorbeeld opgewekt, en overtuigd van den luister, welken diergelijk eene stigting aan hunne Stad zou-

EEN GROOT AANTAL GILDEMEESTERS OP DE FEESTDAG VAN S.T LUCIA, IN DEN NACHT, OP DE GROOTE MARKT TE ZWOLLE ONTHOOFT.

zoude bijzetten, beraamden de noodige ſchikkingen, volgens welke de Jeugd en Jongelingſchap onder hen in taalkennis en andere fraaie weetenſchappen, naar den ſmaak der eeuwe, konden onderwezen worden.

Daarenboven werkte de Natuur kragtdaadig mede, ter bevorderinge van den welvaart der Stad. Een onvermaarde Stroom, het *Zwarte Water* genaamd, die de Muuren van *Zwolle* beſpoelt, doch, zints onheugelijke tijden, niet bevaarbaar was geweest dan voor Schuiten en andere ligte vaartuigen, nam, al gaande weg, eene andere gedaante aan. De toeneemende ſchuuring van het water der Zuiderzee, aan den eenen kant, en, aan de andere zijde, de uitloop van een menigte Veenwater, 't welk, zedert de uitbreiding der Turfgraaverijen, telkens toenam; en eindelijk de ontlasting van het Vechtwater: alle deeze oorzaaken ſpanden te zamen, om aan het gemelde *Zwarte Water* eene diepte te doen bekomen, dat het van ſchepen, welke zes en meer voeten diep gingen, konde bevaaren worden. Maar zo voordeelig de Natuur aan onze Stad was, even ongunſtig was dezelve de twee andere Overijſſelſche hoofdſteden. Door de geduurige opwerping van Zand wierdt de *Yſſel*, aan welke dezelve gelegen zijn, bijkans onbruikbaar voor Schepen, die eenig aantal Lasten konden voeren. De bovengemelde verandering was oorzaak, dat de Scheepvaart en Koophandel van *Zwolle* zeer aanmerkelijk begonnen te bloeien: voornaamlijk, om dat de Weſtfaalſche en Duitſche Kooplieden hunne goederen en koopmanſchappen met aanmerkelijk voordeel over deeze Stad verzonden, dewijl ze hier door bevrijd waren van het betaalen van den Yſſeltol, die te *Kampen* gevorderd wierdt.

Ongelukkig gaf deeze vermeerdering van welvaart der Stad *Zwolle* aanleiding tot een hooploopend misverſtand met de Stad *Kampen*, 't welk in daadlijkheden uitbrak. De Kampenaars, naamelijk, waren, al zints langen tijd, in het bezit geweest van eenen Tol op den *Yſſel*; een voorregt, door Biſſchop FREDERIK VAN BLANKENHEIM hun vergund. Zij hielden ſtaanden, dat dit regt zich zo verre in de Zuiderzee uitſtrekte, als men eene diepte van drie en eene halve El waters peilde; en, gevolglijk, dat de ſchepen, die in of uit

het Zwarte Water kwamen, zo wel als de zulke, die den Yſſel bevoeren, tot het betaalen van deezen Tol verpligt waren. De Zwollenaars, van hunnen kant, beſchouwden het voorgeeven van die van *Kampen* als eene nieuwigheid, en weigerden volſtrektelijk, zich daar aan te onderwerpen. Eerst tragte men, door Vertoogen, de gerezen geſchillen bij te leggen. Doch toen deeze niet baatten, kwam men, ten langen laatſte, tot feitlijkheden. Een *Zwolsch* ſchip wierdt, in den Jaare vijftienhonderdtwintig, door de Kampenaars, gewapenderhand, genomen; en toen zij zich niet wilden laaten overhaalen om hetzelve te ontſlaan, namen de Zwollenaars eenige Burgers van *Kampen* gevangen. *Deventer*, deezen aanſtootlijken en hoogloopenden twist hunner Zuster-Steden met leede oogen aanziende, tradt als middelaares tuſſchen beiden. Vrugtloos, egter, waren alle haare poogingen. Met even weinig vrugt zonden de Staaten van het *Neder-Sticht* hunne Afgevaardigden na de overhoopliggende Steden, om, door hunne tuſſchenſpraak, den twist een einde te doen neemen. Vrugtloos zelf tradt de Biſſchop van *Utrecht*, ten zelfden oogmerke, met zijn gezag tuſſchen beiden. De eenige uitwerking, welke alle deeze tuſſchenſpraaken en bemiddelingen voortbragten, was hierin gelegen, dat te *Zwolle* de gevangene *Kamper* burgers hunne vrijheid bekwamen, en deeze, ten behoeve der eigenaaren, het genomen *Zwolſche* Vaartuig ontſloegen. Dit alles konde, evenwel, niet verhinderen, dat de inwooners van beide Steden over en weder de Wapens aangordden, en geene gelegenheid lieten verloopen, om de een den anderen allen mogelijken afbreuk en nadeel toe te brengen. Dit alles duurde tot in den aanvang des volgenden Jaars vijftienhonderdeenëntwintig. Koning KAREL, onlangs onder den naam KAREL DEN VYFDEN, tot de Keizerlijke waardigheid verheven, vermaande thans de geſchilvoerende Steden, zich aan de uitſpraak van haaren Landheeren en van de Staaten van het *Neder-Stichi* en van *Overijſſel* te onderwerpen, en inmiddels, bij manier van ſtilſtand van Wapenen, alle Krijgstoerustinge en Vijandlijke bedrijven te ſtaaken. Deeze vermaaning deedt eenige uitwerking. Van wederzijde ſtelden de beide Steden haare belangen ſchriftelijk ter hand

aan

aan de benoemde Scheidslieden. Doch een misverſtand, tuſſchen den Utrechtſchen Biſſchop en de Staaten van het Gewest ontſtaan, bragt te wege, dat men niet zo ſpoedig kon gereed zijn met het doen van eene behoorlijke uitſpraake, óf die van *Zwolle* hadden gelegenheid tot het doen uitbarſten van eenen zandſlag, door welken alle hoop op een gewenscht vergelijk voor altoos ſcheen te zullen verijdeld worden.

Die van *Zwolle*, naamelijk, hadden niet veel gronds om van de zijde des Biſſchops eene gunſtige vonnisvelling te verwagten. De reden was, om dat zij, in den oorlog, welken zij, met den voorgaanden Biſſchop FREDERIK VAN BLANKENHEIM, tegen de Gelderſchen gevoerd hadden, den Ontvanger der Schattingen, door hem aangeſteld, zijne Rekening niet hadden doen zuiveren, gelijk de Ontvangers in andere Steden gedaan hadden. Daarenboven hadt de Wethouderſchap van *Zwolle* het verzoek van den Biſſchop, van de Ridderſchap en van de andere Steden, om den Ontvanger tot het zuiveren van zijne Rekening te noodzaaken, door allerlei uitvlugten en voorwendingen telkens van de hand gewezen. Dit voorval, welk zeer kwalijk was opgenomen, was oorzaak dat de Stad *Zwolle*, in haaren Oorlog tegen *Kampen*, geen uitzigt of reden hadt om binnenslands op merkelijken bijſtand te kunnen ſtaat maaken. Dus vondt men zich genoodzaakt, elders heul en troost te zoeken. Daar toe liet men het oog vallen op Hertog KAREL VAN GELDER, wiens naijver tegen KAREL DEN VYFDEN bekend was, en van welken men vertrouwde, dat hij deeze gunſtige gelegenheid, om den Huize van *Oostenrijk* afbreuk te doen, niet zou laaten voorbijgaan. Naa eene wijl onderhandelens trof men eene Overeenkomst, van welke de voornaamſte punten en voorwaarden hierop neder kwam: „ de Stad *Zwolle* zoude „ zich ſtellen onder des Hertogs beſcherming, en van twee „ Vorſten haar door den Hertog aangeboden, één en, ten be„ hoeve van den H. MARTEN en van het Roomſche Rijk, „ tot haaren Landvorst aanneemen, in de hoop dat gemelde „ MARTEN vervolgens op den Biſſchoplijken Zetel van het „ Sticht mogt verheven worden, hetwelk men met allen „ vlijt zoude helpen bewerken. Van zijnen kant zou Her-

„ tog KAREL de burgers van *Kampen* ſtraffen, en hen nood-
„ zaaken om van het vorderen van den betwisten Tol af-
„ ſtand te doen." Op den achtſten Junij des bovengemelden Jaars vijftienhonderdeenëntwintig wierdt dit Verdrag geſloten. Bijstere verwondering en ontzetting veroorzaakte dit bedrijf der *Zwollenaaren* door het gantſche land: te meer, naa dat rugtbaar was geworden, dat zij, op den eigen dag van het ſluiten der Overeenkomſte met den krijgshaftigen Hertog KAREL, zich uit den Eed, aan Biſſchop PHILIPS gedaan, zich openlijk hadden ontſlagen.

Een aanval op *Haſſelt* was het eerſte bedrijf, waar mede het Krijgstooneel wierdt geopend. De *Zwollenaars* waren misnoegd op Wethouders en Burgers dier Stad, om dat zij hen hadden willen dwingen, met hunne Schepen te *Haſſelt* aan te leggen, ingevolge van een zeker regt, welk zij beweerden, daar toe te hebben. Dit, intuſſchen, was ſlegts een voorwendzel, en de waare reden der verſtoordheid van die van *Haſſelt* op de *Zwollenaars*, om dat deeze hadden belet dat hunne Stad niet onder de hoofdſteden van het Gewest was aangenomen. Reeds 's nachts voor dat het meergemelde Verdrag was geſloten, geſchiedde de aanſlag op *Haſſelt*, door de voornaamſte drijvers; bij verraſſing zogten zij zich van de Stad meester te maaken. Doch de toeleg wierdt ontdekt, en ontmoetten, daarom, de beſpringers zo veel tegenſtands, dat zij genoodzaakt waren, onverrigter zaake af te trekken. Twee of drie dagen laater overvielen de *Zwollenaars* eenige *Overijſſelſche* Edelen, die, zo ras zij de tijding der Omwentelinge hadden vernomen, te *Nijerbrugge* vergaderd waren, om te beraadſlagen, wat hun, in deezen toeſtand van zaaken, te doen ſtondt. Verſcheiden hunner wierden gevat, en gevanklijk na *Zwolle* gevoerd. Om dit bedrijf, 't welk het gantſche Land met verontwaardiging vervulde, te regtvaardigen, lieten die van *Zwolle* van zich gaan, dat de Edelen, de hoofden hebbende bijeen geſtoken, om hen te verdrukken, men hun niet kwalijk konde neemen dat zij hunne vijanden waren voorkomen; dat voorts niemand het in hun als berispelijk konde aanmerken, dat zij zich aan den *Utrechtſchen* Biſſchop ontrokken, en onder de beſchermming

ming des Hertogs van *Gelder* hadden begeeven, naardien Bisschop PHILIPS VAN BOURGONDIE, in stede van zich als een Herder en Vader jegens hen te gedraagen, een Vervolger en Onderdrukker hunner Stad was geworden. Naa het verstooren en gevangen neemen der Edelen wendden de *Zwollenaars* zich tegen verscheiden adelijke Huizen, dezelve vernielende of onbruikbaar maakende. De Stad *Harfelt* moest nu, andermaal, eenen aanval verduuren; doch de toegeschotene huip der landlieden uit het Drostampt van *Vollenhove*, en van een goed gedeelte der Burgerije van *Kampen*, noodzaakte hen, van nieuws, om het ondernomen beleg op te breeken. Hierop wierp Hertog KAREL eenen hoop zijner Gelderschen in *Genemuiden*, met oogmerk om, langs dien weg, den toevoer na *Harfelt* af te snijden, en, onder de begunstiging daar van, in de hoop op een gunstiger uitslag, een voordeeliger kans tegen het Steedtje te waagen. Doch ook ongelukkig viel deeze onderneeming uit. Gesterkt met eenigen onderstand uit *Holland*, kwam Bisschop PHILIPS VAN BOURGONDIE, in de maand Oktober, te *Kampen*, en noodzaakte den Hertog, zijne benden te doen aftrekken.

Onder dit alles hadden die van *Zwolle*, zo wel als andere Overijsselaars, een drukkend gevoel van de rampen des Oorloga. De Bisschoplijke Krijgsbenden, brandende van verontwaardiging over den hoon, het Opperhoofd der Nederlandsche Kerke aangedaan, en derwegen niets dan wraak ademende, pleegden allerlei moedwil tegen de *Zwollenaars*; zij staken, onder andere, eene hunner Voorsteden in brand. Keizer KAREL DE VYFDE, doof voor alle de Vertoogen, met welke zij hunnen afval zogten te regtvaardigen, verklaarde hen, nevens de Gelderschen en Friezen, voor weerspannigen en muitelingen. Daarenboven zondt de Keizer een aanzienlijk getal Knegten, onder het opperbevel van den vermaarden JURIAAN SCHENK, na *Overijssel*. Naa verloop van eenigen tijd verdreeven deeze de *Gelderschen* uit twee Schanzen. Een van die Sterkte lag nabij *Zwolle*, en diende ter dekkinge van den toevoer van leevensmiddelen; van welken de burgers dier Stad thans versteken zijnde, tot moedloosheid begonnen over te slaan. Om hunne geesten een

weinig op te beuren, ondernamen de *Gelderſchen* het beleg van *Steenwijk*, waar toe insgelijks eenige *Zwolſche* burgers de hand leenden. Doch het oogmerk wierdt niet bereikt. De Steenwijkers weerden de belegeraars van hunne wallen. Hier bij kwam nog de wantroostige tijding, dat het Steedtje *Genemuiden* door SCHENK berend was, en op het punt ſtondt om zich aan hem te moeten overgeeven. In deezen ſtaat van zaaken, in welken alles genoegzaam voor verlooren wierdt gerekend, verſcheen Hertog KAREL ter goeder uure binnen *Zwolle*. In allerijl verzamelde hij eene aanzienlijke magt, trok daar mede, met verhaasten optogt, na *Genemuiden*, en bragt het Leger van SCHENK zulk eene zwaare nederlaag toe, dat hij, in 't toekoomende, van dien kant, geenen tegenſtand hadt te vreezen.

Zeer voorſpoedig ſlaagden nu vervolgens de wapens des Gelderſchen Hertogs. Dit deedt zijnen moed klimmen, en tot daaden overſlaan, die van wederregtelijkheid niet konden vrijgeſproken worden. Van tijd tot tijd zogt hij zijne magt en invloed buiten de vastgeſtelde grenzen uit te breiden; zodat hij zich meer als Vorst en Heer dan als Beſchermer van *Overijſſel* aanſtelde. Niet ſlegts ſtelde hij, in zijnen naame, eenen Stadhouder aan, als mede eenen Rentmeester, die alles, wat voorheen aan den Biſchop wierdt betaald, ten behoeve van Hertoge KAREL invorderde, maar hij paarde ook daar nevens het uitſchrijven van Schattingen, welke, van dag tot dag, zwaarder wierden, en door de uitgeputte ingezetenen naauwlijks en niet dan zuchtende konden worden opgebragt. De Steden *Deventer* en *Kampen*, die onlangs een Verdrag met KAREL hadden aangegaan, zouden nu wel gaarne tot de heerſchappij van Biſchop PHILIPS zijn te rug gekeerd. Te *Zwolle*, alwaar, daarenboven, de algemeene ſtemme nimmer voor Hertog KAREL geweest was, begon men nu, meer en meer, openlijk de ooren op te ſteeken en dreigende uitdrukkingen uit te ſlaan tegen de zodanigen hunner medeburgeren, welke de Stad aan des Biſchops heerſchappij hadden onttrokken.

En, inderdaad, hoe zwaar ook het Gelderſche jak de Provincie in 't algemeen mogt drukken, pijnlijker kneldę het

hetzelve de *Zwollenaars* dan de bewooners der andere Steden. De bezetting van *Hasselt* ſtroopte tot voor hunne muuren, en bragt hun de grootſte nadeelen toe. Van binnen ſtondt alle neering ſtil; alle handel in de Nederlanden was hun, van 's Keizers wege, verboden. Het misnoegen nam hand over hand toe: zo dat men de Steden *Deventer* en *Kampen* van de heerſchende gevoelens, onder de hand, onderrigtte, onder belofte van met haar en met de Ridderſchap, de noodige maatregels te zullen beraamen, tot uitdrijvinge der Gelderſchen. Een nieuw gewigt in de ſchaal des misnoegens was, een aanſlag des Hertogs, wien men ſteeds geweigerd hadt, Bezetting in de Stad te ontvangen, om, bij verraſſing, drie Vaandelen Knegten daar binnen te werpen. Eindelijk raakten, met den aanvang des volgenden jaars vijftienhonderdvierëntwintig, de Geldersgezinde Regenten van het Kuſen. Zelf verlieten zommigen de Stad, als hunne perſoonen daar binnen niet veilig agtende.

Hertog KAREL, van deeze verdeeldheden onderrigt, kwam onverwagt aanrukken, om zijnen begunſtigers bijſtand te bieden, en zich van de Stad te verzekeren. Op den vierden Maart des gemelden jaars ſtak hij, van *Hattem*, over den Yſel, tegen zijn gegeeven woord, met een aanzienlijk getal Knegten, welke hij met zich ter Stad hoopte te doen intrekken. Doch dit mislukte hem. Hertog KAREL zelve was vooraan getrokken met de Heeren van zijn Hof, die hunne Knegten op paerden gezet hadden. Doch deeze waren, nevens den Hertog, niet zo ras binnen de eerſte Sasſenpoort getrokken, of de Zwollenaars lieten de Valpoort na beneden, met oogmerk om het Krijgsvolk daar buiten te houden; verdrijvende voorts hetzelve, met ſteenen en ander werptuig, van de muuren. Men verhaalt dat Hertog KAREL, zich dus tuſchen twee Poorten vindende opgeſloten, en geene andere uitkomst ziende dan door eene Waterpoort, tot eenen zijner Hovelingen, in gebroken Hollandsch, zou gezégd hebben: *Hier wil ze deur*; want, vermits de Hertog aan het Hof van *Bourgondie* was opgevoed, en daarenboven in *Frankrijk* langen tijd gevangen was geweest, ſprak hij het Hollandsch zeer gebrekkig. Zijn voorneemen hem ont-

raden zijnde, zou hij, al ſchertzende, gezegd hebben: *Hoe zuiverlijk zit zij nu hier en kijkt.* KAREL vervolgens binnen de Stad zijnde gelaaten, wierdt in de Munt geherbergd. Doch zich daar binnen niet veilig oordeelende, vertrok hij reeds den volgenden dag, zonder iet weezenlijks verrigt te hebben, na *Gelderland*, met oogmerk om bij de eerſte gunſtige gelegenheid over den geleden hoon eene ſtrenge wraak te zullen oeffenen. Zommigen hebben aangeteekend, dat de *Zwollenaars* van den Hertog een zwaar Losgeld eischten, en dat zij aan 't dit geld hunne vingers blaauw geteld hebbende, daar van den ſpotnaam van *Zwolſche Blaauwvingers* zouden gekregen hebben. Om meer dan één reden mag die vertelling een Sprookje heeten.

De zodanigen der *Zwolſche* Regenten en Burgeren, die, 't zij dan meer of min openlijk, de belangen des Utrechtſchen Biſchops aankleefden, waren, al in den jongstverloopen jaare, in heimelijke onderhandeling getreeden met de twee andere *Overijſſelſche* Steden. De vreeze, dat Hertog KAREL hun voorgaand gedrag gewisſelijk zou betaald zetten, bragt te wege, dat zij thans geene middelen onbeproefd lieten, om het ſpoedig ſluiten van een nauw onderling verdrag te bewerken. Op den elfden April wierdt het gewenscht Verbond geteekend. De drie Steden beloofden en verbonden zich bij hetzelve, ten eeuwigen dage aan het Sticht van *Utrecht* en aan elkander te zullen getrouw blijven, de wederzijdſche Voorregten in eere en waarde houden, en over en weder elkander, met alle magt, en wel bijzonder ook de Stad *Zwolle* tegen den Hertog van *Gelder*, de behulpzaame hand te bieden. Met naame bedongen die van *Zwolle*, in het ongeſtoorde genot van den Vrijen Vaart op het *Zwarte Water* niet te zullen geſtoord worden.

Niet vrugtloos hadden de *Zwollenaars*, bij het Verdrag, beſcherming tegen Hertog KAREL bedongen. Want het Verbond hadt nog niet zijn volle beſlag gekregen, of KAREL hadt reeds om hunne Stad het beleg geſlagen. De moedige tegenſtand der Stedelingen deedt hem, wel haast, van zijn voorneemen afzien. Men wil dat hij zelve den eerſten voorſlag zou gedaan hebben tot een vergelijk, 't welk, binnen kor-

korten tijd, wierdt getroffen. Volgens het geſlotene Verdrag, zouden Hertog KAREL en de Stad *Zwolle* zich, over en weder, van alle vijandlijkheden onthouden, hunne onderlinge geſchillen aan de uitſpraake van onzijdige Scheidslieden overlaten, en den handel voor de wederzijdſche Ingezetenen openzetten. Daarenboven verbonden zich die van *Zwolle*, met den Huize van *Bourgondie*, of met deszelfs aanhangeren, niet te zullen handelen. 's Daags naa het ſluiten van dit Verdrag wierdt het beleg opgebroken; PHILIPS VAN BOURGONDIE, Biſchop van *Utrecht*, was, geduurende het beleg, overleden.

Naa eenig tegenſtribbelens viel de keuze van eene nieuwen Biſchop op HENRIK VAN BEIEREN, broeder des Keurvorsts van de *Palts*; tot groot ongenoegen van Hertoge KAREL, die eenen anderen hadt aangeprezen, en, om van deeze teleurſtelling wraake te neemen, zich van nieuws tot den Oorlog bereidde. Zijn eerſte bedrijf was, het geſloten houden van Wegen en Stroomen voor de *Overijſelſchen*. De hoon, hem, onlangs, door de Stad *Zwolle*, aangedaan, zat hem nog hoog in den krop; even als voorheen, ſneedt hij haar allen toevoer af. Hij ging nog verder; door het aanjaagen van ſchrik en het uitſlaan van dreigementen, zogt hij de Steden *Deventer* en *Kampen* van het toebrengen der afgeſprokene hulpe af te trekken. Doch deeze bleeven getrouw aan de geſlotene verbinteniſe; waar door, evenwel, Hertog KAREL niet wierdt te rug gebragt, om zijne gedaane bedreigingen ten uitvoer te brengen. De drie Steden, aldus in het naauw gebragt, hielden bij den nieuw verkoren Utrechtſchen Kerkvoogd aan, om eenen vasten Vrede met den Hertog te bewerken. Eene bijeenkomst, ten dien einde, te *Nuis* gehouden, liep vrugtloos af; en KAREL hielt niet op met de *Zwollenaars* hoe langer hoe meer te benaauwen. Eindelijk verſcheen Biſchop HENRIK, in eigen perſoon, in *Overijſel*, en bragt een Leger op de been, waar mede hij *Zwolle* beſchermde, en vervolgens het *Huis te Rechteren*, van welks bezetting *Zwolle* veel overlast en nadeel leedt, belegerde. Gebrek aan geld noodzaakte hem, eyter, van deeze onderneeminge, eerlang, af te zien.

On-

Onder bemiddeling van den Keurvorst van *Trier* wierde, ten laagen laatſte, de Vrede geſloten. Van de voorwaarden zullen wij alleenlijk eene daar van vermelden, de Stad *Zwolle* afzonderlijk betreffende; zij wierdt daar bij verpligt, jaarlijks vijfhonderd Goudguldens aan den Hertog te moeten opbrengen; welke zij, evenwel, met tiendnizend Goudguldens in eens zoude kunnen losſen.

Thans ſcheen men eenige rust te zullen genieten. Doch de tweeſpalt, die binnen *Zwolle* bij aanhoudenheid bleef heerſchen, was oorzaak, dat men, van het aangegaane Verdrag, weinige vrugts plukte. De uitgeweekene of gebannen Burgers, met andere Geldersgezinden geſterkt, ſtelden, eerlang, eene nieuwe pooging te werk, om de Stad in Hertog KAREL's handen te leveren. Toen dit mislukte, bewerkte de Hertog, dat de gemelde Burgers met de Stad wierden verzoend. In de Stad te rug gekeerd, hielden deeze zich niet aan den getroffen Zoen. Van tijd tot tijd veroorlofden zij zich het pleegen van oproerige bedrijven; waar tegen de Zwolſche Wethouderſchap maatregelen beraamde, om hen in toom te houden, of te ſtraffen. Hier uit ontleende Hertog KAREL voorwendzels tot klaagen, en om de *Overijſſelſche* te kwellen.

De engte, in welke de Overyſſelſche Steden zich gebragt zagen, noodzaakte dezelve, na vermogender hulp en beſcherming uit te zien. Zij wierpen zich in de armen van Keizer KAREL DEN VYFDEN. In den aanvang des Jaars vijftienhonderdachtëntwintig ſlooten zij een Verbond, waarbij zijne Keizerlijke Majeſteit voor Erfheer van *Overijſſel* wierdt verklaard.

Twee jaaren daar naa ontſtondt 'er geſchil tuſſchen die van *Zwolle* en *Haſſelt*. Tot nog toe hadden de laatstgemelden niets anders dan een Veerſtal voor hunne Stad over het *Zwarte Water*, in de plaats waar van zij nu eenen Brug begonnen te leggen. De *Zwollenaars* het aangevangen werk zoekende te verhinderen, ontſtonden hier uit groote moeilijkheden; die, egter, nog gelukkig wierden bijgelegd door een Vonnis van 's Keizers Geheimen Raad, die verſtondt, dat vermits het *Zwarte Water* aan den Keizer behoorde, de

de *Haſſelaars* geen regt hadden om 'er een Brug over te ſlaan. Naderhand zogten zij van den Hertog VAN ALVA dit Voorregt te verkrijgen; doch de *Zwollenaars* wisten daartegen een ſpaak in het wiel te ſteeken.

Langs den bovengemelden weg hadt aldus de Stad *Zwolle*, nevens alle de overige Nederlandſche Gewesten, het hoofd moeten buigen onder het juk der wijduitgeſtrekte heerſchappije van het Huis van *Oostenrijk*. Van geen langen duur, intusſchen, was deeze onderwerping. PHILIPS DE TWEEDE, Zoon en Opvolger van KAREL DEN VYFDEN in het gebied over deeze Gewesten, onkundig van de geaartheid zijner nieuwe Onderdaanen, en meenende, naar goedvinden, met dezelve te kunnen handelen, gaf een doodlijken knak aan zijne overheerſching, terwijl hij zich verbeeldde, dezelve op eenen onomſtootelijken voet te vestigen. De minstgeoeffenden in de Vaderlandſche Geſchiedenisſen, hoe eigendunkelijk die ſtroeve Vorst met de Vrijheden en Voorregten van Provincien en Steden leefde, en zo in het Waereldlijke als in het Kerkelijk beſtuur allerlei nieuwigheden, met die plegtig bezworene Voorregten onbeſtaanbaar, invoerde. *Zwolle* hadt hier van een drukkend gevoel. Die Stad, te gader met de twee andere Hoofdſteden van het Gewest, wilde Koning PHILIPS van haar, dus lang geoeffend, ſouverein gezag berooven, door het oprigten van een Geregtshof, 't welk de Burgers dier Steden voor zich konde dagvaarde, met voorbijgaan der Wethouderſchappen, welke, zints onheugelijke tijden, daar toe alleen geregtigd waren. Het vuur van misnoegen, welk bij de Burgerij, al lang, onder de asſche hadt geſmeuld, wierdt hier door geſtookt, en brak, ten langen laatſte, met geweld. in lichter laalje vlamme, ten dake uit. Door een afzonderlijken Brief hadt WILLEM DE EERSTE, *Prins van Oranje*, de Stad tot afval van de Spaanſche heerſchappij uitgenodigd. WILLEM, *Graaf van den Berge*, 's Prinſen Zwager, in den Jaare vijftienhonderddrieëenzeventig, met een vrij talrijke magt, in *Overijſſel* zijnde gekoomen, maakte zich, met kleine moeite, gelijk van andere Steden, ook meester van *Zwolle*: te gereeder nog, om dat die Stad, 's jaars te vooren, van Spaanſche bezetting was verlost.

Voor

Voor een korten tijd geraakte *Zwolle*, van nieuws, onder de heerſchappij van *Spanje*, door de ſchandelijke vlugt des Graave VAN 'DEN BERG. *Don* FREDERIK, Zoon des Hertogs van ALVA, met een talrijk leger in *Gelderland* gekoomen, en te *Zutfen* ongehoorde wreedheden gepleegd hebbende, zonden die van *Zwolle*, voor zich zelve het ergſte vreezende, hunnen Burgemeester JAN VAN HAERST aan *Don* FREDERIK, om het gebeurde in hunne Stad op de best mogelijke wijze te verontſchuldigen, en genade te verzoeken; 't welk hij, en met geen ongelukkigen uitſlag, op zijne knieën deedt. Zedert wierdt *Zwolle*, van nieuws, omgezet, ten voordeele van ORANJE, door de bewerking des Graaven VAN RENNENBERG, hoewel met eenige moeite. Genodigd om zich in het Verbond der Vereeniginge, in den Jaare vijftienhonderdnegenenzeventig te *Utrecht* geſlooten, te begeeven, gaf de Raad der Stad aan dien Stadhouder tot beſcheid, dat men in het geſchil tusſchen den Landsheer en de Onderdaanen, zich liefst onzijdig wilde houden. Dit antwoord wierdt RENNENBERG buiten de Stad toegezonden. Doch toen men bemerkte, dat de Stadhouder met zulk een beſcheid zich niet liet afzetten, en bovendien in aanmerking nam, hoe onbezonnen het ware, in de tegenwoordige gelegenheid der Stad, tegenſtand te bieden, ingevalle hij iet vijandelijks mogt ondernemen, opende men voor hem de Poorten. Toen tradt men toe tot de Unie, en zwoer den Koning van *Spanje*, nevens den Hertog VAN ALVA, af.

Onder dit alles was in het Gewest van *Overijſſel*, zo wel als in de overige Nederlandſche Provincien, het licht der Kerkhervorminge doorgebroken, ondanks den zwaaren tegenſtand, welke daar tegen wierdt te werk geſteld. Met den naam van *nieuwigheid* wierdt de gezuiverde leere gebrandmerkt, door de Ridderſchap en de Wethouders van *Zwolle* en der twee andere Hoofdſteden. Een kragtdaadiger en meer afdoende middel, dan ſcheldnaamen, voegden zij daar nevens, ter weeringe der nieuwigheid: ſtrenge Plakaaten en ſoortgelijke maatregelen. Doch de Hervormde Leeraars lieten zich daar door niet afſchrikken. Het prediken in de Stad *Zwolle* durfden zij inderdaad niet onderneemen; te *Aſſendorp*, op

het

het grondgebied der Stad gelegen, hielden zij hunne eerſte vergaderingen. Om de burgers van het loopen ter preeke buiten de Stad te rug te houden, en evenwel der algemeene geestneiginge des Volks een weinig te gemoet te koomen, gedoogde de Raad en de Gemeente, dat voortaan het Nachtmaal, aan die zulks verlangden, onder beide gedaanten, te weeten, door het gebruiken zo wel van den Wijn als van het Brood, zou worden toegedient. Van geringe baate, ter bereikinge van het voorgeſtelde oogmerk, was die vergunning. Bij talrijke ſchaaren zag men Mannen en Vrouwen, bejaarden en jeugdigen, na *Aſſendorp* ter preeke loopen. Dermaate groeide, van tijd tot tijd, het getal der Onroomſchen, dat zij zich gemoedigd gevoelden, om ten hunnen gebruike eene der Stads Kerken van den Raad te eiſchen. Onbezonnen ijver liep hier goede orde vooruit. Doordien de Raad, naar de meening der Hervormden, niet ſpoedig genoeg gereed was met het geeven van antwoord, maakten zij zich met geweld meester van de Lieve Vrouwen Kerk, en lieten in dezelve, door eenen Leeraar, den dienst waarneemen. Om het toeneemend getal der Onroomſchen konde, welhaast, die Kerk den toeloop niet bevatten. Men deedt hierom, aan den Raad, den voorſlag, dat de Groote Kerk hun mogt worden ingeruimd. Doch dit verzoek wierdt van de hand gewezen; en waren de Hervormden door vreeze niet te rug gehouden, zij zouden, even gelijk de andere, ook deeze Kerk met geweld hebben ingenomen.

Intuſſchen hadt de Graaf VAN ARENBERG, Stadhouder van het Gewest, het geweld, aan de Lieve Vrouwen Kerk, door de Hervormden, gepleegd, zo euvel opgenomen, dat hij den Raad dreigde, het *Zwarte Water* te zullen ſtoppen, en dus allen toevoer na de Stad afſnijden, indien dezelve niet bezorgde, dat de gemelde Kerk aan de Roomschgezinden wierdt te rug gegeeven. De Magiſtraat verontſchuldigde zich op het allernederigst, het voorgevallene op de noodzaaklijkheid der tijden ſchuivende. Doch de Stadhouder liet zich met deeze verontſchuldiging niet afzetten, maar bragt, eerlang, door zijn gezag te wege, dat de Roomschgezinden in het bezit der Lieve Vrouwen Kerke herſteld wierden.

In

In weerwil van dit alles waren de Hervormden te *Zwolle* niet verdelgd; zelf telde men verſcheiden van de aanzienlijkſte burgers, die der Nieuwe Leere, gelijk men 't noemde, meer of min openlijk waren toegedaan. Aan den Hertog VAN ALVA was dit niet onbekend. Hierom zondt hij bevel aan den Raad en de Gemeente der Stad, dat men zorge hadde te draagen, om geene andere lieden in de Regeering te brengen, dan die voor opregte en ijverige Roomsch-Katholijken bekend ſtonden. Hij voegde 'er eene bedreiging nevens, volgens welke de Koning van *Spanje* zelve de verkiezing doen zou van Scheppenen en Raaden, indien dit bevel niet wierdt opgevolgd. Ondanks die bedreiging ontzetteden de twaalf Keurnoolen, op den dag der gewoone Regeeringsveranderinge, eenen DIRK TWENHUIZEN, voor ijverig Roomsch-Katholijk bekend, van zijnen post, en verkoozen, in zijne plaats, den Schoolvoogd MOMMIUS, die den naam hadt van der *Augsburgſche* Geloofsbelijdenisſe heimelijk aan te kleeven. Deeze keuze deedt den Hertog VAN ALVA dermaate in gramſchap ontſteeken, dat hij den Raad van *Zwolle*, door den Heer VAN GROESBEEK, liet aanzeggen, dat ten zij dezelve MOMMIUS van zijnen post ontzette, hij veertien Vaandelen Spaanſche Knegten in de Stad zoude zenden. MOMMIUS hadt reeds den Eed afgelegd. Doch den ramp, welke de Stad, om zijnentwille dreigde, met ſchrik en vreeze te gemoet ziende, verzogt hij zijn ontſlag; 't welk hem ook vergund wierdt.

Deeze gebeurtenis was oorzaak, dat de Onroomſchen te *Zwolle*, eenigen tijd, het onderſpit delfden, en in het verborgene, hoewel nog altoos met gevaar, hunnen Openbaaren Godsdienst moesten waarneemen. De komst des Graave VAN DEN BERG deedt hun het hoofd wel wederom opſteeken; doch de aantogt van *Don* FREDERIK, ALVA's Zoon, den moed wederom ontzinken. Eindelijk wierden de Onroomſche, in den Jaare vijfhienhonderdtachtig, volkomen meester. De gruwel der Beeldeſtormihge ſpeelde ook hier een ſchandelijken rol. Aan het Sakramentshuisje, de *Tabernakel* genaamd, in de St. Michiels Kerk, een kostbaar ſtuk werk, welks waarde op etlijke duizenden Dukaaten, wierdt geſchat,

ſloeg

floeg het woest gepeupel zijne ſchendige handen, en vernielde het, benevens verſcheiden andere kunſtſtukken.

Na deezen uitſlap hervatten wij den draad der Waereldlijke Geſchiedenisſen. Hoewel de *Zwollenaars* in het Verbond der *Utrechtſche* Vereeniginge waren getreden, weigerden zij, nogthans, Staatſche Bezetting in te neemen. De Roomschgezinden, die nog een zeer aanzienlijk getal uitmaakten, en altoos op hunne luimen lagen om hunnen Godsdienst wederom in het voorgaande aanzien te herſtellen, zogten zich van die gelegenheid te bedienen, om de Spanjaarden in de Stad te brengen. Schier was dit ontwerp naar hunnen wensch uitgevallen. Niettegenſtaande alle de leden der Wethouderſchap, nevens de Hoplieden der Straaten, 's Prinſen zijde hielden, hadden de afgezette Magiſtraaten, geſterkt door eenigen uit de burgerije, wien het hart over Spanje hing, de zaaken, onder de hand, indiervoege weeten te beleggen, dat zij in de maand Julij des Jaars vijftienhonderdtachtig zich genoegzaam meester van de Stad zagen. Heimelijk hadden zij eenige boeren binnen doen koomen, en onder de hand berigt gezonden van den toeſtand der zaaken aan den Heere MARTEN SCHENK, met verzoek dat hij ter hunner hulpe zich zou gereed houden. Niet zo heimelijk kon dit alles volvoerd worden, of de Onroomſchen kreegen de lucht van den toeleg. Zij verſchansten zich op de Groote Markt, hielden de St. Michiels-Kerk, het Kerkhof, de Kamper Poort en den zo genaamden Rooden Toren bezet, en zonden, intusſchen, aan de twee andere Hoofdſteden om hulp en onderſtand; met dien gevolge, dat, naa verloop van twee dagen, eenig Krijgsvolk van *Kampen*, en twee Vaandels uit de burgerij van *Deventer*, ter hunner hulpe aankwamen. De bode, welke het verzoek na *Deventer* hadt overgebragt, wierdt, in het wederkeeren, jammerlijk vermoord door de Roomſche boeren. Diergelijk lot trof den Zoon eens Burgemeesters van *Kampen*, terwijl hij, om den *Zwolſche* Hervormden bij te ſpringen, aan het hoofd eenige burgers van zijne Vaderſtad, in aantogt was. Maar deeze moord wierdt den boeren uit het *Mastenbroekſche*, welke denzelven gepleegd hadden, betaald gezet, door het uitplon-

deren en afbranden van hunne huizen, en het wegvoeren van hun vee. Toen openden de Roomschgezinden binnen *Zwolle* de poorten, die zij in hunne magt hadden, en liepen tot de Spanjaarden over. Eene Staatsche bezetting, zedert binnen gekomen, viel in de huizen der uitgewekenen, en roofde alles wat 'er binnen was. Inmiddels was MARTEN SCHENK reeds in aantogt na de Stad; doch vernomen hebbende, wat 'er binnen was voorgevallen, en dat de Staatsgezinden aldaar de overhand hadden, hieldt hij stil bij *Hardenberg*, vier mijlen van de Stad.

Het meergemelde onstuimige jaar vijftienhonderdtachtig was nog niet verloopen, wanneer de Graaf VAN RENNENBERG, de Staatsche zijde schandelijk en trouwlooslijk verlaaten hebbende, na de bemagtiging van *Oldenzeel*, voor *Zwolle* verscheen, nodigende die Stad om weder te keeren tot de gehoorzaamheid aan den Koning van *Spanje*. De Raad en de Gemeente weezen zijn aanzoek manmoedig van de hand. Toen geliet zich de Graaf, alsof hij hen door geweld tot zijne maatregels wilde overhaalen, en maakte ook inderdaad toestel om de Stad aan alle zijden in te sluiten. Doch zich te zwak bevindende om eene zo sterke Stad te vermeesteren, zag hij van zijnen toeleg af.

Van de scheuringe, in den Jaare zestienhonderdvijfënvijftig, tusschen de Staaten van *Overijssel* voorgevallen, en waarin *Zwolle* ook rijklijk zijn aandeel had, zullen wij hier geen verslag doen. Het behoort meer tot de Geschiedenis van het geheele Gewest, dan van eene afzonderlijke Stad. Om die zelfde reden zullen wij ook geen verhaal doen van soortgelijk eene verdeeldheid, in den Jaare zestienhonderdachtënzestig ontstaan, hoewel *Zwolle* mag gezegd worden, in deeze, meer dan in de voorgaande onlusten, te zijn bekokken.

Beter valt het in ons plan, hier eenige bijzonderheden te vermelden, raakende de bemagtiging der Stad, door den Bisschop van *Munster*, in den befaamden Jaare zestienhonderdtweeënzeventig. Geheel ongeschikt was nu *Zwolle* om een geregeld beleg te verduuren. Door verzuim bevonden zich de Vestingwerken, zo der Stad als der Affaijdinge, in zeer sleg-

ſlegten ſtaat. Toen men den ſtorm zag naderen, tragte men dezelve wel eenigzins te herſtellen; doch daartoe ontbrak de tijd; ook waren de gepaste en noodige hulpmiddelen niet voorhanden. Men nam wel in overleg om de Voorſteden te ſlegten; doch daartoe hadt men de toeſtemming der Gemeente noodig: en deeze liet niet dan met moeite, en toen het te laat was, zich daartoe overhaalen. Bij deeze verlegenheid kwam nog, dat een ſchip, door de Burgemeesters ROYER en VAN DEDEM, te *Amſterdam* met Krijgsbehoeften en andere noodwendigheden bevragt, niet kwam opdaagen. Voorts hadt de Stad geene andere Bezetting, dan acht Vaandels van BAMPHIEL, en negen nieuw geworvene van RIPPERDA: eene magt, niet groot genoeg, om eene Vesting met elf Bolwerken, benevens derzelver Affnijdingen, te verdeedigen. Den burgeren ontbrak het niet aan moed en goedwilligheid, om, voor de behoudenis der Stad, het uiterſte te waagen. Maar de Overſte POLENS bezat niet de vereischte kunde en beleid om hen aan te voeren, en ter verdeediginge van eene Stad, de gepaste maatregels te beraamen. Daarenboven lag hij overhoop met de Wethouderſchap, onder welke, insgelijks, niet de vereischte eensgezindheid plaats hadt. Bij dit alles kwam nog, eindelijk, verdeeldheid onder de Gemeente; die voorts, door de aannadering des vijands, van verlegenheid en angst was bevangen.

Een weinig naa het midden der maand Junij vertoonde zich de vijand voor de Stad, en zondt, welhaast, Gemagtigden, om over de overgave in onderhandeling te treeden. Nu ſprak men niet méer van verdeediging. Op den drieëntwintigſten der bovengenoemde maand wierdt het verdrag geteekend. De voornaamſte voorwaarden kwamen hier op neder: „ *Zwolle* zou in het Roomſche Rijk worden ingelijft; „ twee Kerken zouden de Hervormden ten hunnen gebruike „ hebben, ter oeffeninge van den Openbaaren Godsdienst; „ onder belofte en verzekering van trouwe, zou de Wet„ houderſchap, tot aan den volgende gewoonen keurtijd, in „ het bewind blijven; ieder een zou mogen vertrekken, „ werwaarts hij wilde; de gevlugten of uitgewekenen zou„ den ongehinderd in de Stad mogen terugkeeren; POLENS

„ zou met zijne vier Vaandels, met wapenen en pakkaadje, „ uittrekken; eindelijk zou de Stad niet dan met eene ge„ maatigde Bezetting bezwaard worden." Op deeze voorwaarden wierdt aan de burgerij en de bezetting de Eed gevergd. Doch in eenen Brief van dien tijd vindt men aangeteekend, dat, toen de Eed gedaan wierdt, wel een vijfde deel de vingers niet opſtak. Bijkans twee jaaren bleef *Zwolle* in de magt der *Munſterſchen*; zij verlieten dezelve op den tienden Maij des Jaars zestienhonderdvierënzeventig, naa dat hun alvoorens vijftëntwintigduizend Rijksdaalders voor Brandſchatting betaald waren.

Een nieuw geſchil ontſtondt 'er, in den Jaare zestienhonderdnegentig, tusſchen de Edelen en Steden van *Overijsſel*. Voor zo veel *Zwolle* daar in onmiddelijk was betrokken, zal een kort verſlag van dat geſchil hier niet kwalijk voegen. Naar de meening der Edelen, hadt *Zwolle* nevens de twee andere Hoofdſteden zich te veel gezags aangematigd over de belastingen op de middelen van Verteeringe, zonder het Lid der Ridderſchap naar behooren gekend te hebben. Behalven dit, hadden de Edelen nog eenige andere punten van bezwaarniſſe tegen de Steden. WILLEM DE DERDE, Stadhouder van het Gewest, kennis van de oneenigheden bekoomen hebbende, magtigde de Heeren HUIBERT ROOZEBOOM, TEERESTEIN VAN HALEWYN en NIKOLAAS KAN, Raadsluiden in den Hoogen Raad, in 't Hof en in den Raad van *Brabant*, om, bij bemiddeling of beſliſſing, de geſchillen af te doen. De Gemagtigden, in de maand Februarij des gemelden jaars, die van *Zwolle* en de twee andere Steden verwittigd hebbende van hunne aanſtaande komst, begeerden deeze vooraf een Affchrift te zien van derzelver last, op dat zij mogten weeten, in hoe verre zij zich daar naar hadden te voegen. Doch de Gemagtigden maakten hier in zwarigheid. Toen beklaagde zich *Zwolle* nevens de twee andere Steden, in eenen brief aan Koning WILLEM, over de handelwijze der Ridderſchap, die haare bezwaarniſſen voor zijne Majeſteit hadt gebragt, buiten kennis der Steden; verzoekende met een om handhaaving bij haare Voorregten, de behoudenis van welke haar, bij het Regeerings-Reglement van den Jaare zestien-

hon-

honderdvijfënzeventig plegtig was verzekerd en toegezegd. In het voorbijgaan mogen wij hier aanmerken, dat de bemoeijing van Prinſe WILLEM DE DERDE met dit geſchil een bewijs, boven veele anderen, uitleverde van deszelfs indringende geaartheid en toomlooze heerschzucht, daar hij, bij het ſtraks gemelde Reglement, hadt verklaard, zich niet te zullen belasten met de kennis van eenige Provinciaale zaaken. In de maand April kwamen de Gelastigden te *Zwolle*. Eerst hoorden zij de Ridderſchap, en zonder de Steden gehoord te hebben, belastten zij dezelve, op de bezwaarnisſen der Edelen te antwoorden, binnen den tijd van driemaal vierëntwintig uuren, den tusſchen beide koomenden Zondag daar mede onder begrepen. De Steden, hier toe geenen kans ziende, of meer genegen zijnde om de geſchillen, buiten de Gemagtigden, op den Landsdag af te doen, ſloegen zulks de Ridderſchap voor; doch deeze hadt 'er geene ooren na. Toen protesteerde de Steden tegen allen verderen handel, en ſchreeven andermaal een klaaglijken brief aan den Koning. Eene daad van oppermogendheid oeffende thans WILLEM DE DERDE, doende, op eigen gezag, eene uitſpraak, door welke, inderdaad, de ſtaat der Geldmiddelen van het Gewest buiten verwarring wierdt gehouden, doch waar bij tevens op het Regeerings-Reglement, en alzo op het regt van *Zwolle* en der andere Steden een openlijke inbreuk geſchiedde.

Zints dit voorval ontmoeten wij, in de Vaderlandſche Geſchiedenisſen, geene voorvallen, in welke onze Stad meer bijzonderlijk betrokken was, geduurende eenen langen reeks van jaaren. Dat ſtille en vreedzaame tijdperk mag gezegd worden, ten einde te zijn geloopen in den Jaare zeventienhonderdvijfënvijftig. In dat jaar, en zedert levert het voorgevallene binnen *Zwolle* verſcheiden gebeurtenisſen op, welke wij, den draad der lotgevallen tot heden toe willende aan elkander binden, niet mogen overſlaan.

't Is bekend, hoe haare Koninklijke Hoogheid, Moeder van den gewezenen Stadhouder WILLEM DEN VYFDEN, in het gemelde jaar, aan de Staaten van *Friesland* hadt verzogt, met haar een Plan te beraamen, raakende de beſtelling op de

Voogdijſchap met den aankleeve van dien, over haare kinderen, ingevalle de Gouvernante, geduurende derzelver Minderjarigheid, mogt koomen te overlijden. Gelukkig ſlaagde dat Plan in het genoemde Gewest. Al vroeger hadt *Gelderland*, omtrent het zelfde onderwerp, een beſluit, tot haar genoegen, genomen. Hier door gemoedigd, wendde de Gouvernante het oog na *Overijſſel*, en ſchreef aan de Staaten van dat Gewest eenen Brief, waarin zij dezelven voorſloeg, omtrent de Voogdijſchap, naar het voorbeeld en in het voetſpoor der twee genoemde Gewesten, insgelijks zodanige voorziening te doen, als zij vertrouwde van hunne gewoone voorzigtigheid en ijver voor het Huis van *Oranje*, en het handhaaven der tegenwoordige Regeeringsgeſtelteniſſe, en hier in door verwijl geene gelegenheid te geeven, tot misverſtanden, en voor den Staat verderflijke oneenigheden. Het goedvinden der Staaten hier op te gemoet ziende, boodt zij aan, tot meerder ſpoed hunner Raadpleegingen, zich niet te willen onttrekken om haare Bedenkingen, indien zij dezelve mogten verlangen, te laaten toekomen. De *Overyſſelſche* Staaten, op den gewoonen Landdag in Maart te *Zwolle*, deezen brief ontvangende, namen denzelven dankbijk aan, en verzogten om de mededeeling der aangebodene Bedenkingen van de Vrouwe Gouvernante. Welhaast ontvingen zij een Ontwerp, 't welk door de Afgevaardigden der drie Hoofdſteden wierdt overgenomen. *Deventer* verklaarde, zonder eenig uitſtel, 't zelve aan te neemen, zo verre die Stad aanging; Burgemeesters van *Kampen* en *Zwol* deeden desgelijks.

Doch dit werk, 't geen, in 't eerst, zo vlug ſcheen te vlotten, haperde in beide de laatstgemelde Steden, waar de Gezwooren Gemeente, of, gelijk men ze bij verkorting doorgaans noemt, *Meente*, geen genoegen nam in eene en andere bijzonderheid tot het Stederegt behoorende. Te *Zwolle* deeden Burgemeesters de Gezwoore Gemeente buitengewoon bijeen vergaderen, en aan dezelve de brieven der Gouvernante, met het Ontwerp, voorleezen; bijzonder voorhoudende de punten tot de Stad betreklijk, verklaarende dat zij daar in daadlijk hunne toeſtemming gegeeven hadden, ver-

verzoekende de Vrienden van de Meente hier in hun voetſpoor te volgen. De Meente hieldt het Voorſtel in beraad, en verzogt, dat het geheele Plan, één dag of meer, mogt leggen in de kamer van 't Stadhuis, waar de verkiezingen van Burgemeesters en Gemeensmannen 's jaarlijks geſchieden, om 't zelve aldaar te kunnen nagaan en overweegen. Dit wierdt geweigerd; zij drongen deezen billijken eisch niet verder aan; doch de verlangde toeſtemming nog uitſtellende, kreegen zij een nader aanzoek van den Magiſtraat, om zulks te doen, en deeze zaak voort te zetten: op eene derde en dringender aanmaaning, geſterkt door het voorbeeld van *Deventer*, leverde de Meente, wel verre van toeſtemming te draagen, een beredeneerd weigerend beſluit in, 't welk te meer onze opmerking verdient, dewijl zodanig een verſchynzel van wederſpraak en het voorſtaan van Regten, 'er veel opziens baarde. Wij zullen 'er eene en andere trek uit overneemen, en teffens aantoonen, wat hier 't verſchil was.

Naa eene hartlijke betuiging van alleszins te willen medewerken tot heil der Stede, en van gereedheid om in alles toe te ſtemmen, wat haare Koninglijke Hoogheid, mogt voordraagen, in zo verre de Privilegiën en Wetten der Stad, welker heilige bewaaring de groote Burgerij van alouden tijde aan de Gezwooren Gemeente, onder dierbaaren Eede, vertrouwd hadt, eenigzins zouden kunnen toelaaten, merken zij op, dat zij, het tegenwoordig Voorſtel met de Stads oude Wetten en Privilegiën vergeleken hebbende, moesten vaſtſtellen en vertrouwen, dat haare Koninglijke Hoogheid, van welke men bij mogelijkheid geene volkomene kennisſe van alle de veelvuldige bijzondere Stad- en Landregten vergen kon, in gevalle zij van de waare geſteldheid, en van de zonderlinge Voorregten der drie Hoofdſteden van *Overijsſel*, en bijzonder van *Zwolle*, grondig berigt bekomen hadt, zeker zou onderrigt geweest zijn, „ dat de Stad *Zwolle* eene „ Vrije en van niemand afhangende Stad was, wier Regeering beſtondt in zestien Burgemeesters, verdeeld in acht „ Schepenen, en acht Raaden, mitsgaders in achtënveertig „ Gemeensluiden. — Dat de Regeering van Burgemeesteren „ *alleen voor één jaar* was. — Dat de keur der Burgemees-

„ teren volkomen aan de Gezwoore Gemeenten ſtondt, om „ die alle jaar, op den gezetten dag te doen. — En dat het „ den Keurnooten vrijſtondt, tot Schepenen en Raaden te „ kiezen, alle de geenen, die 's jaars te vooren, en voor„ maals, Schepenen en Raaden geweest waren, of wel de„ zelve voorbij te gaan."

Deeze Onafhanglijkheid en dit Oppergezag der Stad, hadden zij altoos gehandhaafd, en geen de minſte inbreuk daar op geduld. De Voorvaders de oefening van die groote magt gevaarlijk oordeelende, wanneer ze langen tijd aan dezelfde Leden betrouwd wierdt, hadden die, bij Stads willekeuren, wijslijk binnen den omtrek van één jaar beperkt; op die wijze alleen, was der Gezwoorene Gemeente de aanſtelling van Burgemeesteren overgegeeven, voor één enkel jaar, moesten zij volgens de Wet, die aanſtellen; andere ſchikkingen mogten zij daar in nog maaken, nog gedoogen. Ondoenlijk kwam het hun, derhalven, voor, zich bij eenen anderen Eed te verbinden, om regeerende Burgemeesters voor een langer tijd dan één jaar, en wel zo lang te zullen doen aanblijven, tot aan de Meerderjaarigheid van den tijdlijken Erfſtadhouder of Erfſtadhouderesſe.

Tot zulk eene verandering in de Stadsregten konden zij niet verſtaan, nog ook aan Ridderſchap en Steden, onder eenigen Titel, 't zij van *Voogdije*, of eenigen anderen naam, den minſten indragt op Stads Keuren toelaaten. Zulks zou voet kunnen geeven, om daar uit te beſluiten tot zekere afhangelijkheid, welke de Eer van het onafhangelijk *Zwol* op geenerlei wijze lijden kon: te meer nog, doordien, in voorige dagen, de Heeren van de Ridderſchap geene geringe poogingen op dit ſtuk gedaan hadden, waar uit een bekende tweeſpalt onder de Leden van den Staat ontſtondt, poogingen, door hunne Voorzaaten, in tijds, en zodanig verhinderd, dat thans, zedert eene lengte van jaaren, niemand aan de beſtendigheid van der drie Steden volſtrekte onafhangelijkheid meer getornd hadt.

Wel te regt oordeelden zij, dat haare Koninklijke Hoogheid behoorde te begrijpen, dat de Regeeringsform der andere Gewesten, als mede de geringere Privilegiën van de Steden in

in dezelve, bijzonder van het nabuurig *Gelderland*, daar zij alle aan de Provinciale Staaten, en aan een Hof onderworpen lagen, van *Overijsfel* en de uitſteekende Voorregten der drie Hoofdſteden in dezelve oneindig verſchilden, zo dat het geen elders, agtervolgens den gedaanen Voorſlag, zonder eenige zwaarigheid, hadt te werk geſteld kunnen worden, in *Overijsfel*, en wel bepaald in *Zwolle*, niet kon geſchieden zonder de gronden der Regeeringe, door alle Regenten bezwooren, te beweegen.

Zij wenschten, dat de Gouvernante de Stad bij haare aloude en altoos welbewaarde jaarlijkſche en onafhangelijke Keuren zou beſchermen, en bij nader overleg, wel willen bepaalen, dat, in het ongelukkige geval van Minderjaarigheid, dezelve Keuren, zo van Raad als Meente, ondertuſſchen en tot de Meerderjaarigheid toe, alle jaaren zouden moeten gedaan worden, op dezelfde wijze en met dezelfde uitwerking als voor den Jaare 1747.

Hier in konden zij niet zien, dat eenige zwaarigheid ſtak, of voor de Stadhouderlijke Waardigheid, of voor de tegenwoordige Regeeringsform; dewijl de Meerderjaarigheid daar zijnde, het Regeeringsbeſtel, agtervolgens het Regeeringsreglement van den Jaare 1675, den Heere Erfſtadhouder zou worden ingeruimd, zonder eenig nader beſluit of ſchikking. Op dit Reglement hadden zij hun Eed afgelegd, en konden zij niet wel verſtaan, tot het doen van een nieuwen Eed, op de thans gemaakte ſchikkingen. Zij wenschten dat deeze bezwaaren, bij eenen brieve, ter kennisſe van haare Koninklijke Hoogheid mogten gebragt worden.

Alle Leden der *Zwolſche* Meente, ondertuſſchen, waren niet van dit begrip der Meerderheid; eenige leverden, ten bewijze hier van, eene Tegenverklaaring in, dezelve daar op grondende, „ dat de Voorregten en Privilegien en de „ bijgebragte Artijkelen van het Stadsregt, alleen geſchikt „ naar eene Regeeringsgeſteltenisſe van een Stadhouder ont„ bloot, niet toepaſſelijk waren, op de tegenwoordige ge„ lukkige Regeeringsgeſteltenisſe, bij welke de beſtelling der „ Leden van den Magiſtraat volkomen ſtondt, en afhing van „ het welbehagen van den Heere Erfſtadhouder, of die gee-

nen, die den Stadhouder vertegenwoordigt." Geen wonder dat lieden, die dus dagten en redeneerden, het vaardig toestreeden der Stad *Deventer*, schoon vonden, en als voorbeeldlijk aanpreezen. — De Magistraat, met boven opgegeeven Besluit der Meerderheid verlegen, deedt haar best om 'er verandering in te bewerken; doch deeze bleef volharden bij het ingeleverde Besluit.

Te *Kampen* was de Gezwoore Gemeente, nithans eene Meerderheid van negenëntwintig tegen zeven, op den zelfden grond als de *Zwolsche*, tegen de bepaaling, dat, geduurende de veronderstelde Minderjaarigheid, de Regeering in de Steden zou aanblijven, en dat, bij openvalling, de vervulling zou moeten geschieden onder goedkeuring der Ridderschappe; verscheide zamenroepingen baarden geene verandering. De Magistraat verzogt die groote Meerderheid om haare redenen in geschrifte te stellen, ten einde ze aan de Gouvernante mogten gezonden worden; doch zulks wierdt van de hand geweezen, onder aanbod van dit wel te willen doen, indien haare Koninglijke Hoogheid zulks zou eischen.

De zwarigheden te *Zwolle* door de Meente ingebragt, hadt men aan de Gouvernante overgeschreeven. Zij gaf eerlang ten antwoord, dat zij wel afzag van de *Penale Clausule* raakende den Eed, die alle Regenten, mitsgaders de Gemeenslieden, zouden moeten doen op de gemaakte schikking wegens de Voogdijschap; doch dat zij bleef aandringen, op de twee andere tegengesprokene punten, te weeten de Jaarlijksche volduuring der Leden van de Magistraat, die staande de onderstelde Voogdijschap in Regeering zouden zijn, en de goedkeuring der verkiezing van Regenten, door Ridderschap en Steden, als oefenende de Voogdijschap, geduurende de onderstelde Minderjaarigheid. — Schepenen en Raaden te *Zwolle*, de Gezwoore Gemeente bij een geroepen hebbende, lazen het schrijven der Prinsesse voor, en leverden het over ter nadere overweeginge, met allen aandrang om 'er in toe te stemmen, ten einde de Magistraat in staat zou gesteld worden, om van wegen de Stad, in dit gewigtig en geen uitstel lijdend werk, ter Vergaderinge van Ridderschap en Steden, nevens de andere Leden, die meerendeels gereed

wa-

waren, te helpen beſluiten. — Naa gehoudene overweeging bleek, dat eene kleine Meerderheid thans het Voorſtel met de gemaakte veranderingen omhelsde, hieldt de Minderheid het daar voor, dat, in eene zaak van die natuur, geene overſtemming kon plaats hebben. De Magiſtraat kon egter goedvinden, die Meerderheid volwigtig te keuren, en de Meente te doen ſcheiden met de gewoone bewoording; *de Vrienden van de Meente worden bedankt!* Dan 't was hier mede niet afgedaan; op de gewoone Vergadering van Raad en Meente in Junij, leverden dertien Leden een breedvoerig Voorſtel in, ſtrekkende om de gehoudene handelwijze der Regeeringe ten opzigte van Meerderheid, in eene zaak die met eenpaarigheid moest geſchieden, te wraaken, en aan te toonen, dat die Meerderheid, eens geſteld zijnde dat zè mogt gelden, hier op geene voeglijke wijze plaats hadt, wel ſterk zich verklaarende tegen de ongeregelde ſtappen in deezen gedaan.

Ondanks de kloekmoedige tegenkantingen en hartige taal der *Zwolſche Meente*, wierdt de zaak doorgedrongen, en het Reglement op de Voogdijſchap, in overeenſtemming met *Gelderland* en *Friesland*, vastgeſteld.

Een geſchil van eene andere natuur, reeds vroeger begonnen, doch, in het bovengemelde jaar ten einde geloopen, hadt, geruimen tijd, veel beweeginge veroorzaakt binnen *Zwolle*, het hoofdtooneel van dat geſchil, en verbiedt ons, hetzelve onaangeroerd voorbij te ſtappen. Het geſchil betrof eenen Leeraar der Hervormde Gemeente te *Zwolle*, ANTONIUS VAN DER OS. In den Jaare zeventienhonderdachtëenveertig, van *'s Graaveland*, derwaarts beroepen, nam de oneenigheid, kort naa zijne komst aldaar, eenen aanvang, groeide allengskens, en nam, van tijd tot tijd, allerlei gedaanten aan. Zie hier, hoe eene bekwaame pen de opkomst, voortgang en afloop der veelgerugtmaakende zaake met eenige algemeene trekken, hebbe voorgedragen.

Ligte verdenkingen van onregtzinnigheid, van welke het gerugt de komst van VAN DER OS te *Zwolle* reeds was vooruit geloopen, gaven wel rss aanleiding, om, met meer dan gewoone oplettenheid, toe te luisteren, en 't ontbrak niet

aan

aan de zodanigen, onder zijne Amptgenooten, en de Leden der Gemeente, die welhaast grond waanden te vinden, om hem te beſchuldigen, en zulks met de daad deeden. Eene groote maate van verdraagzaamheid hem eigen, wederhieldt hem van ſterke uitdrukkingen, en boven al van uitvaaren tegen anders gevoelende Chriſtenen, waar door hij, binnen kort, de gewoone haatlijke Godgeleerde Scheldnaamen van *Arminiaan* en *Sociniaan* moest hooren, en zich in onaangenaamheden, met de meesten zijner Amptgenooten en veele Leden vondt ingewikkeld, die ſtapels getuigenisſen inleverden, wegens zijne afwijkingen van de Leer der Kerke in veele Geloofsſtukken.

Hij bleef, te midden van die onlusten, op den zelfden trant leeraaren, en verſchafte zijne partijen ſtoffe van beklag, in Kerkenraad, op Klasſis, op Sijnode, en bij Buitengemeentens; aan tegen- en verdeedigſchriften was geen einde; de Staaten van *Overijſſel*, en zijne Hoogheid wierden 'er mede gemoeid. De omſtandigheden waar in hij zich bevondt, zette hem te meermaalen aan tot de keuzen van ſtoffen, waar in hij voor 't vrij onderzoek in den Godsdienst pleitte; genoeg voor zijne Vijanden, om hem niet alleen als een *Verbreeker van alle Kerklijke Banden*, ten toon te ſtellen; maar ook dat nadeelige vermoeden van hem in te boezemen, als of hij, ten eenigen tijde, zulks omtrent de *Politieke Wetten* zou beſtaan, ten minſten in bedenkinge te geeven of hij, die het eerſte deedt, wel te goed was tot het laatſte. In zulk een licht poogde men hem te doen voorkomen, bij haare Koninklijke Hoogheid; die blaam weerde hij af, en wist tegen de gedaane beſchuldigingen van Ketterij uit zijne Leere getrokken, zich dermaate te zuiveren, dat niet ſlegts eenigen zijner Amptsbroeders, maar de Hoogleeraars JOH. VAN DEN HONERT en JOH. JAC. SCHULTENS hem van de aangetijgde beſchuldigingen vrijſpraken. — Wel verre van hier in te berusten, voer men voort met Bezwaaren in te brengen, en de Kerklijke Handelingen liepen, in dit jaar, af met een Sijnodaal Beſluit, 't welk hem voor afgezet en onzet van alle deelen van den Heiligen Dienst, en zijne Standplaats opengevallen verklaarde, verzoekende de Regeering van *Zwolle*, dit

dit geſtreeken Vonnis der Sijnode te onderſteunen en te bekragtigen, „ ten einde 't zelve, gelijk het in de Handelingen der Sijnode ſtaat uitgedrukt, in weêrwil van alle listige en geweldaadige poogingen van den Vorst der Duisternisſe, en Vader der Leugenen, en tot voorkoming van alle Confuſien, die door het uitvoeren van de bedreigingen van Do. VAN DER OS, *om, niet tegenſtaande het onregtvaardig Oordeel van de Sijnode van Overijſſel, evenwel onder* GODS *hulpe te zullen voortvaaren, om zijne dierbaare Gemeente van Zwolle, met Leer en Leven te ſtichten*, zouden kunnen ontſtaan, zijne uitwerking mogt doen." Zijn Verzoekſchrift bij de Magiſtraat baatte niet. Het eerſte Beſluit was, een Bevel tot ſtilſtand van zijn dienst tot nader order; en weinig dagen daar naa gevolgd, door een gebod om zich van alle deelen des Heiligen Dienst te onthouden.

VAN DER OS, hadt zich op een Sijnode Nationaal beroepen, en de Sijnode van *Overijſſel* dit beroepen aangenomen; hier op gronde hij bij de Magiſtraat te *Zwolle* een verzoek om beſcherming en handhaaving tegen alle kwelling en verongelijking, en het behouden zijner Jaarwedde, tot den tijd, dat de uitſpraak van het Sijnode Nationaal, de zaak geheel zou hebben afgedaan, zich zo lang als wettig Predikant te *Zwolle* aanmerkende, ſchoon hij, alleen uit gehoorzaamheid aan 't Beſluit der Regeeringe, den dienst niet waarnam. Doch men begreep in dit Verzoek, zo als het lag, niet te kunnen treeden: men hieldt hem voor geen Predikant meer; maar zou hij, ingevalle een Sijnode Nationaal ten zijnen behoeve wierdt uitgeſchreeven, en hij daar zegepraalde, terſtond als wettig Predikant in de *Zwolſche* Gemeente herſteld worden, als of hij onafgebroken daar geſtaan hadt; de gewoone Jaarlijkſche Wedde genieten, en ook, 't geen hij in dien tuſſchen tijd hadt moeten miſſen, wederkrijgen. Eerlang wierdt hem het Avondmaal en de Zitting in der Predikanten bank ontzegd. Hier mede liep eene zaak, die zo veele jaaren hing, ten einde. 's Mans Partijen zegevierden; doch veelen oordeelden, dat de Christlijke liefde en zagtmoedigheid in deeze handelingen uit het ooge verlooren waren.

Van

Van het *Sijnode Nationaal*, waarop VAN DER OS zich hadt beroepen, is niets geworden. Wat 's Mans volgende bedrijf aangaat, wij vinden aangeteekend „ dat hij, eenigen tijd „ Amptloos geleefd, doch zijne Godgeleerde Studien voort„ gezet hebbende, deels tot die gevoelens verviel van wel„ ke men hem voorheen, als ſtrijdig met de Leer der Ker„ ke, beſchuldigde. Zijn lust tot het Predikampt, en 't be„ grip dat hij zijne Medechristenen, zo veel mogelijk, ten „ nutte moest weezen, deedt hem beſluiten, bij eene kleine „ Gemeente der *Doopsgezinden* in de *Beverwijk*, het Leer„ aarampt te aanvaarden; doch tot hetzelve kon hij niet wor„ den toegelaaten zonder den Doop der Bejaarden te onder„ gaan, die aan hem wierdt toegediend. 't Geen der *Heer„ ſchende Kerke* geen geringen aanſtoot en gelegenheid gaf „ tot veele Geſchriften, waar op hij niet goedgevonden „ heeft te antwoorden: 't welk zommigen hem, ten kwaade „ geduid, en anderen hoogstprijslijk gekeurd hebben; dan„ 'er waren onder de *Doopsgezinden* die met de penne zijn „ gedrag in deezen verdeedigden." Vervolgens wierdt hij in eene veel talrijker Gemeente dier Gezindheid, te *Oost„ zaandam* beroepen, alwaar hij, onder het genot der agtinge van alle verſtandigen, en tot algemeen genoegen, den predikdienst heeft waargenomen tot in den Jaare zeventienhondvijfënnegentig, wanneer hij daar van vrijwilligen afſtand heeft gedaan; hebbende zich, zedert, met der woon na *Zwolle* begeeven, alwaar hij, ondanks het voorgevallene aldaar, onafgebroken veele vrienden hadt behouden.

Een rijklijk aandeel hadt de Stad *Zwolle* in de bemoeijingen, welke vooral in den Jaare zeventienhonderddrieëntachtig eenen aanvang namen, en vervolgens met zo veel ijvers, dat 'er het geheele Land van gewaagde, wierden voortgezet. Het nabuurig *Deventer* hadt aan de *Zwollenaaren* den toon gegeeven. Niet alleen hadt men aldaar een Twaalftal Burger-Gecommitteerden aangeſteld, van wegen de Gilden gelastigd om met de Stads Regeering, over eenige zaaken, de algemeene belangen betreffende, in onderhandeling te treeden, maar ook, ter aanmoediginge der Burgerwapeninge, een *Vrijcorps* opgerigt. Die van *Deventer* het werk naar ge-

noe-

noegen verrigt hebbende, zonden daar van een omſtandig berigt aan de Gilden der Stad *Zwolle*, dezelve aanſpoorende om dit hun voorbeeld te volgen. In eene Vergadering der voorzittende en mastvoorzittende Leden wierdt de Brief geopend, geleezen, en daar over geraadpleegd; men vondt goed zes perſoonen uit de Gilden te benoemen, om met zes anderen uit de Burgerij, deezen Brief rijplijk te overweegen, en hunne gevoelens daaromtrent aan de Gilden en verdere Burgeren mede te deelen. Dit Twaalftal oordeelde het noodig en zeer dienſtig om in *Zwolle*, even als in *Deventer*, een Burgercommisſie te maaken. Kort hier op wierden 'er zeven uit de Gilden, en zeven uit de overige Burgerije, zonder onderſcheid van Godsdienstgezindheid, tot die waardigheid aangeſteld; van welke gebeurtenis zij niet nalieten die van *Deventer* berigt te zenden, met aanbod van eene vriendnabuurlijke Verſtandhouding. Welhaast was dit Lichaam in werkzaamheid en leverde een Verzoekſchrift over, wegens de Drostendienſten, het Regt van de Jagt, en de Militaire Jurisdictie, en het affchaffen der Aanprijzingen. Gelijk ook de Gemeente den Erfſtadhouder eerlang voor dezelve bedankte. — Drukten zij in dit opzigt de voetſtappen der *Deventerſchen*; niet min deeden zij zulks, in een Vrijcorps, als een Leerſchool in Krijgskunde, op te rigten, en de geregelde Wapenoefening der Burgerij tot ſtand te brengen.

Een bewijs, hoe na den *Zwollenaaren* de veiligheid en het behoud van het Vaderland aan het harte lag, verroonde het volgende jaar. Bij de opneeming van den ſtaat van de Verdeediging des Lands was gebleken, hoe die ſtaat wel weereloos mogt heeten. Daar over deeden die van *Deventer* hun beklag. De *Zwollenaars*, van den zelfden geest als hunne nabuuren gedreven, herhaalden de hartige taal, met welke zij hunne Stads Regeering hadden toegeſproken. „Naauwlijks (dus lieten zich onze Stedelingen hooren) is een „ſchandlijk gevoerde Oorlog tegen het Rijk van *Engeland* „geëindigd, of wij zien ons, door een niet min gedugten „en ondankbaaren Nabuur, die door de ſchatten der Repu„bliek, en door het bloed van 's Lands Ingezetenen is groót „gemaakt, op nieuw aangevallen.

„Het

„ Het geheel verval van 's Lands Fortificatien en Fron-
„ tieren, veroorzaakt door eene Directie, waar van in de
„ Jaarboeken van geen een Volk eenig voorbeeld te vinden
„ is, doet het hart van elk Nederlander bloeden, die daar-
„ uit, met ontroering en verontwaardiging de vermeerdering
„ ziet van het dreigend gevaar, het geen de geringe Magt,
„ van deezen Staat, in vergelijking met die van onzen Vijand,
„ reeds genoeg gedugt maakt.

„ De halfstarrige werkloosheid, in spijt van de geheele
„ Natie, gedurende den gantschen laatsten Oorlog uitgehou-
„ den, en het vooruitzigt, dat de zelfde Directie, die onze
„ Frontieren en Fortificatien verwaarloosd heeft, en de oor-
„ zaak dier werkloosheid geweest is, over 's Lands Magt,
„ al weder, immers gedeeltlijk, het bestuur zal voeren, zou-
„ den ons volstrekt moedloos maaken, zo niet hoe langs
„ hoe meer, de braave Regenten, door eene ontwaakte en
„ haar belang kennende Natie ondersteund, thans meer dan
„ te vooren, in staat waren, de Uitvoerende Magt de Be-
„ velen van den Souverain te doen eerbiedigen.

„ Doch, zal dit met de daad geschieden, dan zullen,
„ voor zeker, daar toe nu aanstonds, in 't begin van deezen
„ Oorlog, de noodige en kragtdaadige Voorzieningen moeten
„ geschieden, en dan zal vooral de Raad van Staaten van
„ een ander Ministerie moeten voorzien zijn, dan 't geen
„ 't welk de oorzaak is, van dien weerloozen staat, waar
„ in zich de Fortificatien en Frontieren thans bevinden.

„ Blijft de Uitvoerende Magt aan den Souverain onder-
„ worpen, en worden, in deeze kommerlijke tijden, bij een
„ Collegie, 't welk op 's Lands bescherming eene zo naau-
„ we betrekking heeft, bekwaame, werkzaame, en Vader-
„ landlievende Ministers gebruikt, dan is 'er nog hoops ge-
„ noeg over, dat de Natie, op het voetspoor haarer Voor-
„ ouderen, goed en bloed opzettende, het Vaderland en de
„ Vrijheid, tegen derzelver Vijanden, zal kunnen verdedi-
„ gen; doch, zal dit mogelijk worden, dan zal zij ook
„ daar toe moeten worden in staat gesteld, waar toe het
„ voorzeker volstrekt noodzaaklijk is, dat, met allen spoed,
„ de Frontieren en Fortificatien in den best mogelijken staat

„ van

„ van tegenweer gebragt, en de Natie in 't algemeen ge-
„ wapend en in de behandeling der wapenen onderweezen
„ worden.

„ Een vereischte, 't welk inzonderheid in deeze Provin-
„ cie plaats heeft; daar men aan derzelver weerloozen toe-
„ ſtand niet dan met ſchrik kan denken: terwijl uit het Rap-
„ port der Heeren Gecommitteerden van de Provincie van
Holland blijkt, dat de kundige en braave Generaal DU
„ MOULIN, reeds over lang een Plan ter verſterking van dee-
„ ze Provincie, en van deeze Stad in 't bijzonder, hebbe
„ overgegeeven; doch 't welk het lot ondergaan heeft, om
„ met zo veele anderen, agter de bank geworpen te wor-
„ den.

„ Wij hoopen dan, dat nu ook, dit of zodanig ander
„ Plan, als in deeze omſtandigheden mogelijk en best ge-
„ ſchikt is, met allen ſpoed, zal worden in 't werk geſteld,
„ gelijk mede dat, op het voetſpoor der Provincie van
„ *Utrecht*, en overeenkomſtig de Grondwet van den Staat,
„ de Ingezetenen deezer Provincie in 't algemeen gewapend
„ en in den Wapenhandel onderweezen zullen worden; ten
„ einde dus in ſtaat te geraaken, om ook met vrugt, met
„ eige hand en ter verdeediging van het lieve Vaderland
„ mede te werken: vertrouwende, dat het daar toe *Over-*
„ *ijſſels* Ingezetenen, die van ouds af nimmer ſchroomden
„ zich tegen allen Slaavernij, ook ten koſten van hun lee-
„ ven en bezittingen, te verzetten, dan geen moed ontbree-
„ ken zal.

„ Wij gevoelen wel, dat de uitvoerlig van dat alles aan
„ zwaarigheden onderworpen, en koſtbaar voor den Lande
„ zijn zal; doch meenen, dat geen zwaarigheden, hoe groot
„ ook, zo dezelve niet geheel onoverkomelijk zijn, in dee-
„ ze omſtandigheden één oogenblik beletten moeten het ge-
„ heele Land in een zo veel doenlijk weerbaaren ſtaat te
„ brengen."

Zij verzogten over zulks de Stads Regeering de zaaken daar heen te helpen ſtuuren; „ dat 'er, van nu af aan,
„ zodanige maatregelen mogten genomen worden, dat de
„ Uitvoerende Magt, vooral gedurende deezen Oorlog, in

„ haare natuurlijke ondergeſchiktheid, aan den Souverain ge-
„ houden wierdt; op dat dezelve niet wederom de uitvoe-
„ ring van de Beſluiten en de Bevelen van den Souverain
„ zou kunnen nalaaten of uitſtellen, en het Vaderland niet
„ weder gevaar loope, om, als in den voorigen Oorlog,
„ het ſlachtoffer eener ſchandelijke werkloosheid te worden;
„ en dat bij den Raad van Staaten een Miniſterie gebruikt
„ wierde, 't welk uit kundige, werkzaame, en Vaderland-
„ lievende Mannen, die van eene beproefde trouwe zijnde,
„ het vertrouwen der Natie hebben, zou beſtaan; en dat ten
„ minſten, geduurende deeze zorgelijke omſtandigheden, de
„ Directie niet zou worden gelaaten aan de tegenwoordige
„ Miniſters, die door het ſchandlijk verzuim, 't geen ten
„ opzigte van alles wat het Defenſieweezen van het Land
„ betreft, plaats heeft, alle Fiducie der Natie verzwakt
„ hebben." — Voorts verzogten zij, dat de Frontieren en Fortificatien van *Overijſſel*, door kundige Ingenieurs mogten onderzogt, en deeze, als mede de Stad, ten ſpoedigſten, in een behoorlijken ſtaat van tegenweer gebragt worden; en om de Wapening en Wapenhandel der Ingezetenen.

Niet vrugtloos was deeze voordragt. Tot de vermeerdering van Krijgsmagt, en de verdere middelen van Verdeedigínge, wierdt, met toeſtemming der *Zwolſche* Regeeringe, ten Landsdage van het Gewest beſloten, op den zelfden voet, als daar toe, bij de Staaten van *Holland*, een beſluit was genomen.

Nog het zelfde jaar vertoonde twee voorbeelden van de koenheid der *Zwollenaaren*, in het handhaaven hunner Regten, en het voorſtaan der Vrijheid. Boven hebben wij verhaald, hoe men, te *Zwolle*, het beſluit hadt genomen, voortaan geen agt te ſlaan op zo genaamde Recommandatien of Aanprijzingen des Stadhouders in het verkiezen van Burgemeesteren, als hebbende deeze Aanprijzingen, zints een reeks van jaaren tot hier toe inderdaad de kragt gehad van bevelen, ingerigt om lieden, die van des Stadhouders hand vlooyen, en blindeling deszelfs wil volgden, in het bewind te brengen. Thans gebruik makende van dit regt, wierdt, in de maand Januarij, eene opengevallene Burgemeestersplaats,

door

door Keurnooten opgedragen aan J. D. VAN DER WYK, Overſte Luitenant van het Genootſchap van Wapenhandel. — De andere ſtap, blijk vertoonende van de Vrijheidliefde en Eensgezindheid der burgeren van onze Stad, was gelegen in de oprigting van dat Genootſchap. Het kwam niet alleen ſpoedig aldaar tot ſtand, maar ook zonder die ongenigheden, welke in andere Steden tuſſchen zodanige Genootſchappen en de overige Burgerijen meermaalen ſtand greepen. Integendeel waren de Leden door de Burgerij, door bijna alle de Gilden, en veele andere Burgeren en Ingezetenen, in hunne pogingen onderſteund geworden. Het beroemde zich op het voorregt, dat het niet alleen de toeſtemming van 's Volks Repreſentanten hadt verkreegen, maar ook op de uitdruklijke begeerte van het Volk zelve gegrond was; terwijl ook eenige Gilden, ten betoon van aanhoudend genoegen, de noodige Vaandels hadden aangeboden. Doch boven al oordeelde 't zelve geen geringen luister daar uit te ontvangen, dat het den Baron VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL aan 't hoofd zag, die bij het vaſtſtellen der Wetten, in Januarij deezes Jaars, aan de Leden van het Schutters Genootſchap eene Aanſpraak deedt, die 's Mans denkwijze, aangaande de Vrijheid, en derzelver gebruik, in zulk een dag zette, dat wij niet vermogen aan dezelve eene plaats te weigeren.

„ Het is met meer genoegen, dan ik woorden kan vin„ den, om uit te drukken, dat ik U lieden, dat ik ons al„ len, dat ik deeze ſtad, dat ik de goede zaak, de zaak „ der Vrijheid, geluk wenſche met het groote werk, 't welk „ heden onder ons is tot ſtand gebragt.

„ Ons eerſte zamenſtel van Wetten was, gelijk Gijl. weet, „ in veele opzigten onvoldoende; wij waren, reeds in onze „ eerſte bijeenkomst, genoodzaakt van 't zelve, in weezenlijke Artijkelen, af te gaan. En, naardien eene Maatſchappij, zo talrijk en van zulk een aard als de onze, niet lang „ zonder goede Orde, zonder goed Beſtuur, beſtaan kan, „ zo dagten wij, dat wij aan 't vertrouwen, waar mede „ Gijl. ons hebt vereerd, door ons tot U lieder Officieren „ aan te ſtellen, als mede aan de pligten, die deswegen op

„ ons lagen, niet beter konden beantwoorden, dan door,
„ zonder tijdverzuim, een nieuw zamenſtel van Wetten te
„ vervaardigen, en aan U lieden ter overweeging voor te
„ draagen; een zamenſtel, waarde Schutters! waar in de
„ Officieren, inzonderheid de Luitenanten en Vaandrigs, ge-
„ toond hebben dat zij in ſtaat zijn, Opofferingen aan het
„ Algemeen te doen: en dat U lieder genoegen en belangen
„ hun meer ter harte gingen dan regten, die hun toekwa-
„ men, en die zij, door middel van het voorig Plan, waar
„ op zij aangeſteld waren, wel en wettig hadden verkree-
„ gen.

„ Onze Maatſchappij was reeds rijk genoeg om alle
„ die ongelegenheden te ondervinden, die alle zo oude als
„ nieuwe Maatſchappijen ondervonden hebben, in welke de
„ Menigte, in plaats van de Beſtuuring haarer zaaken in
„ handen van weinigen te ſtellen, verkoozen heeft, zelve
„ in eigener Perſoonen te regeeren. In de oude *Griekſche*
„ Republieken, en de Republiek van *Rome* viel het Volk,
„ dat is de Leden van die groote Maatſchappijen, in dit
„ ongelukkig denkbeeld; en dit was de oorzaak, dat die
„ anders bloeijende Maatſchappijen, die, in andere opzig-
„ ten, geſchaapen ſcheenen de Eeuwen te zullen verduuren,
„ niets anders dan toonelen van onafgebrooken verwarrin-
„ gen vertoonden, die op den ondergang van alle dezelve
„ uitliepen. — Wijl onze Maatſchappij, gelijk ik gezegd
„ heb, reeds rijk genoeg was, om alle de nadeelige ge-
„ volgen te ondervinden, die uit gebrek aan goede Orde,
„ gebooren worden, en naardien de aard en oogmerken
„ onzer vereeniging de goede Orde op een nog meer bij-
„ zondere wijze onder ons noodzaakelijk maakten, zo meen-
„ den wij voor alle dingen dezelve onder onze Maatſchappij
„ te moeten uitvoeren.

„ Wij hebben dit in ons zamenſtel van Wetten gedaan;
„ maar wij hebben ons ook herinnerd, ſteeds voorgeſteld,
„ nimmer uit het oog verlooren, hoe klein de overgang tuſ-
„ ſchen het handhaaven van goede Orde, en het bekorten
„ der Vrijheid is; — hoe dat, van alle tijden, de ſchreeu-
„ wendſte inbreuken in elkanders regten, ja de gruwelijkſte

„ dwin-

„ dwingelandijen onder het Menschdom, enkel en alleen on-
„ der een glimpig voorgeeven van het handhaaven van goe-
„ de Orde, gepleegd en uitgeoefend zijn. Wij hebben, der-
„ halven, gemeend, bij dit invoeren van goede Orde onder
„ de Maatschappij, U lieden Regten, als Leden van dezelve
„ aangemerkt, allerangstvalligst te moeten bewaaken, en wij
„ beroepen ons op allen, tot wier kennis nu of namaals het
„ door ons opgesteld Plan van Wetten zal koomen, of wij
„ in deezen getrouw geweest zijn, of niet, aan onze grond-
„ beginzelen en verpligtingen.

„ Overal, in alle zaaken, waar U lieder invloed noodig
„ was, zelfs waar die maar niet schaden kon, hebben wij
„ aan denzelven zijnen loop gegeeven. Nimmer hadden de
„ Leden van eenige Maatschappij meer noch kragtdaadiger
„ teugels in handen ter leiding, des noods ten bedwang,
„ van hun, die zij tot Directeurs van dezelve hadden aan-
„ gesteld, dan Gijlieden. Voor zo verre ons bekend is,
„ heeft geen Schutters Genootschap, geene Burger schutte-
„ rij, de magt, om niet alleen de Officieren te benoemen,
„ maar ook, in geval van misnoegen over derzelver dienst
„ en gedrag, hun te kunnen ontzetten. Deeze Magt hebt
„ Gijlieden en ik twijfel geenzins, of Gijlieden zult dit Ar-
„ tijkel der Wetten, zo als het ook in de daad is, steeds
„ aanmerken als de hoofdzuil, als het plegtanker van Ulieder
„ Vrijheid, als Leden deezer gewapende Maatschappij. Hier
„ door zult Gij, steeds zo veel invloeds over uwe Officie-
„ ren en Directeuren kunnen uitoefenen, als noodig zal zijn
„ om elk tot zijnen pligt te houden.

„ Doch spaarzaam, waarde Schutters! moet het gebruik
„ zijn, 't welk Gij. van dit middel moet maaken. Het
„ moet, even als het ontzetten van kwalijk dienende Re-
„ geerders, in 't algemeen, een uiterste zijn, daar Gij.
„ niet ligt toe *moet*, en ik houde mij verzekerd niet ligt
„ toe *zult* koomen. Dit middel, hoe heilzaam in geval van
„ nood, zou, te vaak, of te onvoorzigtig gebruikt, erger
„ dan de kwaale zelve kunnen worden.

„ Vergunt mij, manhafte Schutters! nog een oogenblik
„ aandagts omtrent een ander allergewigtigst onderwerp. Ik

„ bedoel den aart der Krijgstugt, die, zullen wij ons oog-
„ merk bereiken, onder ons dient ingevoerd te worden. —
„ Het is de zugt tot Vrijheid, die ons heeft zamengebragt.
„ De ondervinding van alle tijden en Volken hadt ons ge-
„ leerd, (gelijk ik mij onlangs bij eene andere gelegenheid
„ uitdrukte) „ „ dat, zonder Wapenen te hebben, en die
„ „ te kunnen behandelen, het onmogelijk is, dat een Volk
„ „ zijne Onafhankelijkheid buiten of binnenslands kan be-
„ „ waaren. Dat door de Wapenoefening onze Voorouders
„ „ Mannen waren gebleeven. Dat de Vrijheid, enkel door
„ „ de Natie zelve, in eigener Persoon, kan worden be-
„ „ schermd. Dat Burgers haare natuurlijke Lijfwagt zijn.
„ „ Dat haar, in het midden van een ongewapend, weer-
„ „ loos of verwijfd Volk, eenen zetel te willen stigten,
„ „ een hersenschim, een ijdele droom is." "

„ Wij hebben ons over zulks, ten einde onze Stadgenoo-
„ ten, zo veel in ons is, gewapend en in den Wapenhandel
„ geoefend te krijgen, en, inzonderheid, om zelfs voor on-
„ ze Persoonen, de hedendaagsche Krijgskunde te leeren, tot
„ dit Militair Genootschap vereenigd; maar nimmer zouden
„ wij dit ons oogmerk bereiken, indien wij ons niet aan
„ eene naauwkeurige Krijgstugt gewenden. Het moet, der-
„ halven, onze wil en welbehagen zijn; wij moeten allen
„ daar in overeenstemmen, dat zo veel ondergeschiktheid
„ onder ons zal plaats grijpen, als noodig zal bevonden
„ worden, om het voorgestelde oogmerk te bereiken. Wij
„ willen, derhalven, dat de noodige Orders en Commandos
„ worden gegeeven, en dat zij worden ten uitvoer gebragt;
„ doch men zou zich vergissen, wanneer men die Orders
„ deeze Commandos aanmerkte, als den wil van den Offi-
„ cier of Onderofficier, die dezelve geeft. — Neen! Man-
„ nen! zij zijn de Orders de Commandos, zij zijn de wil
„ en 't welbehaagen van het gantsche Genootschap. De
„ Officier, of Onderofficier is slegts de mond van het Ge-
„ nootschap. De Leden van het Genootschap willen, dat
„ die Orders, die Commandos zullen worden gegeeven, ja
„ aan hun zelven worden gegeeven, en door hun zelven
„ worden ten uitvoer gebragt.

„ De

„ De Leden van het Genootſchap volbrengen dus, in de „ daad, hunne eigene Orders en Commandos. Deeze be„ denking moet de Leden, (en ik bedoel hier voornaamlijk „ de jongere Leden, wier oordeel minder rijp en wier bloed „ meer vlugtig is,) de Correctien, die hun, (doch altijd, „ zo als onder vrije lieden betaamt, met beſcheidenheid,) „ moeten en zullen gegeeven worden, met genoegen doen „ ontvangen. Zij moeten nimmer vergeeten, dat den Krijgs„ dienst te leeren, hunne bedoeling is, en dat zij dit voor„ geſtelde doel nimmer kunnen treffen, dan door de, inge„ volge van hunne eigene begeerte aan hun gegeeven Cor„ rectien en Bevelen, met alle uiterlijke vertooning van Mi„ litairen ſpoed en bereidvaardigheid, ja met eenen uiterlij„ ken ſchijn van Krijgstugtlijke gehoorzaamheid, te ontvan„ gen en ten uitvoer te brengen.

„ Wijl nu, manhafte Schutters! Ulieder Genootſchap tot „ ſtand en dus het toppunt mijner wenſchen vervuld is, „ neem ik deeze gelegenheid waar, om Ulieden mijne er„ kentenis te betuigen voor de eer, die ik heb genooten „ van door Ulieder eenpaarige ſtemmen aan het hoofd van „ hetzelve geplaatst te worden. — Niets zou mij aangenaa„ mer zijn dan in die post met en onder Ulieden de Krijgs„ kunde te mogen leeren; doch, om niet van andere belet„ zelen te ſpreeken, mijne huislijke zaaken verbieden mij „ zulks. Zij hebben mij nimmer toegelaaten langer dan „ eenige Wintermaanden onder Ulieden te vertoeven, en het „ is zeer mogelijk dat mij zelfs dit voortaan niet meerder „ zal gegund zijn. — Ik zal de Regeering deezer Provin„ cie niet verlaaten; maar het is mij ondoenlijk een Post „ onder Ulieden te blijven behouden, in het waarneemen „ van welken ik, noch aan de pligten daar aan verknogt, „ noch aan mij zelven zou kunnen voldoen. Ik ſtel dezelve „ daarom ter dispoſitie van 't Genootſchap, welks belangen „ ik des niet te min nimmer zal nalaaten, naar vermogen, „ te bevorderen, en welks goedkeuring en gunſtig aanden„ ken mij ſteeds dierbaar zullen zijn."

Zo groot het genoegen was waar mede de luisterende Schutters deeze Aanſpraak van hunnen Kollonel hoorden, zo

zeer bedroefden zij zich over den gedaanen afftand in 't einde; doch vonden reden van nieuwe blijdſchap, toen zij, door onafgaatenden vriendlijken drang, hem overhaalden om van dit voorneemen af te zien, en hij hun beloofde dien poſt, nog vooreerst, te zullen blijven bekleeden.

Hoe verre ook het Genootſchap van Wapenhandel te *Zwolle* gevorderd was, bleef de Burgerſchutterij nog in de oude laagte; zulks bleek uit een voorſtel in April, in eene buitengewoone Vergadering van Raad en Meente aan Burgemeesteren, Schepenen en Raaden gedaan, 't welk op deezen zin liep. — Daar het gebeurde te *Rotterdam* een ieder moet overtuigen van de volſtrekte noodzaaklijkheid eener welgewapende en welgeoefende Burgerij, oordeelt de Meente, dat het meer dan tijd wordt, dat het Burgerregiment alhier uit het diep verval waar in het ten dien opzigte geraakt is, herſteld worde, en verzoekt dat Schepenen en Raaden daar toe, ten ſpoedigſten, de noodige voorzieningen gelieven te doen; en inzonderheid alle Burgers en Ingezetenen van *Zwolle*, die, ingeval van nood, in de Wapenen, moeten koomen, gelasten, binnen zekeren bepaalden tijd, zich van eene goede en gelijke Wapenrusting, naar het voorſchrift daar van, door Schepenen en Raaden te geeven, te voorzien. Vertrouwende de Meente, dat allen, wier vermogen zulks toelaat, daar toe, overeenkomſtig Eer en Pligt, volvaardig zullen zijn; terwijl men bereid is om met Schepenen en Raaden middelen te beraamen, ten einde die geenen, welken zich hier toe onvermogend zullen verklaaren, daar mede, van Stadswege, te voorzien; en uit haar Gelastigden te benoemen om met de Afgevaardigden van Schepenen en Raaden, omtrent een algemeene Wapening der Burgerije de noodige ſchikkingen te ontwerpen.

In diepen rouwe wierdt de Vrijheidminnende Burgerij van *Zwolle* gedompeld, in de maand Junij des meer genoemden Jaars zeventienhonderdvierëntachtig. Op den zesden dag dier Maand, overleedt, binnen deeze Stad, ten huize van zijnen boezemvriend den Baron VAN PALLAND TOT ZUITHEM, *Droſt van Tſelmuiden*, de vermaarde *Overijsſelſche* Ridder J. P. VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL. Ten blijke van hoogagtinge

tinge voor de uitmuntende hoedanigheden des Overleedenen, verzogt het Genootschap van Wapenhandel, waar van, gelijk wij boven verhaalden, de Ridder de Stigter was geweest, den Eerwaardigen J. DU PUY, Secretaris van dat Genootschap, en Leeraar der *Waalsche* Gemeente in onze Stad, tot het doen eener staatelijke Lijkrede. Op verzoek des Genootschaps wierdt, door de Regeering, eene der Stads Kerken, ten bovengemelden oogmerke afgestaan. Een Treurmuziek, vóór en naa de Lijk- en Lofrede, vermeerderde en vergrootte de vereerende treurigheid der toegevloeide menigte. De Leden des Genootschaps, allen in hunne *Uniform* uitgedoscht, waren bij den staatlijken Uitvaart tegenwoordig. Volgens eenpaarig besluit, namen zij den Rouw aan voor zes weeken; dezelve bestondt in een zwarten strik om den linker arm.

Veel gerugts veroorzaakte, in den aanvang des volgenden Jaars zeventienhonderdvijfentachtig zekere Publicatie, door den Stadhouder, op zijn vermeend gezag en regt, alomme aan de Provincien ter afkondiginge en aanplakkinge verzonden. Wij oordeelen het Stuk hier te moeten plaatzen, als staande in verband met het gedrag der *Zwolsche* Burgerije, vervolgens gehouden. Zie hier, hoe de Stadhouder zich aanmatigde, eene taal als die van eenen Souvereinen Vorst te voeren. „ Wij WILLEM, bij de Gratie GODS Prins van *Oranje* en *Nassau* enz.; doen te weeten, dat, zedert eenigen tijd, onder de Ingezetenen deezer Landen ontstaan is een geest van Partijschap, door welken aan eenigen van onze Landgenooten, tegen Onzen Persoon en Bestuur wantrouwen en ongenoegens zijn ingeboezemd, die voor Ons geweest zijn van de onaangenaamste gevolgen. Dat anderen van 's Lands Ingezetenen zich door den stroom der opgevatte Vooringenomenheid niet hebbende laaten wegsleepen, zich veroorloofd hebben uiterlijke Vertooningen, tegen welke de Hooge Overheid, in zommige Provincien, noodig geoordeeld heeft voorzieninge te doen. Dat, in weerwil derzelven eenigen van 's Lands Ingezetenen daar in voortvaren, waar door aanleidding genomen wordt, om zo valschlijk als kwaadaartiglijk uit te strooijen, en te verspreiden, dat door Ons of van

Onzenwege de goede Gemeente zou worden opgeruid tot Oproer, met het dwaaze en alzins beſpotlijke oogmerk, om het Gezag, wettiglijk op Ons gedevolveerd, op eene onwettige wijze, te vermeerderen; ja zelfs te verwisſelen voor de Souveraineiteit over deeze Landen, en dat uit zodanige aanblaazingen van Ons of van Onzenwege zouden geſprooten zijn die Beweegingen, welke hier en daar, in zommige Plaatzen van de Republiek, van tijd tot tijd, zijn beſpeurd geworden.

„ Dat Wij in ervaaring zijn gekomen, dat in verſcheide Plaatzen en in verſchillende Provincien, de Ingezetenen, inzonderheid ten Platten Lande, weigeren te gehoorzaamen aan de gewoone Bevelen van de Hooge Overheid om zich in den Wapenhandel te oefenen, en in ſtaat te ſtellen om, tegen een buitenlandſchen Vijand zich, des noods, te kunnen defendeeren. En alzo Wij, inzonderheid in den critieken en gevaarlijken toeſtand, waar in de Republiek zich thans bevindt, door den Oorlog, met welken dezelve op nieuw bedreigd wordt, niets aanzien als gevaarlijker en naadeeliger voor de waare belangen van het dierbaar Vaderland dan Partijſchappen, onderling Mistrouwen, Verdeeldheden, en ongehoorzaame Wederſpannigheden aan de Bevelen van 's Lands wettige en gebiedende Overheid; en 'er Ons, aan den anderen kant, ook ten hoogſten aan gelegen ligt, dat wij noch verdagt, noch met grond beſchuldigd worden van den toeleg, om eenige ſchadelijke en oproerige Beweegingen te willen favoriſeeren, veel min te doen gehooren worden; daar het Ons al verder hoogſtmerkelijk moet vallen, wanneer Onze Landgenooten zich, om Onzentwille, door het gebruik van verkeerde en onbetaamelijke middelen, in gevaar brengen van ſchade en ſchande, en alle de geſtrengheid der Juſtitie te moeten ondergaan; en daar Wij, wel verre van de Kleur van onzen Naam immer te hebben willen doen dienen tot eene Leuze van Oproer en Ongehoorzaamheid, zo als wij het hartzeer gehad hebben, dat zij daar voor is verklaard geworden, nooit iemand, met genoegen, daar mede hebben zien pronken, dan die zich diſtingueerde door liefde tot Vrijheid, Eendragt en Gehoorzaamheid, en daar door betoon-

toonde een waare Vriend te zijn zo van Ons als van het Vaderland.

„ Zo is 't, dat Wij het ten uiterſten nuttig en noodig geoordeeld hebben, alle de Ingezetenen der Republiek bij deezen te informeeren van Onze waare Gevoelens en Bedoelingen, daar heenen gaande, dat Wij niet alleen geene grootere maate van Gezag verlangen, dan aan Ons wettiglijk competeert, en door de Heeren Onze Predecesſeuren is gepoſſedeerd geweest; maar zelfs dat Wij, den uiterſten afkeer hebbende van het doen van inbreuk op de Souveraineiteit en Vrijheid van een Land, wiens Vrijmaaking en Onafhankelijkheid, de grootſte Eertijtel is van onze Voorouderen, die geenen, die op de eene of andere wijze, heimlijk of in 't openbaar, zouden mogen tragten, eenige onwettige Vermeerdering van dat Gezag aan Ons te doen defereeren en opdraagen, (bijaldien 'er waarlijk, tegen Ons vermoeden, zodanige inzigten bij den eenen of anderen zouden mogen huisvesten,) niet zouden kunnen aanzien als Onze waare Vrienden, noch als de waare Vrienden van den Vrijen Staat der Vereenigde Nederlanden; dat Wij niets met meerder ijver begeeren en verlangen, dan eens wederom, in dit Ons Vaderland, onder alle deszelfs Inwoonderen, te zien herleeven, die Harmonie en Eensgezindheid, zonder welke het gevaar, uit eenen buitenlandſchen Oorlog ſpruitende, nog conſiderabel moet toeneemen; allen Lasterraren den mond te ſtoppen, de waare Liefhebbers des Vaderlands te vereenigen; en alle Onze Landsgenooten te overtuigen, van Onzen ijver en opregte begeerte om het Vaderland uit alle deszelfs nooden, zo ver Ons vermogen reikt, onder den bijſtand van GOD Almagtig te redden, en hetzelve tot het hoogst mogelijke toppunt van Luister, Voorſpoed, Welvaaren, Vrede, Vrijheid en Onafhankelijkheid te brengen.

„ Dat Wij aan deeze wettige en met Onze genegenheid zo zeer als met Onzen pligt overeenkomſtige middelen, en geenzins aan de onbetaamelijke wegen van Oproer, Muitzucht, Ongehoorzaamheid, en Wederſpannigheid, verlangen ſchuldig te zijn, de Agting en Liefde van Onze Landgenooten, die Ons zo onontbeerlijk is, om Ons te bemoedigen in

de

de gewigtige Post, waar in Wij door de Godlijke Voorzienigheid geplaatst zijn; dat Wij, daarom, ten hoogsten afkeurende alles wat strekken kan om de zo noodige en wenschlijke Harmonie te stooren, of liever het herstel daar van te beletten, de Wetten en Bevelen der Hooge Overheid te schenden, en Burgertwisten aan te stooken, allen en een iegelijk der Ingezetenen van deeze Republiek willen verzogt, vermaand en gewaarschuwd hebben, om zich te onthouden van alle licentieuse en aanstootelijke Discoursen en Geschriften, mitsgaders van alle oproerige Beweegingen, en van het geen verder aanleiding geeven kan tot het onderneemen van feitlijke Buitenspoorigheden en stooringe van de gemeene Rust; maar, integendeel, zich, in allen opzigte, te gedraagen zo als het aan stille, vreedzame en gehoorzaame Ingezetenen tegen over hunne Overheden betaamt.

„ En, op dat deeze Onze Gevoelens ter kennisse koomen van de geheele Natie, verzoeken Wij, dat deeze alomme worde gepubliceerd en geaffigeerd, ter plaatze waar men gewoon is Publicatie en Affictie te doen."

De Gezwoorene Gemeente te *Zwolle* de Waarschuwing, op naam van zijne Hoogheid uitgegeeven, in de Nieuwspapieren gezien en vernomen hebbende, dat men ten dogmerke hadt dezelve in *Overijssel* te doen afkondigen en aanplakken, oordeelde zich verpligt te verklaaren, dat zij het doen van Publicatien van die natuur, door of op naam van iemand buiten den Souverein, aanzag en hieldt voor een inbreuk op de Regten van de Souvereiniteit, en eene daad, waar toe niemand bevoegd was; waar om zij verzogt, dat zulk eene Bekendmaking in *Zwolle*, en het Regtsgebied dier Stede, geen plaats mogt hebben, en verder dat Schepenen en Raaden alle poogingen gelieften aan te wenden om te beletten dat zulks in *Overijssel* niet mogt geschieden.

Naar den wensch der Gezwoorene Gemeente te *Zwolle* viel dit uit. Immers de Staaten van *Overijssel* zonden, in Maart, den Stadhouder eenen Brief, om de bedenkingen, bij hun gebooren, bij het overweegen van den Brief tot geleide dienende van de Afdrukken der Publicatie, als mede

van

van het Verdeedigſchrift die Bondgenooten toegezonden, aan zijne Hoogheid op te geeven. Niet onduister, merkten zij aan, kon daar uit worden opgemaakt, dat zijne Hoogheid die Bewoegingen, tegen welken de Staaten van verſcheidene Gewesten reeds geoordeeld hadden, als tegen gedugte beginzelen van Oproer, te moeten waaken, verkoos te beſchouwen als daaden, die op zich zelven aangemerkt, noch opzoerig, noch misdaadig waren, en het ſtrenglijk ſtraffen van dewelken tegen de Regtvaardigheid zou aanloopen; als mede dat zijne Hoogheid de droevige Verdeeldheden, welke deeze Republiek, nu zedert veele jaaren, hadt moeten ondervinden, gaarne zou willen toeſchrijven aan de Tegenkanting, welke zijne Hoogheid in dezelfs maatregelen van de zijde der Regeering hadt moeten ondervinden, en niet aan die Werkloorheid van de Uitwoerende Magt, waar tegen niet alleen door de Regenten, maar ook door het beſte en verlichtſte gedeelte der geheele Natie, zulk eene algemeene Stem was aangeheeven; eene Stem door het vergeefsch verſpillen van zo veele Milliоenen in den *Engelſchen* Oorlog, en dan ſchroomlijk vervallen ſtaat van alles, dat tot Verdeediging aan de Landzijde dienen moest, genoegzaam geregtvaardigd.

Zij verkoosen niet te onderzoeken in hoe verre de toegezonde Publicatie, en over 't geheel de maatregels door zijne Hoogheid genomen, gevolgd wordende, dezelve geſchikt waren om het daar bij opgegeevene oogmerk te bereiken, te weeten de Rust en Harmonie onder de Ingezetenen van den Staat, en de Gehoorzaamheid van de Ingezetenen aan hunne wettige Overheden te herſtellen, of aan te kweeken. „ Dan zij hadden," dus luidt hun woordelijk ſchrijven, „ niet mogen naalaaten hunne verwondering daar „ over te betuigen, dat zijne Hoogheid in 't begrip hadt „ kunnen vallen, dat Wij zouden condeſcendeeren om eene „ Publicatie, zonder onze Concurrentie of Voorkennis ingeſteld, waar over Ons, door het drukken en na elders verzenden door de gantſche Republiek, de Deliberatie was „ afgeſneeden, en die den Naam van uwe Hoogheid, tegen „ alle gewoonte, en tegen alle analogie van onze Conſtitutie „ aan het hoofd droeg, te laaten emaneeren: en Wij willen

„ gaar-

„ gaarne vertrouwen, dat uwe Hoogheid, bij deezen vernee-
„ mende, dat Wij door zulk eene Condeſcendence zouden
„ agten aan Onze Digniteit te kort te doen, in 't vervolg,
„ zich met diergelijke Voorſlagen aan ons niet zal addres-
„ ſeeren.

„ Ondertuſſchen hebben wij uwe Hoogheid wel willen
„ informeeren, dat Wij de Commotien in andere Provincien
„ ontſtaan, en ook bij Ons, ſchoon in eene geringe maate,
„ beſpeurd, als eene zaak van die natuur beſchouwd heb-
„ ben, welke de ernſtigſte en ook wel degelijk ſtrenge maat-
„ regelen van Ons vorderde, en dat Wij, ten gevolge daar
„ van, eene Publicatie hebben gearreteerd en gecmaneerd,
„ zo als wij gemeend hebben met de omſtandigheden best
„ te zijn geſchikt.

„ Hartlijk wenſchen Wij, dat de poogingen zo door
„ Ons, als van de andere Bondgenooten, reeds efficacieus
„ mogen bevonden worden om de Commotien geheel te ver-
„ ijdelen, en niet minder, dat het Vertrouwen, ten aanzien
„ van U Hoogheids verrigtingen en bedoelingen, waar over
„ Uwe Hoogheid zich beklaagt, eerlang mogen ceſſeeren;
„ waar toe wij oordeelden vooral te kunnen ſtrekken, zo U
„ Hoogheid ingevolge van het verlangen der geheele Na-
„ tie, mogt gelieven te verkiezen zich te ontdoen van die
„ verkeerde Raadslieden, waar aan Wij in 't bijzonder dee-
„ ze Demarche, nevens zo veele andere Abuiſen, als waar
„ over de Natie gevoelig is, attribueeren; en dat U Hoog-
„ heid daar en tegen zich gelieſde te voorzien van cordaate
„ Raadslieden, die het gemeene Belang boven hunne partic-
„ uliere Inzigten prefereerden, en het daar op toeleiden, dat
„ de poogingen van U Hoogheid met die der Staten der
„ reſpective Provincien inſtemden, op dat alzo het Vertrou-
„ wen en de Eendragt moge worden herſteld en beſtendig
„ blijven, waar toe wij met alle onze Vermogens opregtlijk
„ benijgen te willen medewerken, om alzo het lieve Vader-
„ land nog voor verdere onheilen te bewaaren, en, onder
„ GODS zegen, wederom tot voorigen bloei te brengen."

Ligt begreep men te *Zwolle*, zo wel als elders, dat men vruchtlooze poogingen deedt, ter bekoominge van eene algemeene

meene afſchaffinge der ingeſlopene misbruiken, en het daar-ſtellen eener Grondwettige Herſtellinge, zo lang men ſlegts hier en daar de takken beſnoeide, en den wortel des kwaads onaangeroerd liet voortgroeien. Op deeze onderſtelling rustte een Verzoekſchrift, 't welk te *Zwolle*, gelijk ook in de twee andere *Overijſſelſche* Hoofdſteden, ter onderteekeninge wierdt aangeboden. Het behelsde de volgende hoofdpunten „ de „ Afſchaffing des Regeerings-Reglements van den Jaare „ 1675. — Dat de Regeeringen der Steden en Meentens uit „ haar midden, eene Commiſſie zouden formeeren tot het „ opſpooren van alle oude Regten en Privilegien. — Dat de „ Burgerijen, tot het opgeeven hunner Bezwaaren, zouden „ worden opgeroepen. — Dat de Meentens de vrije keuze „ van Schepenen en Raad zouden hebben. — Dat de Bur-„ gerij door Kiezers, uit het midden van hun bij looting „ te verkiezen, de Gemeenslieden zouden aanſtellen; en het „ Regt aan zich behouden om onwaardige Repreſentanten, „ uit het Lichaam der Meentens te verwijderen, en af te „ zetten."

Het kon in een Gewest, waar het Vrijheidsvuur dermaate onder de Burgers gloeide, waar zo veele Regenten 't zelve aanblaasden, aan geene Tekenaars ontbreeken; en ontmoette de geteekende Verzoekſchriften, in deeze drie Hoofdſteden, een allergunſtigst onthaal. Uit Raad en Gemeente wierdt eene Commiſſie benoemd, om met Gecommitteerden uit de Burgerij, een Plan tot een verbeterd Regeerings-Reglement te beraamen. Dan het ontbrak niet, inzonderheid te *Zwolle* en *Kampen*, aan lieden, die niets onbeproefd lieten om deeze Onderneeming te dwarsboomen en te ondermijnen, door het zaad van tweedragt tuſſchen Regenten en Regenten, tuſſchen Burgeren en Burgeren, en tuſſchen Regenten en Burgeren te zaaijen, 't geen weelig opgroeide bij het inleeveren en beoordeelen der Bezwaaren; onder de Voorſtanders van het Patriottismus heerschte, bij wijlen eene droevige verdeeldheid.

Niet bij den enkelen Voorſlag bleef de zaak, betreffende de Afſchaffing van het Reglement op de Regeering. Eene gunſtige bejegening hadt het Verzoekſchrift te *Zwolle* ontmoet, en

en een aanzienlijk getal Onderteekenaars gevonden. Het gewigtig ſtuk zelve wekte ook de aandagt der Staatsvergadering van het Gewest. In den Jaare zeventienhonderdzesëntachtig bragt men aldaar een breedvoerig Verſlag uit, omtrent de Verbetering der Regeeringe van *Overijſſel*. 't Zelve vervatte een Voorſtel, voor de Staaten van dat Gewest geſchikt, waar van de aanvang genoegzaam is om ons te doen bemerken, door welk een geest de Opſtellers gedreeven wierden. Het was in deeze woorden begreepen. „ Dat de „ rampzalig gevoerde Oorlog met *Engeland* ons geleerd „ hadt, dat in de inwendige geſteldheid der Republiek, *eene* „ *Verandering, en wel eene ſpoedige en kragtdaadige Ver-* „ *anderlng, voltrekt vereischt wierdt, zou niet de geheele* „ *Republiek ten gronde gaan.*

„ Dat het de tijd niet meer was om te ontveinzen, dat „ in ons Land twee Hoofdpartijen waren, die elkander ge„ duurig dwarsboomden; *dat daar door onze Staat alle* „ *kragt ſcheen verlooren te hebben om zijne Waardigheid* „ *en Regten te handhaaven; dat daar uit allerlei inwen-* „ *dig misnoegen, wantrouwen en gemor ontſtaan waren.*

„ Dat Millioenen ſchats verſpild waren om vertooning te „ maaken als of men tegen de *Engelſchen* een Oorlog hadt „ willen voeren; en dat men dien Oorlog hadt kunnen ver„ mijden en neutraal blijven, zo het Land, volgens het Ad„ vys van den Baron VAN DER CAPELLEN, in 't Jaar 1784, „ en vervolgens verſcheide opgevolgde *Hollandſche* en *Fries-* „ *landſche* Reſolutien, op zijn tijd eene behoorelijke Zee„ magt gehad hadt; dat de oorzaaken hier van, en van alle „ onze opgevolgde gevaaren en ſchadens en vernederingen, „ enkel en alleen *inwendig in het verward en verbasterd* „ *en daar door verdeeld Regeeringsgeſtel onzer Republiek* „ *huisvesten.*

„ En wat het Wantrouwen en Gemor der Natie betrof, „ dat dit geen bewijs behoefde, zo men zijne ooren niet ge„ ſlooten hadt voor de bittere klagten der commercieerende „ Ingezetenen, en zijne oogen over de ſteeds duurende teke„ nen van misnoegdheid omtrent het Beſtuur van 's Lands „ zaaken, en van het mistrouwen op een zeer groot aantal

„ van

„ van zulke Heeren, die dat Beſtuur in handen had-
„ den.

„ Dat er geene Verbetering in het algemeen Beſtuur, en
„ gevolglijk geen Herſtel van Eendragt, te hoopen was,
„ zonder dat de Regenten zelve in de bijzondere Provin-
„ cien, ernſtlijk onderzogten — *welke Gebreken in hunne*
„ *Provinciaale Regeering plaats vonden — welken verderf-*
„ *lijken invloed die Gebreken op de generaale Regeering*
„ *der ganſche Republiek hadden — en welke de Midde-*
„ *len waren om die Gebreken uit den weg te ruimen, of*
„ *genoegzaam te verminderen.*"

De Ridderſchap verklaarde zich tegen het Voorſtel, als ſtrekkende ter geheele Omkeering der Conſtitutie van Regeering. De Meerderheid der *Zwolſche* Regeering vondt zwarigheid in toe te ſtemmen, om, nog op deezen Landdag, in Maart, eene Commiſſie te benoemen, tot het onderzoek van het ingediend Verſlag. Maar, ten volgenden Landdage, in Maij, bragt deeze Stad als haaren Raadſlag uit, dat, zonder den inhoud des Voorſtels van de Stad *Deventer* goed- of af te keuren, eene Commiſſie diende benoemd te worden, tot onderzoek der Punten in het Voorſtel vervat, met volmagt om over dezelve, betrekkelijk tot het Reglement van Regeering, na voorafgaande mededeeling aan zijne Hoogheid, en inneeming van Hoogstdeszelfs aanmerkingen, een Verſlag op te maaken, om aan Ridderſchap en Steden voorgelegd te worden, behoudens de vrije Raadpleging voor alle de Leden. — In dit Voorſtel ſtemde de Ridderſchap, en de Stad *Kampen* terſtond, en eindelijk ook *Deventer*; en wierden onverwijld zes Heeren daar toe benoemd, drie uit de Ridderſchap, de Drosten VAN VOLLENHOVEN en HAAKSBERGEN, benevens den Heer VAN VOERST VAN ALERDINK, en uit de Steden *Deventer*, *Kampen* en *Zwolle* de Burgemeesters WEERS, VESTERINK en ROUSE.

Van deezen laſt deeden zij verſlag op den Landdag in October te *Deventer*, en gaven een Concept-Reglement, met de Aanmerkingen der Gelaſtigden over. Te welker gelegenheid PALLANDT VAN ZUITHEM, Drost van *Tſielmuiden*, met nog vijf Edelen, de Heeren J. E. MULLERT TOT DE

LEEMKUILE, R. H. DE VOS VAN STEENWYK TOT DEN HOOGENHOF, R. C. W. VAN RECHTEREN TOT WESTERVELD, A. C. W. VAN HAARSOLTE TOT DEN DOORN, en R. W. SLOET TOT MERKVELD, een Voorſtel ter baane bragten, ſtrekkende, om het drukkende en ſchadelijke van het oude Regeerings-Reglement des Jaars 1675 aan te toonen, met aandrang om de gewigtige zaak, de verandering van 't zelve, ten ſpoedigſten, onder handen te neemen, en ten meesten genoegen der Ingezetenen, af te doen. Waar op de meerderheid goedvondt, het Recès van den Landdag te doen voortduuren tot den vierden December.

De zes bovengemelde Ridders, op wier voorſlag de Vergadering was blijven voortduuren, om over de Verbetering en Verandering van het Regeerings-Reglement, waar omtrent zij hunne gedagten met alle rondheid hadden opengelegd, te raadpleegen, droegen, bij het openen van dezelve, in December, hunne nadere gedagten voor; hier in beſtaande, dat de verſchillende Bezwaren, door de onderſcheide Leden van Staat, met betrekking tot het Regeeringsbeſtuur van *Overijſſel* ingeleeverd, zo veelvuldig, en veele daar onder van dien aart, waren, dat, indien dezelve alle te gelijk zouden worden afgedaan, zulks geene geringe vertraging zou toebrengen aan het Herſtel dier Bezwaaren, welke die ſpoedige verbetering het meest vereischten.

Om dit voor te koomen, oordeelden zij het hoogsnoodig, dat, vóór alle andere, die Bezwaaren onderzogt en verbeterd mogten worden, uit welker voortduurig het grootſte nadeel te vreezen was, en waar van eene ſpoedige afdoening het meest ter bevordering van het algemeen belang vereischt wierdt. — Onder deeze verdiende, naar hun begrip de eerſte plaats, de bij het Reglement van den Jaare 1675 aan den Heer Stadhouder opgedraage Begeeving van bijkans alle Provinciaale Ampten, en Staats-Commisſien. „ Dat „ toch hier door," dus lieten zij zich hooren, „ de Regen„ten gebragt waren onder eene verregaande afhankelijkheid „ van den Stadhouder — en nog niet eens van den Heere „ Stadhouder alleen; maar ook van deszelfs vertrouwde Gun„ſtelingen, en dat zulk eene afhankelijkheid ten allen tijde,

„ en

„ en vooral in de omſtandigheden, waar in zich het Vader„ land thans bevondt, voor de Republiek in 't algemeen, „ en voor *Overijſſel* in 't bijzonder, allergevaarlijkſt was, „ waren waarheden, welke zij overtollig oordeelden te be„ wijzen; daar elk onzijdige van dezelve volkomen over„ tuigd was."

Te deezer oorzaake hadden zij niet onledig geweest om naauwkeurig te onderzoeken op welk eene wijze dat Bezwaar best herſteld, en de Begeeving dier Ampten en Commiſſien, ten meesten nutte van 't Gewest, en het overeenkomſtigst met de waare gronden van deszelfs Conſtitutie, voor het vervolg, zouden kunnen begeeven worden. — Twee ſchikkingen, het een op de begeeving der Ampten, het ander op de begeeving der Commiſſien, ontworpen hebbende, gaven zij denselve over, van oordeel, dat ze zulke voorſlagen behelsden, als gevoegelijk ten grondſlege, althans tot een leidraad, der raadpleegingen over deeze gewigtige onderwerpen zouden kunnen dienen; in die hoope, dat de verdere Leden van Staat hunne bedenkingen, over een zo netelig onderwerp, met dezelfde openhartigheid zouden mededeelen.

Inmiddels vertrouwden zij, dat hun Ed. Mog. door het onderzoek dier Ontwerpen, eensdeels zouden worden overtuigd, dat zij alzins gezorgt hadden daar bij de Gelijkheid onder de Leden, en de Onafhankelijkheid van dezelve van elkander, te bewerken: overtuigd dat het daarſtellen van zodanig eene Gelijkheid en Onafhankelijkheid voor het algemeen beſting allernoodzaakelijkſt, en het éénigst middel was, om de maar al te zeer verzwakte Harmonie, onder de Staatsleden te herſtellen, en, voor het gevolg, duurzaam te maaken. — En dat, anderdeels, hun Ed. Mog. daar uit zouden overtuigd worden, dat zij geen het minſte oogmerk hadden om den Heer Stadhouder het genot te ontzeggen van zodanige Regten, als met het welzijn van *Overijſſel*, en met eene daar toe zo volſtrekt noodige Onafkelijkheid der Leden van Staat en met het Souverein Gezag van hun Ed. Groot Mogenden konden worden overeengebragt; en dat zij geheel vreemd waren, om het Stadhouderſchap tot eene alleenbedui-

dende én alleen flegts in naam beſtaande Waardigheid te maken; hoedanige vermoedens maar al te veel, in deeze dagen, verſpreid wierden, tegen Regenten, die niets anders beoogden, dan dat Ampt binnen deszelfs wettige paalen terug te brengen.

Hier van zouden zich de duidelijkſte bewijzen opdoen, indien hun Ed. Mog. die Regten, welke, volgens de gemaakte Ontwerpen, door den Heer Stadhouder zouden worden uitgeoefend, gelieften te vergelijken, met die, welke afgeſtaan waren aan de Heeren Stadhouders vóór WILLEM DEN III, en dus aan alle die Stadhouders, welke door een vrije keur waren aangeſteld: onder welken zelfs drie Prinſen uit den Huize van *Oranje* zich bevonden, en daar onder een MAURITS en WILLEM DE II, wier invloed voorzeker, uitwijzens de Geſchiedenis van hunne tijden, in *Overijſſel* groot genoeg was. — Dan toch zouden hun Ed. Mog. ontwaaren, dat aan dezelven veel minder Regts en Invloeds over de begeeving der Provinciale Ampten hadt toegekomen, dan zij bij hun Ontwerp voorſtonden aan de Heeren Stadhouders, in 't vervolg, toe te kennen.

Des te meer vertrouwden deeze Heeren, dat alle Leden van Staat nu geneegen zouden zijn, om, op den door hun voorgeſlagen, of op eenen anderen beteren voet, hartlijk mede te werken, tot verbetering van het gemelde grievend en voor het belang, en de Vrijheid der Natie, allergevaarlijkst bezwaar. — Om dit heilzaam oogmerk te gemaklijker te bereiken, en zodanige Leden te gemoet te koomen, als, uit hoofde van hunnen Eed bij de aanvaarding hunner Posten, zwaarigheid mogten vinden in het Regeerings-Reglement de noodige verandering te maaken, herhaalden zij den meermaals gedaanen Voorſlag, „ dat de Leden van Regeering „ zich, op het voorbeeld van voorige tijden, onderling van „ dien Eed, voor zo verre daar toe noodig, zouden ont„ ſlaan."

Met te meerder nadruks moesten zij op eene ſpoedige herſtelling van dit Bezwaar, de begeeving der Ampten en Commisſien betreffende, aandringen, om dat hetzelve afgedaan, en de Leden van Staat in de noodige Onafhankelijkheid

heid herſteld zijnde, de verdere Bezwaaren voorzeker des te gemaklijker, ten nutte van den Lande, en deszelfs goede Ingezetenen, zouden kunnen herſteld worden.

Daar benevens dienden, naar hun oordeel, ten zelfden tijde, de kleine Steden, herſteld te worden in de aan haar toebehoorende; doch, door het Reglement van den Jaare 1675, buiten derzelver bewilliging, ontnomene vrije Keuren; als mede in haar Regt om over gewigtige, en ter vermijdinge van alle verſchillen voor het vervolg nader te bepaalene Punten, ten Landdage verſchreeven te worden, als laatende het Regt en de Billijkheid niet toe, dat deeze beide voor de kleine Steden zo gewigtige Punten langer onafgedaan bleven, door haare verdere Bezwaaren, die het al te omſlagtig zijn zou alle zo ſpoedig te onderzoeken en af te doen, en als dan met de verdere Bezwaaren over het Provinciaal Regeeringsbeſtuur, zouden kunnen worden bepaald.

Alle de Leden namen dit Voorſtel der zes Ridderen over. De zwaarigheid, wegens den Eed, door welken alle de Staatsleden, bij hunne komst aan de Regeering, het thans zo zeer betwiste Reglement bekragtigd hadden, kwam weder ter baane, en men herhaalde het beweerde deswegen door de Leden der Ridderſchap op den Landdag in Maart deezes Jaars.

Verſcheiden bedenkingen wierden voorts door de Ridderſchap ingebragt, onder andere, dat zij, niet dan ten koste van volſlagene Meineedigheid, van het Regeerings-Reglement konde afgaan. Doch de Steden *Deventer* en *Kampen* toonden op dit ſtuk van den Eed een geheel ander inzien, en betuigden nimmer in die gedagten geſtaan te hebben, „ dat „ deeze afgelegde Eed aan de Leden van de Regeeringe „ voor altijd zou hebben toegemuurd den weg tot — en ge„ heel afgeſneeden alle mogelijke Middelen van Redres, en „ Verbetering in 't zelve Reglement," wanneer de gezamenlijke of immers verre weg de meeste Leden der Regeeringe van de noodzaaklijkheid dier Verbeteringen overtuigd waren, en zulk een Redres nog daarenboven door eenen algemeenen en bedaarden wensch des Volks, bij herhaaling, en ernſtig verlangd wierdt. Dat zij, met de zes Ridders, van begrip waren, dat deeze Eed, geen hinderpaal kon noch behoorde

te zijn, voor eenige Leden der Staatsvergadering, om het gewenschte werk der Verbetering van het Reglement ten ſpoedigſten, met allen ernst en kragt, ter hand te neemen, en de Beraadſlagingen daar over te verhaasten en onverwijld voort te zetten, om eerlang deswegen een Beſluit te kunnen neemen, den Lande heilzaam, en geſchikt om het wantrouwen der goede Ingezetenen geheel te verbannen. Dat zij, „ hoe zeer een Ontſlag van deezen Eed, hier toe geheel „ onnoodig en overtollig agtende, egter, om aan zodanige „ Leden der Staatsvergadering, die hier omtrent in gemoede „ bezwaard zijn mogten, te gemoete te koomen, wel daar „ toe wilden inſtemmen, dat de Leden en Ridderſchap en „ Steden onderling, *zo verre noodig*, zich ontſloegen."

Verre was de Stad *Zwolle* van onverwijld de voetſtappen der twee andere Hoofdſteden te drukken. Groote onaangenaamheden reezen 'er, wegens de vertraging, door zommige Leden der Gezwóoren Gemeente, veroorzaakt, die een bij voorraad ontworpen Plan met haatlijke naamen beſtempelden, en het van de hand weezen; terwijl anderen het in naderen raadſlag hielden. Eene kleine Meerderheid der Regeeringe merkte het bewuste Reglement aan, „ als wel en te regt „ ingevoerd, voor een Verbond tuſſchen de Staaten en den „ Stadhouder, en dat men dus, uit hoofde van den Eed, „ onbevoegd zou weezen, daar in verandering te maaken," en viel het beſluit daar mede overeenkomſtig; 't welk op verre na niet voldeedt aan den zin van veele Burgeren, die het op een hoogen toon wraakten, en dus genoegen nam in den Raadſlag, 't welk de Gezwooren Gemeente eerlang uitbragt, „ dat het bezwooren Regeerings-Reglement kon, ja „ zelfs behoorde veranderd, en de Stads Afgevaardigden „ moesten gemagtigd worden om, van wegen *Zwolle*, mede „ te ſtemmen voor het onderling ontſlaan van de Leden der „ Staatsvergadering van den Eed op 't zelve afgelegd."

Dit verſchil van de Meerderheid des Raads en der Gemeente bragt een langduurige Vergadering tuſſchen die beide Regeeringslichaamen te wege. De Gemeente drong ſterk aan op de medewerking des Raads tot vernietiging van het Regeerings-Reglement; doch de Meerderheid bleef huiverig, 't welk

't welk zij, die nas deeze vernietiging haakten, zeer euvel duidden, en *houden met de Meerderheid der Ridderschappe* noemden. Niet alleen wierdt der zodanigen gedrag in de Nieuwspapieren met de haatlijkste verwen afgeschilderd; maar men dreigde zelfs die Regeeringsleden van hunne posten te ontzetten. Meer dan veertienhonderd *Zwolsche* Burgers en Ingezetenen stonden in 't begrip van de Meerderheid der Gemeente; en maakte zulks hunnen Medeburgeren in een Berigtschrift bekend.

Bij eene nadere Raadpleeging van den Raad op dit stuk, staaken de Stemmen; zo dat de Raad niets kon besluiten; dan in de Gezwoorene Gemeente verklaarde de Meerderheid, het tegenwoordig Regeerings-Reglement, in zo verre het de Stad *Zwolle* betrof, voor vernietigd en afgeschaft; en dat niemand, bij de aanstaande Verkiezing van Burgemeester, tot die Waardigheid zou mogen verkoozen worden, dan die zich vaardig verklaarde, een nieuw verbeterd Reglement te helpen vaststellen en invoeren; immers nas dat hij ten eersten Landdage van den Eed op het tegenwoordig Reglement zou ontslaagen weezen.

Gedurende deeze raadpleegingen wierdt in bedenking gegeeven, of niet de zo genaamde *Kleine Steden*, welke niet ten Landdage beschreven wierden, over het onderwerp moesten gekend worden. Ten haaren nadeele viel de beslissing dier vraage uit. 't Lust ons, hier te vermelden het gedrag, door die van *Hasselt*, eene der Kleine Steden, in deeze gelegenheid gehouden. In de maand April hadt de Regeering van het Steedtje aan de Staaten *Overijssel* eenen Brief afgevaardigd, waar in dezelve voluit verklaarde, geen de minste Verandering te zullen dulden, in het Regeerings-Reglement „ waar op," gelijk zij spraaken, „ alle de Leden „ van de Regeering, met hunne Concurrentie, het Stadhou„ derschap op Prins WILLEM DEN IV, in de Manlijke en „ Vrouwlijke Linie erflijk, ja men mogt zeggen op generaal „ en universeel verzoek van alle Ingezetenen van den Lan„ de, met volkomen toestemming en toejuiching, gedefereerd „ hadden, en door zijne Hoogheid aangenomen was; van „ den Eed daar op gedaan, zouden zij de Staatsleden nim„ mer ontslaagen houden."

Veranderingen, hoedanige men daar voor hadt, zelfs in de gedagten te neemen, keurden zij onbeftaanbaar, wilde men *eerlijke Regenten* en *spregte Christenen* blijven. Uit welk een oogpunt, zij Regenten, die dit beftonden, befchouwden, dragen wij liefst met hunne eigene woorden voor, en te meer om dat men in de taal der *Hasfelfchen*, fchoon verre van de befchaafdfte, de meening leest der *Overijsfelaarden*, die met hun in de zelfde Staatsbegrippen ftonden. „ Wat „ ook tegenwoordig eenige Oproerige Geesten, die uit de „ tegenwoordige verwarringen hun voordeel zoeken te trek„ ken, en die, om dit hun voordeel ten uiterften te pous„ feeren en gaande te houden, onder het fchijnfchoon mas„ ker van Regten en Privilegien, alles koomen te onderneê„ men, al moest hetzelve ook thans, als 't ware, 't ziel„ toogende lieve Vaderland den doodfteek geeven, koomen „ voor te wenden, *dat de Reglementen of Inftructie op het* „ *Erfftadhouderfchap aan de Oppermagt zoude onderwor*„ *pen zijn, en dat dienstvolgens een ftilzwijgende, en zelfs* „ *door uitdruklijk beding niet te verliezene voorbehouding,* „ *veranderd zouden mogen worden; indien de Oppermagt* „ *bevondt, dat het Heil of Regt des Volks, of van desnelfs* „ *Leden en Genootfchappen dit vereischte. — En wat men* „ *ook mogt voorwenden van eene honderdmaalen wederlegde* „ *verbreeklijkheid van den Eed, waar mede het tegenwoor*„ *digt Regeerings-Reglement was bezworen, en van Ver*„ *lichting, Verlichte Tijden, Volksftem, Onvervreemdbaare* „ *Regten, en wat dies meer was*, zij moesten met grond „ te mogen vertrouwen, en ftaande houden, dat die hun „ Ed. Mog., conform het Regt der Natuure, even zo wel, „ ja nog veel meer, verpligt waren, hun gegeeven Woord „ en Beloften te houden, en daar en boven met folemneele „ Eede bekragtigd, dan Private Perfoonen.

„ Wat men ook mogt voorwenden van Heil, of Regt, „ of Stemme des Volks, men moest waarlijk wel zeer on„ nozel zijn, zo men niet befpeuren konde, dat in deezen „ geen waar Belang des Vaderlands, of Heil der gantfchen „ Volks; maar enkel Particulier Belang en Particuliere Oog„ merken van eenigen fchooien, welke met het beftaan van

„ het

„ het tegenwoordig Regeerings-Reglement geen plaats kon-
„ den vinden, of hun beflag, zo als men begeert, verkrij-
„ gen. — Waarom anders dit Regeerings-Reglement, ge-
„ duurende bijkans veertig jaaren, in vreedzaame en tranquil-
„ le tijden, onaangeroerd gelaaten, en juist nu, ten tijde van
„ de grootſte tweedragt en verwarring, daar buiten dat over-
„ vloedige alle even zeer, tot behoud des zinkenden Vader-
„ lands, om expeditie ſchreeuwende zaaken, voorhanden
„ waren, daar mede voor den dag gekomen, om het, als
„ 't waare, kwijnende en uitteerende Vaderland, ten eene-
„ maale te doen verteeren?

„ En, als ook die zogenaamde Stemme des Volks, of het
„ groot aantal Requestranten, waar op de Regeering der
„ Stad *Deventer* haare Propoſitie bouwde, door onpartijdi-
„ gen, hoofd voor hoofd, behoorelijk opgenomen en geëxa-
„ mineerd wierde, vertrouwden wij gerustlijk, dat de zoge-
„ naamde Stemme des Volks, en dat groot getal Requestran-
„ ten op een zeer klein getal Perſoonen zou inſmelten, die,
„ om hun eigen belang en oogmerken te bevorderen, Re-
„ questen geformeerd, en daar mede rondgeloopen hadden,
„ of doen rondloopen, bij menigvuldige eenvoudige misleide
„ lieden, en die Requesten door dezelve doen teekenen,
„ zonder dat die Teekenaars eens wisten wat zij teekenden,
„ of de materie kenden, waar over die Requesten rouleer-
„ den.

„ Wat betrof de voorgewende Verlichting en Verlichte
„ Tijden, die de Licentie der Drukpers zou veroorzaakt
„ hebben, wanneer men met eenige oplettenheid ging naa-
„ ſpeuren, wanneer de tegenwoordig Confuſie, Verwarring,
„ Tweedragt, buitenſpoorige Onderneemingen, en 't totaal
„ Verval en Vernietiging der Wettelijke Oppermagt, begonnen
„ ware, men zou bevinden, dat dit alles zijn begin geno-
„ men had, toen een zo genaamde *Poſt van den Neder-*
„ *Rhijn*, *Politique Kruijer*, *Courier van Europa*, *Diemer-*
„ *meerſche en Zuidhollandſche Couranten*, en ſoortgelijke,
„ de Heeren Staaten, Erfſtadhouder, Regeeringsleden, en
„ voorts ieder, die hun voorkwam, ſtraffoos hadden begin-
„ nen te laſteren, haatlijk af te ſchilderen, en daar op hun-

„ne bittere gal te loozen, en daar door een ligtgeloovig „Gemeen te misleiden en op te ruijen. — Zo dat men die „voorgewende Verlichting veel eer voor een alles verduis„terenden Nevel, akeligſte Duisternis, totaal Verderf van „Zeden, Verwarring van alles, en wegneeming van alle Or„der, dan voor Verlichting moest houden, en dat een on„bepaalde Licentie van korten duur behoefde te zijn, om „alles onherſtelbaar te ruïneeren."

Het overige van deezen langen Brief, dient, om, zo de Schrijvers zeggen, te betoogen, dat de Verandering of liever Vernietiging van het meergemelde *fundamenteele* en *permanente Regeerings-Reglement*, en dus het wegbreeken der *Fundamenten* van onze Staats Conſtitutie, ons geheele Staatsgebouw, ja zelfs het hoofdzaaklijke van de *Unie van Utrecht*, onvermijdelijk moest doen inſtorten; als mede om aan te toonen, dat de kwaade Uitſlag des Oorlogs met *Engeland*, en de overige Staatsrampen, aan geheel andere oorzaaken waren toe te ſchrijven, dan de Regeering van *Deventer*, bij het doen des hun zo zeer mishaagenden en ſterk gewraakten Voorſtels, wilde.

Inmiddels hadt de Stadhouder van het voorgevallene op den Landsdag kundſchap gekregen, als mede van een verzoek der Staaten van *Overijſſel*, om hun, vóór den aanſtaanden Maart, zijne Aanmerkingen over het hem toegeſchikte Nieuwe Regeerings-Reglement te zenden. Bij het inkomen deezes verzogten beſcheids, vernamen zij, „dat zijne Hoog„heid, het Regeerings-Reglement nooit anders hadt kunnen „beſchouwen, dan als een *Pactum Conventum* (een geſloo„ten Verdrag,) tuſſchen de Heeren Staaten en den Stad„houder, en als een fundamenteele Staatswet op de Orde „der Regeeringe, welke nooit anders, dan met eene gezamenlijke Inſtemming van alle Staatsleden, en zijne Hoog„heids Medewerking, hen of behoorde veranderd en vernietigd te worden.

„Doch dat zijne Hoogheid, uit de ontvangene Stukken „en Advijſen, het tegendeel gezien, en daar uit te gelijk „vernomen hadt, dat men dien aangaande zo verre was „voortgegaan, dat het Ontſlag van den Eed op dit Regle-

„ment

„ ment afgelegd, tot Besluit gebragt was; waar tegen hij
„ ten sterkste protesteerde; terwijl hij, aan den anderen
„ kant, zich nog bleef voeden met de hoop, dat eene be-
„ daarde overweeging van het gebeurde, en van de gewig-
„ tige gevolgen daar van, de Leden der Meerderheid zou
„ doen afzien van het verder aankleeven aan het gemelde
„ Besluit en Ontslag, en met hunne overige Medeleden doen
„ instemmen, dat het Regeerings-Reglement nimmer, dan
„ met eenpaarige bewilliging, en met zijne medewerking, op
„ eene geldende wijze, kon veranderd of vernietigd worden.

„ Voor zo verre, egter, eenige duisterheden zouden mo-
„ gen plaats hebben, of dat daar in eenige Artijkelen zou-
„ den mogen gevonden worden, welke ten gemeenen nutte
„ van *Overijssel* konden beweezen worden eene Verbetering
„ noodig te hebben, zou zijne Hoogheid niets aangenaamer
„ weezen, dan om met een waaren ernst en volvaardigheid
„ daar toe, even zo wel als tot herstel van andere ingesloo-
„ pene Abuizen, mede te werken, en in de Onderhandelin-
„ gen daar over alle zodanige toegeevenheid te gebruiken,
„ als eenigzins, behoudens de fundamenteele gronden der
„ Regeerings Constitutie, en van de Instelling van het Erf-
„ stadhouderschap, met deszelfs waare inrigting, tot welzijn
„ van de Provincie, en van de duurzaame belangen van dez-
„ zelfs Ingezetenen, naar gronden van Regt en Billijkheid
„ zou kunnen gevorderd worden."

Verder betuigde de Stadhouder „ eene al te naauwe be-
„ trekking te hebben op de Provincie, en al te groot deel
„ in derzelver behoud en voorspoed te neemen, dus dat hij
„ niet wenschen zou, tot herstelling van de Rust en Een-
„ gezindheid, met wegneeming van het heerschend misnou-
„ wen, ten genoegen van de goede Ingezetenen, te kunnen
„ toebrengen, zelfs met opoffering van eenige zaaken en
„ punten, waar op hij anderzins eene wettige aanspraak kon
„ maaken. — Indien als een gepast middel daar toe mogt
„ worden aangezien, dat de Burgerlijen in de Hoofdsteden,
„ eenig deel gegeeven wierdt aan de benoeming der bij-
„ zondere Stedelijke en Burgerlijke Belangen, was hij ook
„ niet ongenegen om daar toe, op eene gevoegelijke wijze,

„ mede

„ mede te werken; egter onder alle zodanige bepaalingen
„ en voorzieningen, als de Conſtitutie van *Overijſſel* en het
„ weezenlijk welzijn van den Burgerſtaat zelve zou kunnen
„ toelaaten, en welke, zonder nadeel aan de weezenlijke
„ Regten van 's Stadhouders Erfelijke Waardigheden, waar
„ van hij nooit, ten naadeele van zijne wettige Opvolgeren,
„ mogt afſtaan, nader zou kunnen geregeld worden.

Ten flot voegde zijne Hoogheid hier bij, „ dat, daar
„ deeze onderſcheidene Voorwerpen van het uiterſte belang
„ waren, en niet dan met veel behoedzaamheids, op eene
„ geregelde, en conſtitutioneele wijze, behoorden behandeld
„ te worden, hij het best oordeelde, dat dezelve door
„ Commisſarisſen wierden overwoogen en behandeld. In
„ gevalle men hier toe mogt overgaan, boodt hij zich gaar-
„ ne aan, om eenige Perſoonen, met den noodigen last, te
„ benoemen, die als dan, met rijp overleg van raade, alles
„ wat daar toe behoort, zouden kunnen overweegen; ten
„ einde eene gelukkige en gewenſchte overeenkomſt te be-
„ werken, die, door eene daar op volgende goedkeuring,
„ zou kunnen worden bevestigd en bekragtigd. — Dit was,
„ naar 's Stadhouders gedagten, het beste, zo niet het eenig
„ overblijvend middel, in den tegenwoordigen ſtaat van zaa-
„ ken, daar alles hun gezamenlijk riep en verpligtte om het
„ dierbaar Vaderland niet langer, onder den alles verwoes-
„ tenden geeſſel van Onrust en Partijſchap, aan den ſchroom-
„ lijkſten ondergang bloot te ſtellen, de Rust en de Harmo-
„ nie te herſtellen. Hij vertrouwde dus, dat hun Ed. Mog.
„ uit gelijke beginzelen eener waare Vaderlandsliefde, deeze
„ Voorſtelling wel in ernſtige overweeging zouden willen
„ neemen, en zonder eene zaak van dat alleruiterst aanbe-
„ lang als de bewaaring der zo heilzaame en plegtig be-
„ zwoorene Conſtitutie, verder buiten haar geheel te bren-
„ gen, niet zouden afkeerig zijn, om deeze oogmerken te
„ bevorderen, en tot ſtand te doen koomen."

De Afgevaardigden van *Zwolle* deeden den eerſten ſtap tot het aanvangen deezer Onderhandelingen, met op last hunner Zenderen, in 't midden te brengen, dat het Plan van Hervorming van het Provinciale Regeerings-Reglement, door

eenige

eenige Heeren Edelen ter Vergadering van Ridderſchap en Steden, den vijfden December 1786, overgegeeven, over 't algemeen hun niet ongeſchikt voorkwam, om tot een Onderwerp der Raadpleegingen, over dat Stuk, te kunnen worden gelegd, en dat ten ſpoedigſten, bij wijze van Commiſſie, of anders, daar over wierdt beraadſlaagd, en om daar bij in overweeging te neemen zodanige Bedenkingen, als door den Heer Erfſtadhouder zouden mogen ingezonden worden. — De Drost van *Zalland* en de Meerderheid der Edelen namen deeze Verklaaring der *Zwolſche* Afgevaardigden over.

De Meerderheid der Ridderſchappe gaf haar gevoelen op den Brief des Stadhouders, te verſtaan; oordeelende, dat de gezamenlijke Leden van Staat de voorgeſlaagene Commiſſoriaale Onderhandeling behoorden te aanvaarden, en dat zij, indien alle de overige Medeleden, insgelijks daar toe mogten neigen, gereed waren eene Commiſſie te helpen beraamen, en zulke ſchikkingen met hunne Medeleden te maaken, naar welke de Commiſſie, op de best mogelijke wijze ingerigt, de wenschlijkſte gevolgen kon doen verwagten.

Drie Leden uit de Ridderſchap, nevens één Burgemeester uit elk der drie Hoofdſteden, kreegen last den Brief des Stadhouders nader te onderzoeken, en des verſlag te doen aan de Vergadering. Dit alles hadt ten gevolge, dat eerlang door den Stadhouder tot Commiſſariſen na *Overijſſel* benoemd wierden, de Heeren JAN ELIAS, Baron van *Lijnden*, beſchreeven in de Ridderſchap des Kwartiers van *Nijmegen*, buitengewoon Raad in den Hove van *Gelderland*, Burgemeester der Stad *Nijmegen*; ABRAHAM OTTO FLORENTYN VAN TEBENDER, gewoon Raad in den Hove van *Gelderland*; Mr. WILLEM VAN CITTERS, buitengewoon Afgevaardigden ter Vergadering van de Algemeene Staaten wegens *Zeeland*, mitsgaders Geheimraad, Geheimen Secretaris en Requestmeester van zijne Hoogheid. Staaten van *Overijſſel* beſtemden om met deeze Heeren in onderhandeling te treeden, uit de Ridderſchap de Heeren PALLANDT TOT ZUITHEM, HERRDT TOT EVERTSBERG, en DE VOS VAN STEENWYK TOT NYERWAL, uit de Steden *Deventer*, *Kampen* en *Zwolle*, de Burgemeesters WEERTS, STENNEKES en THOMASSE à THUESSINK.

Wel-

Weinigst verſcheenen de twee eerstgemelde Gevolmagtigden van zijne Hoogheid te *Kampen*, tot plaatze tot de Onderhandelinge geſchikt, de laatstgenoemde vondt zich verhinderd mede te koomen. Daags naa hunne aankomst, op den twaalfden April des Jaars 1787, vingen de Onderhandelingen aan; doch ſlaagden de Heeren Afgevaardigden des Stadhouders hier even weinig; als die eigenſte Mannen deeden toen zij, ter bemiddelinge, in *'t Sticht* gezonden waren: want op den zestienden dier zelfde Maand liepen de Onderhandelingen zonder eenige vrugt af, en verlieten de twee Heeren Gelastigden van zijne Hoogheid, *Overijſſel* onmiddelijk.

Van eene Stad, zo Vrijheidlievende als *Zwolle*, konde men geene andere verwagting voeden, dan dat dezelve, even gelijk haare *Zuster*-Steden, haar ongenoegen en afkeuring zou doen blijken van de bekende behandeling, de twee Gelderſche Steden *Hattem* en *Elburg* aangedaan. Zie hier, hoedanig een gedrag onze Stad, nevens de twee overige, bij deeze gelegenheid, gehouden hebben. De Regeeringen der drie Steden hadden zo ras niet vernomen het Staatsbeſluit van *Gelderland* om de Krijgsmagt tegen de Steden *Hattem* en *Elburg* te gebruiken, of zij oordeelden deeze Staaten, als mede den Kapiteln Generaal, te moeten aanſchrijven, om, waare het mogelijk, de volvoering daar van te voorkomen. — Het mogt haar niet gebeuren, op eene derzelven wederſchrijvens te ontvangen. De zugt deezer Steden, om niets onbeproefd te laaten, 't geen het ſchriklijk oogenblik eens Burgerkrijgs kon tegenhouden; de drift en gisting onder haare Burgerijen, en alle 's Lands Ingezetenen, die van rondsomme, ter verdeediging dier Steden, aanſnelden, gereed om bloed en leeven op te offeren, gevoegd bij het onbeantwoord laaten der gezondene Brieven, om de uitvoering dier Bevelen ſlegts eenige weinige dagen op te ſchorten, of te vertraagen; ten einde het door haar beoogde en voorloopig gedaane aanbod van Bemiddeling en Tuſſchenſpraak, op de reeds uitgeſchreeven en zelfs met den meesten ſpoed vervroegde buitengewoone Vergadering van Ridderſchap en Steden, kon worden uitgewerkt; dit alles deedt die Steden beſluiten tot het benoemen eener Bezending, beſtaande uit de Burgemeesters

SLOET en JORDENS van *Deventer*; VAN HEIMENBERG en VAN KNUTH wegens *Kampen*; en ROUSE en RAVESTEYN wegens *Zwolle*, met de Secretarisſen VAN SUCHTELEN, DE MIST en EECKHOUT, om, op den vierden September, zich te begeeven na 't *Loo*, en aldaar bij zijne Hoogheid, mondeling, op de kragtigſte wijze, te ondersteunen, alle gronden en beweegredenen reeds in brieven bijgebragt.

Op hunnen weg na 't Voorſtlijk *Loo* ontwaarden die Heeren, dat de gevreesde en afgebeden Aanmarsch van Krijgsvolk reeds werkelijk daar, en deszelfs afſtand van de Steden *Hattem* en *Elburg* ſlegts eenige weinige uuren was. In deezen benarden toeſtand vonden zij goed, om nog, vóór het afleggen van hunnen last bij den Stadhouder, eenen haaſtigen Brief aan de Staaten van *Gelderland*, toen te *Zutfen* vergaderd, te ontwerpen, en in allerijl van 't *Loo* derwaards te zenden. In deezen herhaalden zij, met eenen aandrang, geëvenredigd aan de vermeerderde bekommeringe, veroorzaakt door den daadlijken Aantocht des Krijgsvolks, de verzoeken tot opſchorting der gegeevene bevelen, en aanvaarding der Bemiddeling, vermeldende het oogmerk hunner Bezendinge bij zijne Hoogheid; terwijl zij 'er een Afſchrift bijvoegden van een Brief der Stad *Hattem*, waar in deeze verklaarde, op redelijke voorwaarden, wel te willen bijkomen.

Ten gehoor bij zijne Hoogheid toegelaaten, gaf de eerſte Heer der Bezendinge, Burgemeester SLOET, de rede hunner overkomst te verſtaan. Een der Secretarisſen las daar op den jongſt afgevaardigden Brief aan Staaten van *Gelderland* voor, als mede dien der Regeeringe van *Hattem* aan de Regeering van *Zwolle*; inhoudende het aanbod van een vriendlijk verdrag, met aandrang, dat zijne Hoogheid zijne goede dienſten gelieſde aan te wenden om de Staaten van *Gelderland* te beweegen, van derzelver Beſluit om de Steden *Hattem* en *Elburg* met Militair Geweld te bedwingen, af te zien; immers dit op te ſchorten, tot dat Staaten van *Overijſſel* derzelver Bemiddeling zouden hebben kunnen aanbieden.

Op dit alles gaf zijne Hoogheid te kennen: „ Dat hij „ alleen was van 't gebruik van Geweld, dat hij ook niet

„ moest

„ moest worden aangezien voor den Auctеur van dat werk;
„ maar alleen de ſtrikte bevelen van de Heeren van *Gelder-*
„ *land* uitvoerde; dat hij, egter, kon verzekeren, dat nie-
„ mand Geweld in zijn Regt, Goed, of Vrijheid zou ge-
„ ſchieden; dat het aan de Steden *Hattem* en *Elburg* ſtondt,
„ om, onder voldoening aan de Orders van den wettigen
„ Souverein, van Militair Geweld bevrijd te blijven; dat de
„ Intentie van het Garniſoen was, om, op eene Conſtitutio-
„ neele wijze, onderzoek te doen naa de oorzaaken der
„ Onlusten, zonder blootgeſteld te zijn aan de ſeditieuſe Be-
„ weegingen van onrustige Perſoonen. Dat de Magiſtraaten
„ van de *Overijſſelſche* Steden beter gedaan hadden, hunne
„ Burgerijen te rug te houden, om het Territoir van eene
„ andere Provincie gewapend in te trekken. Dat ook het
„ zenden van Militie na eene of andere Stad niet ongewoon
„ was. Dat men in *Overijſſel* zich daar over niet behoefde
„ te ontrusten: dewijl hij wel kende zijn Pligt en Eed aan
„ de Staaten der Provincie van *Overijſſel* gedaan, en geene
„ Troepen derwaards zou zenden, zonder derzelver Requi-
„ ſitie en Orders."

Men antwoordde; dat, dewijl de Steden, waar tegen de Militie gerigt was, althans *Hattem*, geneegen waren om zich in 't vriendlijke te vergelijken; en men dus verhoopte, dat zijne Hoogheid zou verbieden, het inmiddels pleegen van Geweld. Dat het aan de Regeeringen der drie Steden onmogelijk was, hunne Burgerijen te rug te houden. Dat ook van alle oorden Burgers en Ingezetenen kwamen toeſchieten, en eene gemeene zaak maakten, en dat dus een Burger-oorlog, het vergieten van Burgerbloed, te dugten was, zo de Militie niet belet wierdt voort te gaan. — Waar bij, met name de Heer RAVESTEYN opmerkte, dat, daar hier tuſſchen Leden en Steden van één en de zelfde Provincie differeent was, het zelve, naar het Eerſte Artijkel der Unie bij wege van Juſtitie, door Arbiters of Accoord op aan te bieden Mediatie, behoorde beſlist te worden.

Zijne Hoogheid herhaalde hier op „ zijn Pligt, om, als Kapitein Generaal, ſtipt de Orders der Staaten te gehoorzamen." — De Heer RAVESTEYN zeide, onder weineemen, dat

dat men zijne Hoogheid niet adieerde, als Kapitein Generaal, maar als Stadhouder zo wel van *Overijsfel* als van *Gelderland*, en dat het een der weezenlijkſte Regten en Prœminentien, zo wel als de Pligt, van den Stadhouder was, om te zorgen, dat de Eenigheid, zo veel mogelijk, geconſerveerd, en ingevolge van de Conſtitutie te werk wierdt gegaan; zo dat men verhoopte, dat zijne Hoogheid toch zou gelieven te interdiceeren, dat inmiddels geen geweld gepleegd, maar een gedugte Burgeroorlog voorgekomen wierdt, ter Conſervatie van het lieve Vaderland, en ten weezenlijken dienſte van zijne Hoogheid en Hoogstdeszelfs Doorlugtig Huis. — Waar op zijne Hoogheid antwoordde, „ Dat hij „ zijn pligt wel kende; doch 'er niets in kon doen!" De Heer KNUTH verzogt den Stadhouder tot emploij van Hoogstdeszelfs Credit; en kreeg ten antwoord; „ Dat hij geen „ Credit meer hadt, en het dus beſpottelijk zou weezen „ van hem het emploij daar van te vergen!"

De Heeren Gelastigden, bemerkende, dat geen aandrang, hoe ingerigt, kon helpen om zijne Hoogheid toen te beweegen tot eenige ſtappen, 't zij van Vertraaging in het volgoeren van het Beſluit der Staaten van *Gelderland*, 't zij tot het doen werken van zijnen Invloed op hun Ed. Mog. namen afſcheid en vertrokken van *'t Loo*, niet weinig aangedaan over het mislukken hunner aangewende pooging.

Met het geſchil over het Regeerings-Reglement der Provincie van *Overijsfel*, welk, gelijk wij boven verhaalden, te *Zwolle* zeer hoog was geloopen, was dat met het Stads Reglement onmiddelijk verbonden. Eene Commisſie uit den Raad en Meente bragt een Verſlag uit over der Burgeren Bezwaaren, ſtrekkende om aan te toonen, *Vooreerſt*, de Bevoegdheid van het Volk om alle Regeerings-Reglementen, het des oirbaar agtende, te veranderen. — *Ten tweeden*, dat het Reglement des Jaars 1675 en 1748 onwettig ingevoerd en onbeſtaanbaar was, als zonder toeſtemming des Volks vastgeſteld. Bij dit Verſlag voegden zij een Concept-Reglement op de verkiezing van de Leden der Gezwoorene Gemeente binnen *Zwolle*, nevens eenige Punten van Bezwaar.

Onder deeze was 'er een, betreffende de Vrije Aanſtelling der Burgeren van hunne Repreſentanten of Gemeenslieden. Wanneer eene kleine Meerderheid der Magiſtraatsleden het Beſluit om geene Verandering in het Regeerings-Reglement te maaken, hadt daargeſteld, kwam 'er van den kant der misnoegde Burgeren eene Verklaaring aan Burgemeesteren, Schepenen, en Raaden, mitsgaders de Leden der Gezwoorenen der Stad *Zwolle*, te voorſchijn, bij welke zij zich beklaagden, dat hier door van de hand geweezen was, het ingediend Bezwaar, wegens de Vrije Aanſtelling hunner Gemeenslieden, niet tegenſtaande de Commiſſie uit Raad en Meente, volgens hun uitgebragt Verſlag, 't zelve volledig aan de Burgerij hadt toegekend, en het nog onlangs door vijf Magiſtraatsleden ten vollen was bekragtigd; weshalven zij niet konden naalaaten, uit hoofde van het Regt, hun wettig toekomende, te betuigen, „ Dat zij het met geene „ Onverſchilligheid zouden aanzien, wanneer de thans Vacante Plaats in de Gezwoorene Gemeente, op den dertienden December eerstkomende, weder, naar gewoonte, „ wierdt vervuld; en over zulks bij deezen inſteerden, dat „ door hun Wel Ed. Hoog Achtb., voor deezen Jaare, de „ Keur van de Meente wierdt uitgeſteld, tot zo lange de „ Burgerij, volgens een daar toe geſchikt Plan, zou in ſtaat „ geſteld zijn, de Verkiezing van hunne Repreſentanten zelve te doen." Waar toe zij de medewerking en begunſtiging der Regeeringe verzogten, 'er bij voegende: „ doch zo, „ onverhoopt, Raad en Meente dit Declaratoir in geene „ aanmerking mogten neemen, en met de Keur, op den geſtelden dag, voortvaaren, moesten zij teffens betuigen, „ zodanig eene Keur als van geener waarde, en als niet gedaan, te zullen houden."

Meer dan duizend Burgers en Ingezetenen ondertekenden deeze Verklaaring. De Raad en Meente op dezelve raadpleegende, vonden goed, „ dat het Stadsregt, zo lang het niet, „ op eene wettige wijze, was veranderd, ſtipt moest agtervolgd, en dat, derhalven, de Meente keur, ten bepaalden „ dage, niet konde uitgeſteld worden." — Eenigen van de Ge-

Gezwoorene Gemeente ſtemden hier in niet, en wilden de begeerte der Tekenaaren opgevolgd hebben.

Men voer voort met de Verkiezing eens nieuwen Gemeensmans, welke viel op den Procureur VAN RIEMSDYK, die zich, tot blijdſchap der Tegenſtanderen van het Burgerverzoek, deeze keuze liet welgevallen; doch, tot hunner ſmarte, daar in zwaarigheid vindende, van de even aangenomene Waardigheid, nog dien zelfden avond, afſtand deedt. Zommigen duidden dit dien Heer euvel, en merkten aan, dat hij te veel of te weinig gedaan hadt.

De Burger Gecommitteerden gaven vervolgens hunnen Medeburgeren te verſtaan, hoe zij, om de verſchillende Gevoelens van eenige Leden uit den Raad en Meente te vereffenen, geijverd en alle mogelijke toegeevenheid gebruikt hadden, in zo verre, dat die verſchillen alle op zulk een voet vereffend zouden zijn geweest, dat zij zich met de goedkeuring, of de genoegenneeming hunner Medeburgeren zouden hebben mogen vleijen, indien zij omtrent de *Weigering* of *Ontzetting* der Gemeenslieden die zelfde inſchikkelijkheid hadden durven gebruiken. Die Regenten ſtonden naamelijk wel toe, dat de Aanſtelling en Weigering van de Leden der Gezwoorene Gemeente, met ongeteekende Briefjes geſchiedde; maar drongen aan, dat tot de Weigering, zo niet twee derde, immers drie vijfde der Stemgeregtigden, zou verëischt worden; als mede dat de Burgerij van de tegenwoordige Gemeenslieden moest verzoeken, dat zij zich, ten genoegen van dezelve, aan de jaarlijkſche Weigering geliefde te onderwerpen, met een daar bij gevoegde Verklaaring; „ dat, bijaldien 'er Gemeenslieden mogten gevonden worden, die zwaarigheid maakten zich aan die Weigering te „ onderwerpen, de Burgery daar op niet verder zou aandringen, maar dezelve in hunne Posten zou laaten aanblijven, zonder aan de jaarlijkſche Weigering onderworpen te „ zijn; zo zij maar het nieuw in te voeren Reglement aannamen en beëedigden." — Burger Gecommitteerden hadden gooordeeld, dat de Aanſtelling en Weigering met ongeteekende Briefjes, en beide met Meerderheid der Stemgeregtigden, zou moeten toegaan; om dat in welgeregelde Vergade-

ringen de Meerderheid moet worden gevolgd; en op dat niet, ten eenigen tijde, de Meerderheid der Burgerije, deezen of geenen hunner Vertegenwoordigeren, welke haar vertrouwen mogt verlooren hebben, tegen haare verklaarde begeerte, zou moeten houden, dien de Minderheid niet mogt goedvinden te weigeren.

Wat het tweede verſchil betrof, was de Burger Commiſſie van oordeel, dat zij, immers voor als nog, aan de Burgerij niets verder zouden durven voorſtaan; dan dat zij de tegenwoordige Gemeenslieden door een gepast Adres diende te verzoeken, of zij niet zouden kunnen goedvinden, ten genoegen, en tot gerustſtelling der Burgerij, zich allen aan de jaarlijkſche Weigering vrijwillig te onderwerpen, zonder bijvoeging der voorgemelde Verklaaring: eensdeels om dat zij voorzagen, dat zodanig eene Verklaaring nergens anders toe zou kunnen ſtrekken, dan om zelfs den besten Burgervriend onder de Gemeenslieden te doen aarfelen, van meer dan anderen een verzoek in te willigen, waar op de Burgerij zo weinig prijs ſtelde, als zodanig een Bijvoegſel zou te kennen geeven; — anderdeels, dewijl zij te gemoete zagen, dat met zodanig een Voorſlag aan de goede zaak een aanmerkelijk nadeel zou kunnen toegebragt worden; waar door zij het billijk ongenoegen hunner Lastgeevers zich op den hals zouden haalen.

En zou dit daadlijk het geval geweest hebben, blijkens de onderteekening van een groot getal Burgeren en Ingezetenen, die, kort daar op, eene Verklaaring gaven, waar in zij het gehouden gedrag hunner Gecommitteerden, in het niet toegeeven dier twee Punten preezen, en met hunne volkomene goedkeuring vereerden; met bijgevoegde betuiging van hun verlangen, dat, niet min bij de Weigering of Ontzetting, dan bij de Verkiezing van Gemeenslieden, geheim geſtemd, en bij Meerderheid van ſtemmen moest beſlooten worden; als mede dat 'er volſtrekt geene Verklaaring moest worden afgegeeven, om die der tegenwoordige Gemeenslieden, welke zwaarigheid mogten maaken, zich aan de jaarlijkſche Ontzetting te onderwerpen, te zullen laaten aanblijven.

Wel-

Welhaast wierden de Hoofdpunten van het nieuwe Regeerings-Reglement voor de Stad *Zwolle* tot ſtand gebragt; doch ging dit vergezeld van Uitwerkzelen voor de Stads Regeering, die, in het volgend jaar zich met ontzetting opdeeden, en daar om in de Beſchrijving van 't zelve geſchikter plaats zullen aantreffen. — De misnoegden op de handelwijze der Regeeringe bedienden zich, in alle deeze oneenigheden, van het bij Raad en Meente goedgekeurd Voorſtel der Commisſie tot Verbetering der Regeeringswijze van *Overijſſel* benoemd; „ Dat de Drukpers, welke zo veel „ hadt toegebragt, om de oogen der Natie te openen, en „ de waare oorzaaken der menigvuldige misbruiken, waar „ van dezelve de uitwerkſelen gevoelde, aan den dag te „ leggen, en waar van de Bepaaling, voor het behoud van „ de Volksvrijheid, zo hoogstgevaarlijk was, door een uit„ gedrukt Staatsbeſluit, van alle banden mogt ontheeven „ worden."

Indien eenige andere Stad in het Gemeenebest, *Zwolle* althans nam rijklijk deel in de veelvuldige land en ſtadbemoeijingen des altoosgedenkwaardigen Jaars zeventienhonderdzevenëntachtig. Eenige der voornaamſte voorvallen zullen wij verhaalen. Het gerugt der geoeffendheid van de Leden des Genootſchaps van Wapenhandel was na *Amſterdam* overgewaaid. Van hier dat de Commisſie van het Defenſieweezen in die Stad aan die van *Zwolle* het verzoek deedt om eenige bekwaame Kanonniers. Op den vijfden Mai vertrokken derwaarts, met een afgehuurd vaartuig, dertig Vrijwilligers, zo Officieren als Gemeenen, van de Artillerij-Kompagnie van het gemelde Genootſchap.

Op den zestienden Mai wierdt, binnen onze Stad, eene Vergadering van-Afgevaardigden uit alle de gewapende Genootſchappen binnen *Overijſſel* gehouden, ter beraaminge van maatregelen, zo tot verdeediging der Provincie, als tot hulpe en handhaavinge der nieuwe Regeeringe te *Utrecht*. De volgende Verbintenis wierdt aldaar geteekend: „ De Onder„ geſchrevenen verklaaren bij deezen zich te verbinden, om „ ter requiſitie van hun Ed. Mogende, Ridderſchap en Ste„ den, de Heeren Staaten deezer Provincie, met conſent

„ van de Regeering deezer Stad, tot beſcherming en bevel-
„ liging van deeze Provincie zich te laaten emploijeeren,
„ ook buiten het Territoir deezer *Stad*, doch niet uit de
„ Provincie; mits daar voor uit de Provinciaale Kas behoor-
„ lijk beloond wordende, en dat zulks volgens eene billijke
„ en geregelde Orde geſchiede, zodanig dat ieder zich niet
„ te lang buiten deeze Stad agter een behoeve op te hou-
„ den, maar om de 8 of 14 dagen worde afgelost, ten ein-
„ de zijne affaires niet te laaten verloopen, maar telkens
„ op het noodwendigſte order te kunnen ſtellen."

Rijklijken bijval ontmoette een Adres, in het begin van de Maand Junij, door eene Commisſie van een aantal Burgers ontworpen, behelzende eenige ſchikkingen, volgens welke de Afgevaardigden ten Landsdage aan een bepaalden Last zouden verbonden worden. Onder andere wierdt daar bij de voorſlag gedaan, tot het aangaan van een naauw Verbond van Vriendſchap, beſcherminge en onderſteuninge, tuſſchen de Staaten van *Holland*, *Overijſſel* en *Stad en Lande*, mitsgaders zodanige andere Provincien, of Steden en Leden van dien, als zich ter onderlinge verdeedigine van de goede zaak des Vaderlands, zouden willen vereenigen; als mede, om met den meesten ſpoed de Provincie *Overijſſel* in eenen ſtaat van verdeedigine te brengen. Door ruim zestienhonderd Burgers en Ingezetenen onderteekend, wierdt dit Adres, op den zesden Junij, aan de Magiſtraat en Gezworene Gemeente ter hand geſteld; met dat gevolg, dat volgens Beſluit van Ridderſchap en Steden, op den negenden der Maand genomen, aan de Commisſie tot het Defenſieweezen, raakende de Provincie, een uitgebreider gezag verleend, en aan dezelve, bij voorraad, eene ſomme van zestigduizend guldens, op het Comptoir van *Zalland*, wierdt toegewezen, om dezelve naar vereiſch van zaaken te mogen gebruiken.

Op den twaalfden Junij vertrokken van *Zwolle* zestien Schutters, onder geleide van den Overſte PEYMAN, en den Grenadier-Kapitein QUEISE, om den *Omwerſchans*, een werk van den beroemden Generaal COEHOORN, liggende in de Veenen, omtrent zes uuren van *Zwolle*, te bemagtigen. Vijfentwintig man van *Vollenhoven*, en vervolgens nog vierendertig

Zwol-

Zwollenaars, voegden zich, zedert, daar nevens. Bij hunne aankomst, 's morgens ten half zes uure, wierden de Bruggen, door de Bezetting, beſtaande uit vijfentwintig man, moêrgelaaten, en de manſchap ſtraks ontwapend. In het Magazijn vondt men een goeden voorraad Oorlogstuig, als vierentwintig Stukken Geſchut, veele Kogels, Druiven, Houwitzers, Bomketels, Geweeren, en veel Kruid; alle 't welk vervolgens, op wagens, na *Zwolle* vervoerd wierdt, op last van Afgevaardigden van Ridderſchap en Steden, welke, eerlang, binnen den Schans kwamen. De reden deezer bemagtiginge was, om dat de Raad van Staate krijgsbehoeften aan de Provincie hadt geweigerd.

Al zints eenigen tijd was men, binnen onze Stad, bedagt op het oprigten van eene *Brigade*. In den aanvang der Maand Julij hadt men daar toe reeds een goed aantal manſchap bij een. De natuur en bedoeling deezer Brigade zal best blijken uit het volgende Teekenblad, 't welk, op den vijfden Julij, wierdt voorgelegd, en van deezen inhoud was: „ Ik Ondergeteekende verbinde mij uit kragt deezer „ mijner handteekeninge, om tot den laatſten December „ 1788, als Schutter, tot verdeediging onzer Vrijheid en „ Voorregten, onder het Commando van den Collonel G. „ J. PYMAN, of van zodanige Officieren als Ridderſchap en „ Steden in het vervolg zullen goedvinden aan te ſtellen, „ het zij tot defenſie van deeze Stad of elders, waar het „ noodig mogte geoordeeld worden, onder de Brigade, die „ nu onder den voornoemden Collonel alhier wordt opgerigt, als een braaf Schutter te dienen, en ten dien einde „ de orders van bovengenoemden Collonel, en van mijne „ verdere Commandanten, in alles zo veel mogelijk te gehoorzaamen, onder die voorwaarde nogthans, dat ik, in „ dienst zijnde, mij onder eene bepaalde en behoorlijke „ discipline zal onderwerpen, en dat, wanneer ik in dienst „ van deeze Provincie tegen den vijand zodanig geblesſeerd „ mogte worden, dat ik na mijne genezing, die op kosten „ van de Provincie zal moeten geſchieden, buiten ſtaat mogte zijn gemaakt, om mijne kost te winnen, de Provincie „ voor mijn onderhoud, of indien ik, gehuwd zijnde, ſneu-

„ veien mogte, voor het onderhoud van mijn na te laaten „ Vrouw en Kinderen zal zorgen," enz. Spoedig moet de toeloop, om dienst te neemen, geweest zijn. Immers reeds op den twaalfden trokken de twee eerſte Bataillons der opgerigte Brigade na het Exercitieveld, en wierden 'er, door den Baron VAN PALLANT *tot Zuithem* en den *Zwolſchen* Burgemeester VAN DER WYCK in den Eed genomen. Voorts kwam hier nog tot ſtand eene Compagnie Stads Huzaaren, die zich dagelijks in den Wapenhandel oeffenden.

Op den laatſten Augustus wierdt, binnen *Zwolle*, eene buitengewoone Provinciale Vergadering gehouden van de gewapende Genootſchappen in *Overijſſel*, en daarin beſlooten tot het oprigten van een Leger van gewapende Burgers en Ingezetenen, binnen deeze Provincie, en om hetzelve te velde te doen trekken. Doch de komst van Pruisſiſche Huzaaren deedt dit ontwerp, gelijk ook een ander, zijnde een *Concept-Reglement van Regeering van de Stad Zwolle*, wel ras in duigen vallen. Zo wel als elders, wierdt ook hier alles op den ouden voet herſteld. Bijzonderheden daar van te vermelden, beſchouwen wij als overtollig; zij waren gelijkſoortig met die elders in ons Gemeenebest hebben plaats gehad, in dat voor veelen zeer noodlottig tijdſtip. Dit niettegenſtaande kunnen wij niet nalaaten, hier over te ſchrijven eene Publicatie, in de maand September des volgenden jaars zeventienhonderdachtënzestig, door Burgemeesteren, Schepenen en Raaden der Stad *Zwolle* afgekondigd, als draagende de kenmerken, aan de eene zijde, hoe bezwaarlijk de Vrijheidsliefde, wanneer zij eenmaal heeft wortels geſchoten, zich laat uitrooien; aan den anderen kant, tot welke verregaande ſtappen van onderdrukkinge de heerschzucht zich laat vervoeren, en hoe zij, zelf door die ſtappen, haare eigen vreeze voor gevaar en de zwakheid haarer zaake aan den dag legge. Bij de bedoelde Publicatie wierdt verboden „ zo „ wel aan de Leden der gewezen Burger-Societeit, als aan „ alle andere Burgers en Ingezetenen, het oprichten of bij„ woonen van eenige Societeiten, Gezelſchappen of Bijeen„ komſten, waarin opzettelijk gehandeld wordt over zaaken, „ het gemeene Land of Stadsbeſtuur betreffende, of waarin „ eenige

„ eenige Addreſſen of Requeſten, daartoe relatief, worden
„ ontworpen, geleezen of geteekend; gelijk insgelijks verbo-
„ den wordt, aan alle perſoonen, 't zij als Leden, 't zij als
„ Conſulenten, tot de (zeggen hun Ed. Agtb.) zo genaamde
„ Burger-Commisſie hebbende behoord, het zij allen te za-
„ men, het zij gedeeltelijk, 't zij openbaar, 't zij clandeſtin,
„ te houden eenige Vergaderingen of Bijeenkomſten, en daar-
„ in te verhandelen eenige poincten, het beſtier van Regee-
„ ringe, of algemeene Stads en Landzaaken betreffende,
„ of tot hun voorige *prétenſe qualitéit* eenige de minſte
„ relatie hebbende; zullende integendeel verwagten, dat zij,
„ (zeggen hun Ed. Agtb.) van hunne dwaalingen te rug
„ keerende, zo wel als andere Burgers en Ingezetenen zul-
„ len medewerken, om onderlinge rust en eenigheid in den
„ Burgerſtaat te helpen bevorderen, daar toe de (NB) *Va-*
„ *derlijke* poogingen hunner Regenten te ondersteunen,
„ en daar door aan dezelve weder te doen geworden dat ge-
„ zag en die achting, zonder welke zij buiten ſtaat zijn het
„ heil der Burgerije behoorlijk naar hunnen wensch te be-
„ vorderen." Voorts verbieden Hun Ed. Agtb. „ wel uit-
„ drukkelijk aan alle Burgers en Ingezetenen het teekenen
„ van eenige Qualificatien, welke mogten ſtrekken tot aan-
„ ſtelling van nieuwe *zogenaamde* Burger-Gecommitteerden,
„ gelijk ook niemand zodanige aanſtelling zou mogen aan-
„ neemen;" gaande dit alles gepaard met bedreiging van ſtraffe aan de overtreeders, als openbaare rustverſtoorders. Hoe aanſtootlijk in de ooren van den vrijen Mensch sommige uitdrukkingen, in deeze Publicatie gebezigd, mogen klinken, nog meer krasſende is de taal, in het hoofd des Geſchrifts gevoerd, waar door de rampen des Vaderlands geſchoven worden op de *Burger-Societeit* en *Burger-Commisſie*, opgerigt in eenen tijd, 's men onbeſchaamd genoeg van te durven zeggen „ toen niemand der Burgeren en Inge-
„ zetenen, *zo veel ons bekend is*, te onvrede was over
„ het openbaar Beſtuur en de ſtandgrijpende Conſtitutie!!!"
De ijverigſte vóorſtander van het voorgaande Beſtuur, hoedanig hij ook moge gezind zijn omtrent den aanleg en den waarſchijnlijken uitſlag der jongſte Omwentelinge van den

Jaare zeventienhonderdnegentig, Regenten, die, in eene Stad als *Zwolle*, en kort na hetgeen aldaar was voorgevallen, zulk eene taal durven ſpreeken, moeten voorwerpen zijn van zijne verachtinge, om thans geene harder uitdrukkingen te gebruiken.

Tot beſluit merken wij nog aan, dat de *Zwollenaars* merkelijken overlaſt en ſchade leeden van de Engelſche Troepen, toen dezelve kort voor de jongſte Omwenteling, door hunne Stad voor de allesvoortdrijvende Franſchen vlugtten: weshalven de Republikeinen aldaar met opene armen wierden ontvangen, en het werk der Omwentelinge ſpoedig tot ſtand kwam.

Om dat de *Hiſtorie* van *Zwolle* zeer veele gedenkwaardige voorvallen oplevende, hebben wij ons bij dezelve lang opgehouden, en zullen nu van de Stad zelve eenig nader verſlag doen.

Wat de gelegenheid der Stad aangaat, in 't algemeen mogen wij aanmerken, dat dezelve tamelijk groot, zeer volkrijk, luchtig, en met drie Graften doorſneden is. Men heeft 'er drie Pleinen of Markten, voorts breede Straaten, die zeer net en gemaklijk zijn geplaveid, en waar op men eene zindelijkheid beſpeurt, die men in veele andere Steden niet aantreft. Al voor lang ſpaarde het Stadsbeſtuur moeite noch koſten, om de Stad, zo wel van binnen als van buiten, te verfraaien. Dezelve ligt in een zeer aangenaamen oord, aan een riviertje, welk in het Zwarte Water valt. De lucht is 'er bij uitneemendheid gezond. In den omtrek verluſtigt zich het oog, door het aanſchouwen van vrugtbaare Koornlanden en graſrijke Welden. Hier bij koomen nog de fraaie wandelwegen, rondom de Stad, waaromtrent dezelve elders weinige, haars gelijken heeft. Diergelijke wandelwegen verſchaffen ook de Stads Wallen, met hoog opgaande Ypenboomen beplant.

Men telt 'er drie Landpoorten: de *Saſſenpoort*, de *Dieſterpoort*, en de *Kamperpoort*, allen hegte en zwaare gebouwen. De twee eerstgemelde Poorten zijn, in den Jaare veertienhonderdacht, te gelijk met de Muuren rondom de Stad, gebouwd. De Saſſenpoort wordt, bij de kenners, voor

voor een meesterſtuk van bouwkunde gehouden. Buiten de Kamperpoort, aan het einde van den Brug, ſtaat een Wagthuis, van Benthemer ſteen opgetrokken, in zijne ſoort een der fraaiſte gebouwen, die men elders aantreft. — Voorts heeft men 'er eene Waterpoort, de *Roode Toren* genaamd, insgelijks een fraai geſtigt, in den jaare zestienhonderdzevenentwintig op den grond eens voorgaande Torens geſtigt. Twee andere Poorten, de *Visch-* en de *Steenpoort*, zijn, bij de vergrooting der Stad, binnen de Muuren getrokken. — Tuſchen de Kamperpoort en de Saſenpoort rijst, uit de Stads Graft, een ronde Toren, een zwaar en vast gebouw, waar in 's Lands Buskruid wordt bewaard. Dezelve voert den naam van *Gelderſche Toren*, om dat hij in de *Gelderſche* oorlogen wierdt gebouwd.

Wij gaan over tot de *Openbaare* Gebouwen. Onder de *Waereldlijke* moet in de eerſte plaats genoemd worden het *Stadshuis*, waar van de eerſte grondſlagen gelegt wierden in of omtrent het Jaar veertienhonderdachtenveertig. Het geſtigt, hoewel, van buiten niet veel bouwſieraads vertoonende, is van binnen voorzien van verſcheiden fraaie Vertrekken, en van al wat tôt deszelfs beſtemminge wordt vereischt. De Gevel van 't Stads Wijnhuis, 't welk 'er naast ſtaat en 'er als ingelascht is, is veel ſierlijker, dan die van het Stadshuis, van Benthemmer ſteen opgetrokken. Het laatstgemelde gebouw pronkt met een vierkanten Toren, van Benthemer ſteen, die twee Vertrekken boven elkander heeft. Voor de Luive of de Pulje, die zeer ſierlijk is uitgehouwen, leest men de volgende regels.

„ Aspice ſubſtructum, qui præteris, arte theatrum,
„ Undè Magiſtratus publica juſſa ſonant.
„ Hinc promulgantur lectiſſima nomina Patrum;
„ Hinc Populus pacem, hinc triſtia bella capit.
„ Accenſis facibus, quid? quod cenſura ſeveri
„ Judicis exilio noxia damna notat."

De Stads *Waag* is een tamelijk ruim gebouw; het dient tevens tot een Pakhuis, wordende aldaar de goederen, na

Hes-

Heesen en elders beſtemd, opgeſlagen, en zo lang bewaard, dat 'er genoegzaame voorraad voorhanden is, om met zwaare Wagens, bij den naam van *Heiſen Karren* bekend, met tien en meer paerden beſpannen, verzonden te worden.

Het *Latijnſche School* is een ruim Gebouw; met zijnen Zijdmuur is het tegen den Agtergevel van het Stadshuis gebouwd. Weleer was dit een Doorluchtig School, door den roem en de geleerdheid der Onderwijzeren, die over meest alle weetenſchappen leſſen gaven, wijd en zijd vermaard, en vrugtbaar in Mannen van naam, die hier den grond hunner volgende vermaardheid gelegd hadden. Men verhaalt, dat zekere Abt, SPANHEIM, die zeer gezien was aan het Hof van Keizer RUPERTUS VAN BEYEREN, van dien Vorst, voor de Stad *Zwolle*, het regt verkreeg om goud en zilver te mogen munten. Dankbaarheid was het grondbeginzel dier bewerkinge, om dat hij aan het Doorluchtig School te *Zwolle*, en aan het onderwijs, aldaar genoten, zijne vermaardheid en zijn geluk was verſchuldigd. Men voegt 'er nevens, dat hij de Brieven, dit Voorregt ſchenkende, aan den Raad der Stad zondt in twee Zilveren Bekers, die in het Stadshuis bewaard worden, en uit welke, op dagen van vrolijkheid, ter gedagtenisſe dea edelmoedig dankbaaren Abts plagt gedronken te worden.

Spreekende van het Doorluchtig School, melden wij hier, als ter voegzaame plaatze, eenige *Geleerde Mannen*, in de Letterkundige Geſchiedenis bekend, welke *Zwolle* tot Wieg en Bakermat, of dat School tot Voedſter gehad hebben. De beroemde Dichter, Oudheid- en Taalkundige A. MOONEN, die zelve een geboren *Zwollenaar* was, geeft in eene Aanteekening agter zijne Nederduitſche Poëzij, hier van het volgende verſlag. „ *Zwolle*" (dus ſchrijft de vermaarde Kerkleeraar) „ was in dit (1670) en verige jaren rijk van „ geleerdheijt en Poëzij door de heeren, JOHANNES VOLLEN„ HOVE, in den Jare 1665 naar 's Gravenhage vertrokken: „ JOHANNES KOK, toen Rektor der Latijnſche Schole, na„ maals in den Hage, en Profeſor der Hiſtoriën en Wel„ ſprekentheijt te Leijden: HENDRIK FISCHER, geneesheer „ der ſtadt, en HENDRIK BRUMANUS, namaals mede ſchool-

„ voogt

„ voogt aldaar, wiens Latijnſche Poëzij en Hiſtoriekennis
„ bij liefhebbers in hoge achting is: waar bij voor 't laat-
„ ſte gevoegt moet worden de doorluchtige, en in alle wijs-
„ heijt en geleertheijt uitmuntende Drost, Heer HABO HER-
„ MAN SCHELE, die, gelijk hij te Zwolle dikwijls pleeg te
„ verkeeren, ook aldaar in den Jare 1662 overleden, en
„ den Vaderlande te vroeg ontvallen is: waar bij men, (dus
„ gaat MOONEN voort,) om niet al te verre uijt te weijden,
„ voegen magh, behalven den liefhebber van allerleij ge-
„ leertheijt, en in veele konſten en wetenſchappen ervaren en
„ Konrektor der Zwolſche Latijnſche Scholen, HENDRIK MO-
„ RIAN, in het Jaar 1670 aldaar overleden, GEORGIUS APOR-
„ TANUS, Leeraar in de vrije konſten, en Konrektor der
„ Latijnſche Schole in zijne Vaderſtadt Zwol, die als eerſte
„ Hervormde Kerkleeraar te Embden beroepen, en namaals
„ Leermeester van den jongen Graaf ENNO VAN OOSTFRIES-
„ LANT geworden is. EMMIUS getuijgt, hoe hij in den Jare
„ 1526 in een Redenſtrijdt over den Godsdienst, den Jako-
„ bijner Monnik LAURENTIUS te Olderſau in Oostfrieslant
„ Leeghaftigh overwonnen heeft, dat de groote Godgeleerde,
„ Outheijt, Dicht- en Taal-kundige heere, GERARD OUTHOF,
„ Kerkleeraar te Embden, in zijnen Herderszang over de
„ doot van CHRISTIAAN EBERHART, Grave ende Vorst van
„ Oostfrieslant, voorgevallen in Zomermaant des Jaars 1708,
„ in deezer voegen uitdrukt:

— — — „ Wiens rijk hij hier deet ſlichten
„ Door herder Apostaan, dien braven Zwollenaar;
„ Die 't licht hier allereerst weêr op den kandelaar
„ Ontſtak, en voor den glans van 't kraghtig woordt der
„ waarheijt
„ De paapſche duijsternis deet wijken, en de klaarheijt
„ Van de Euangelij leere ontduisterde in den gront;
„ En te Olderzum wel haast den Jakobijn den mondt
„ Toeſtopte, zodat hij met ſchand heeft moeten wijken;
„ En Romes misſtandaart voor 's Heijlants rijk bezwij-
„ ken."

Behal-

Behalven het bovenſtaande, ontmoeten wij nog, bij HOOGSTRATEN, het volgende berigt. „ Onder de geleerde Zwollenaars (dus luidt zijne aanteekening) muntten uit: AARNOUT VAN HARRSOLTE, een Edelman, en echter een uitſteekend Rechtsgeleerde, die uitgegeeven heeft: *Adverſaria* &c. of *Aanteekeningen over de burgerlijke en ſtraf-waardige daaden*, enz. in den Jaare 1583 in Octavo bij PLANTYN gedrukt, en aan de Koninginne ELIZABETH opgedragen. FRANÇOIS SONSBEEK, een zeer beroemd Rechtsgeleerde, die geſchreven heeft: *Commentarii ad uſus Feudales*, of *Aanteekeningen over de Leenplegtigheden*; welke hij te Leuven in het openbaar heeft verklaard. HERMAN TORRENTIUS, in dien tijd een voortreffelijk letterkunſtenaar. Hij heeft geleeft in het begin van de XVI eeuw. Men kan bij VALERIUS ANDREAS zien, wat hij in de beſchaafde wetenſchappen heeft gedaan. LUBERT BORNER, een van de eerſte lichten der vergadering van de H. H. HIERONYMUS en GREGORIUS te Deventer. Hij is den 25 Augustus 1398 te Zutphen geſtorven. Zijn leven en zijne Godvruchtige Oeffeningen ſtaan te leezen in de Kronijk van het St. Agniten-Klooster. PAULUS BUIS, *Janszoon*, die in de hogeſchool van Franeker leermeester der Rechten is geweest. Hij heeft eenige Rechtsgeleerde Werkjes geſchreven, welker lijst bij VALERIUS ANDREAS nagezien kan worden. GEORGIUS APORTANUS (boven, uit MOONEN, vermeld,) Meester der vrije Kunſten, en Conrector te Zwol; naderhand leermeester van den jongen Graaf ENNO van Oost-Vrieslandt, en eerſte Hervormde Predikant te Embden. Hij verwon en beſchaamde den Jakobijner Monnik LAURENTIUS in een redenſtrijdt over den Godsdienst, in den Jaare 1526 te Oldenſau gehouden in tegenwoordigheid van ULRICH VAN DOORNUM. CYPRIANUS AB OOSTERGA, door zijne Werken, en door zijne geſchillen met SALMASIUS genoeg bekend. Hij is hoogleeraar der Rechten te Utrecht geſtorven."

Wij gaan over tot de *Kerkelijke* en andere *Godsdienſtige* Gebouwen. In de eerſte plaats komt hier in aanmerking de *Groote* of *St. Michiels Kerk*. Zij wierdt geſtigt uit aalmoezen,

zen, bijeenverzameld uit kragt van volkomen aflaat, door BONIFACIUS DEN NEGENDEN verleend, om, na den brand van den Jaare dertienhonderdvierëntwintig, haaren opbouw te bevorderen. Naa tweeëndertig jaarigen arbeid, was het Geſtigt in den Jaare veertienhonderdachtëndertig voltooid. De Predikſtoel, een gewrogt van ABRAHAM VAN STRAAS *van Weltburg*, trekt de bewondering van alle Kunstkenners, gelijk ook het Orgel, door de menigte van kunſtig beeldwerk en verguld lofwerk. Niet alleen om het uitwendig fieraad, maar ook om de liefijkheid des geluits, wordt het voor een der beste Orgels in Nederland gehouden. Men klimt na het Orgel langs eenen Wenteltrap van Benthemer ſteen, die den naam heeft van een meesterſtuk van bouwkunde. Het dak der Kerke rust op twee rijen Kolommen. De *St. Michiels-Kerk* plagt met een zeer hoogen Toren te pronken; maar naa dat de Spits, die ongemeen hoog was, in den Jaare zestienhonderdnegenënzestig, door het blixemvuur was aangeſtoken, is hij, dertien jaaren daarnaa, ingeſtort. Eenige ſtukken vielen door het gewelf der Kerke, en beſchadigden eenigzins den vermaarden Predikſtoel.

De tweede Kerk te *Zwolle* is die van *Onze Lieve Vrouwe*; zij wordt gemeenlijk de Kruiskerk genoemd, om dat zij in die gedaante is gebouwd. In het laatst der Veertiende Eeuwe wierdt, door den Raad, met de ſtigting een aanvang gemaakt. — Behalven deeze twee, zijn 'er nog twee andere Geſtigten, ten dienſte der Hervormden, ter oeffeninge van den Openbaaren Godsdienst geſchikt. Onder de aloude Godsdienſtige Geſtigten zullen wij daar van verſlag doen. Vijf Predikanten neemen, in deeze Kerken, het werk der bedieninge waar.

Behalven de Nederduitſche, ontmoet men ook, in deeze Stad, *Waalſche* of *Franſche* Hervormden, die door éénen Leeraar bedient worden. Desgelijks hebben 'er de *Lutherſchen* en de *Doopsgezinden* ieder eene Gemeente. Een Leerling van het Kweekſchool dier Gezinde te *Amſterdam* neemt, bij de laatstgenoemden, den dienst waar. Men telt 'er vier Roomſche Kerken; in eene van dezelven, aan ST. JOZEF gewijd, bewaart men de beenderen van den beroem-

den

den THOMAS à KEMPIS, in eene roode Kist, met verguld lofwerk verſierd, ſtaande ter zijde van het Altaar. Voorts hebben 'er ook de Jooden hunne Sijnagoge.

Te *Zwolle* zijn twee Gasthuizen. Het eerſte, dat *van den H. Geest der Vertroostinge* genaamd, verſtrekt tegenwoordig voor een Proveniershuis voor Kostkoopers en verarmde burgers. — Het ander Gasthuis ſtaat aan het einde der Voorſtad, buiten de Kamperpoort. Oorſpronklijk was het tot een Leprozenhuis aangelegd, doch wierdt zedert in een Proveniershuis veranderd. De grond der Kapelle, welke naast dit Gasthuis plagt te ſtaan, dient tegenwoordig tot eene begraafplaats voor de bewooners der Voorſtad. — Behalven deeze, ontmoet men 'er nog twee liefdaadige Stigtingen, of Hofjes: de *Vilſterenhuizen*, naar HERMAN VAN VILSTEREN, en de *Emanuelshuizen*, naar EMANUEL TORENHUIZEN dus genaamd.

Drie Mannenkloosters telde men van ouds te *Zwolle*. Het eerſte, door BERNHARD VAN VOLLENHOVE, Deken te *Deventer*, geſtigt, was voor Reguliere Kannunſken beſtemd. De ſtigter gaf het den naam van *Bethlehem*, en droeg het op aan de beſcherminge der Heilige Moedermaagd. In den Jaare dertienhonderdvierëntwintig brandde het gebouw tot den grond toe af, uitgezonderd de Kerk; doch is naderhand herbouwd, en voor een gedeelte nog in weezen. Het dient tot een Vergaderplaats der Gilden; en in de Kerk wordt, op gezette tijden, gepredikt.

Het tweede Mannenklooster, gemeenlijk het *Fraterhuis* genaamd, was een afzetzel van het Deventerſche Fraterhuis, en hadt den H. GREGORIUS tot Schutsheer. Tegenwoordig dient het Geſtigt den Leermeesteren van het Latijnſche School tot eene wooninge.

Het derde Mannenklooster, in de wandeling *der Breuren* genoemd, wierdt, door MANUS RUPO, voor Dominikaner Monniken geſtigt. In de Kerk van dit Klooster wordt ook gepredikt.

Behalven deeze, hadt men, van ouds, een half uur buiten de Stad, het *H. Agniten* of Bergklooster, beroemd door de inwooning van den bovengenoemden THOMAS à KEMPIS, die

die de Kronijk van dit Klooster heeft geſchreven. — Nog een ander Mannenklooster buiten de Stad, in het Schoutampt, lag te *Windesheim*, en was aan de *H. Maagd* gewijd. Men maakte eenen aanvang met het bouwen in den Jaare dertienhonderdzevenëntachtig, op den grond van BARTORIER TEN HAVE, een Zwollenaar, die 'er eene fraaie hoeve toe gaf; waar bij HENDRIK VAN WILSEM, Oud-Schepen van *Kampen*, nog vijftien morgens lands voegde. Door de milddaadigheid der Godvrugtigen wierdt dit Geſtigt een der meest vermaarden in de Christen waereld. Het heeft den oorſprong en naam gegeeven aan de *Vergadering van Windesheim*, die wijd en zijd gebloeid heeft. Daar toe behoorden, eertijds, zesëntachtig Kloosters van Kanunniken, en zesëntwintig van Kanunnikesſen; om nu niet te ſpreeken van eenige honderden andere Kloosters, ſtaande onder de zorge der Broederen van *Windesheim*, alwaar het Opperhoofd zijn gewoon verblijf hieldt. Van het vermaard geſtigt is nu niets in weezen behalven het Ziekenhuis, 't welk tot eene Kerk voor de Hervormden is gereed gemaakt.

Zo binnen de Stad, als onder haare muuren, telde men eertijds zes Vrouwenkloosters. Het eerſte wierdt bewoond van Begijnen, die den Regel van den H. FRANCISKUS volgden. Het Konvent is nog in weezen. Een gedeelte daar van diende, voorheen, tot eene Vergaderplaatze der Gedeputeerde Staaten van het Gewest.

Het tweede Klooster was aan de H. CECILIA toegewijd, en wierdt bewoond van Maagden; die, egter, geene Kloosterlijke gelofte deeden. Men noemde het, gemeenlijk, het *Kinderhuis*, om dat de Kinders van Burgers der Stad aldaar in allerlei vrouwelijke handwerken en in de gronden van den Godsdienst wierden onderwezen. Tegenwoordig dient het tot een Weeshuis.

Van het derde Klooster, aan St. GEERTRUID gewijd, verſtrekt, tegenwoordig, de Kerk tot eene Vergaderplaatze der Walſche Gemeente. Het overige gedeelte is tot Burgerwooningen vertimmerd.

Het vierde Klooster, aan St. AGATHA geheiligd, gemeenlijk het *Wijtenhuis* genaamd, is thans geheel vernietigd.

Het *Boschklooster*, of *Mariënbosch*, ſtondt eertijds, onder Stads Veſten, even buiten de Saſſenpoort. Het wierdt bewoond door Reguliere Kanunnikeſſen, die na de Stad verhuisden, toen de *Zwollenaars*, in den Járe vijftienhonderdvierëntwintig, 'er den brand in ſtaken, op dat de Gelderſchen, in hunnen aanſlag op de Stad, 'er zich niet zouden verneſtelen. De Maagden wierden verplaatst in een huis, waar toe HERMAN TEN BURSCHE, Schout van *Zwolle*, in den Jaare vijftienhonderddertien, den grond en erve ſchonk. Tegenwoordig verſtrekt het tot een Burgerweeshuis. Boven den ingang leest men deeze twee regels van den keurigen Dichter WOLLEBHOVE:

„ Verarmde burger, leg uw hoofdt gerust vrij neêr;
„ Uw ouderloze wees vind hier zijne ouders weêr."

Het zesde en laatſte Vrouwenklooster ſtondt even buiten de Dieſenpoort, op de Maat, en droeg van daar den naam van *Maatklooster*. Van dit Geſtigt zijn geene overblijfzels voorhanden.

Aangaande de aloude *Regeering*, tot op de jongstvoorgaande Omwenteling, zullen wij alleenlijk aanteekenen, dat dezelve plagt te beſtaan uit zestien *Burgemeesteren*, verdeeld in acht *Schepenen*, en even zo veele *Raaden*; mitsgaders uit een Kollegie van achtënveertig *Gemeenslieden*, naar de vier Straaten, de Voorſtraat, de Waterſtraat, de Dieſerſtraat, en de Saſſerſtraat, uit ieder van welke twaalf plagten verkozen te worden.

Het *Schoutampt* van *Zwolle* is zeer uitgebreid: het bevat de buurſchappen *Windesheim*, *Zuithem*, *Itterſum*, *Oldeniel*, *Harkelo*, *Schelle*, *Spoolle*, alwaar men eene hoogte ontmoet, *Spoolderberg* genaamd, op welken, eertijds, de Landsdagen der Provincie plagten gehouden te worden; vervolgens, *Voorst*, *Westerholte*, een gedeelte van *Mastenbroek*, *Genne*, *Holten*, *Langenholte*, *Haarst*, *Berchmen*, het *Routerveen*, *Snalne*, *Secdoorn*, *Harfte* en *Wijtmen*.

Eindelijk merken wij nog aan, dat *Zwolle* merkelijken bloei en leeven ontvangt, deels van den doortogt van veel

lan-

lerhande Koopmanſchappen, welke, door deeze Stad, hooger op verzonden worden; deels van verſcheiden Fabrieken, welke aan een goed getal minvermogende burgers en handwerkslieden, een goed beſtaan geeven.

Zie HALMA, HOOGSTRATEN, *Tegenwoordige Staat van Overijſſel*, enz.

ZWYNDRECHT, een Dorp in *Schobbelands-Ambagt*, onder de *Zwijndrechtſche Waard*, is gelegen aan de Rivier de *Merwe*, tegenover de Stad *Dordrecht*. In een Handſchrift der *Utrechtſche* Kerke draagt deeze Plaats den naam van *'t Feer*, of *het Veer*, ongetwijfeld naar het Veer van den Overtogt tuſſchen dit Dorp en *Dordrecht*, hetwelk met een Pont, bekwaam voor allerlei Rijtuigen, wordt bevaaren. Men heeft 'er ook Wagens en Rijtuigen, welke de Reizigers van hier na *Rotterdam* en elders kunnen voeren. Niet ongegrond is de giſſing van den Hoogleeraar BOXHORN, volgens welke van den menigvuldigen overtogt van Zwijnen de Plaats, oorſpronklijk, haare benaaming zoude ontleend hebben. *Zwijndrecht* is een vrij aanzienlijk Dorp. De Kerk is tamelijk ruim, met een klein Torentje met een Luidklok, doch zonder Uur- of Slagwerk, om reden dat de nabijgelegenheid van *Dordrecht*, van waar het uur altoos genoeg gezien en gehoord kan worden, dezelve overtollig maakt. Aan de Zoutkeeten, welke men hier in vrij aanzienlijke menigte heeft, vinden de meeste Dorpelingen hun beſtaan.

Zie GOUDHOVEN, *Kronijk*; VAN HEUSSEN, enz.

ZWYNDRECHTSCHE-WAARD, een vrugtbaare en vermaaklijke ſtreek lands, in *Zuidholland*, liggende ten Noordoosten van het Eiland van *Dordrecht*, over de Rivier de *Merwe*, van welke deeze Landſtreek ten Oosten en ten Zuiden wordt be-

beſpoeld. Graaf WILLEM VAN HENEGOUWEN verleende, in den Jaare dertienhonderdeenëndertig, Oktrooi om dit Land te bedijken, met aanzienlijke Voorregten voor de geheele Waart, en bijzonderlijk voor de Bedijkers. Men ontmoet hier de volgende Dorpen en Ambagten: *Heer-Jans-Dam*, *de Lind*, in *Groote* en *Kleine Lind* verdeeld, *Oudelands-Ambagt*, *Schobbelande-Ambagt* of *Zwijndrechts*, *Meerdervoort*, *Kijfhoek*, *Hendrik-Ido-Ambagt*, *Rijsoort*, *Strevelshoek*, en *Sandelins-* of *Adriaan-Pieters-Ambagt*. Volgens oude Verpondingslijsten bevat de geheele Zwijndrechtſche Waard tweeduizend achthonderd achtëntwintig Morgens tweehonderdveertig Roeden Lands; doch, volgens naauwkeuriger opgave van laater tijd, zou de uitgeſtrektheid op ſlegts tweeduizend zeshonderd zevenëvijftig Morgens driehonderddrie Roeden moeten geſteld worden.

Zie *Theatrum Hollandiæ*; VAN HEUSSEN; *Tegenwoordige Staat van Holland*.

ZYDEWIND, ook *Zijdenkerk* genaamd, is een groote Buurt, in het gedeelte van *Weſtfrieſland*, de *Nieuwdorper-Kogge* geheeten, behoorende onder het aanzienlijk Dorp *Oude-Niedorp*, ruim drie uuren gaans ten Noordoosten van de Stad *Alkmaar*. In vroegere dagen plagten hier wel negentig Huizen te ſtaan. Men ontmoet 'er eene Gereformeerde Kerk, doch zonder Toren: waarom de Klok aan den Voorgevel hangt. In den Jaare zestienhonderdtweeënvijftig wierdt, aan het gewijde Geſtigt, de eerſte Steen gelegd. Intuſſchen is het getal der Gereformeerde Ledemaaten hier zeer gering; nu ruim veertig jaaren geleden telde men 'er ſlegts vijf huisgezinnen, tot die Gezinte behoorende. De Leeraar van *Oude-Niedorp* koomt 'er, van tijd tot tijd, den Openbaaren Godsdienst verrigten.

Zie *Tegenwoordige Staat van Holland*.

ZYL, of ZYLE, een Watertje, of Vliet, in Holland. Het neemt zijnen oorſprong in den Rhijn, tuſſchen het vermaaklijk Dorp *Leiderdorp* en de Stad *Leiden*, naauwlijks een halfkwartier uurs gaans van eene Poort dier Stad, de *Zijlpoort* genaamd, en die, waarſchijnlijk, van dit Watertje haaren naam ontleend heeft. Vervolgens loopt de *Zijl* door de Heerlijkheden van *Leiderdorp*, *Oestgeest* en *Warmond*, valt in het breede Water, het *Zweiſland* genaamd, vereenigt zich, daarnaa, ter ſlinker zijde, met de *Eijmerspoel*, en vervolgt daar mede zijnen weg voorbij het Dorp *de Kaag*, ontlastende zich wijders in het Kaager-Meir, en alzo, door het Lange Rak, in het Leidſche en Haarlemmer Meir; terwijl het, ter rechterzijde, door de Spijkerboor, in de Kever valt, en daar mede vereenigd aan den anderen kant van het Kaager Meir heen ſtroomende, door den Huigſloot zich wederom in het Leidſche en Haarlemmer Meir ontlast. 't Was in de nabuurſchap van dit Watertje, dat het Leger van Graave LODEWYK VAN NASSAU, voor zijne Echtgenoote, Vrouwe ADA, Graavinne van *Holland*, zich in het bezit van het Graafſchap willende vestigen, door Graaf WILLEM, Oom van Vrouwe ADA, deerlijk geſlagen en voorts op de vlugt wierdt gedreven; met dat gevolg, dat een groot getal der Vlugtelingen, de *Zijl* willende overzwemmen, in het Watertje zijn einde vondt. In laatere tijden wierdt de *Zijl* onder de, zo genaamde, *Vroonwateren* gerekend, daar de Stad *Leiden* het regt van Viſcherije op oeffende, die jaarlijks bij de Vroonmeesters plagt verhuurd te worden; met het beding, dat de Huurders alle de Viſchen, die door hen gevangen wierden, binnen *Leiden* ter markt moesten brengen: alles in gevolge de Keuren, in den Jaare vijftienhonderdvierënnegentig daar op gemaakt. Grooter uitgebreidheid, dan tegenwoordig, moet eertijds de *Zijl* gehad hebben, naardien BEKA het een Meir noemt. Nogthans gewaagt 'er MELIS STOKE van onder den naam van *Water*.

„ Ende oec alsmen die warheit verhoert,
„ Worden veele ter zelver wile
„ Verſmoert in 't *Water*, heet die *Zile*
„ Dats in 't Water bi den Rine."

De Kronijkſchrijver heeft het oog op de bovengemelde nederlaag van Graave LODEWYK VAN LOON.

Zie ALTING, *Notitia Germaniæ Inferioris*; S. VAN LEEUWEN, *Kostumen van Rhijnland*; MELIS STOKE, *Rijmkronijk*; A. MATTHÆUS, *Analecta*.

ZYL, (*Het Huis te*) ook wel, bij uitſteekendheid, het *Zijlhof* geheeten, dus genaamd naar deszelfs gelegenheid aan of omtrent het boven beſchreven Watertje de *Zijl*. Het was het Stamhuis van het eertijds vermaard oudadelijk Hollandsch Geſlagt VAN ZYL. Naar alle waarſchijnlijkheid zal het reeds in de Veertiende Eeuwe, zo niet vroeger, geſtigt zijn, naardien men, bij de aloude Kronijkſchrijvers, vindt aangeteekend, dat, ten tijde der Hoekſche en Kabeljaauwſche landberoeringen, in den Jaare veertienhonderdtwintig, Hertog JAN VAN BEYEREN het Kasteel ſtormenderhand bemagtigde, en naa alvoorens allen, die hij 'er binnen ontmoette, aan zijn wraakzwaard te hebben opgeofferd, 'er den brand in ſtak. Het Huis, in vervolg van tijd, wederom herbouwd zijnde, veroverden eenige Hoekſche Edelen, onder welke zich WILLEM en JAN VAN ZYL bevonden, het Geſtigt, en ſtelden het onder de bewaaring van DIRK POLTER, uit den *Hage*. Van tijd tot tijd deedt deeze, met zijne onderhoorige manſchap, uitvallen op de Kabeljaauwſchen, en plonderde de Huizen *ter Does* en *Zwieten*. Zedert dienden het meermaalen ten voorwerpe van vijandlijke aanvallen. Het Huis bleef in het oorſpronklijk Geſlagt tot in den Jaare veertienhonderdnegentig, wanneer het, door verkoop, vervreemd wierdt; gaande vervolgens over in het bezit van verſcheiden eigenaaren.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Inleiding tot de Oudheden* en *Grondwetten van Rijnland*; als mede *Batavia Illuſtrata*; J. VAN HEEMSKERK, *Batavisch Arkadia*.

ZYL,

ZYL, (*Het Geslagt van* VAN) een Oud adelijk Hollandsch Geslagt, onder het voorgaande Artikel, als eigenaar van het *Huis te Zijl* vermeld, moet al in den aanvang der Veertiende Eeuwe, niet slegts een aanweezen, maar ook vermaardheid gehad hebben. Immers vindt men, op het Jaar dertienhonderdzesëntwintig, vermeld,

JAN VAN ZYL, Ridder. Deeze liet naa eenen Zoon, insgelijks genaamd,

JAN VAN ZYL, Knaape; hij woonde op het *Huis te Zijl*, en overleedt aldaar in den Jaare dertienhonderdzesënzestig, nalatende eenen Zoon en eene Dogter:

DIRK VAN ZYL, die volgt, en

Jutte van Zijl, gehuwd te *Utrecht*, met *Gerrit Dedel*, Zoone van Lambert Dedel, in den Jaare dertienhonderdzevenënzestig aldaar onder 's Lands Edelen gerekt. Zij baarde hem

Godard Dedel, Raad en Schepen der Stad Utrecht, die tweemaalen getrouwd geweest is, te weeten, met *Theodora Ruijsch*, Jansdogter, en met *Elizabeth Pot*, Jakobsdogter, en bij dezelve heeft verwekt de volgende kinderen:

1. *Gerard Dedel*, Abt van Oostbroek.

2. *Jan Dedel*, Kanunnik te Sint Maria.

3. *Jakob Dedel*, die verscheiden kinderen heeft nagelaten, en van welken het Geslagt van Dedel in 's Gravenhage, in wettige linie en mansoir, afkomstig is.

4. *Geertruid Dedel*, Abtdis van het Adelijk Jufferenstift van St. Servaas, te Utrecht.

5. *Jan Dedel*, Kanunnik van St. Servaas en Oud-Munster; deeze stondt in hooge agting bij zijnen stadgenoot en bloedverwant Paus Adriaan den Zesden.

6. *Elizabeth Dedel*, die zich in het huwelijk heeft begeeven met Jan van Rodenborg.

DIRK VAN ZYL, Janszoon, boven vermeld, nam ter Vrouwe ALYD VAN DER DOES, en wierdt bij dezelve Vader van twee kinderen:

GERRIT VAN ZYL, die volgt, en

Elizabeth van Zijl, getrouwd met *Koenraad*, Heere van Oosterwijk, bij Gorichem, uit het edel Geslagt van Arkel; zij wierdt bij hem Moeder van de volgende kinderen:

a. *Koenraad*, Heere van Oosterwijk. Ridder, welke ter Vrouwe bekwam Machteld van Uittenbroek, Poortmansdogter, te Utrecht.

b. *Anna van Oosterwijk*, die ten man heeft gehad Willem van Bochuizen, welken zij eenige kinderen heeft gebaard.

GERRIT VAN ZYL, *Dirkszoon*, boven genoemd, Ridder, was Raad en Kamerling van Hertoge Philips van Bourgondie. Hij trad in 't huwelijk met *Alijd Eggerts*, Zuster van Jan Eggerts, Heere van Purmerend, die deeze Heerlijkheid verkogt aan zijnen Schoonbroeder; welke dezelve naderhand door verkoop wederom heeft overgedraagen op Jan, Burggraave van Montfoort. Heer GERRIT overleedt op den elfden Maart des Jaars veertienhonderddrieënvijftig, en liet na de volgende kinderen:

DIRK VAN ZYL, woonende op het Vooroudelijk Kasteel het Huis te Zijl. Nimmer een wettig huwelijk hebbende aangegaan, liet hij een Basterdzoon na, *Frederik* genaamd, die in het water ongelukkig zijne dagen eindigde, geene kinderen nalaatende.

Alijd van Zijl, gehuwd met Jakob van der Does, bij Leiden, en Moeder van kinderen.

Willemina van Zijl, die in het huwelijk trad met den Zoon van eenen Burger van Leiden, welken zij kinderen heeft gebaard; welke, 's Moeders toenaam aanneemende, bij het Wapen van hunnen Vader, zijnde een Zilveren Kruis op een Zwart Veld, op het hart van dat Kruis het Wapen hunner Moeder, zijnde een gouden Arend met een lazuren of blauwen bek, en klauwen in een Rood Veld, geplaatst hebben, met eene Meermin in den hoek. Eene deezer kinderen was *Catharina van Zijl*, Danielsdogter, Weduwe van Jan Oem van Wijngaarden, overleden in 's Graavenhage, in den Jaare vijftienhonderdzevenënnegentig, zonder kinderen na te laaten.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata*.

ZYL.

ZYL, (GERARD PIETERSZ. VAN) Zoon van PIETER GERRITSZ, Lijstemaker te *Leiden*, een vermaard Kunstſchilder der naastvoorgaande Eeuwe, wierdt, volgens zommigen, te *Amſterdam*, doch, naar de meening van anderen, te *Leiden* geboren. De tijd zijner ter waereldkomſte is niet aangeteekend: zekerlijk moet dezelve niet lang naa het begin der Zeventiende Eeuwe zijn voorgevallen: om reden, dat het eene bekende zaak is, dat hij een Leerling was van den vermaarden ANTONI VAN DYK, welke in den Jaare zestienhonderdveertig, of een jaar laater, overleden is. 't Is bekend, hoe de ſtraks genoemde Kunstſchilder, door groote beloften ten Engelſchen Hove gelokt, van *Antwerpen* na *Londen* met 'er woon vertrok. VAN ZYL, een groot bewonderaar van VAN DYKS kunstgewrogten, zijnen overtogt na *Engeland* hebbende vernomen, volgde hem derwaarts, met oogmerk om de behandeling van het penzeel, door onmiddelijk onderwijs, nog verder te beſchaaven. Te *Londen* nam hij zijnen intrek in *Westmunſter*, tegenover het Huis van zijne hooggeſchatten Leermeester; die zo veel werks maakte van VAN ZYL, dat hij, als 't ware, zijnen eigen ſmaak in hem overſtortte; reden waarom de liefhebbers hem den bijnaam van VAN DYK *in 't Klein* plagten naa te geeven. Terſtond of kort naa het overlijden van VAN DYK keerde hij te rug na zijn Vaderland, alwaar hij voorts, tot aan zijnen dood, in ſtilte de penzeelkunst oeffende. In den Jaare zestienhonderdachtënvijftig, of, volgens anderen, vijſenvijftig, woonde hij te *Amſterdam*, in de Harteſtraat. Zijne meeste Schilderſtukken, nog voorhanden, verbeelden vrolijke gezelſchappen van Mannen en Vrouwen, meestal ſchoon naar 't leeven geſchilderd. Even als in de Stukken van zijnen Leermeester, bewondert men de handen der Vrouwen, zo om de kunst van ſchilderen, als om de tederheid en ſchoonheid van omtrek. Onder de Gewrogten van zijne kunst is inzonderheid in hoogagting bij de kenners het Schilderſtuk, verbeeldende den dus genoemde Verloren Zoon, in 't oogenblik als hij, te paerd gezeten, afſcheid neemt van zijnen Vader, op wiens gelaat de bekommernis en angst met ſpreekende trekken ſtaan uit-

gedrukt. Den tijd des overlijdens, zo min als dien der geboorte van onzen Kunstenaar vinden wij niet vermeld.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg der Nederlandsche Kunstschilders.*

ZYL, (OTTO VAN) of anders ook, volgens den smaak der tijden, met eenen verlatijnden naam, OTTO ZILIUS geheeten, wierdt geboren te *Utrecht*, uit een Oud en niet onaanzienlijk Geslagt, op den dertigsten Augustus des Jaars vijftienhonderdachtëntachtig. Door zijnen Vader, zints zijne vroegste jeugd, tot de Letteroefeningen geschikt, vermits hij daar toe in zijnen Zoon eene overhellende geneigdheid bespeurde, wierdt OTTO, op zijn achtste jaar, na 't Latijnsche School gezonden. Behalven het *Latijn*, oefende hij zich ook, eerlang, in het *Grieksch* en *Hebreeuwsch*. Op zijn achtiende jaar wierdt VAN ZYL in het Genootschap der *Jesuiten* aangenomen. Zedert gaf hij, te *Roermonde*, onderwijs in de Latijnsche Spraakkunst. Nevens de Taalkennis paarde hij de beoefening der Godgeleerdheid. Zijne bedrevenheid in die weetenschap, gevoegd bij zijne welbespraakte tong, was oorzaak dat hij met veel roems den Kanzel beklom. Te *Leuven* en te *Brussel* predikte hij, met grooten toeloop, voor de Broederschappen der H. Maagd. In het laatst van zijn leeven bekleedde hij den post van Rektor van het Kollegie te *'s Hertogenbosch* en *Gend*. Zijn sterfjaar vinden wij niet vermeld. De volgende Werken zijn, door hem zelven geschreven, of vertaald, in 't licht gegeeven:

Historie der Mirakelen van Onze Lieve Vrouwe te 's Hertogenbosch. Te Antwerpen, 1632, bij *Plantyn.*

Ruraemunda Illustrata, of *Opgehelderd Roermond.* Te Leuven, 1613, in 8vo.

Het

Het Leven van S. XENOFON *en S.* MARIA, *en hunne Zoonen* JOHANNES *en* ARCADIUS; *door* JOHANNES BOLLANDUS, *uitgegeeven op den* 26 *Januarius.*

Het Leven en de Mirakelen van de Heilige Martelaaren CYRUS *en* JOHANNES, *bij* BOLLANDUS *te vinden op* 31 *Januarius.*

MARDOCHEUS TRIPLEX, of *drievoudige levensſtaat van* MARDOCHAY, *zijn middelſte, zijn laagſte, en zijn hoogſte.*

Zie *Hiſtorie van het Utrechtſche Bisdom.*

ZYL, (PIETER VALKENDAAL VAN) even als de nu aanſtonds vermelde, te *Utrecht*, misſchien uit het zelfde Geſlagt, doch veel vroeger, te weeten in het voorſte gedeelte, niet, zo als HALMA en HOOGSTRAATEN ſchrijven, den *Dertiende*, maar den Vijftiende Eeuwe geboren, van aanzienlijke en vermogende Ouderen. In zijne Jongelingſchap, om de kundigheden, in zijn Vaderland verzameld, verder uit te breiden, deedt hij eene reize buitenslands. Onder andere vertoefde hij eene wijle tijds aan het Hoogeſchool te *Rostock*, en beklom aldaar den trap van Bacalaureus in de Godgeleerdheid. Sedert keerde hij te rug in zijne Geboorteſtad. Als Prior van het Reguliershuis eindigde hij aldaar zijne dagen, in den Jaare veertienhonderdvijfëntachtig. Hij was een arbeidzaam Man, en, maar den ſmaak zijner tijden, van Geleerdheid niet ontbloot; dit blijkt uit de Schriften, door hem vervaardigd en in 't licht gegeeven. Zij zijn de volgende:

Commentaria in libros Sententiarum, of Verklaaring over de boeken der Schoolſpreuken.

Het

Het Oude en Nieuwe Testament door verſcheiden Naamwoorden op de Orde van 't A. B. C. onderſcheiden.

Secunda Secundæ, of *het Tweede Deel der Somme of Kort Begrip van* THOMAS.

Quæſtiones de Malo, of *Vraagſtukken over het Kwaad.*

Verſcheiden Sermoenen over de Zondagen en Heiligedagen.

Zie *Hiſtorie van het Utrechtſche Bisdom.*

ZYPE, (*De*) is een der grootſte bedijkte Waarden van *Noordholland*, ten Noorden, met deszelfs Zeedijk, gelegen aan het Koegars, langs 't welke de Dijk ook ten Noordoosten heenen loopt, en in dezelfde Streek vervolgt langs den Wieringerwaard, tot aan de Scheiding tuſſchen de Bannen van *Schagen* en *Barſingerhorn*. Van hier gaat *de Zijpe* met derzelver Bedijking ten Zuiden en Zuidoosten langs *Schagen*, *Burghorn*, *Sint Maarten* en *Eenigenburg* tot niet verre van *Kabbendam*, van waar de Strekking ten Zuiden loopt, langs de Banne van *Schoorl*, *Groet*, *Hargen* en *Petten* tot aan den *Droomerdijk* van den *Hondsboſſche*, daar de Indijking van *Haazenpolder* een ſchuinſchen Hoek Weſtwaard maakt. Van den *Haazenpolder* gaat de Zeedijk ten Noordweſten langs het Strand der Noordzee en de Banne van *Kalans-Oog*. Voor de oudſte Bedijking, beſtondt *de Zijpe*, waarſchijnlijk, uit diergelijk gebrooken Land, Gorzingen en Ondiepten, gedurig onder Water liggende, als nu nog benoorden *de Zijpe*, bij 't *Koegars* gezien worden. Van de eerſte Bedijking vindt men geen zeker beſcheid. Onze Kronijken getuigen dat Graaf WILLEM, Broeder van DIRK DEN VII, in den Jare 1203, *ter Zijpe is comen geſneden*. Men zou hier uit ſchijnen te mogen afneemen, dat

dat *de Zijp* toen reeds tot Land gemaakt was: ten zij men, door *de Zijpe* enkel verſtaan wilde een Kanaal of Swin, dat uit de Noordzee tuſſchen *Petten* en den *Ketelduin* doorliep en van 't welk de Bedijking haaren naam zou gekreegen hebben. Sedert wil men, dat de Bedijking is ingebroken. In een Handvest van Hertog ALBRECHT van den Jaare 1388, wordt gezegt, dat *Rijnland niet meer aan die Zijpe dijken zal.* Elders vinden wij, dat WILLEM, Eerſte Heer van *Schagen*, een Bastardzoon van Hertog ALBRECHT, de eerſte *de Zijpe* bedijkt heeft en tot Land gemaakt; welke gebeurtenis mogelijk tot gemelden Jaaren 1388 kan gebragt worden. De gemelde Handvest toont niet donkerlijk dat *de Zijpe* toen zoo groot niet was als tegenwoordig, loopende den Dijk, van *Petten* tot aan *Kalans-Oog*, en van daar na *de Keins*, een Buurt in de *Schager-Kogge*. Uit oude Egte Stukken is ons gebleeken, dat omtrent den Jaare 1449, aan de Heeren VAN EGMOND en BREDERODE, van 's Graaven wege, eisch gedaan is om *de Zijpe* te bedijken, of dat hij, als Overheer, dit zelfs zoude doen. Uit laater Stukken en voornaamlijk uit het Oktrooi van den Jaare 1551, kan men nagaan, dat de Heeren VAN EGMOND en BREDERODE zwaarigheden over de Bedijking van *de Zijpe* hebben opgeworpen, om dat dezelve te naa zoude raaken aan hunne Jurisdictien, te weeten, ten aanzien van de Jurisdictie der Heeren VAN EGMOND aan de Heerlijkheid van *Petten*, en ten aanzien van de Heeren VAN BREDERODE aan die van *Kalans-Ooge*. Dit kan, ſedert den Jaare 1440, of vroeger, het werk van tijd tot tijd tegengehouden hebben; hoewel men de Bedijking van *de Zijpe* altoos als noodzaaklijk heeft aangemerkt, gelijk, in den Jaare 1443, aangetoond, en deswegen, op den dertienden April des zelfden jaars, raamingе gemaakt wierdt. Hier op volgde, dat Hertog FILIPS VAN BOURGONDIE, op den eerstvolgenden eerſten Maij, een Oktrooi verleende om *de Zijpe* te bedijken. Hij gebruikte 'er deeze bewoordingen in, zeggende: „ te vreden te zijn, dat het voorſ. Land, *de* „ *Zijpe* genaamt bedijkt wierdt, het zij door ons, of op „ onze kosten, het zij het bedijkt wierdt door anderen, zoo „ als het door onze Gouverneurs en Raaden gevoeglijkst en

„ voor-

„ voordeeligst zal uitgevonden worden." De Steden *Medenblik*, *Hoorn* en anderen gaven in dien tijd te kennen, dat zij aan dit gemeene Werk niet doen konden, alzo zij te zeer bezwaard waren. Doch het zij door wien de Bedijking toen in ſtand gebragt is, men heeft reden om te denken, dat 'er omtrent dien tijd iets ondernomen wierdt; indien het waar zij, dat *de Zijpe* naderhand, in de Maand September des Jaars 1509, een Doorbraak geleden heeft. Hoe het daar mede moge zijn, dit is zeker dat deeze Polder omtrent dien tijd, lang met de Zee gemeen gelegen heeft, ſchoon men het herdijken, om het groot gevaar van gantsch *Holland*, noodig en ook doenlijk oordeelde. In het Oktrooi van Keizer KAREL van den eenëndertigſten Maart des Jaars 1551, naa den loop van den Hove, verleend aan Heer JAN VAN SCHOOREL, Kanunnik van St. MAARTEN te *Utrecht*, wordt gemeld dat de Keizer, in den Jaare 1516, aan zijnen Neeve KORNELIS VAN ZEVENBERGEN, insgelijks Oktrooi vergund hadt om binnen zeven jaaren *de Zijpe* te bedijken, 't welk niet volbragt was. Heer JAN VAN SCHOOREL, met zijne eerſte Medeſtanders, ving het Werk aan; doch het bleef wederom ſteeken, ten nadeele van veelen, welke zij in deeze Onderneeming hadden ingewikkeld; waarom Koning PILIPS DE II, in den Jaare 1561, Oktrooi verleende, waar bij hij verklaarde de Bedijking te zullen doen, ten zijnen koste, bevestigende de Ingelanden in hun voorheen verkreegen Regt. Hier door wierdt *de Zijpe* eerlang drooggemaakt, en met zeer goeden uitſlag bebouwd. De Allerheiligen Vloed des Jaars 1570 deedt *de Zijpe* op nieuws inbreeken. Men ondernam de Herdijking in den Jaare 1572, doch een nieuwe Overſtrooming verdierf het aangevangen Werk: ook wierdt het door SONOI geheel bedorven, om den Spanjaard, naa 't bemagtigen van *Haarlem* te beletten in *Noordholland* in te dringen. Het duurde tot in den Jaare 1597, eer de Bedijking op nieuws wierdt ondernomen; doch met goed gevolg, zo dat zij eindelijk omtrent in den tegenwoordigen ſtaat gebragt wierdt. In *de Zijpe* heeft men ſchoon Bouwland; doch meest Weiland, waar van ſommige Landen, aan den hoogen kant, dit bijzonders hebben, dat zij acht of negen jaaren beweid

weld zijnde, omgeploegd en drie of vier jaaren bebouwd worden. Tusschen *Kalans-Oog* en *Petten*, tegen *de Zijpe*, plagt weleer een hooge Zandduin te leggen, *de Ketelduin* genaamd. Deeze is meest over *de Zijpe* gestooven en heeft hier veel Lands bedorven. Naa de laatste Bedijking is *de Zijpe* negenduizendzeshonderd Morgen Lands groot bevonden, die door achtien Groote en zestien Kleine Watermolens bemaalen worden. In 't Jaar 1732, wierden 'er voor *de Zijpe* en den *Haanenpolder*, vijfhonderddertig Huizen en één Molen in de Lijsten der Verpondingen gebragt; in den Jaare 1749 waren 'er maar vijfhonderdzesentwintig Huizen. In de Bedijking zijn eigenlijk geene Buurten van merkelijk belang, naardien de Huizen veelal van malkander verspreid staan; doch men heeft 'er aangenaame en schoone Landhuizen, met vrugtbaare Plantaadjen. *De Zijpe* wordt in *Noorden Zuidzijpe* verdeeld; in ieder Deel, is een Gereformeerd Predikant, die onder de Klasfis van *Alkmaar* behoort. Zij bedienen ieder twee Kerken. De vier Kerken in deeze Bedijking zijn aan St. MAARTENS, *Eenigenburger*, en *Schager-Brug* en *Oude-Sluis*; van deezen is de Kerk, aan St. *Maartens-Brug*, een fraai en lugtig Gebouw, omringd met een Kerkhof, rondsom met Boomen beplant. Zij wierdt gebouwd in den Jaare 1697, en pronkt met een vierkanten Tooren, van boven met een soort van een Koepel gedekt. De Kerk aan *Schager-Brug* is weinig beter dan een Boerenhuis, en die aan *Oude-Sluis* is zeer oud en bouwvallig, zijnde het voorste gedeelte het School. Ook zijn 'er in *de Zijpe* twee Vergaderplaatzen der Vlaamsche Doopsgezinden; een derzelven is aan de *Oude-Sluis* en de andere aan de *Menniste-Buurt*. De Roomschgezinden hebben 'er twee Statien, die door één Priester, zijnde een Waereldsheer bediend worden. In *de Zijpe* is een fraai Weeshuis tusschen de *Schager-Brug* en de St. *Maartens-Brug* aan de Trekvaart. Hier van staat het Bestier aan drie Regenten, die uit de Hoofd-Ingelanden verkooren worden. De Crimineele, Civile en Dijksregeering wordt waargenomen, door den Dijkgraaf, die tevens Baljuw is, benevens zeven Heemraaden, die tevens Schepenen en Weesmeesteren zijn, een Pen-

ning-

ningmeester en Sekretaris. Zij worden alle door de Hoofd-Ingelanden verkooren, die tien in getal zijn, en bij het openvallen van een derzelven, de plaats zelve vervullen. De Regeering vergadert, bij buitengewoone Voorvallen, aan *Schager-Brug*; doch de gewoone Vergaderingen worden te *Alkmaar* op het Stadhuis gehouden. In den Jaare 1732, wierdt de Ambagtsheerlijkheid van *de Zijpe* verkogt aan de Hoofd-Ingelanden voor zevenduizend Gulden, met het Regt van Middelbaare en Laage Jurisdictie en Aanstelling van een Civilen Schout. Zij moeten niet een Sterfheer aanstellen, gelijk in andere Heerlijkheden gebruiklijk is.

Zie JUNII *Batavia*; *Kronijk van Medenblik*; CAU, *Groot Placaatboek*; J. DOUZA, *Annales Hollandiæ*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata*; CL. BRUIN, *Noordhollandsche Arcadia*, *met de Aanteekeningen van* SCHOENMAKER; VALCOOG's, *Chronijk van de Zijpe*.

ZYPE; (*de Nieuwe*) zie WIERINGERWAART, Deel Eenendertig van ons Woordenboek, bladz. 106.

ZYPE. Bij deezen naam is in *Zeeland* bekend een Buurt, op het Eiland *Duiveland*, aan de Oostzijde des Lands van *Bruinisse*, naar den voorbijschietenden Stroom, waarschijnlijk, dus genaamd. Men telt 'er niet meer dan zes Huizen. Daarenboven ontmoet men 'er een Admiraliteitshuis, alsmede eene Batterij, met eenige Metaalen en Yzeren Stukken Geschut beplant. Om de aangenaame ligging en het ruim uitzigt, koomen de inwooners van *Zierikzee*, gedurende den Zomertijd, zich meermaalen op *Zijpe* verlustigen.

ZYPESTEIN. (*Het Geſlagt van*) Ondanks de aanmerkingen, nu en dan gemaakt, op het plaatzen der lijsten van voornaame Nederlandſche Geſlagten in ons *Woordenboek*, vinden wij geene redenen, om van den regel, dien wij, zints den aanvang ons zelven hadden voorgeſchreven, af te wijken. Adeldom, of afkomst uit een aloud en aanzienlijk Geſlagt, indien dezelve door perſoneele verdienſte en eigen waarde niet geſchraagd worde, is bij ons, zo zeer als bij iemand, een bloote harsſenſchim. Zich daar op te verhovaardigen, of eenige aanſpraak te maaken op voorregten, ten koste van anderen, is een inbreuk op de wel begrepene onvervreemdbaare regten van Menſchlijkheid en Gelijkheid. Dit, intusſchen, is geene reden, waarom wij geene plaats zouden mögen gunnen aan de opvolging van Geſlagten, welker leden, om deeze of geene bijzonderheden, uitgemunt, of den Vaderlande göede dienſten bewezen hebben. Eener Natie ſtrekt het altoos tot eere, Mannen te hebben voortgebragt, die in den kring van burgerlijke deugden, of in meer ſchitterende omſtandigheden, zich loflijk gekweten hebben. Bij de naazaaten, indien deeze nög aanwezig zijn, moet de loflijke eerzucht worden opgewekt, te treeden in de voetſtappen hunner voorgangeren, en zich den naam, welken zij voeren, waardig te gedraagen. Wij mogen 'er nevens voegen, dat aan eene niet ongeoorlofde nieuwsgierigheid wordt voldaan, door het aanwijzen van den leiddraad, langs welken de herkomst der nög leevende en bloeiende Geſlagten kan worden terug gebragt tot aan den eerſten oorſprong, indien deeze tot eene aanmerkelijke Oudheid opklimme. Nevens andere, deels nog bloeiende, deels reeds uitgeſtorvene Nederlandſche Geſlagten, is het laatstgemelde het geval des Geſlagts van VAN ZYPESTEIN, welks afſtamming en voortgang wij nu gaan verhaalen.

Het Geſlagt ontleende zijnen naam van een Kasteel of Geſtigt, gelegen in het bekende Hollandſche Dorp *Loosdrecht*; het ſtondt aldaar tegenover de Kerk, en droeg, zo in de ſterkte en vastheid des Gebouws, als in zijne ligging, te midden van breede Graften en uitgebreide Plantaadjen, de

kenmerken van het vermogen des Stigters. Hoewel, door verloop des tijds, merkelijk in verval geraakt, bleef het, nogthans, in weezen tot in den Jaare zestienhonderdtweeënzeventig, wanneer het, door de *Franſchen*, tot den grond toe wierdt afgebroken. Niets anders is daar van overgebleven, dan eene Wooning en Schuur, als mede aan den weg twee ſteenen Pilaaren. Men zag, weleer, op dezelve de Wapens van KORNELIS ASCARIUS VAN ZYPESTEIN, Kanunnik ten Dom te *Utrecht*, Houtvester, Baljuw en Rentmeester van Brederode, en van deszelfs echtgenoote MARIA VAN DER HORN. Een Zoon, uit dit huwelijk geſproten, even als de Vader genoemd, bezat dit Goed tot een Onverſterflijk Erfleen van den Huize van *Mijnden* en *Kronenburg*.

De Stigter van dat Huis, en de Grondlegger des Geſlagts, was,

WILLEM NICOLAASZOON VAN ZYPESTEIN. Geboren in den Jaare twaalfhonderdeenënzestig, was hij eerst in dienst van ENGELBREGT, *Graave van der Mark*, en naderhand van WILLEM DEN VIERDEN, *Graave van Holland*. Hij nam ter Vrouwe *Geertruyd van Duyverden*. Beiden bereikten een hoogen ouderdom: Heer WILLEM dien van tweeëntachtig, en zijne Echtgenoote dien van drieënzeventig jaaren. In de Kapelle van het Huis te Zijpeſtein wierden hunne ſtoffelijke overblijfzels ter aarde beſteld. De volgende waren de kinderen, in deezen Echt verwekt.

I. CLARIUS CLASIUS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

II. *Jan van Zijpeſtein.*

III. *Nicolaas van Zijpeſtein*, overleden in den Jaare dertienhonderdvijftig.

IV. *George Maarten van Zijpeſtein*, Pelgrim en Ridder van Onze Lieve Vrouwe van Jeruzalem, naa het overlijden van zijne Oudſten Broeder, en vervolgens van zijne Moeder, in den Jaare dertienhonderdtweeëndertig, gekoomen aan het bezit van Zijpeſtein en Koolwijk.

V. CYPRIANUS VAN ZYPESTEIN, die insgelijks volgt.

VI. *Johanna van Zijpeſtein*, overleden in den Jaare dertienhonderdtwintig.

CLA-

CLARIUS CLASIUS VAN ZYPESTEIN, Willemszoon, was Heer van Zijpestein en Koolwijk, nam ter Vrouwe WILMINA POET, en overleedt in den Jaare dertienhonderdeenendertig; zijne Weduwe overleefde hem bijkans vijftig jaaren. Twee kinderen hadden zij te zamen verwekt:

1. *Ascanius van Zypestein*, een Geestlijke, en alzo zonder kinderen gestorven.

2. WILLEM KORNELIS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

CYPRIANUS VAN ZYPESTEIN, vijfde Zoon van *Willem van Zypestein* en *Geertruyd van Duyverden*, tradt, in den Jaare dertienhonderdtwintig, in 't huwelijk met GOSINA VAN NYENRODE, overleedt in den Jaare dertienhonderdveertig, en liet na twee Zoonen:

1. *Willem van Zypestein.*

2. ADOLPH VAN ZYPESTEIN, die volgt.

WILLEM KORNELIS VAN ZYPESTEIN, *Clarius Clasius* Zoon, en van *Wilmyna Poet*, gehuwd, in den Jaare dertienhonderdachtëenveertig, met ANNA VAN ECK, stierf bijkans gelijktijdig met zijne Echtgenoote, te weeten, in den Jaare dertienhonderdëenzestig, hebbende verwekt deeze volgende kinderen:

1. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

2. *Nicolaas van Zypestein*, gestorven in den Jaare dertienhonderdvijftig.

3. *Henrica van Zypestein.*

4. *Willem van Zypestein.*

5. *Hans van Zypestein.*

6. *Gerard van Zypestein.*

ADOLPH VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Cyprianus van Zypestein* en *Gesina van Nyenrode*, was Knaape in Holland, tradt in 't huwelijk, in den Jaare dertienhonderdvijftig, met SARA VORT, en overleedt in den Jaare dertienhonderdnegentig, hebbende verwekt

1. *Willem van Zypestein.*

2. *Nicolaas van Zypestein.*

3. ADOLPH VAN ZYPESTEIN, die volgt.

4. *Clasina van Zypestein.*

KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Willem Kornelis van Zypestein* en van *Anna van Eck*, is tweemaal ge-

getrouwd geweest. Zijn eerſte huwelijk ging hij aan, in den Jaare dertienhonderdeenënzeventig, met JOHANNA ASEWYN *tot Alderbolt*, en trad, na derzelver overlijden, in een tweeden Echt met WILMYNA SERVAES. Hij overleedt, in den Jaare veertienhonderdveertig, hebbende, uit zijne twee huwelijken, de volgende kinderen verwekt:

1. JAN VAN ZYPESTEIN, die volgt.

2. *Nicolaas van Zypeſtein*, geſtorven in den Jaare dertienhonderdachtëntachtig.

3. *Claſina van Zypeſtein*, overleden in den Jaare dertienhonderdeenëntachtig.

4. *Jan Willem van Zypeſtein.*

5. *Johanna van Zypeſtein*, gehuwd aan *Willem Perſijn*, doch kinderloos geſtorven.

ADOLPH VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Adolph van Zypeſtein* en van *Sara Voet*, trouwde, in den Jaare dertienhonderdtweeënzeventig, met CATHARINA VAN DER HAAR, bij welke hij drie kinderen verwekte:

1. *Willemina van Zypeſtein.*

2. CYPRIANUS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

3. *Elizabeth van Zypeſtein*, Geestlijke Zuster.

JAN VAN ZYPESTEIN, *Heer van Zypeſtein*, Zoon van *Kornelis Ascanius van Zypeſtein* en van *Johanna Aſewyn, tot Alderbolt*, nam ter Vrouwe, in den Jaare veertienhonderd., CLARA SCHADE VAN WESTRUM, en was bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare veertienhonderdveertig, Vader geworden van zeven kinderen: te weeten,

1. *Klaas van Zypeſtein*, kinderloos geſtorven, in den Jaare veertienhonderdzestig.

2. *Willem van Zypeſtein*, insgelijks zonder ons overleden, in den Jaare veertienhonderdeenënzeventig.

3. *Jan van Zypeſtein*, Heer van Koolwijk, in den Jaare veertienhonderdveertig gehuwd met *Eleonora van Wynsſen*, uit Gelderland, en, in den Jaare veertienhonderdvijftig kinderloos geſtorven.

4. JAN VAN ZYPESTEIN, die volgt.

5. GYSBERT VAN ZYPESTEIN, die insgelijks volgt.

6. *Adolp van Zypeſtein*, overleden in den Jaare veertienhonderdnegentien.

7. *Acca*

7. *Ascanius van Zypeſtein*, geſtorven in den Jaare veertienhonderdnegenënvijftig, zonder kinderen.

CYPRIANUS VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Adolph van Zypeſtein* en van *Catharina van der Haar*, was Kapitein ten dienſte deezer Landen, begaf zich in den echt, in den Jaare dertienhonddrieënnegentig, met PETRONELLA SCHIMMELPENNINCK, geboren *Nyenrode*, en overleedt in den Jaare veertienhonderdzeventien, hebbende verwekt:

1. *Willem van Zypeſtein*.
2. *Johanna Aletta van Zypeſtein*.
3. NICOLAAS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

JAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Jan van Zypeſtein* en van *Clara Schade van Westrum*, was Heer van Zypeſtein, en nam ter Vrouwe, in den Jaare dertienhonderdveertig, WILMYNA VAN DRAKENBORG, bij welke hij ſlegts éénen Zoon verwekte,

WILLEM VAN ZYPESTEIN, die volgt.

GYSBERT VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Jan van Zypeſtein* en van *Clara Schade van Westrum*, tradt in 't huwelijk met LOUÏZE VAN HEEMSKERK, en was, bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare veertienhonderdachtënzeventig, Vader geworden van

1. *Willem van Zypeſtein*, in den Jaare vijftienhonderd kinderloos geſtorven.
2. *Johanna van Zypeſtein*.
3. *Johan van Zypeſtein*.
4. *Ascanius van Zypeſtein*.

NICOLAAS VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Cyprianus van Zypeſtein* en van *Petronella Schimmelpenninck*, geboren *Nyenrode*, begaf zich in 't huwelijk, in den Jaare veertienhonderddertig, met ELIZABETH BOR, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

1. *Willem van Zypeſtein*, overleden in den Jaare veertienhonderdeenënnegentig.
2. *Karel Hendrik van Zypeſtein*, Kapitein.
3. BATAVUS VAN ZYPESTEIN, die volgt.
4. NICOLAAS VAN ZYPESTEIN, zal insgelyks volgen.

WILLEM VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Jan van Zypeſtein* en van *Wilmyna van Drakenborg*, was Ritmeester in Holland. Tweemaalen is hij gehuwd geweest: eerst met *Victoria van Rigter tot Buyren*, en vervolgens met JANNE LOON, te *Driebergen*, en was Vader van de volgende kinderen:

1. *Maarten van Zypeſtein*, Pelgrim.

2. *Maria Martina van Zypeſtein*, Abdesſe van het Nonnenklooster te Utrecht.

3. *Johanna van Zypeſtein*, getrouwd met *Helwich van Diemen*, in Braband.

4. LAMBRECHT VAN ZYPESTEIN, die volgt.

BATAVUS VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Nicolaas van Zypeſtein* en van *Elizabeth Bor*, was Ritmeester van een Regiment Paerden in Holland, en nam ter Vrouwe SOPHIA VAN HEMERTEN. Bij zijn overleden, voorgevallen in den Jaare vijftienhonderdtwintig, was hij Vader van

1. *Elizabeth van Zypeſtein.*

2. *Catharina van Zypeſtein*, Echtgenoote geworden van Leonard Vermeulen, Luitenant ter Zee.

3. *Jan Willem van Zypeſtein*, Knaape in Holland.

4. *Johanna van Zypeſtein*, in den Jaare vijftienhonderd in het huwelijk getreeden met Godefredus Hengst van Blokland.

NICOLAAS VAN ZYPESTEIN, tweede Zoon van *Nicolaas van Zypeſtein* en van *Elizabeth Bor*, boven genoemd, nam ter Huisvrouwe WILMYNA VAN RYMSDYK. Hij overleedt in den Jaare veertienhonderdachtënnegentig, hebbende in zijn huwelijk verwekt de volgende kinderen:

1. NICOLAAS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

2. *Petrus van Zypeſtein.*

3. *Willem van Zypeſtein.*

4. *Gysbert van Zypeſtein.*

De drie laatstgenoemden zijn in hunne vroegſte jeugd geſtorven.

LAMBRECHT VAN ZYPESTEIN, boven vermeld, als de Zoon van *Willem van Zypeſtein*, en deszelfs tweede Echtgenoote *Janne Loon te Driebergen*, was Luitenant onder de Friesen. Hij trad in den echt met HENRIETTA VARNEWYK, en over-

overleedt in den Jaare vijftienhondert achtënvijftig, nalaatende twee Zoonen:

1. WILLEM VAN ZYPESTEIN, en
2. EVERT VAN ZYPESTEIN, die beiden zullen volgen.

NICOLAAS VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Nicolaas van Zypeſtein* en *Wilmyna van Rymsdyk*, trouwde met SOPHIA VAN RATZVELD, en wierdt bij haar Vader van de volgende kinderen:

1. *Johan van Zypeſtein*, die, in den Jaare vijftienhonderddrieënveertig, Kapitein wierdt over honderd Koppen te voet, in dienst deezer Landen.
2. *Ascanius van Zypeſtein.*
3. *Johanna van Zypeſtein.*
4. *Goſewina van Zypeſtein*, de Echtgenoote geworden van Willem de Sint Gillis.
5. ABRAHAM VAN ZYPESTEIN, die volgt.

WILLEM VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Lambrecht van Zypeſtein* en van *Henrietta van Varnewyk*, nam ter huisvrouwe HENRIETTA DE WILHEM, bij welke hij eenen Zoon verwekte, genaamd,

Jan van Zypeſtein, die op den eerſten October des Jaars vijftienhonderdzesënnegentig tot Raad in de Vroedſchap der Stad Utrecht wierdt verkozen.

EVERT VAN ZYPESTEIN, tweede Zoon van *Lambrecht van Zypeſtein* en van *Henrietta van Varnewyk*, tradt in 't huwelijk met GEERTRUID HOYERS, *Martensdogter*, en van *Geertruid Schade*, Dirksdogter. De volgende zeven kinderen wierden uit deezen echt geboren:

1. *Aleid van Zypeſtein*, geboren op den veertienden October des Jaars vijftienhonderddertig, zonder kinderen overleden.
2. MARTEN VAN ZYPESTEIN, die volgt.
3. HENDRIK VAN ZYPESTEIN, volgt insgelijks.
4. *Geertruid van Zypeſtein*, geboren op den eenëntwintigſten Maart des Jaars vijftienhonderddrieënveertig, en kinderloos geſtorven.
5. *Lambrecht van Zypeſtein*, geboren op den achttienden Augustus des Jaars vijftienhonderdvijfenveertig.
6. DIRK VAN ZYPESTEIN, zal naderhand volgen.

7. *Gysbert van Zypeſtein*, geboren op den eenenzwintigſten Maart des Jaars vijftienhonderdachtenveertig.

ABRAHAM VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Nicolaas van Zijpeſtein* en van *Sophia van Ratzveit*, was Heer van Zijpeſtein, en nam ter huisvrouwe JOHANNA DE SINT GILLIS, bij welke hij eenen Zoon verwekte,

Aart van Zijpeſtein, Heer van Zijpeſtein, doch zonder wettige nakomelingſchap overleden.

MARTEN VAN ZYPESTEIN, als oudſte Zoon van *Evert van Zijpeſtein* en *Geertruid Heijars* boven vermeld, wierdt geboren op den zeveneënswintigſten Januarij des Jaars vijftienhonderdzeveneëndertig. Hij was Eerſte Kommies, en naderhand Ontvanger van alle de Mondbehoeften en Krijgsnoodwendigheden ten dienſte der Vereenigde Nederlanden, volgens Lastbrief, hem daartoe gegeeven, en geteekend op den 11 Februarij des Jaars vijftienhonderdnegeneëntachtig. Daarenboven was hij Ontvanger of Penningmeester van alle de goederen der drie Juffrouwen-Konventen in het Sticht van en te Utrecht: als van Sint Servaas, Sint Martendal, en de Abtdij van Zoest, in Kemland, volgens Lastbrief, hem gegeeven op den drieëntwintigſten Maart des Jaars vijftienhonderdachteëntagtig. Op den achtſten Junij des Jaars vijftienhonderdeenëndertig trad hij, voor de eerſtemaal, in het huwelijk met BEATRIX SCHADE VAN WESTRUM, Willemsdogter, en van *Henrika van Zuijlen van Nievelt*, die geboren was in den Jaare vijftienhonderdeeneënveertig, en overleedt op den zeseëntwintigſten Maij des Jaars vijftienhonderdeeneënnegentig. Vervolgens ging hij eene tweede Echtverbintenis aan, op den zeseëntwintigſten October des Jaars vijftienhonderddrieënnegentig, met *Catharina Anraat*, Jaspersdogter. Het laatſte huwelijk was onvruchtbaar; doch in het eerſte hadt hij de volgende kinderen verwekt:

1. JOHAN VAN ZYPESTEIN, die volgt.

2. *Evert van Zijpeſtein*, geboren op den achttienden Januarij des Jaars vijftienhonderdzesenzestig, en overleden, in het negende jaar zijns ouderdoms, in den Jaare vijftienhonderdvijfenzeventig.

3. ERIK VAN YPESTEIN, volgt insgelijks.

4. *Anna*

4. *Anna van Zijpeſtein*, geboren den drieëntwintigſten Maart des Jaars vijftienhonderdeenëzeventig, getrouwd den dertigſten Maart des Jaars vijftienhonderdnegenënegentig, met Antonij Perſyn. Van korten duur was deeze huwelijksverbintenis; haar man ſtorf nog geene maand, naadat zij te zamen vereenigd waren.

5. WILLEM VAN ZYPESTEIN, zal insgelijks volgen.

6. *Geertruid van Zijpeſtein*, geboren den vijftienden October des Jaars vijftienhondeenëzeventig, en geſtorven in den Jaare zestienhonderdachtenveertig. Op den derden van de maand Januarij des Jaars zestienhonderdzeven was zij in 't huwelijk verbonden met Mr. Kornelis Snels, Eerſten Kamerling van zijne Hooghaid Prinſe Maurits.

7. *Henrika van Zijpeſtein*, geboren den derden November des Jaars 1579, en ruim twee maanden na haare geboorte overleden.

HENDRIK VAN ZYPESTEIN, Zoon van EVERT VAN ZYPESTEIN en van GERTRUID HOYERS, geboren op den twaalfden der maand Augustus des Jaars vijftienhondednegenëndertig, nam ter huisvrouwe DIVERDA VAN HENSBEEK, en verwekte bij dezelve de volgende vier kinderen:

1. EVERT VAN ZYPESTEIN, die volgt.

2. *Maarten van Zijpeſtein*, getrouwd met *Johanna van Rijnevelt*.

3. *Maria van Zijpeſtein*, de Echtgenoote geworden van *Izaak Jansſoon*.

4. *Henrika van Zijpeſtein*, in 't huwelijk verbonden met Petrus Christiani.

DIRK VAN ZYPESTEIN, Zoon van EVERT VAN ZYPESTEIN en van GERTRUID HOYERS, broeder des naastvoorgaanden, geboren den tweeëntwintigſten December des Jaars vijftienhonderdvierenveertig, trad hij in het huwelijk met HILLEGONDA SCHRIEK, dogter van ERNST SCHRIEK. Hij was Baljuw en Dijkgraaf van Woerden. Niet meer dan één kind was de vrugt zijner echtverbintenisſe, te weeten,

Geertruid van Zijpeſtein, die de Echtgenoote wierdt van *Kornelis Zaals*.

Mr. JOHAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van MAARTEN VAN ZYPE-

STEIN en van BEATRIX SCHADE VAN WESTRUM, wierdt geboren op den zestienden Maart des Jaars vijftienhonderdvierenzestig. Hij was Meesterknaap van Holland, en wierdt, op den zevenden Mij des Jaars vijftienhonderdachtenachtig, in het huwelijk vereenigd met CATHARINA VAN NYENRODE, dogter van Jonkheere Kornelis van Nijenrode, een der vermaarde zamenverbondene Nederlandſche Edelen, en van Catharina van Neverum. Onze JOHAN VAN ZYPESTEIN was van de wettige deſcendenten van het mannelijk oir, quartilleerende hun Wapen met dat van Nijenrode, 't welk wederom met dat van *Perſyn* gequartilleerd was, om dat hunne Moeder, boven genoemd, de laatſte Erfdogter was uit den Huize van *Nijenrode*: waarom dan ook JOHAN VAN ZYPESTEIN, vóór het overlijden zijner Huisvrouwe CATHARINA VAN NYENRODE, op den negenden Maart des Jaars zestienhonderdzestien, met het Huis te Hillegom en deszelfs Duinen en Waranden verlijd is. Heer JOHAN overleedt op den negenden April des Jaars zestienhonderdvijfentwintig, en ligt begraven te Hillegom, onder een blaauwen Zark, met het volgende Graffchrift:

Hier leid begraven Juffrouw CATRYNA VAN NEVERUM Weduwe van Jonkheer CORNELIUS VAN NYENRODE ſterft....

Hier leid begraven de Heer JOHAN VAN ZYPESTEYN ſterft op het Huis te Hillegom den 9 April 1626.

Hier leid begraven, Juffrouw CATRYNA VAN NYENRODE Huisvrouw van JOHAN VAN ZYPESTEYN ſterft den 23 February 1615.

Uit het bovengemelde huwelijk van Mr. JOHAN VAN ZYPESTEIN en CATHARINA VAN NYENRODE waren geboren de volgende kinderen:

1. *Beatrix van Zijpeſtein*, zijnde gehuwd geweest aan den

den Heere *Jakob van der Does*, Raad en Griffier van zijne Hoogheid Fredrik Henrik, Prinse van Oranje.

2. *Hester van Zijpesteijn*, op den vijfentwintigsten September des Jaars zestienhonderdtweeëntwintig in den echt verbonden met Mr. *Pieter Coenen*, Sekretaris van zijne Hoogheid Prinse Maurits van Oranje.

3. KORNELIS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

4. *Margareta van Zijpesteijn*, de Echtgenoote geworden van *Quirijn Aker*, Pieterszoon.

5. *Kornelis van Zijpesteijn*, in den echt vereenigd met *Jakob Boom*, Overste van een Regiment Voetknegten, ten dienste van zijne Koninklijke Majesteit van Zweden.

6. *Johannes van Zijpesteijn*, in den Jaare zestienhonderdvijfentwintig, ongehuwd, overleden.

7. *Geertruid van Zijpesteijn*, de Huisvrouw geworden van *Hans Frederik Coelman*, Overste Luitenant van een Regiment Voetvolk, in dienst van zijne Koninklijke Majesteit van Zweden.

ERIK VAN ZYPESTEIN, ZOON VAN MAARTEN VAN ZYPESTEIN en van BEATRIX SCHADE VAN WESTRUM, geboren op den eersten Januarij des Jaars vijftienhonderdachtenzestig, was Eerste Commis der Financie der Vereenigde Nederlanden. Tweemaalen is hij gehuwd geweest. Op den elfden April des Jaars vijftienhonderdzevenënnegentig ging hij zijne eerste echtverbintenis aan, met JOHANNA VAN UYTEWAART, *Oliviers dogter*, welke hem, nog geene tien maanden daarna, te weeten, op den achtentwintigsten Februarij des volgenden Jaars vijftienhonderdachtennegentig, in het Kraambedde, door den dood ontviel. — Op den vierden Augustus des Jaars vijftienhonderdnegenënnegentig trad ERIK VAN ZYPESTEIN in een tweede huwelijk, met GODELIVE VAN KASEMBROOT, dogter van *Leonard van Kasembroot*, en overleedt op den zesentwintigsten Junij des Jaars zestienhonderdnegen. Zie hier de naamen der kinderen, door Heer Erik uit zijne twee huwelijken verwekt.

Uit het Eerste Bed.

1. *Johanna van Zijpesteijn*, geboren den eenentwintigsten Februarij des Jaars vijftienhonderdachtennegentig, was Vrouwe

van

van Willigelangerak. Tweemaalen is zij gehuwd geweest. Haar eerſte Echtgenoot was *Charles Heraügieres*, Edelman van Kamerijk, en Kapitein van een Vaandel Voetknegten; van wiens beleid, in de bemagtiging van het Kasteel van Breda, door middel van een Turfſchip, wij, ter bekwaame plaatze, uitvoerig verſlag gedaan hebben. Zie ons *Woordenboek*, Deel Twintig, bladzijde vijfhonderdzesenvijftig. Na dien overlijden, hertrouwde Vrouwe *Johanna* met *Gillis van Ledenberg*, den vermaarden Geheimſchrijver der Staaten 's Lands van Utrecht, die, om zijne tegenkanting der heerschzuchtige en wederregtelijke bedoelingen van Prinſe Maurits, in moeite geraakte, en daar door tot het wanhoopig beſluit kwam, om geweldige handen te ſlaan aan zijn eigen leeven. Van dit alles hebben wij, op 's Mans Artikel, in ons *Woordenboek*, uitvoerig verſlag gegeeven. Zie Deel Tweeëntwintig, bladzijde tweeëndertig en volgende. Ten minſten eenen Zoon hadt *Johanna* dien elendeling gebaard.

Uit het Tweede Bed.

2. Mr. LEONARD VAN ZYPESTEIN, die volgt.

3. *Beatrix van Zijpeſtein*, getrouwd aan den Heere N. N. Lathouwer.

4. *Philippoort van Zijpeſtein*, in het huwelijk getreden met *Jaques Martini*, Commis Generaal der Ammunitie van Oorlog te velde, in dienst van de Staaten der Vereenigde Nederlanden.

Mr. WILLEM VAN ZYPESTEIN, boven vermeld, als de vierde Zoon van MAARTEN VAN ZYPESTEIN en van BEATRIX SCHADE VAN WESTRUM, geboren den viereentwintigſten Januarij des Jaars vijftienhonderdvijfenzeventig, was Kanunnik ten Dom te Utrecht, als mede Afgevaardigde in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland. Op den negenden Februarij des Jaars zestienhonderdzeven tradt hij in 't huwelijk met *Hester Verhoeve*, en overleedt op den zestienden April des Jaars zestienhonderdveertien. Hij ligt begraaven in de Buurkerk Utrecht, alwaar zijn Wapen, gequartilleerd met dat van zijne Moeder, op eenen blaauwen Zark uitgehouwen gevonden wordt, met het volgende Graffchrift:

Hier

Hier leid begraven Mr. WILLEM VAN ZYPESTEIN, in zijn leven Raadt ter Admiraliteit in Zeelandt.

Bij bovengemelde zijne Huisvrouw hadt hij de volgende kinderen:

1. Mr. *Maarten van Zijpeſtein*, die tweemaal getrouwd geweest is: eerst, met Jonkvrouwe N. N. *van Duijne*; vervolgens, met Jonkvrouwe N. N. *Nijhaes*.

2. Mr. *Aernold van Zijpeſtein*, ongehuwd geſtorven.

3. *Willem van Zijpeſtein*, insgelijks vroeg overleden.

EVERD of EVERARD VAN ZYPESTEIN, Zoon van HENDRIK VAN ZYPESTEIN, en van DIEVERDA VAN HENSBEEK, nam ter huisvrouwe MARGARETA VAN VARESTEYN, bij welke hij de volgende zes kinderen heeft verwekt.

1. *Adriaan van Zijpeſtein.*

2. *Andries van Zijpeſtein.*

3. HENDRIK VAN ZYPESTEIN, die volgt.

4. *Geertruid van Zijpeſtein*, in 't huwelijk verbonden met *Johan Groening.*

5. *Diderika van Zijpeſtein*, in den echt getreden met *Heijman van Eiveldt.*

6. EVERD VAN ZYPESTEIN, die insgelijks volgt.

Mr. KORNELIS VAN ZYPESTEIN, Zoon van Mr. JOHAN VAN ZYPESTEIN en van CATHARINA VAN NYENRODE, geboren den veertienden Junij des Jaars vijftienhonderdzesennegentig, was Kanunnik ten Dom van Utrecht, en Heer van Hillegom. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Op den tweeëntwintigſten Februarij des Jaars zestienhonderdachtentwintig tradt hij, voor de eerſte maal, in 't huwelijk, met GEERTRUID VAN DEN CORNPUT, die hem, op den vijfentwintigſten Augustus des Jaars zestienhonderdnegenëenveertig, door den dood ontviel. Voor de tweede reize ging hij eene echtverbintenis aan, met *Adriana Beaumont*, en overleedt op den tweeden Maij des Jaars zestienhonderdvijfenzestig. Het laatſte huwelijk was kinderloos; doch in het eerſte hadt hij de volgende vijf kinderen verwekt.

1. *Ca-*

1. *Catharina van Zijpeſtein*, geboren den negenden Maart des Jaars zestienhonderdnegenëntwintig, is tweemaalen getrouwd geweest. Haar eerſte echtgenoot was Mr. *Kornelis Fannius*, Vrijheer van Oud-Haarlem en Kortenbos, Raad Ordinaris in den Hove en Leenhove van Holland en Westfriesland, die op den tweeden November des Jaars zestienhonderdvijfenzeventig overleedt. — Na diens overlijden trad Vrouwe *Catharina* in een tweede huwelijk, met Mr. *Gerard Bikker van Zwieten*, Heere van Zwieten, Eerſten Raad en Rekenmeester der Graafliſkheids Rekenkamer, Meesterknaap van Holland en Hoog-Heemraad van Rhijnland, overleeden op den achtſten Maart des Jaars zeventienhonderdachttien. Bijkans negen jaaren vroeger, te weeten, op den zevenëntwintigſten Mij des Jaars zeventienhonderdnegen, was zij zelve ten grave gedaald.

2. JAN VAN ZYPESTEIN, die volgt.

3. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, volgt insgelijks.

4. *Maria van Zijpeſtein*, geboren den vierden Februarij des Jaars zestienhonderdtweeëntveertig, is tweemaalen gehuwd geweest. Haare eerſte echtverbintenis ging zij aan, op den negenden Maart des Jaars zestienhonderdachtenzestig, met *Theodoor van Vrijbergen*, Kolonel van een Regiment Voetknegten, in dienst van den Staat der Vereenigde Nederlanden, mitsgaders Kommandeur en Luitenant Majoor van de Stad Sluis in Vlaanderen en Onderhoorige Forten; hij overleedt op den negenden December des Jaars zestienhonderdnegenënzeventig. In een tweede huwelijk wierdt Vrouwe *Maria* verbonden, in den Jaare zestienhonderdnegentig, met *Otto vrn Lymborg*, Kolonel in dienst van den Staat der Vereenigde Nederlanden; zij overleedt op den achttienden November des Jaars zeventienhonderdeneen.

5. MAARTEN VAN ZYPESTEIN, zal insgelijks volgen.

Mr. LEONARD VAN ZYPESTEIN, Zoon van ERIK VAN ZYPESTEIN, in deszelfs tweede huwelijk met GODELINE VAN CASEMBROOT, bekleedde, in den Jaare zestienhonderddrieënveertig, den post van Raadsheer in den Raad van Vlaanderen, — in den Jaare zestienhonderdvierenzestig dien van Ontvanger van de Exploiten — en was, 't eenigen tijde,

Pen-

Pensionaris van Middelburg. Tweemaalen is hij gehuwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote was ELIZABETH MOLENAAR — de tweede, *Susanna Staets*. Hij overleedt in den Jaare zestienhonderdvierenzestig. Zijn laatste huwelijk was onvruchtbaar; doch uit het eerste hadt hij kinderen verwekt, te weeten:

1. *Erik van Zijpesteín*, vroeg gestorven.
2. *Erik van Zijpesteín*, insgelijks in zijne vroege jeugd overleden.

HENDRIK VAN ZYPESTEIN, Zoon van EVERARD VAN ZYPESTEIN en van MARGARETA VARESTEYN, was Kornet, en trudt in 't huwelijk met MARGARETA DAESBONK, bij welke hij de volgende kinderen heeft verwekt.

1. JOHAN VAN ZYPESTEIN, die volgt.
2. ADRIAAN VAN ZYPESTEIN, volgt insgelijks.
3. ANTONY VAN ZYPESTEIN, zal daarna volgen.

EVERD of EVERARD VAN ZYPESTEIN, Zoon van EVERARD VAN ZYPESTEIN en van MARGARETA VAN VARESTEIN, broeder des naastvoorgaanden, nam ter Huisvrouwe ALETTA VAN VELDHUIZEN, en wierdt bij dezelve Vader van de volgende twaalf kinderen.

1. EVERARD VAN ZYPESTEIN, die volgt.
2. *Elizabeth van Zijpesteín.*
3. *Gerarda van Zijpesteín.*
4. *Everd van Zijpesteín.*
5. *Margareta van Zijpesteín.*
6. *Huybert van Zijpesteín.*
7. *Hendrik van Zijpesteín.*
8. *Gerarda van Zijpesteín.*
9. *Hendrik van Zijpesteín.*
10. *Margareta van Zijpesteín.*
11. *Margareta van Zijpesteín.*
12. *Gerarda van Zijpesteín*, de echtgenoote geworden van Mr. *Johan van Baerle*, Raad in de Vroedschap der Stad Utrecht, als mede Extraordinaris Gecommitteerde in den Hove Provinciaal des Lands van Utrecht. Hij overleedt op den veertienden Maart des Jaars zeventienhonderdelf.

JAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van Mr. KORNELIS VAN ZYPESTEIN

STEIN en van GEERTRUID VAN CORNPUT; geboren den eenentwintigſten October des Jaars zestienhonderdeenendertig, was Kanunnik ten Dom te Utrecht, en Ritmeester van een Regiment Ruiterij, in dienst van den Staat der Vereenigde Nederlanden. Op den zesentwintigſten October des Jaars zestienhonderdzestig wierdt hij in den echt verbonden met MARIA HARENKAMPEL, welke hem op den vierden Januarij des Jaars zestienhonderdzesenzestig door den dood ontviel. 's Jaars daaraanvolgende tradt hij in eene tweede echtverbintenisſe, met ANNA BIKKER, en eindigde zijne dagen op den achtentwintigſten Junij des Jaars zestienhonderdnegenënzestig. Niet meer dan ééne dogter was de vrugt dier beide huwelijken; te weeten,

Maria Geertruid van Zijpeſtein, die vervolgens de echtgenoote wierdt van haare vollen Neeve, KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, van welken wij, in 't vervolg, nader zullen ſpreeken.

Mr. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, Zoon van Mr. KORNELIS VAN ZYPESTEIN en van deszelfs eerſte Echtgenoote GEERTRUID VAN DEN CORNPUT, was Heer van Zijpeſtein en Hillegom, Kanunnik ten Dom van Utrecht, Houtvester, Baljuw en Rentmeester van Brederode, Commisſaris Generaal van de Legerwagens van den Staat in den Jaare zestienhonderdeenenzeventig, Envoijé van wegens Hun Hoog Mogende de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden bij den Keurvorst van Keulen. Op den negentienden September des Jaars zestienhonderdtweeënzestig tradt hij in 't huwelijk met MARIA VAN DER HORN, en overleedt op den zevenden Junij des Jaars zestienhonderddrieënzeventig. Hij hadt de drie volgende kinderen verwekt.

1. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, die volgt.
2. ANDRIES VAN ZYPESTEIN, zal insgelijks volgen.
3. *Jan van Zijpeſtein*, geboren op den eerſten Januarij des Jaars zestienhonderdzeventig, diende den Staat ter zee, en ſneuvelde, op den tienden Julij des Jaars zestienhonderdnegentig op 's Lands Oorlogſchip, waar van Bevelhebber was Philips van der Goes.

Mr.

Mr. MAARTEN VAN ZYPESTEIN, derde Zoon van Mr. KORNELIS VAN ZYPESTEIN, en van GEERTRUID VAN DEN CORNPUT, geboren op den vijfentwintigſten December des Jaars zestienhonderdvijfenveertig, was Baljuw van den Nijburg, en Generaal van de Ammunitie der Legers van den Staat der Vereenigde Nederlanden. Op den zevenëntwintigſten September des Jaars zestienhonderdzesenzeventig liet hij zich in 't huwelijk verbinden met QUIRINA KORNELIA PIETERSON. Hij overleedt op den zevenëntwintigſten Julij des Jaars zestienhonderdeenëntachtig, en zijne Weduwe op den vijftienden Maart des Jaars zeventienhonderdzeven. Niet meer dan één Zoon was de vrugt deezer echtverbintenisſe, te weeten,

MAARTEN ADRIAAN VAN ZYPESTEIN, die naderhand zal volgen.

JOHAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van HENDRIK VAN ZYPESTEIN, en van MARGARETA DAESDONK, nam ter Huisvrouwe PETRONELLE MIDDELKOOP, en wierdt bij dezelve Vader van de volgende kinderen:

1. *Anna van Zypeſtein.*
2. *Marta van Zypeſtein.*
3. *Hendrik van Zypeſtein*, Leeraar in de Hervormde Gemeente te Doorn, in het Overkwartier des Stichts van Utrecht.
4. *Willem van Zypeſtein.*
5. *Wilmyna van Zypeſtein.*
6. *Margareta van Zypeſtein.*
7. ANTONY VAN ZYPESTEIN; die volgt.

ADRIAAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van HENDRIK VAN ZYPESTEIN, en van MARGARETA VAN DAESDONK, was Leeraar onder de Hervormden aan de Meeren, tradt in 't huwelijk met KORNELIA DYK VERHOEFF, bij welke hij de volgende kinderen verwekte:

1. *Jan van Zypeſtein*, Regtsgeleerde, Advokaat voor den Hove van Utrecht. Hij overleedt op den vijftienden Junij des Jaars zestienhonderddrieënnegentig, in den ouderdom van negenënzestig jaaren.

2. *Hester van Zypeſtein*, in het huwelijk vereenigd met *Johan Hertogh*, Stadhouder van het Kwartier van Oosterwijk.

3. HENDRIK VAN ZYPESTEIN, die volgt.

4. *Maria van Zypeſtein*, de echtgenoote geworden van *Petrus de Longe*, Predikant in de Hervormde Gemeente te Oosterwijk.

ANTONY VAN ZYPESTEIN, derde Zoon van HENDRIK VAN ZYPESTEIN, en van MARGARETA VAN DALEDONK, nam ter Huisvrouwe MARIA VAN BILTEN, en verwekte bij dezelve eenen Zoon, die den naam voerde van

Hendrik van Zypeſtein, welke zich in 't huwelijk begaf met *Maria van Galen*.

EVERARD VAN ZYPESTEIN, Zoon van EVERARD VAN ZYPESTEIN, en van ALETTA VAN VELDHUIZEN, geboren den twintigſten Februarij des Jaars zestienhonderdtweeendertig, was Raad in de Vroedſchap, Burgemeester en Hoofdofficier der Stad Utrecht, Buitengewoon Afgevaardigde ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende, de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Gewoon Afgevaardigde ter Vergaderinge van Hun Edel Mogende, de Heere Staaten 's Lands van Utrecht, als mede Afgevaardigde ter Kamer van Financie dier zelfde Provincie, Heer Heemraad van den Lekkendijk Bovendams, enz. enz. enz. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Voor de eerſte maal trad hij in 't huwelijk met CATHARINA VAN DER WOERD; na welker overlijden, voorgevallen in de maand Augustus des Jaars zestienhonderdeenentachtig, hij eene tweede echtverbintenis aanging met *Sybilla Codde*. Hij overleedt op den eenentwintigſten Augustus des Jaars zeventienhonderddertien. Hoewel zijn laatſte huwelijk onvruchtbaar was geweest, waren, daarentegen, hem, uit zijne eerſte vrouwe, niet minder dan dertien kinderen geboren.

Kinderen uit het Eerſte Bedde.

1. *Kornelis van Zypeſtein*, in den echt verbonden met Dr. *Kornelis Beerninck*, eerst Gouverneur van Macasſer, en vervolgens Heere van Oudhuizen, en bij der *gratie Gods* Proost en Archidiaconus der Kerke van St. Jan te Utrecht. Vrouwe *Kornelia* haare Man na het Oosten verzellende, overleedt aldaar, terwijl dezelve, op Macasſer, den

den gemelden post bekleedde; alwaar hij, ter eere der Overledene, eene Graſtombe deedt vervaardigen, die naderhand door de Indianen wierdt vernield. Dr. *Beerninck* ſleet de laatſte zijner dagen in het Dorp Mijdrecht, en overleedt aldaar in den Jaare zeventienhonderdzevenëntwintig.

2. *Aletta van Zypeſtein*, in den echt vereenigd, op den eerſten November des Jaars zeventienhonderdzeven, met Mr. *Kornelis Antony van Wachendorf*, Raad en Schepen der Stad Kleeve, Sijndicus Titulair der Landſtanden van Brandenburg, en, wegens dezelve, Afgevaardigde op den Landdag van het Markſche en Kleefſche; en naderhand, zedert het Jaar zeventienhonderdnegen, Sekretaris van de Politie en Finantie der Stad Utrecht. Hij overleedt op den tweeden April des Jaars zeventienhonderddertig.

3. *Gerarda van Zypeſtein.*

4. *Johan van Zypeſtein.*

5. *Gysbert van Zypeſtein.*

6. *Everd van Zypeſtein.*

7. *Catharina van Zypeſtein.*

8. *Gerarda van Zypeſtein*, op den eerſten Junij des Jaars zestienhonderdtweeënnegentig in den echt verbonden met Dr. *Alexander Karel Philip van Wachendorf*, Ontvanger der Bordens Tienden, en Hospitaalmeester van het Johanniter of Malthezer Konvent van St. Catharina te Utrecht.

9. *Catharina van Zypeſtein.*

10. *Johanna van Zypeſtein.*

11. *Catharina van Zypeſtein.*

12. *Everd van Zypeſtein.*

13. *Hillegonda van Zypeſtein*, voor de eerſte maal getrouwd met Mr. *Jakob van Mansvelt*, Kanunnik ten Dom te Utrecht, Maarſchalk van de Stad en den Lande van Montfoort, Dijkgraave van den Zuid-Yſſeldijk, als mede Genomineerde tot het Eerſte Lid van de Stad Utrecht. Na dien overlijden, voorgevallen op den vierden November des Jaars zeventienhonderdtien, ondernam zij een tweede huwelijk met *Everard de Beer*, Kanunnik en Kamerar ten Dom te Utrecht, welke, op den zevenden December des Jaars zeventienhonderdtweeëndertig, overleedt.

Mr. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, reeds vroeger vermeld, als de Zoon van Mr. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, en van MARIA VAN DER HORN, geboren den eenendertigsten January des Jaars zestienhonderdzesenzestig, was Heer van Zijpestein en Hillegom. Op den dertigsten Augustus des Jaars zestienhonderddrieënnegentig trad hij in 't huwelijk met MARIA GEERTRUID VAN ZYPESTEIN, des Heeren JAN VAN ZYPESTEINS dogter, zijne volle Nicht, zo als reeds boven is vermeld. Een aantal kinderen wierdt uit deeze echtverbintenisse geboren, van welke de volgende den volwassen ouderdom bereikt hebben.

1. *Anna Catharina van Zypestein*, geboren den dertigsten April des Jaars zestienhonderdnegenënnegentig.

2. *Maria Christina Kornelia van Zypestein*, geboren den dertienden April des Jaars zeventienhonderdzes.

3. *Kornelis Ascanius van Zypestein*, geboren den achttienden Augustus des Jaars zeventienhonderdzeven, Kommis van de Konvoijen en Licenten van het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam.

Mr. ANDRIES VAN ZYPESTEIN, Zoon van Mr. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, en van MARIA VAN DER HORN, wierdt geboren op den twintigsten September des Jaars zestienhonderdzevenënzestig, begaf zich in het huwelijk, op den eenendertigsten Augustus des Jaars zestienhonderdtweeënnegentig, met MARIA VAN DUCEM, en overleedt op den negentiende October des Jaars zeventienhonderddrieëntwintig. De volgende kinderen waren de vrugt deezer echtverbintenisse.

1. *Maria van Zypestein*, geboren den vijfden Maij des Jaars zestienhonderddrieënnegentig, en op den vierentwintigsten van de zelfde Maand overleden.

2. Mr. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

3. *Maria Machteld van Zypestein*, geboren op den vijftienden Junij des Jaars zestienhonderdzesennegentig, en op den eenentwintigsten April des Jaars zeventienhonderdnegentien, ongehuwd, gestorven.

Mr. MAARTEN ADRIAAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van Mr. MAARTEN VAN ZYPESTEIN, en van QUIRINA KORNELIA PIETERSON,

SON, geboren op den vierden November des Jaars zestienhonderdeenentachtig, was Raad in de Vroedſchap der Stad Alkmaar, Kastelein en Rentmeester van Nieuwerkerk. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote wierdt, op den negenentwintigſten Maart des Jaars zeventienhonderdzeven, MARGARETA HELENA COLDENBACH, welke hem, op den achttienden September des Jaars zeventienhonderdvijftien, door den dood ontviel. Op den achttienden April des volgenden Jaars zeventienhonderdzestien tradt hij, van nieuws, in den echten ſtaat, met MAGDALENA KIEN. Hij overleedt op den vijfentwintigſten Junij des Jaars zeventienhonderdzeventien, en zijne Weduwe op den eenentwintigſten December des Jaars zeventienhonderdtwintig. Geene kinderen wierden uit het tweede huwelijk geboren, maar de volgende waren de vrugten der eerſte echtverbintenisſe:

1. *Quirina Catharina van Zypeſtein*, geboren op den achtſten Augustus des Jaars zeventienhonderdacht, en in de maand Maij des Jaars zeventienhonderdeenendertig, in den gehuwden ſtaat vereenigd met *Volkert van Jever*.

2. *Jan van Zypeſtein*, geboren op den drieëntwintigſten November des Jaars zeventienhonderdnegen, was Waldgraaf van den Lande van Kuik, Waranteur van de Warande in de Baronnie van Breda, en Ontvanger van Etten. Op den zesden Junij des Jaars zeventienhonderddertig tradt hij in 't huwelijk met *Dorothea Elizabeth Weijer*.

3. *Helena Kornelia van Zypeſtein*, geboren den veertienden Maart des Jaars zeventienhonderdveertien.

ANTHONY VAN ZYPESTEIN, Zoon van JOHAN VAN ZYPESTEIN, en van PETRONELLA MIDDELKOOP, is tweemaalen gehuwd geweest. Voor 't eerst nam hij ter Huisvrouwe, op den drieentwintigſten Februarij des Jaars zeventienhonderd, CATHARINA TERENCE. Deeze, op den vierden December des Jaars zeventienhonderdnegenëntwintig, hem door den dood zijnde ontvallen, ondernam hij, in het volgende Jaar zeventienhonderddertig, een tweede huwelijk, met *Catharina Takel*, die hem, egter, geene kinderen baarde; terwijl hij, bij de eerſte Vrouwe, een aantal van dertien kinderen hadt verwekt, waar van wij hier de Lijst laaten volgen.

Kinderen uit het Eerste Bedde.

1. *Johanna Petronella van Zypesteijn*, geboren in den Jaare zeventienhonderdeen, en op den vierentwintigsten Februarij des Jaars zeventienhonderdvier overleden.

2. *Adam van Zypesteijn*, geboren in den Jaare zeventienhonderddrie, en gestorven op den achttienden December des Jaars zeventienhonderdtwaalf.

3. *Maria van Zypesteijn*, geboren den vijfentwintigsten Januarij des Jaars zeventienhonderdvijf, en op den drieëntwintigsten Augustus des zelfden jaars overleden.

4. JAN VAN ZYPESTEIN, die volgt.

5. *Everd Willem van Zypesteijn*, geboren den dertigsten Julij des Jaars zeventienhonderdnegen, oud, in den Jaare zeventienhonderddertig, in het huwelijk met *Anna Takel*, volle Zuster zijner Stiefmoeder.

6. *Johanna Petronella van Zypesteijn*, geboren op den tweeden September des Jaars zeventienhonderdelf.

7. *Anna Wilhelmina van Zypesteijn*, geboren op den zeventwintigsten October des Jaars zeventienhonderddertien.

8. *Maria van Zypesteijn*, geboren op den eenendertigsten October des Jaars zeventienhonderdzesten.

9. *Catharina van Zypesteijn*, geboren op den achtentwintigsten Augustus des Jaars zeventienhonderdachtien.

10. *Henrika van Zypesteijn*, geboren op den zestienden Maart des Jaars zeventienhonderdtwintig.

11. *Henrietta van Zypesteijn*, geboren op den tweeëntwintigsten November des Jaars zeventienhonderdeenentwintig.

12. *Antony van Zypesteijn*, geboren op den zesden Januarij des Jaars zeventienhonderdvierentwintig, en op den zesden November diens zelfden Jaars overleden.

13. *Huybert Jan van Zypesteijn*, geboren den achtsten Februarij des Jaars zeventienhonderdzesentwintig.

HENDRIK VAN ZYPESTEIN, Zoon van ADRIAAN VAN ZYPESTEIN, en van KORNELIA DYK VERHOEFF, bekleedde het Leeraarampt in de Hervormde Gemeente te Montfoort. Hij hadt zich in den echt laaten verbinden met ELIZABETH VAN ZUYLEN, welke hem door den dood wierdt ontrukt in den Jaare zeven-

zeventienhonderdeenendertig, zijnde bij hem Moeder geworden van eene dogter, genaamd

Gerarda van Zypestein, doch die, voor dat zij den volwassen ouderdom had bereikt, gestorven is.

Mr. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, Zoon van Mr. ANDRIES VAN ZYPESTEIN, en van MARIA VAN DUREN, geboren den zeventwintigsten October des Jaars zestienhonderdvierennegentig, was Raad en President, Schepen der Stad Haarlem, mitsgaders Commissaris van wegen Hunne Edele Grootmogende, tot reures der Verpondingen over de Huizen in Holland en Westfriesland. Op den achtsienden Februarij des Jaars zeventienhonderdeenentwintig trad hij in 't huwelijk met MARIA DE LANGE, geboren op den tweeden April des Jaars zestienhonderdzesennegentig, en verwekte bij dezelve de volgende kinderen:

1. *Bonaventura van Zypestein*, geboren den zesentwintigsten October des Jaars zeventienhonderdeenentwintig.

2. *Korwelis Ascanius van Zypestein*, geboren op den dertienden Maart des Jaars zeventienhonderddrieëntwintig.

3. *Maria Machtelt van Zypestein*, geboren den achtentwintigsten Maart des Jaars zeventienhonderdvierentwintig.

4. *Susanne Christina van Zypestein*, geboren op den zesden Februarij des Jaars zeventienhonderdeenendertig.

JAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van ANTONY VAN ZYPESTEIN, en van CATHARINA TARWEE, geboren den eersten Augustus des Jaars zeventienhonderdzes, was Opzigter van de Vermagazijnen der Nederlandsche Oostindische Maatschappij te Batavia. Hij hadt ter Huisvrouwe genomen *Agnes Catharina Vlaming*, bij welke hij verwekte,

Catharina Wynanda van Zypestein, geboren op den veertienden October des Jaars zeventienhonderdeenendertig.

*

REGIS-

REGISTER

DER

HOOFDZAAKEN.

LETTER ZAA — ZUIR.

DEEL XXXIV.

	Pag.
Zaan	1.
Zaan, (Willem van der)	3.
Zaanden, (*Dorp*)	18.
Zaanden, (*Heerlijkheid*)	19.
Zaandam, (Oost-)	21.
Zaandam (West-); zie West-Zaandam, Deel XXXI.	
Zaanden, (Willem van)	26.
Zaandijk	28.
Zaanredam, (Pieter)	31.
Zachtleven, (Herman)	32.
Zachtleven, (Kornelis)	33.
Zalt-Bommel; zie Bommel, Deel VII.	
Zand, (*Huis het*)	34.
't Zand daar Buiten	*ib.*
Zande (*Het*)	35.
Zandenburg; zie Sandenburg, Deel XXVI.	
Zandenburg	*ib.*
Zandfirde	37.
Zandhorst, (*Het Huis te*)	*ib.*
Zandijk	38.
Zanegeest	39.
Zanten, (Gerard Beukelszoon van)	*ib.*
Zantpoort, (*De*)	40.
Zantvoorde	*ib.*
Zantvoort	41.
Zantwijk	43.
Zeddam	44.
Zee, (De Zuider-)	45.
Zeeburg, (Heerenhuis)	50.
Zeeburg, (Herberg)	*ib.*
Zeeburg, (Gemeenelandshuis)	51.
Zeeburg *of* Diemer *en* Muider-Zeedijk, (*Hoogheemraadschap van den*)	*ib.*
Zeeburg, (*Kasteel*)	59.
Zeedijken	*ib.*
Zeeland	98.
Zeevang	174.
Zeewormen	175.

Ze-

REGISTER.

	Pag.
Zegers, (Daniël)	177.
Zegwaart; zie Zoetermeer.	
Zeist, (*Heerlijkheid*)	178.
Zeist, (*Dorp*)	*ib.*
Zeist, (*Huis te*)	180.
Zelbarnen	182.
Zelhem	*ib.*
Zeltneering; zie Zierikzee.	
Zelhout; zie Zierikzee.	
Zevenaar; zie Zevender.	
Zevenbergen, (*De Heerlijkheid van*)	183.
Zevenbergen, (*De Stad*)	*ib.*
Zevender	184.
Zevenhoven	*ib.*
Zevenhuizen	185.
Zevenhuizen (*Buurt*)	186.
Zeven-Stuivers-luiden	*ib.*
Zeventuig	*ib.*
Zevenwouden	188.
Zierikzee	191.
Zierikzee, (Amandus v.)	240.
Zilvolde	241.
Zinderen	242.
Zion, (*Hofstede*)	*ib.*
Zion, (*Klooster*)	243.
Zion, (*Klooster*)	*ib.*
Zoelen	244.
Zoelmond	*ib.*
Zoemeren; zie Zomeren.	
Zoesius, (Gerard)	*ib.*
Zoesius, (Hendrik)	245.
Zoesius, (Nikolaas)	248.
Zoesius, (Thomas)	251.
Zoest	*ib.*
Zoestdijk	253.
Zoet, (Jan)	255.
Zoete, (Joost de)	256.
Zoetendale	257.
Zoetermeer	*ib.*
Zoeterwoude	259.
Zomeren	260.
Zomeren, (Henricus de)	261.
Zomeren, (Johan van)	*ib.*
Zomeren, (Kornelis van)	264.
Zomersdijk; zie Sommelsdijk, Deel XXVII.	
Zommelsdijk; zie Sommelsdijk.	
Zon	266.
Zon, (Francois van)	267.
Zonderwijk	271.
Zonnemare	272.
Zonnenberg, (Willem v.)	272.
Zonneveld	274.
Zoom	*ib.*
Zorg, (Hendrik Martensz.)	275.
Zorgvliet	276.
Zoutelande	277.
Zouteveen	278.
Zoutman, (Johan Arnold)	*ib.*
Zoutman, (Pieter Klaasz)	280.
Zovitius, (Jacobus)	281.
Zuichemius; (Viglius ab Ayta) zie Viglius ab Ayta van Zuichem, Deel XXIX.	
Zuidbeveland	282.
Zuidbeijerland; zie Beijerland, Deel V.	
Zuidbroek, (*Ambagtheerlijkheid*)	291.
Zuidbroek, (*Dorp*)	*ib.*
Zuidburg	292.
Zuiddorp	*ib.*
Zuiderbroek	293.
Zuider-Dragten	*ib.*
Zuider-Kwartier	294.
Zuiderwoude	295.
Zuiderzee; zie Zee. (Zuider)	
Zuidewind, (Hendrik van Ens, *gezegd*)	296.
Zuidgeest	299.
Zuid-Holland	300.
Zuidhollandsche-Waard	304.
Zuidland	305.
Zuid-Linschoten	306.

Zuid-

REGISTER.

	Pag.
Zuidmeer	308.
Zuid-Polder	309.
Zuid-Polsbroek; zie Polsbroek, Deel XXIV.	
Zuid-Schalkwijk	310.
Zuidscharwoude	311.
Zuid-Schermer	312.
Zuid-Scherwoude; zie Zuid-Scharwoude.	
Zuidvliet	314.
Zuidvoorn	*ib.*
Zuid-Waddinxveen; zie Waddinxveen.	
Zuidwal	*ib.*
Zuidweste	*ib.*
Zuidwijk	*ib.*
Zuidwijk, (*Het Huis te*)	317.
Zuidwijk, (*Heerlijkheid*)	*ib.*

DEEL XXXV.

ZUIL — ZYP.

	Pag.
Zuilen *en* Westbroek	1.
Zuilen, (*Het Dorp*)	3.
Zuilen, (*Het Huis te*)	*ib.*
Zuilenburg, (*Het Huis te*)	*ib.*
Zuilestein, (*De Heerlijkheid*)	6.
Zuilestein, (*Huis te*)	8.
Zuilestein, (Fredrik van Nassau, *Heer van*)	10.
Zuilestein (Johan van Renesse van)	11.
Zuilichem; (Konstantijn Huigens, *Heer van*) zie Huigens, (Konstantijn) *Heer van Zuilichem*, Deel XXI.	
Zundert, (*Groot*)	13.
Zundert, (*Klein*)	*ib.*
Zurendonk	14.
Zutfen, (*Het Graafschap*)	*ib.*
Zutfen, (*De Stad*)	31.
Zutfen, (Gerrit van)	37.
Zutfen, (Gerrit Leobolt van)	
Zwaag	80.
Zwaagdijk	83.
Zwaagterschans	*ib.*
Zwaan, (Ridderorde van den)	*ib.*
Zwaanebroeders; zie Zwanenmaal.	
Zwaanenburg, (*Het Huis*)	85.
Zwaanenburg	*ib.*
Zwaanenburg, (*Slot*)	86.
Zwaanenburg, (*Slot*)	87.
Zwaanenburg, (Kornelis van)	88.
Zwaanenmaal	90.
Zwaanenregt	92.
Zwaartvegter, (Wolfert)	94.
Zwake	95.
Zwaluwe, (*Heerlijkheid*)	96.
Zwaluwe, (*Hooge*)	97.
Zwaluwe, (*Laage*)	*ib.*
Zwaluwenburg	98.
Zwammerdam	*ib.*
Zwaneveld, (Herman)	102.
Zwartedijk	103.
Zwartehoop	104.
Zwartenhond, (Joachim Hendrik)	106.
Zwartewaal	141.
Zwartewater	*ib.*
Zwartewater, (*Klooster*)	142.
Zweder van Kuilenburg	143.
Zweers; (David) zie Sweers, (David) Deel XXVIII.	

Zwèers;

REGISTER.

	Pag.
Zweers; (Isaac) zie Sweers, (Isaac) Deel XXVIII.	
Zweins; zie Sweins, Deel XXVIII.	
Zwichem, *of* Zuichem; (Viglius ab Ayta van) zie Viglius van Ayta van Zuichem, Deel XXIX.	
Zwieten, (*Geslagt van* van)	147.
Zwieten, (*Huis te*)	150.
Zwieten, (Adriaan van)	151.
Zwin	156.
Zwinglius, (Ulricus)	157.
Zwolle	169.
Zwijndrecht	259.
Zwijndrechtsche Waard	*ib.*
Zijdewind	260.
Zijl, *of* Zijle	261.
Zijl, (*Het Huis te*)	262.
Zijl, (*Het Geslagt van*)	263.
Zijl, (Gerard Pietersz. v.)	265.
Zijl, (Otto van)	266.
Zijl, (Pieter Valkendaal v.)	267.
Zijpe, (*De*)	268.
Zijpe, (*De Nieuwe*)	272.
Zijpe	*ib.*
Zijpestein, (*Het Geſl. v.*)	273.

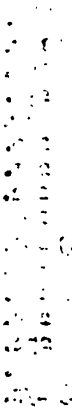

BERIGT VOOR DEN BINDER.
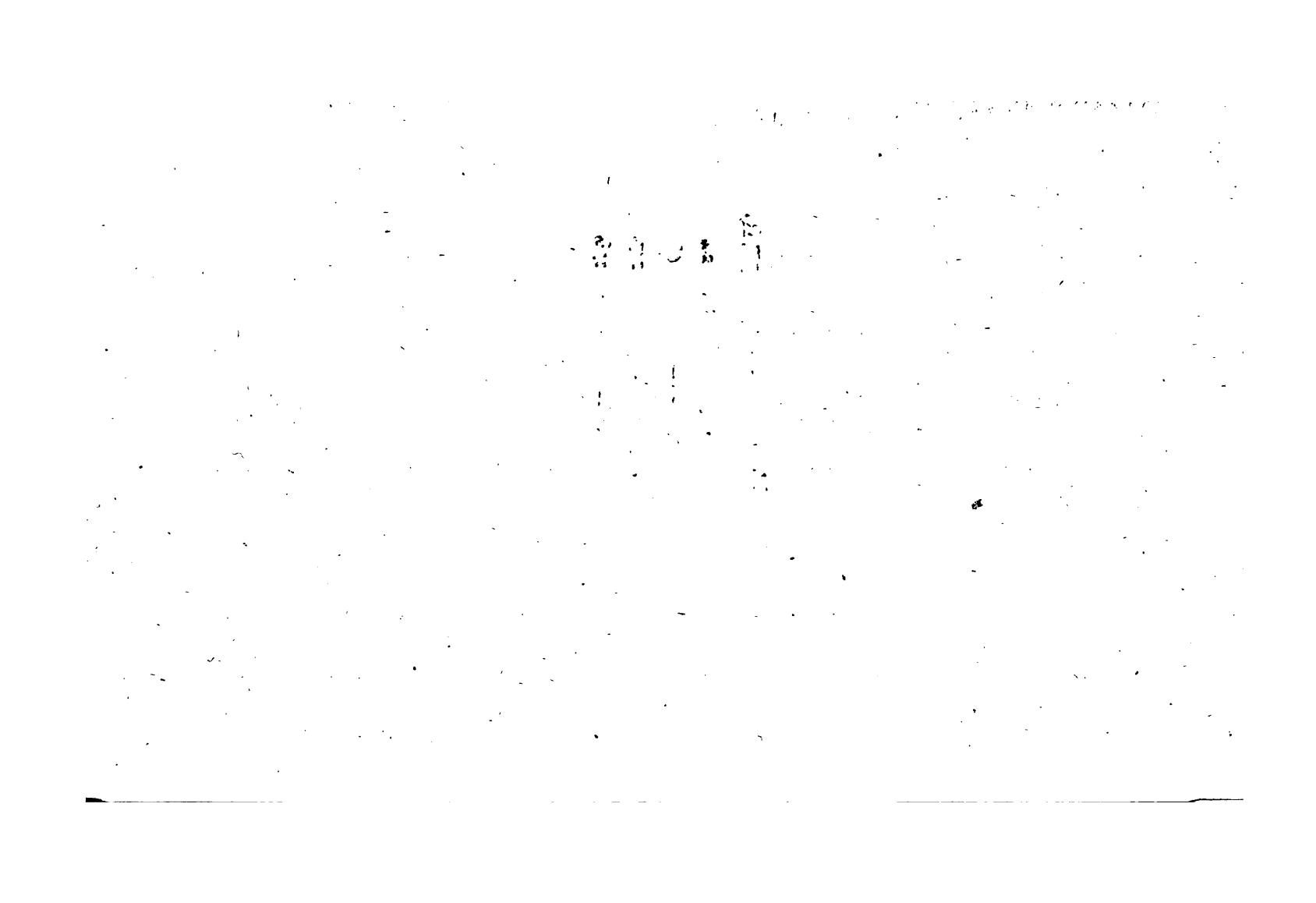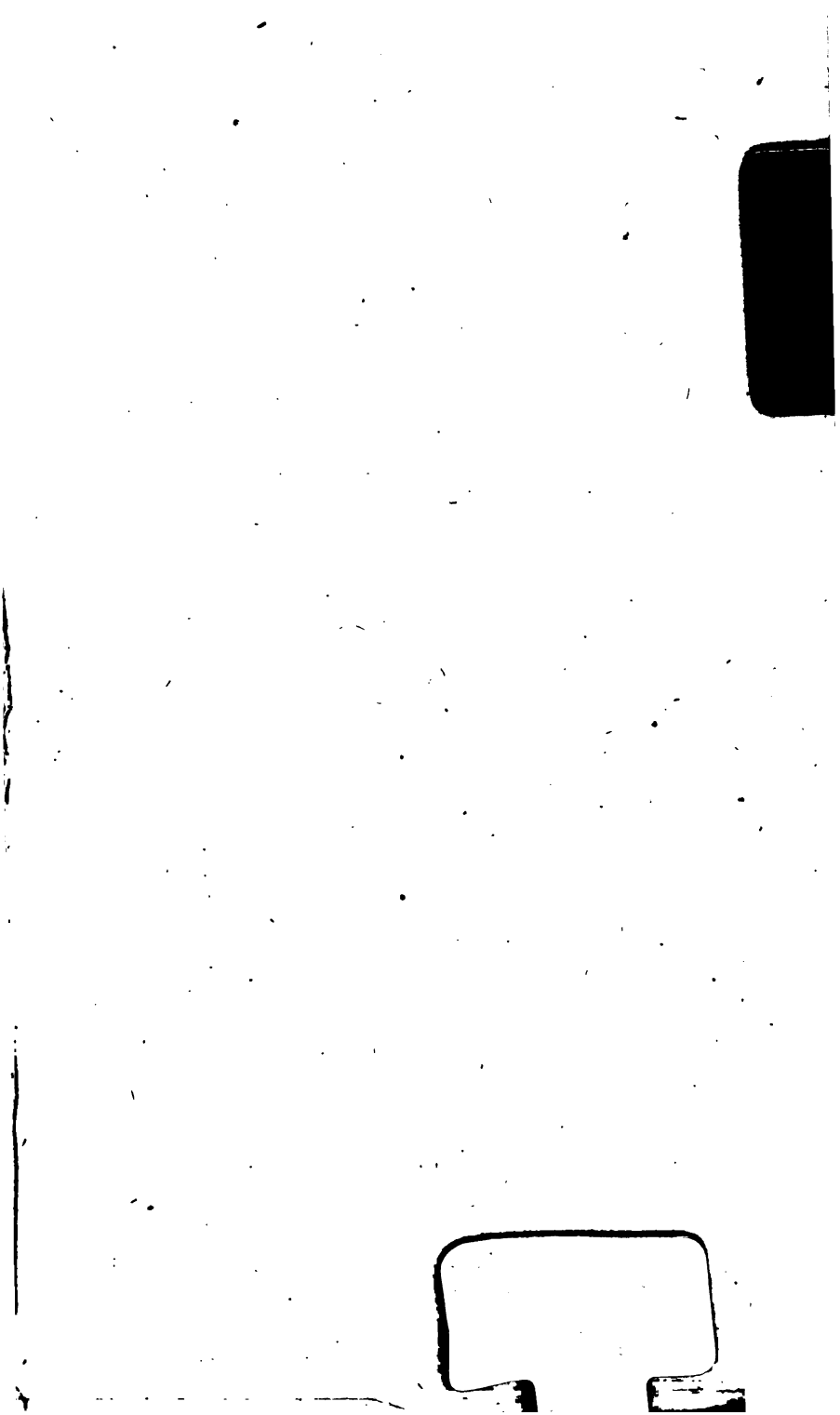
Pl. I. tegen over bl. 20.
Pl. II. —— —— 68.
Pl. III. —— —— 157.
Pl. IV. —— —— 179.